

د زماني په ڪرلپچ ڪي

(د ٽولنيوزو او سياسي ليکڻو ٽولگه)

د زماني په ڪرلپچ ڪي

محمد اسماعيل يون

محمد اسماعيل يون
۱۳۹۶ لمريز ڪال

Ketabton.com

De Zam
Pa Ka
(collection of
By: Moha

۱۳۷
۴۸

د زماني په کرليچ کې

(د ټولنيزو او سياسي ليکنو ټولگه)

محمد اسمعيل يون

۱۳۹۶ ل کال

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه:

- د کتاب نوم: د زمانې په کړلېچ کې
ليکوال: محمد اسمعيل يون
خپرندوی: د افغانستان ملي تحریک، فرهنگي خانگه
وېبپاڼه: www.melitahrik.com
کمپوز: فياض حميد
پښتې ډيزاين: فياض حميد
چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپکال: ۱۳۹۶ ل / ۲۰۱۷ م کال
د تحریک د خپرونو لړ: (۱۳۷)
ليکوال د خپرونو لړ: (۴۸)

www.melitahrik.com - info@melitahrik.com

يادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا

مسووليت ليکوال پورې اړه لري.

ډالی

ټولو ملتپالو او هېوادپالو افغانانو ته!

نيوليك

مخ	سرليک
۱.....	۱۵ هم د زمانې د کړلېچ خو انځورونه.....
۷.....	((مارشال)) په کابل او کابل په مارشال پلان کې.....
۱۱.....	ريفورميست اشرف غني او د سترو جنگسالارانو گواښونه.....
۱۵.....	زور مارکسېست د گناه په نوي لباس کې.....
۲۰.....	د بناغلي قانوني ناقانونه کارونه.....
۲۵.....	د اساسي قانون په لويه جرگه کې يوه عجيبه شمېره.....
۳۰.....	د اطلاعات او کلتور وزارت يوې لوحې ((احساسات)) را وپارول.....
۳۲.....	حکمتيار په تور او رباني په سپين لېست کې.....
۳۹.....	سه کشور فارسي زبان يانې څه؟.....
۴۶.....	د برېښنا وزير او برېښنا ډوله ژمنې.....
۵۲.....	زوم او خسر په حکومت کې که تر حکومته بهر؟.....
۵۸.....	((کوچي گري)) څه ته وايي؟.....
۶۵.....	مارشال)) او بيت المال.....
۷۲.....	افغانستان او د ايراني فاشيزم غشي.....
۸۲.....	((متحده ملي جبهه)) د لفاظانو ټلواله.....

- د مصر او افغانستان گډې گټې او مشترکات ۸۹
- د یوې ژبې د پرمختیا او خورتیا څو عوامل او څو دلایل ۹۴
- د یو لوی ملت، د یوه ستر مشر یوه تاریخي وینا ۱۰۴
- د یوه فرهنگي انقلاب په لټه ۱۰۹
- افغانستان کې څوک سوله نه غواړي؟ ۱۲۵
- طالبان: ((برادران کرزی)) که ((جنش خود جوش)) رباني؟؟ ۱۴۸
- حماسه، ویرنه او ویاړونه ۱۵۲
- د جمعیت ستمی او سیکارېستي بڼه ۱۶۲
- د زور کړنې په زور له منځه ځي ۱۶۶
- افغانستان کې د سیاسي ځواکونو نوې معادلې ۱۷۵
- مناظره که لکچر؟ ۱۸۳
- د یوې ناسمې ادعا سم سپیناوی ۱۹۵
- موږ د خپلې زمانې په کړلېچ کې ۲۳۵

سرريزه:

دا هم د زمانې د کړلېچ خو انځورونه

د ليکنو دا ټولگه چې اوس تاسو په لاس کې ده، دا زما د هغو ليکنو له جملې څخه دي چې له (۱۳۸۳-۱۳۹۶ل) کلونو تر منځ ليکل شوي او د خپل وخت په چاپي او برېښنايي رسنيو کې خپرې شوې دي. پر دې مهال زما نورې ليکنې په نورو ټولگو کې خوندي او خپرې شوې دي، خو د دې ليکنو د ځينو يې سياسي مرچ و مالگه لږ شان زيات وو او تر دې يې دمه لا د يوې ځانگړې ټولگې بڼه نه وه خپله کړې. اوس (۱۳۹۶ل کال، کب کې) ما د خپل ژوند د سترې سفر نيمه پېړۍ پوره کړه، نو کوشن مې وکړ چې د خپل تېر ژوندانه په بهير کې ټولې هغه ليکلې مقالې او نور مستقل اثار له سره راټول، ډلبندي او منظم کړم او که خدای کول له سره يې د کلياتو په بڼه چاپ کړم، نو په دې ټولگه کې راغلې ليکنې مې سره منظمې او په دې کتاب کې مې خوندي کړې. په دې ټولگه کې څوارلس (۱۴) عنوانه ليکنې همغه دي چې د (قلموال) جريدې په بېلابېلو گڼو کې چاپ شوي او د دې اثر په متن کې ورته نغوته شوې ده او نورې ليکنې بيا په نورو وختونو کې ليکل شوي دي.

دا چې ولې مې د بېلابېلو ټولگو په بڼه د خپلو ټولو پخوانيو ليکنو د خونديتابه تکل وکړ، علت دا و چې هره ليکنه د زمانې د خاصو شرايطو تر اغېز لاندې ليکل شوې او د همدې زمانې د پېښو او کرکټرونو انځورونه

کوي. دا پېښې نه ما رامنځته کړي او نه يې زه د راتوکېدو جوگه وم. پېښې زمانې رامنځته کړي او شخصیتونه هم زمانې رابنځولي، ما د زمانې د يوه شاهد په توگه څه چې مې ليدلي، هغه مې انځور کړي او د ليک دايرې ته مې داخل کړي دي. دا پېښې ټولې مثبتې نه وې او نه يې مرکزي کرکټرونه مثبت وو. پر خپل وخت د منفي پېښو او منفي شخصیتونو انځورول هم اسانه کار نه و، منفي غبرگونونه يې راپارول او د ليکوال ژوند ته يې د گواښ او خطر پېښول حتمي کول. په داسې يو حالت کې ليکوال مجبور دی چې له مستعار نامه څخه کار واخلي.

د مستعار او بدل نامه کارونه په همدغه ځای کې ضروري ځکه وي چې هم د ليکوال ژوند خوندي پاتې کېدی شي او هم پېښې ثبتېدی او د تاريخ حافظې ته انتقالېدی شي، نو ما هم د زمانې د همدغه مجبوريته له امله د واقعيت د خونديتابه لپاره له مستعار نامه څخه کار اخیستی او يو شمېر ليکنې مې پر خپل وخت په بدل نامه خپرې کړي دي. اوس چې د هغې زمانې په انډول څه ناڅه حالات نرم شوي او ما هم د عمر نيمه پېړۍ پوره کړې، نو غواړم همغه ليکنې په خپل نامه خپرې کړم. ما له دې ليکنو څخه يوازې د ليکوال مستعار نوم لرې کړی او په ځينو برخو کې مې په عنوان کې لږ لنډون او سمون راوستی، نور مې د ليکنې په متن او محتوا کې هېڅ ډول بدلون نه دی راوستی. دا په دې خاطر چې دا ليکنې د خپلې زمانې انځورگري کوي او د همدغې زمانې ملکيت گڼل کېږي. زموږ د هغې زمانې ځينې واقعیتونه ډېر ترخه وو، هر ليکوال نه غوښتل ځان له زورواکو او جنگسالارانو سره مواجهه کړي او ټوپکوال هم له ټول قوت او وحشت سره په ميدان کې ولاړ وو. د زورور ټوپکوال او عاطفي قلموال تر منځ سخته مبارزه روانه وه. په دې لړ کې (قلموال) جريدې چې د (شېر علم املوال) په

مدیریت او د (خپلواک وطنیار) په مرستیالی څپرېدله، د قلموال جهاد په برخه کې خپل ملي او انساني رسالت ترسره کړ، ډېرې هغه لیکنې یې، چې نورو چاپي خپرونو یې چاپ ته زړه نه بڼه کاوه او یا یې د خپراوي جرئت نه درلود، (قلموال) جریدې په پوره جرئت هغه خپرې کړې او دا دی اوس زموږ د تاریخ راڼه تصویرونه دي. دا لیکنې د خپلې زمانې سوز او درد لري، که پر هماغه وخت نه وای لیکل شوې، نو نن یې په هماغه کیفیت لیکل یا ناشونی کار و او یا هم ډېر ستونزمن. اوس چې ما ته څوک ووايي له نن څخه د یوې نیمې لسيزې وړاندې حالات او خاطرات لکه څنگه چې وو، همغسې انځور کړه دا کار زما په وس پوره نه دی، نه یوازې زما، بلکې د بېلابېلو لیکوالو د وس خبره هم نه ده. لیکوال چې پر خپل وخت د خپلې زمانې حالات انځور نه کړي، وروسته یې بیا لیکنې د هغې زمانې سوز او درد لکه څنگه چې و، هغه شان نه شي انځورولای. دې لیکنو کې پر یو شمېر داسې کرکټرونو بحث شوی چې هم په خپله زمانه کې زموږ ټولني ته مضر وو او وروسته یې هم ضرورونه لا پسې ډاگیز شول. هغه وخت چې دا لیکنې خپرېدلې یو شمېر تنگنظرو، چې په خپله د تعصب پر ناروغۍ اخته وو، دې ډول عکس العملي لیکنو ته د تعصب، قومپالنې او فاشیزم نوم ورکړ، خو کله چې یې وروسته په دې لیکنو کې د انځور شویو منفي کرکټرونو کینه، بغض، قومي تعصب او د ولسواکۍ په نوي لباس کې د فاشیزم هڅې ولیدې، نو اکثره یې د دې لیکنو پر حقانیت پوه شول. دا لیکنې ځکه خوندي کوم چې زموږ ننی او سبانی نسل زموږ د زمانې له واقعیتونو لاسې خبر شي. طبیعي خبره ده چې سیاسي او ټولنیزې لیکنې خپل خپل موافقین او مخالفین لري، دا ډول لیکنې به خپل مخالفین او خپل غبرگون ولري، مثبت او منفي دواړه غبرگونونه به ولري. زما هدف دا دی

چې د خپلې زمانې واقعیتونه د قلم په واسطه تصویر او بل نسل ته یې انتقال کړم: ((د هغه شاعر دانې وشه په ژبه، چې د شعر دردانې پلوري په مال)). د هغو لیکوالو پر حال افسوس په کار دی چې دوی به خپله زمانه کې ورته رڼې رڼې کتل او حقیقتونو سلگۍ وهلې، خو دوی یې له انځورنې په دې خاطر ډډه وکړه چې د کوم زورواکي له خوا ورته خطر متوجه نه شي. څومره به ښه وای چې ټولو لیکوالو د خپل وخت پېښې او په هغو کې لوبدونکي شخصیتونه په دقیق ډول انځور کړي او د ولس مخې ته یې د خپل یو انساني مسولیت په توګه ایښي وای. په تېره بیا هغه لیکوال چې د لیکوالۍ تجربه هم لري او د عمر زیاته برخه یې هم خوړلې وي. اوس چې د دې ټولګې د ترتیب پر مهال زما د عمر پنځوسم کال پوره کېږي، نو ولې به له واقعیتونو پرده نه لرې کوم؟ قدرمن لوستونکي به دا لیکنې ولولي، که دا لیکنې د خپلې زمانې د تاریخ لپاره د خامو او پخو موادو د یو څاڅکي په توګه هم کار ورکړي، نو ما به خپل مسولیت تر یوه حده ترسره کړی وي.

زه هیله لرم زموږ درانه هېوادوال پر نورو لیکوالو هم فشار راوړي چې د خپلې زمانې تاریخي او مستند یادښتونه مخکې تر دې چې په کور کې یې پوښک ووهي، زاړه، وراسته او بې ارزښته شي، ډګر ته راوباسي چې هېوادوال ترې ګټه پورته کړي او همدارنګه له هغو لیکوالو څخه هم هیله کوو چې همدا اوس یې واقعیتونه له سترګو تېرېږي، دوی باید دا واقعیتونه په منظم ډول ثبت او بل نسل ته انتقال کړي. که په خپل نامه د ځینو حقیقتونو ثبتول او نشرول سخت وي، نو له مستعار نامه څخه دې کار واخلي، مستعار نومونه د همدغې ورځې لپاره کارېږي چې واقعیتونه فوت نه شي، خو مستعار نوم هم باید د واقعیتونو د پټونې، بل ډول ښودنې او د چا د شخصیت د سپکاوي لپاره نه وي، بلکې

یوازې د همدې لپاره وي چې په دې وسیله خلکو ته د پېښو او د هغو د اړوندو کرکټرونو انځور خوندي او په رڼه بڼه وړانتقال شي.

په دې لیکنو کې کېدی شي یوه نیمه لیکنه داسې هم وي چې محتوا یې له هغې بلې سره څه ناڅه تضاد ولري، لکه (ستر ریفورمېست ډاکټر اشرف غني او د سترو جنگسالارانو گواښونه) او د هغه په مقابل کې (لکچر که مناظره؟) چې دا دواړه لیکنې د یوه شخصیت پر محور راڅرخي، لوستونکي به فکر وکړي چې څنگه یو شخص (۱۳) کاله وړاندې تایید او (۱۳) کاله وروسته رد شوی دی، دا لیکنه مې په همدې خاطر راوړې چې د زمانې په کړلېچ کې شخصیتونه هم بدلون مومي، شخصیتونه د هغو د کارونو له مخې ارزول کېږي. په دې لیکنو کې چې مې کوم اساسي تغیرات رانه وړل علت یې دا و چې ټولنه باید خپله لیکوال هم وارزوي، یوازې پېښې او عامل کرکټرونه مهم نه دي، ناظر او کتونکی څه فکر کوي؟ ټولنه د لیکوالو پر لیکنو هم د قضاوت حق لري. ځینې لیکوال خپلې پخوانۍ او اوسنۍ لیکنې په تسلسل سره ځکه نه شي چاپولای چې متضاد لیدلوري لري او له شرمه یې ټولیز خپراوي ته زړه نه ښه کوي. تر دې ټولگې وروسته که خدای کول زه د خپلې لیکوالۍ ټول کلیات چاپوم، هغه کار مې چې په پنځوس کلن ژوندانه او (۳۲) کلنې لیکوالۍ کې کړی، هغه به په ترتیب سره په څو ټوکونو کې چاپ کړم، لوستونکي به له پیله بیا تر دې دمه زما هر څه له نظره تېر کړي، کمزوری، نیمگړتیاوې او بریاوې به ټولې د لوستونکو قضاوت ته پرېږدو، زما له نورو لیکوالو څخه هم هیله ده چې د خپلې ټولې لیکوالۍ محصول په منظم ډول چاپ کړي.

موږ چې د لیکوالۍ په ذریعه د نورو تصویر خلکو ته کارو، ښه ده
چې نور هم زموږ په خپله لیکوالۍ کې زموږ خپل تصویر وگوري،
جرئت، غوره مالي، ځانسانته، پردیپالنه، وطنپالنه ټول به څرگند شي.
راځئ چې ولس ته هر څه روښانه کړو، دا روښانتیا له ځانه پیل او
پر نورو یې مخته کړو.
اوس د دې لیکنو په باب همدومره، نور نو دا لیکنې او دا هم تاسو
درانه لوستونکي.

په درنښت

محمد اسمعیل یون

۱۳۹۶ ل کال د کب (۲۵) مه

کابل - افغانستان

((مارشال)) په کابل او کابل په مارشال پلان کې

دا لیکنه د قلموال جریدې د (۱۳۸۳ل) کال په (۲) گڼه کې خپره شوې ده.

یاره مور هم عجیبه خلک یو، که هرڅومره جگړو خپلي او مروړلي یو، بیا هم هغه دچا خبره له خپله چکه نه اوړو. بس هر څوک چې مو د

خبرو میدان ته واچاوه، بیا یې داسې لوڅ نغر کړو او داسې یې سپک کړو، چې په اصطلاح د باد بڼکه ترې جوړه کړو، بس نو د سپکولو او درنولو په دې لړۍ کې داخل د ((مارشال)) صیب نوبت راوړسېد. مجلس کې صیب گڼ خلک ناست وو، شمېر به یې (۳۰) یا (۳۵) تنو ته

رسېده، ژبپوهان، لیکوال، وکیلان او ان څو تنه جنرالان هم په کې ناست وو، بس یو چا یوه خبره رامنځته کړه، چې صیب دا مارشال څه مانا؟ مخکې تردې چې نور څوک پر بحث پیل وکړي، ژبپوه او ژبور صیب دخپل حقوقي بېز له مخې د خبرې جلو ونیو او ویې ویل: ((زه په بنسټیز ډول یو ژبپوه یم، دا چې د پوځي نومونو (اصطلاحاتو) له پلوه مارشال څه مانا لري؟ په دې اړه زه څه ویل نه غواړم، خو د ژبپوهنې له نظره چې دا زما آر مسلک دی، (مارشال) اصلاً پښتو کلمه ده، چې له دوو کلمو رغېدلې ده، اول (مار) اوبیا(شال) دی، چې دواړه

سره یو ځای شي (مارشال) ځنې جوړېږي، (مار) تاسو پېژنئ چې ډېره خطرناکه خزنده ده او (شال) خو په پښتو کې پورني ته وايي، يانې داچې (مار) په (شال) کې تاو کړې او يا داچې پر (مار) باندې (شال) واچوې او پټ يې کړې. دا چې دې اوسني جنگسالار صيب ته ولې مارشال وايي دا يوه اصطلاحي مانا لري چې ... کله چې ژبپوه صيب د مارشال د اصطلاحي مانا پر تشریح پيل کاوه، نو دې کې د غونډې يو برخوال جنرال صيب يې خبره غوڅه کړه او ويې ويل: ((مارشال په عسکري امورو کې تر ټولو جگه عسکري رتبه ده او هغه چاته ورکول کېږي، چې د فتوحاتو په نتيجه کې يې په څلورو مفتوحه هېوادونو کې عسکر پراته او هغه هېوادونه يې تر پوځي تاثير او واک لاندې وي)) پر همدې وخت يو بل برخوال له يوه کونجه، په نيم تبسم ډول خدا وکړه او ويې ويل: ((ياره نو خلک زموږ دې مارشال صيب باندې هسې ريشخند وهي، رخه ورسره لري او کينه ورسره کوي، که په هېوادونو کې د عسکرو د خوړېدو خبره مطرح وي، دا کارونه خو پخوانيو مارشالانو لکه (تیتو) او نورو هم کړي دي، نر مارشال هغه دی، چې په څلورو هېوادونو کې د خپلو عسکرو د خوړېدو پر ځای په خپل هېواد کې د (۱۸) هېوادونو د عسکرو د خوړېدو زمينه برابره کړي، د داسې مارشال قوت او مهارت د نورو مارشالانو په انډول څلور نيم برابره زيات دی، نور مارشالان د خپلو عسکرو په زور نور هېوادونه نيسي او په هغه هېواد کې خپلې واکمنۍ ساتي، خو زموږ مارشال د نورو هېوادونو د عسکرو په زور خپل هېواد نيسي او خپل ځان پرې ساتي همدلته سړي ته هغه د شاعر خبره رايادېږي چې:

ډېر تفاوت شته په انسان کې د مانا په لحاظ
واړه مشغول دي ځينې ځان ځينې جهان جوړوي

پر دې وخت په غونډه کې یو بل شخص هم خپله غاړه تازه او صافه کړه، داسې ښکارېده چې انجنیر او د بیارغونې په برخه کې د پخې تجربې خاوند دی. هغه خپل منطق داسې پیل کړ: ((کله چې د امریکایانو او دهغو د متحدینو له خوا غربي جرمني اشغال شو، نو د جرمني اکثره ودانې ویجاړې او ټول هېواد په کنډوالو بدل شوی و، امریکایانو او متحدینو د جرمني د بیا رغونې لپاره یو مارشال پلان جوړ کړ، د مارشال پلان مانا دا ده، چې د رغونې توسعه او پراختیا یې د ماسټرپلان په اندول څو ځله زیاته ده، ماسټرپلان دې ته وايي، چې د یوه ښار نورمال پرمختیایي حالت په کې پېښیښی شوی وي او دولت او ولس د هماغه پلان مطابق د ښاري ترقۍ پروگرام پرمخ بیایي، خو مارشال پلان بیا دې ته وايي، چې د ماسټر پلان ټول اړخونه هم په بر کې نیسي، خو پر هغه سربېره د بیا رغونې او نورې پرمختیا پلانونه هم په کې شامل وي. تاسو مخکې د مارشال صیب خبره وکړه او د هغه د نظامي کفایت او درایت یادونه مو وکړه، ځینو له (مارشال تیتو) سره پرتله کړ، خو زه خپل مارشال ته یوازې، د یوه پوځي ماهر په سترګه نه گورم، بلکې هغه د بیارغونې، بیا جوړونې، ځمکنیونې او غصبونې یو ماسټر او مارشال هم بولم. د اروپا د بیا رغونې په مارشال پلان کې د اروپا هېڅ جنرال او مارشال په دې نه دی بریالی شوی، چې دومره دولتي او شخصي ملکیت دې لاندې کړي، چې ځان ته پرې تر دوو سوو زیات مارکیټونه او لوی کورونه جوړ کړي، خو زموږ د هېواد په مارشال پلان کې د مارشال صیب تر بولۍ (قوماندې) لاندې په سلګونو جنرالان په دې بریالي شول، چې ځانته په سلګونو کورونه او مارکېټونه جوړ کړي، خپله مارشال صیب خو خبره له سلګونو څخه تر سلګونو پورې ورسوله او د اوازو او انگازو له مخې اوس یوازې په کابل ښار کې

د مارشال د کورونو او مارکیټونو شمېر تر دوو سوو اوږي، نو اوس تاسو خپله فکر وکړئ، چې د اروپا په مارشال پلان کې د یو مدرسه یي مارشال ودانیز پرمختګ همدومره و؟ نو زه د خپلو پورتنیو دلایلو پر بنسټ دا وایم چې زموږ مارشال نه یوازې ماهر نظامیات دی، بلکې ماهر نفسیات و تعمیرات هم دی.)) د مارشال صیب په اړه خبره همداسې تاوېدله راتاوېدله، هر چا یې د څو بعدیز شخصیت پر یوه اړخ رڼا اچوله او د ذوق بېلابېلو اړخونه یې خپل، خو ټول په دې خبره متفق وو او د شونډو په کونجو کې به یې په مالګین تبسم سره دا خبره تاوېدله چې: ((پاره کابل له مارشال صیب سره ښه ښکاري او مارشال له کابل سره، دا د یو بل لپاره لازم او ملزوم دي، باید مارشال په کابل او کابل په مارشال پلان کې شپې ورځې تېرې کړي...)).

ريفورميست اشرف غني او د سترو جنگسالارانو گواښونه

۱۵ ليکنه پر (۱۳۸۳ ال کال) د قلموال جريدې په
(۲)گڼه کې خپره شوې ده.

د جمهور ريس بناغلي حامد کرزي کابينه په عمومي ډول له دوه ډوله وزيرانو جوړه ده، يو جنگسالاران او يا د هغوی استازي اوبل ريفورميستان، سمونپال يا ديموکراتان دي. په سمونپالو يا ديموکراتو وزيرانو کې بناغلی اشرف غني، علي احمدجلالي،

محمدحنيف اتمر، امين فرهنگ، رمضان بشردوست او حینې نور شامل دي. په جنگسالار وزيرانو کې هغه وزيران شامل دي، چې د بهرنيانو په مرسته، يا هم د وسلې په زور او يا هم د نظار شورا، اسلامي جمعيت، اسلامي اتحاد، ملي اسلامي جنبش،

اسلامي وحدت او نورو پوځي سياسي تنظيمونو له خوا معرفي شوي دي. ددې دواړو ډوله وزيرانو ترمنځ وخت پر وخت په کابينه کې او تر کابينې بهر خواره او ترخه بحثونه تبادله شوي، يو بل ته يې گوتې نيولي او زورورو وزيرانو، خو گوتڅنډنه هم کړې ده، ددې لپاره چې حینې زورور وزيران بهرنۍ نړۍ او په کور

دنده د ولس له زیات غبرگون سره مخامخ نه شي، نو سمونپال او ريفورمېستو وزیرانو ته له ډېرې زیاتې څرگندې گوتڅندنې او گوتنیونې ډډه کوي او دا کار بیاخپل دویم لاس ملگرو ته چې په دولت کې او یا تر دولته بهر تنظیمي فعالیتونه کوي، ورسپاري. د بېلگې په توگه که په خپله د دفاع وزیر محمد قسیم فهیم مخامخ پر ډاکټر اشرف غني نیوکه نه کوي، نو د خپلو تنظیمي ملگرو او نورو سیمه والو له خوا دې کار ته لمن وهي؛ د عبدالحفیظ منصور په خوله د اشرف غني د استعفی او گوښه کولو غوښتنه کوي، که چېرې د منصور او امثالهم شاته د حکومت د لوړپوړو زورواکو ملاتړ نه وي، نو هغه به هېڅکله هم په دې کوچنۍ خوله دومره لویې خبرې ونه کړي. د نظار شورا مظاهره چیان ولې د یو جنگسالار حکومتي واکمن د گوښه کولو غوښتنه نه کوي، چې د ريفورمیست وزیر دگوښه کولو نارې سورې پورته کوي، اشرف غني، صدیق فرهنگ، اتمر او بشر دوست خو له وسلې سره کابل ښار ته نه دي راننوتې، وزارتونه خو یې په زور نه دي نیولي، نه یې کابل ښار لکه د ځینو نورو تنظیمي وزیرانو په شان پر کنډوالو بدل کړی او نه د ټوپک په ژبه خبرې کوي. جمهور ریس ښاغلي حامد کرزي یو ستر اخلاقي او ملي جرئت وکړ، خپله ټوله پانگه یې تثبیت او ثبت کړه او ملت ته یې وښودله چې اوس مې دغه پانگه ده او د واک تر گوښه کېدو وروسته که تر دې زیاته وه، بیا راسره حساب کولای شئ، ډاکټر اشرف غني احمدزی دویم شخص و چې دویم گام یې اوچت کړ او د مالیې د وزیر په توگه یې ریکارډ ټینگ کړ او خپله پانگه یې ثبت کړه، وایي چې غل نه یې له پاچا

مه ډارپړه، ولې بناغلی ((مارشال)) صیب، قانوني صیب، خلیلي صیب، استادبرهان الدین رباني، پروفیسر سیاف، او شیخ محمد اصف محسنی خپله پانگه ملت ته نه نښي، ((مارشال)) صیب باید ولس ته په ډاگه کړي، چې تر وزارت دمخه پانگه یې څومره وه؟ له کومه یې کړې وه؟ او تر وزارت وروسته پانگه یې څومره ده؟ ایا په کابل ښار کې په سلگونو جوړ شوي او جوړېدونکي لوړ پوړي بلډنگونه دده دي او که دده په نامه یې نور محترکین جوړوي؟ یو وي که دوه باید ثبت شي، که شپه تیاره ده منې په شمار دي، د بناغلي اشرف غني احمدزي د وزارت پرمهال افغانستان ته د ملیاردونو ډالرو بهیر را مات شو، د دولت خزانه له پېسو ډکه شوه او افغانی د ثبات خپل بې ساری ریکارډ ټینګ کړ، د هېواد مالي سستم اصلاح شو، د گمرکونو د کنټرول لپاره پلان جوړ شو او له څو زورواکو محلي جنگسالارانو پرته نور ولایتي گمرکي عواید په مرکز پورې وتړل شول، خو موږ داسې تنظیمي وزیران هم لرو، چې د دوی د تېرې واکمنۍ پرمهال مالیې وزارت او د افغانستان مرکزی بانک خزاني څه چې فرشونه هم لوټ شول، یوازې د استاد برهان الدین په امر او د هغه د واکمنۍ پر مهال د دولت له (۹۰۰۰) باب څخه په شمېر نه په وزن او ټن افغانی ایستل شوي او د لگښت هېڅ وجه یې معلومه نه ده. تنظیمي وزیران، قوماندانان اوس هم هماغه پخوانی خیال لري، چې تش په یوې پانې او پرزې به له مالیې وزارت څخه پیسې ایستل کېدې او هېڅ حساب به یې معلوم نه و، اوس هغه وخت نه دی، اوس دم او قدم دواړه په حساب دي، ((مارشال)) صیب چې دفاع وزارت کې څومره حاضر او رسمي

عسکر او صاحب منصب لري، هماغومره معاش به حواله کېږي، د خپلسرو او پر کور ناستو ملېشو معاشونه باید له بل مدرکه تمویل شي!؟ د ریفورمېستو وزیرانو غټه گناه همدا ده، چې زورواکو وزیرانو سره د جوال خوله نه نیسي. د زورواکو واکمنو د پلویانو چغې او نارې سورې په همدې خاطر دي، چې هغوی ته ولې د پخوا په شان بې حسابو او بې کتابه مال نه ور رسېږي، د خبرو ډېرو اوږدولو او شاربلو ته اړتیا نه شته، اشرف غني د یو دیموکرات وزیر په توګه د اساسي قانون په لویه جرګه کې ودرېد، د خپل کار او فعالیت راپور یې وړاندې کړ، دا د افغانستان په تاریخ کې د ماليې لومړی وزیر و، چې ولس ته یې حساب ورکړ او اوس یې خپله شخصي پانګه هم ثبت کړه، مور له ټولو زورواکو او دیموکراتو وزیرانو څخه هیله کوو، چې د بناغلي کرزي او اشرف غني په شان ګامونه پورته کړي او خپلې پانګې ثبت کړي.

زور مارکسېست د گناه په نوي لباس کې

دا لیکنه پر (۱۳۸۳ل) کال د قلموال جریدې په
(۲) گڼه کې خپره شوې ده.

د افغانستان پنځه زره کلن تاریخ په زبات رسولې، چې په دې هېواد کې مېشتو قومونو په خپلو منځو کې د ورونو په څېر ژوند کړی او کوي یې او د ټولو بهرنیو یرغلګرو په مقابل کې یې په مېړانه او یو موتي ډول مقابله کړې، هر وخت یې بهرنیان د خپلو متو په زور په گډه له دې هېواد څخه شړلي او تل یې په یووالي او وحدت کې ژوند تېر کړی، هېڅکله هم د قومونو تر منځ د

ژبې او قوم په نوم جگړه نه ده شوې، له یما څخه نیولې د سردار محمد داوود خان تر واکمنۍ پورې دا یووالی ښه ټینګ و. کله چې د اعلیحضرت محمدظاهر شاه په دوره کې سیاسي گوندونو ته د فعالیت اجازه ورکړل شوه او د افغانستان خلکو دیموکراتیک گوند، چې پر سوسیالیستي نظریاتو متکي و او د وخت شوروي اتحاد له کمونیست گوند یې فکري الهام اخیسته هم پر فعالیت پیل

وکر، روسانو د خپلې زړې پالیسي له مخې چې په منځني اسیا کې یې ترسره کړې وه، د قومونو او ملت ترمنځ یې نوې د (ملیت) اصطلاح وکاروله او د منځني اسیا هېوادونه او ملتونه یې تر خپل جنغ لاندې راوستل، غوښتل یې چې دا تجربه په افغانستان کې هم تکرار کړي، په شوونیستي او سمی نظریاتو برابر اشخاص یې د طاهر بدخشي تر مشرۍ لاندې د افغانستان خلکو دیموکراتیک گوند کې وروزل. د طاهر بدخشي او بیرک کارمل تر مشرۍ لاندې د خلکو دیموکراتیک گوند کې یې ښکاره پرچمیان، خو په باطن کې ستمیان او افغان دښمنه عناصر وروزل او رشد یې ورته ورکړ، دا کسان پر لوړو دولتي او گوندي پوستونو نصب شول، همدا ستمي ډله وه، چې د ډاکټر نجیب الله د واکمنۍ د ړنگېدو او ملگرو ملتونو د سوله ییز پلان د شنډېدو باعث شوه او یو شمېر جهادي تنظیمي ډلو سره یې په گډه ائتلاف جوړ کړ، په دې مشهورو ستمي څېرو کې کولای شو د محبوب الله کوشاني، غلام سخي غیرت، نجم الدین کویاني، فرید احمد مزدک، جنرال دوستم، جنرال مومن او نورو نومونه یاد کړو، عبدالطیف پدram هم د دې کړۍ یو غړی دی، ښاغلی عبدالطیف پدram د افغانستان د خلکو دیموکراتیک گوند دخپرنډوی ارگان ((حقیقت انقلاب ثور)) د مارکسیزم او لینینیزم د صفحې مسئول و، هغه وخت ښاغلی عبدالطیف پدram د کمونیستي فکر ترڅنګ په (ایران و فیل) مشهور ځکه و، چې نوموړي هر وخت ایرانی لهجه کاروله او هېڅکله هم په خپلې افغاني دري نه غږېده، وروسته بیا پدram له یوشمېر جهادنا ستمیانو سره یوځای شو او کله چې په شمال کې

کمونېست پلوه ستمی (جنرال مومن) د خپلو نورو افغان ضد پخوانیو ملگرو له خوا ووژل شو، نو پدram د جنرال مومن د قطعاتو د سرپرست په توگه وټاکل شو او د استاد رباني له خوا په ډېرو مالي امتیازاتو ونازول شو، همدا وخت پدram پر یوه وخت هم د جنرال مومن د قطعاتو سرپرست قومندان او هم دکابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د دري څانگې د سهارې ټایم محصل و، چې پر یوه مهال دا دواړه وظیفې د قانون مخالف عمل و، خو پدram هغه وخت هم له قانونه مستثنی و، د پدram اخلاقي چلند او ټولنیز کړه وړه هغه وخت هم د دري څانگې او نورو څانگو پر استادانو چندان ښه نه لگېدل، پدram لا درېیم ټولگی نه و بشپړ کړی، چې پر کابل دطالبانو سیلاب راخور شو، پدram او ډېر نور پدram خپل یې په مخه کړل، پدram په بي بي سي رادیو کې د ظاهر طنین، ایراني باقر معین او په ایران کې د ده د خپلو پخوانیو روابطو او ایراني دوستانو په مرسته ایران او بیا فرانسې ته لاړ، درې څلور کاله یې په فرانسه کې تېر کړل او د بي بي سي رادیو د منځنۍ اسیا خپرونه، چې د ایرانیانو او ظاهر طنین له خوا سمبالېږي، پدram به ورته د صاحب نظر په نامه رابلل کېده، افغان ضد او افغانستان ضد افکار به یې خپرول. دطالبانو تر سقوط وروسته په مېرژوانده ستمیانو کې یو ځل بیا ساه وغورږېد، او ځانونه یې کابل ته راوړسول او دلته یې د دیموکراسۍ له اوسنۍ فضا څخه ناوړه گټه پورته کړه، له افغان او افغانیت څخه انکار څه چې ان مخالف لوری یې غوره کړ، پدram هم کابل ته راغی او ځان یې په ډېره سپین سترگی سره ان جمهوري ریاست ته کاندید کړ.

عبدالطيف پدram د افغان دښمنه عناصرو د ليكې په سر کې راځي، چې په ښكاره ډول يې د افغان او افغانيت پرضد ليكنې خپرې كړې، ځان ته افغان هم نه وايي او پر افغانيت شرمېږي، چې ښه مثال يې په ارمان وړځپاڼه کې دده هغه ليكنه ده، چې د جمهور ريس حامد كرزي په باب يې ليكلې ده، پدram ليكي: د انتقالې دولت مشر حامد كرزي فرمان صادر كړی او حكم يې وركړی چې د تابعيت په تذكو كې دې د ملتونو پر ځای يوازې افغان وليكل شي، د پدram په قول كرزى غواړي چې يوازې افغان دې د افغانستان د خلكو د ملي هويت په توگه پاتې شي، دا غلط عمل دى. خو زه له ښاغلي پدram څخه پوښتنه كوم، چې ايا په نړۍ كې به داسې كوم هېواد وي، چې د هغو د تابعيت تذكو يا نورو معتبرو اسنادو كې دې د ملت پرځای د قوم نوم ليكل شوی وي. ښاغلی لطيف پدram همدا اوس د جمهوري رياست د گټنې لپاره په كمپاين كې افغان ضد خبرې او مركې كوي او راتلونكي كې افغانستان لپاره د فډرالېزم نقشه او پروگرام لري، چې دا عمل يې د اساسي قانون خلاف كار دى. كه چېرته پدram بريالى شي او جمهور ريس هم شي (محال ده)، سره له دې چې اساسي قانون خو نه شي تغيرولای، خو دى بيا هم خپلې باتې وهي. پدram صيب! افغانانو اوس ستا څېره ښه پېژندلې او ستاسو پر هر حرکت پوهېږي. افغانان پر دې پوهېږي، چې څوك افغان نه وي هغه ته ولې رايه وركړي؟ د شرم خبره خو داده، چې تاسو جناب ځان ته افغان نه وايې بيا مو څنگه د افغانانو مشرتابه او د افغانستان لوړې څوكۍ جمهوري رياست ته ځان كاندید كړى دى؟ كه ضمير دې

ژوندی او خپل وي، نو کله چې يوازې شوې خان سره سوچ وکړه، ايا په نړۍ کې به داسې ملت وي، چې خپل دښمن د خپل مشر په توگه وټاکي؟ ايا داسې امير به هم وي چې ملت نه مني، خو د جمهوري رياست مقام ته يې خان کانديدوي؟

د ښاغلي قانوني ناقانونه کارونه

دا لیکنه پر (۱۳۸۳ل) کال د قلموال جريدې په (۲) گڼه کې خپره شوې ده.

د اوسني انتقالي ادارې په کابينه کې دوه ډوله وزيران شامل دي: يو تنظيمي وزيران دي، چې د تنظيمي ملحوظاتو، سياسي او نظامي فشارونو له امله يې په کابينه کې مهمې څوکۍ نيولي دي او بل

ناتنظيمي وزيران دي، چې اکثره يې د مسلک او پوهې پر بنسټ په کابينه کې شامل شوي دي. تنظيمي وزيران د خپلو څوکيو د اشغال او استحقاق لپاره د ((جهاد)) او ((مقاومت)) اصطلاحات د يوې مشروع کاري وسيلې په توگه کاروي او ناتنظيمي وزيران خپل مسلک او

خپله پوهه د څوکيو د نيولو اصلي مجوز گڼي، خو په تنظيمي وزيرانو کې هم يو نيم وزير داسې پيدا کېږي، چې دوی بايد نور د تنظيمي گټو پر ځای ملي گټې وپالي. په تنظيم خپلو وزيرانو کې د سوداگرۍ وزير ښاغلی مصطفی کاظمي تر نورو فعال دی او د پوهنې پخوانی وزير ښاغلی یونس قانوني هم تر نورو فعال و، خو اوس راځو د قانوني صيب کار او فعاليت ته، چې دده ټول کارونه ښه او منظم وو که نه؟ قانونيت په کې مراعت شوی و که نه؟ معارف په ټول افغانستان کې

متوازنه وده وکړه که نه؟ تنظيمي اوسيمه ييزه لېوالتيا يې لرله که ملي او سراسري؟ دا ټولې هغه خبرې دي، چې د ښاغلي قانوني صيب فعاليت او شخصيت ته راجع کېږي. په افغانستان کې له بده مرغه نومونه او تخلصونه د اشخاصو له شخصيت سره منطبق نه دي، کله کله نومونه او تخلصونه مخالف لوري کې واقع کېږي، ديو چا تخلص به ((گړندی)) وي خو خپله به سست وي، دبل به ((دانش)) وي خو پوهه به نه لري، تخلص به يې ((عادل)) وي، خو خپله به ظالم وي، نوم به يې ((غيرت)) وي، خو خپله به غيرت نه لري، اوس قانوني صيب هم د نوم له مانيز پلوه له يو داسې حالت سره مخ دی. خپله قانوني دی، خو کارونه يې ناقانونه دي. څرنگه چې قانوني صيب اساساً يو سياسي، نظامي او تنظيمي شخص دی، نو ددې ډول اشخاصو زياته لېوالتيا له پوځي او سياسي کارونو سره وي، نه له تعليمي او روزنيزو چارو سره، کله چې د اضطراري لويې جرگې په پای کې قانوني صيب ته د پوهنې وزارت وړانديز وشو، نو ده وويل چې دا نه منم، مانا دا وه چې دا وزارت دده په خوښه نه و، ده يا د کورنيو چارو وزارت او يا هم د جمهوري رياست لومړۍ مرستيالي غوښتله، خو په هر ترتيب دا وزارت د قانوني صيب په نصيب شو، د وزارت د څوکۍ تر اشغال وروسته، دده پر وخت د نړيوالې ټولنې په بې درېغه ملاتړ په سلگونو ښوونځي بيا ورغول شول، په سلگونو نوي جوړ شول او په لسگونو نور لا تر ده وروسته د جوړېدو او رغېدو په حال کې دي، دغه راز په مليونونو ټوکه تعليمي کتابونه چاپ شول او د ښوونکو په معاش او امتيازاتو کې نسبي ښه والی راغی، دې کې شک نه شته چې دې ټولو چارو کې ده هم مثبت رول درلود، خو ددې کار دروند بار د نړيوالې ټولنې په مرسته اوچت شو، خو که دا مهال د قانوني پر ځای بل هر څوک وای، نو دا کارونه به يې په دې

ډول او يا هم تر دې په بڼه کچه ترسره کړي وای. د ښاغلي قانوني صيب زيات وخت پر سياسي مسايلو تېرېده، د وزارت مقام ته هم لکه د يو وزير په شان نه ورته، د هغه حرکات د يو تنظيمي رهبر په شان و، نه د يو وزير په شان، له همدې کبله يې خپل زيات صلاحيتونه خپلو رييسانو په تېره بيا خپل باوري تنظيمي ملگري ښاغلي اشراق حسيني ته ورسپارلي وو، کله چې ښاغلی قانوني له کورنيو چارو وزارت څخه د پوهنې وزارت ته تبديل شو، نو له هغه ځايه يې يو شمېر نږدې ملگري په گروپي ډول د ښوونې او روزنې وزارت ته تبديل او دلته يې يو شمېر پښتانه له کاره گوښه کړل، تر هغه وروسته په دې لټه کې شو، چې د ښوونې او روزنې وزارت ټول نشرات او مکاتبه په دري ژبه ترسره شي. تعليمي نصاب ته هم تنظيمي رنگ ورکړي او اکثره کتابونه هم په دري ژبه چاپ کړي. ويل کېږي، چې د نړيوالې ټولنې په لگښت يه يوه بهرني هېواد کې د افغانستان لپاره شپاړس نيم مليونه ټوکه تعليمي کتابونه چاپ شول، د پوهنې وزارت په غوښتنه دا کتابونه (۱۲) مليونه ټوکه په دري او څلورنيم مليونه ټوکه په پښتو چاپ شول، که له ښاغلي قانوني څخه سپری پوښتنه وکړي، چې ايا پښتانه په افغانستان کې همدومره دي، چې دوی ورته دا وېش کړی؟ که ښاغلی قانوني وايي چې يو زيات شمېر پښتانه ماشومان په دري ژبه درس لولي، نو دا خو بيا خبره تر بدو بتره شوه، ځکه چې د يونسکو د قانون له مخې هر څوک حق لري، چې په خپله مورنۍ ژبه زده کړه وکړي او د پوهنې وزارت مکلف دی، چې د هېواد ماشومانو ته ددې زمينه برابره کړي، چې په خپله مورنۍ ژبه زده کړه وکړي. که چېرې د پوهنې وزير غوښتل چې په شعوري او ناشعوري ډول پښتانه مجبور کړي، چې په

دري ژبه تعليم وکړي، نو دا خو له تعصب نه ډک عمل دی او د نړيوالو اصولو او بشري حقوقو خلاف کار دی.

د پوهنې وزارت د پلان رييس بناغلي (رحمتي) د بنوونځيو د سروې په باب د سروې کارکوونکو ته قاطع حکم کوي، چې ټولې پاڼې بايد په دري ژبه ډکې شي (حتی در مناطق پشتو زبان) وگورئ د فورمې ډول ته:

رهمناي (الف): دستورات خانه پری (تکمیل سازی) پرسشنامه سروی مکاتب وزارت معارف. تمام پرسشنامه باید به لسان دری خانه پری شود (حتی درمناطق پشتو زبان). تعریفات که بطورمعمول مورد استفاده قرار گرفته است، سطوح تدریسی مختلف، ما چهار سطح تدریسی مختلف را مجزای نوعیت مکتب در این سروی در نظر گرفته ایم:

ابتدایی: صنف ۱ الی ۶

متوسطه: صنف ۷ الی ۹

لیسه: صنف ۹ الی ۱۲

عالی: صنف ۱۳ الی ۱۴

د معارف اخبار چې د ټول افغانستان لپاره چاپېږي صرف ۸ کرښې (یو شعر) په کې پښتو دی او نور ټول اخبار په دری ژبه چاپ شوی دی. دا په داسې حال کې ده، چې د افغانستان په اساسي قانون کې پښتو او دري د دولت رسمي ژبې دي، خو د پوهنې وزير او ددې وزارت نور چارواکي د قانون دا ماده نه مني. د پوهنې د پخواني وزير بناغلي یونس قانوني او ددې وزارت د نورو چارواکو نشراتي پالیسي او دهغوی ذهني تگلوری د هغو له نشراتو ډېر ښه څرگندېږي، دا وزارت د (معارف) په نامه یوه اوونیزه چاپوي، د (۱۳۸۳ل) کال د جوزا د (۳۱) نېټې گڼه به د بېلگې په ډول په پام کې ونیسو داگڼه (۱۲) مخه لري، په

دولسو مخونوکې یوازې یو شعر پښتو دی، چې د ټولې جریدې په سلو کې یوه برخه جوړوي، اوس له ښاغلي قانوني څخه پوښتنه کېږي، چې ایا دا کار قانوني دی که ناقانونه؟ ایا پښتانه په افغانستان کې له ژبني پلوه همدومره حق لري؟ د نشراتو تر څنګ د مکتبونو په بیا جوړونه او رغونه کې هم عدالت نه مراعتېده، څومره مکتبونه چې یوازې پروان ولایت ته منظور شوي او بیا رغول شوي، بل هېڅ ولایت ته دومره حق نه دی ورکړل شوی، دا کار په خپله د قانوني توپيري چلند په گوته کوي، قانوني صیب لا اوس ځان د ټول افغانستان د مشرتابه لپاره نومولی دی، له ښاغلي قانوني څخه پوښتنه کېږي، تا چې په پوهنې وزارت کې عدالت تامین نه کړای شو، د ټول افغانستان په اداره کې به یې څنګه تامین کړې؟ افغان ملت به څنګه پرتا باور وکړي، چې ستا تېرو کارونو ته گوري هرڅه ورته په خپله روښانېږي. که چېرې کوم بل وزیر داسې توپيري چلند کړی وای، نو قانوني صیب به ورته په څه نظر کتلي وای؟ دا کار به یې قانوني گڼلای وای که ناقانونه؟. د دغو ټولو او نورو دلایلو له مخې سپری ویلای شي، چې د قانوني صیب په دربار کې هم یو زیات شمېر کارونه ناقانونه وو.

داساسي قانون په لويه جرگه کې

يوه عجيبه شمېره

دا ليکنه پر (۱۳۸۳ل) کال د قلموال جريدې په
(۲) گڼه کې خپره شوې ده.

سړی د خدای پاک حکمتونو ته حیرانېږي، په طبیعت کې یې خومره رازونه نغښتي، په الفاظو کې یې خومره ماناگانې تاوې کړي او په ارقامو کې یې خومره رازونه خوندي کړي دي، کله کله چې بنده د خدای (ج) په بې شانه نعمتونو شکر، و نه باسي او د هغه حکمتونو ته تسلیم نه شي، په سر کې یې د استبداد او طغیان نشه په خپو شي، نو بیا لوی خښتن د خپل حکمت یوه سنگ ورته وربښي او په هغه سره یې داسې څنډ وهي، چې ټوله نشه یې له سره والوزي او عقل یې سرته راولي.

له یوه شخص څخه چا پوښتنه کړې وه، چې خدای (ج) په کومو قدرتونو پېژني، هغه ورته وویل: د خدای (ج) د پېژندنې قدرتونه خو ډېر دي، خو یوه نښه یې داده، چې زه د یوه هدف لپاره پر لار روان یم یو دم مې په بله خوا تاو کړي، دغلته زه پوهېږم، یو څوک دی، چې ما د خپلې ارادې او نیت خلاف تاووي، دغه نه لیدونکی، احساسېدونکی ځواک لوی خښتن دی. دا متل مې اورېدلی ((چې بد گرځي بد به پرځي)). دې کې شک نه شته چې د بد گرځېدلو صلاحیت خپله له شخص سره دی، خو د بد پرځولو ځواک له خدای (ج) سره دی، ما د لوی خدای (ج) د قدرت د لایتناهي رازونو یو راز په خپلو سترگو د اساسي قانون په لویه جرگه کې ولید، د اساسي قانون د لویې جرگې د ټولو غړو شمېر (۵۰۰) تنه وو، خو دوه تنه د معلولینو او معیوبینو د

حقوقو په پام کې نیولو سره د جمهور رییس د ځانګړي فرمان له مخې نور هم پرې زیات شول، مجموعاً (۵۰۲) تنه شول، د لویې جرګې هر وکیل ته ځانګړی پېژند کارت ورکړ شوی و، چې د وکیل نوم، ولایت، او دکارت پرله پسې نمبر پرې لیکل شوی و، د کارت نمبر، په تسلسل سره له یو نه پیل تر (۵۰۲) پورې رسېده، له لوی خدای (ج) پرته ددې کارت تر اخیستلو د مخه هېڅوک نه پوهېدل، چې دکارت نمبر به یې څو وي، کله چې لویه جرګه پیل شوه، نو هر چاته د خپلو کارتونو نومرې معلومې شوې، خو هېڅ وکیل د بل وکیل د کارت پر نمبر نه پوهېده، نه یې دې مسئلې سره چندان علاقه لرله او نه هم دا دومره مهمه مسئله وه، خو کله چې په لویه جرګه کې ځینو وکیلانو، په تېره بیا د نظار شورا څو وفادارو ملګرو لکه عبدالحفیظ منصور، شیرپاچا قیام، شیربهادر او واقف حکیمي په پرله پسې ډول د خبرو نوبت اخیسته، د ملي یووالي پرضد یې خبرې کولې او د جرګې اخلال یې هم کاوه، نو د جرګې د اکثر و برخه والو کرکه، غوصه او پاملرنه یې ځان ته راواړوله، یو وخت داسې راغی، چې د لویې جرګې د ځینو مادو د تعدیل په موخه د پېشنهادي ملاتړ لپاره باید غوښتونکو (۱۵۱) لاسلیکونه راټول کړي وای. د نظار شورا ډلې او پورتنیو یاد شویو اشخاصو نږدې څوارلس مادې د تعدیل لپاره پېشنهاد کړې، چې د اکثر و لپاره یې له (۱۵۵-۱۹۰) لاسلیکونه راټول کړي وو، دې اشخاصو هڅه کوله، چې د لاسلیکونو تر سرسري کتنې وروسته دې ژر تر ژره رایه اچونه ترسره شي، خو د اساسي قانون د لویې جرګې د دارالانشا غړو ټینګار وکړ، چې موږ ټولې امضاګانې چک کوو او په دقت سره یې گورو. د قانون له مخې هر شخص د هرې مادې لپاره یوازې یو ځل (د یو لاسلیک) حق درلود، کله چې د دارالانشا غړو د لاسلیکونو پر چک کولو پیل وکړ، نو معلومه شوه، چې د نظار شورا غړو او پلویانو د

اکثرو مادو لپاره تکراري امضاګانې کړې دي، لکه د ملي سرود تعديل، د افغان پر ځای د ((افغانستان)) لفظ راوړل، د پارلماني نظام غوښتنه او داسې نورې مادې... په تکراري او جعلي امضاګانو کې د ښاغلي عبدالحفیظ منصور، شېر بهادر، شېر پاچا قیام او واقف حکیمي تکراري

امضاګانې هم راووتې. د لاسلیکونو څرنگوالی په دې ډول و: د وکیل نوم، ولایت، د کارت شمېره، لاسلیک. د حفیظ منصور تکراري امضاګانو ته د کتونکو پام هغه وخت راواوښت، چې دده د کارت نومرې ته یې پام شو.

نوم	ولایت	د کارت نمبر	لاسلیک
عبدالحفیظ منصور	کابل	۴۲۰	۰

څرنگه چې دا نومره (۴۲۰) ډېره بده مانا ښکاري، نو د دارالانشا غړي دې تصادف او د خدای پاک دې حکمت ته هک پک حیران شول. ددې (۴۲۰) شمېرې له مخې یې د یوې مادې لپاره د ښاغلي عبدالحفیظ منصور څو تکراري امضاګانې پیدا کړې، عجیبه خو داده چې د ښاغلي منصور د نورو انډیوالانو د کارت شمېرې هم دې (۴۲۰) ته نږدې وې، د دارالانشاد یوه کارکوونکي په وینا، د لویې جرګې ریسه هیئت یو غړي، ښاغلی منصور راوغوښت او ورته یې وویل: ((گوره له یوې خوا تکراري امضاګانې کوي او داکار د داسې حساسو رایه اچونو په شېبو کې یو جنایي، سیاسي جرم او د قانون خلاف کار دی او له بلې خوا مجلس اخلاوي! که تاسو بیا هم دې کار ته دوام ورکوئ، نو زه ستاسو دا تکراري جعلي امضاګانې له کارت نمبر سره یوځای د همدې لویې جرګې په تالار کې اعلانوم، چې خلک جعلکاران او اخلاکگر

وېژني.)) منصور تر هغې ورځې وروسته یو دوه ورځې په جرگه کې غلی و، خو وروسته یې بیا د اخلال هڅه کوله او داسې یې گڼله چې خبره نوره سپره شوه، کله چې منصور د خپل کارت پر نزاکت او د جرگې یو شمېر غړي دده د کارت پر واقعیت پوه شول، نو منصور به خپل کارت په غاړه کې سرچپه اچوه او سپینه خوا به یې خړوله، د لویې جرگې یو شمېر غړي خو ځله د منصور مخې ته ورغلل، چې د هغه د کارت نومره وویني، خو هغوی به یوازې د کارت سپینه خوا لیدله او منصور به د خپل شرم د پټونې لپاره همېشه کارت سرچپه اچوه، کله چې د نظار شورا د غړو امضاگانې اکثره جعلی او تکراري راووتې، نو اکثره هغه مادې چې دوی یې تعدیل غوښته د تعدیل لپاره له پېشنهادي متن څخه ووتې، نو ځکه د شمالتوالې پلوي وکیلان پر خپل خپل ځای کېناستل، په رایه اچونه کې یې له گډون څخه ډډه وکړه او د جرگې د اخلال په لټه کې شول، دوی په دې پوه شول، چې د یوې مادې د تعدیل په باب د پېشنهادي ملاتړ لپاره (۱۵۱) لاسلیکونه نه شي پوره کولای، نو د تعدیل لپاره به له (۵۰۲) څخه په سلو کې (۱۰۵۰) یانې (۲۵۲) رایې له کومه کړي؟ د لاسلیکونو د راټولولو کار ډېر اسانه و، ځکه چې چا څوک نه خفه کول، اکثر وکیلانو یو بل ته لاسلیکونه کول خو رایه سخته او پټه وه، غوڅ اکثریت وکیلانو د نظار شورا ملت ضد نظریاتو ته رایه نه ورکوله، څرنگه چې دوی له پټې رایگیری څخه وېرېدل، نو ځکه یې یو شمېر وکیلان په زور، تهدید او جبر کېنول چې رایه اچونه کې گډون ونه کړي، خو بیا هم اکثره وکیلان د رایو صندوقونو ته لاړل او خپله رایه یې وکاروله. ټولې دنیا ته څرگنده شوه، چې څوک متشدد، څوک اخلاکر او څوک د افغانستان د ملي گټو پر ضد دي او څوک ملي وحدت او دافغانستان ملي گټو ته وفادار دي؟ هغه وخت داسې

انگېرل کېدله، چې د نظار شورا ستمي گروپ او نور ملت ضد اشخاص به د قانون تر نفاذ وروسته قانون ته غاړه کېږدي او نور به افغان ضد تحركات پرېږدي، خو اوس څرگنده شوه چې د قانون تر نفاذ وروسته هم دا اشخاص نه منطق مني او نه قانون ته غاړه ږدي. اوس بېرته خپلې اصلي خبرې ته راځم، چې خدای (ج) د کوم حکمت له مخې په (۵۰۲) کسانو کې عبدالحفيظ منصور ته (۴۲۰) نومره په برخه کړې وه؟ بېشکه چې لوی خدای (ج) پر خپل حکمت ښه پوهېږي. په لويه جرگه او تر هغې وروسته پېښو کې د خدای (ج) دا حکمت ښه په ډاگه شو، چې د عبدالحفيظ منصور شخصیت په رښتیا هم له همدې نومرې (۴۲۰) سره سمون خوري. د لويې جرگې يو شمېر وکیلان او ځينې خبريالان د لويې جرگې په بهير کې په دې راز خبر وو، په دې اړه يې د کوم مطلب د خپراوي هڅه ځکه نه کوله، چې د چا انساني کرامت ته زیان ونه رسېږي، خو څوک چې زموږ د ټول غیرتي افغان ملت پر وړاندې ودرېږي، ټول ملت او دهغه هويت ته سپکاوی کوي او د افغانستان جغرافيه نه مني، د افغانستان اوبه او دانه خوري او له همدې خاورې تغذيه کېږي، خو ځان افغان نه گڼي او په کور کې کورگي جوړوي، پر داسې اشخاصو پرده خورول نور د ضمير ځورول دي او بس، دا ليکنه مې ځکه وکړه چې لوی خدای (ج) راڅخه ناراضه نه شي او ونه وايي چې د يو جنجاليز شخص دشخصیت د تمثيل لپاره تاسو ته ما يو شفر، يوه خصوصي نومره، د راز په توگه درکړي وو، تاسو ولې دا شفر پرانيست او ولې مو دده له شخصیت سره منطبق نه کړ؟ په دې خاطر مې دا ليکنه وکړه، چې خدای (ج) او ملت راڅخه ناراضه نه شي او خپل ضمير له ځورېدنې وژغورم.

د اطلاعات او کلتور وزارت یوې لوحې (احساسات) را وپارول

۱۵ لیکنه پر (۱۳۸۶ل) کال د قلموال جریدې په
(۴) گڼه کې خپره شوې ده.

خو موده د مخه د اطلاعات او کلتور وزارت خپله یوه لوحه ولیکله، د لوحې متن دادی: ((د اطلاعات او فرهنگ وزارت)) دې کار د افغانستان د ستمیانو او یو شمېر متعصبینو احساسات راوپارول او د دې لوحې عکس یې په خپلو اخبارونو کې چاپ او

د اطلاعات او کلتور وزیر یې په دې جرم چې ولې یې لوحه په دري نه ده لیکلې، پر تعصب تورن کړ. د دوی په نظر په پښتو ژبه د یوې لوحې لیکل جرم دی، خو په دري ویاړ دی، ځکه که له پښتو لוחو څخه د دوی دا تعبیر نه وي، نو تردې دمخه چې د رهین صاحب د وزارت د تصدی پر مهال دا لوحه دري وه او ټکی پښتو په ټول وزارت کې نه وه، دوی ولې یوه ورځ رهین صاحب ته ونه ویل، چې ولې صاحبه دا بې انصافي کوې، ولې دې کې پښتو نه شته؟ اوس هم چې کله تاسو د اطلاعات او کلتور وزارت او

همدارنگه د نورو اکثر وزارتونو داخلي لوحې او مکاتب وگورئ، دوه سلنه هم په کې پښتو نه شته ایا د ((اقتدار ملي)) او ((هشت صبح)) خپرونو ژورنالستانو کله هم د اساسي قانون (۱۶) مې مادې ته اشاره کړې، چې دا اته نوي سلنه بې انصافي ولې روانه ده، نو

اوس به یې انتقاد ډېر پر خای و، اوس راځو د همدې ښاغلو د انتقاد په هنداره کې موضوع را اخلو. د اساسي

قانونو د (۱۶) مې مادې له مخې ((پښتو اودري دواړه رسمي ژبې دي)) نو عدالت خو دا دی چې د دولت ټولې عمومي وړې او لويې لوحې دې په پښتو جمع دري او وروستی برخه په انگلیسي وي، ایا دا ښاغلي د قانون دغه عدالت ته تیار دي، که تیار وي، نو مهرباني دې وکړي د دغې لاندې لوحې له اصلاح څخه دې پیل کړي.

کله چې یې په ټولو وزارتونو او ادارو کې دا اصل او عدالت پرځای کړ بیا نو اطلاعاتو او کلتور وزارت هم له دې بهیر څخه مستثنی کېدلای نه شي.

حکمتیار په تور او رباني په سپین لېست کې

۱۵ لیکنه پر (۱۳۸۶ل) کال د قلموال جریدې په
(۴)مه گڼه کې خپره شوې ده.

د زمانې څپېړه ډېره ظالمانه وي، سیاست هم اکثر وخت د عدالت
مخالف وي، د خلکو قضاوت هم کله کله عادلانه نه وي، همدا وجه ده
چې د حالاتو په تاوجن بهیر کې څوک چې ډېر تور وي هغه ډېر سپین

شي او څوک چې ډېر سپین وي هغه ډېر تور شي، خاین په کې
خدمتگار شي او خدمتگار په کې خاین شي، غل په کې اتل شي او اتل
په کې غل معرفي شي، گناهکار په کې لکه سپینه کوتره بې گناه او بې
گناه په کې لکه د مردارې کارغه گناهکار شي، په اکثر وروسته پاتې
شرقي او دغه راز نورو وروسته پاتې ټولنو کې دا عملیه تکرارېږي، خو

زموږ په ټولنه کې بيا بېخي د رياضي د فورمول په شان کټ مټ او بيا بيا تکرارېږي، چې يوه ذره هم خطايي نه کوي، موږ دلته ډېرو مثالونو پسې نه گرځو، دا ډول ډېرې بېلگې لرو، خو دلته به يوازې د بناغلي حکمتيار او بناغلي رباني پر کرکټرونو وغږېږو، چې څنگه د يوې لارې (اسلام) لارويان او د يو چلند خاوندان يو د نوموتونو په درياب کې ډوب شو او بل د امتيازاتو له مداره هېڅ نه وځي.

رباني او حکمتيار دواړه د مرحوم داود خان د واکمنۍ پر مهال له هېواده وتښتېدل او په پېښور کې د پاکستان د هغه وخت د حکومت په تېره بيا د نصيرالله بابر له خوا ونازول شول او وروزل شول، وروسته بيا احمد شاه مسعود هم ورسره يو ځای شو. دوی د پاکستان له خوا او د هغوی په لارښوونه په لغمان، پکتيا، پنجشير او نورو سيمو کې د افغانستان د حکومت پر ضد بغاوتونه وکړل، خو څرنگه چې په ولس کې يې ريښه نه وه، نو وځپل شول او د ولس له خوا ورتل شول، دا بناغلي بيا هم ډېر وخت د پاکستان د حکومت مېلمانه پاتې شول، څو چې د خلکيانو او پرچميانو په خونړۍ کودتا کې د داود خان رژيم نسکور شو، ددې حکومت د بې شمېره ظلمونو په نتيجه کې ولس وځورېد او ډېر زيات شمېر خلکو پاکستان ته پناه يوړه، دا وخت نو د حکمتيار پکول او د رباني لنگۍ په غوړيو کې ولوېدل، د روسانو په يرغل سره نو ددې بناغلو مړۍ لا غوره شوه، حکمتيار په کې د (اسلامي حزب) او رباني په کې د (اسلامي جمعيت) ليدران شول او په لسگونو نورو (نه سړيو) نه په کې (سړي) جوړ شول. د افغانستان اکثر و خلکو ښه په نره د جهادي مشرانو او د هغو د تنظيمونو ملاتړ وکړ، د جهاد کلونو کې هغه تنظيم، شخص يا ډلې چې د کابل د حکومت او شوروي لښکرو پر ضد يې تر نورو زياته جگړه کوله، هغو ته زيات نظامي امکانات ورکول

کېدل، نو ځکه خو د حکمتيار تنظيم ته د غرب له خوا تر نورو زياته وسله ورکول کېدله، خو د جهاد همدا گرم کلونه وو، چې روسان پر خپل بري نا باوره شول، نو هماغه و چې د جهاد په ليکو کې د اسلامي جمعيت له مشرانو سره اړيکي ټينگ کړل، دې سلسلې يې تر هغه دوام وکړ چې په پای کې د استاد رباني په گډون يو شمېر جهادي مشرانو مسکو ته سفر وکړ، استاد له نورو پټ په يو ځانگړي ملاقات کې د روسيې د هغه وخت د ولسمشر (بوريس يلتسين) دا ملاتړ او ډاډگېرنه تر لاسه کړل، چې د ډاکټر نجيب الله ځای ناستی به استاد رباني وي. په

همدې وجه اسلامي جمعيت، نظار شورا او د دوی نورو ائتلافي تنظيمونو د ملگرو ملتونو سياسي پروسه سبوتاژ کړه او پر کابل، په زرگونو بې بند وباره ملېشې را خورې شوې، په کابل کې د لوټ او تالان يو داسې بې ساری بهير خور شو، چې يوازې يو ځل يې تر دې دمخه تاريخ مثال ليدلی و، اسلامي جمعيت دې ايتلاف ته ((د اسلامي انقلاب)) او ((اسلامي دولت)) نوم ورکړ، حکمتيار د استاد رباني

پخوانی رقیب چې په جهاد کې یې تر ده ونډه خو ځله زیاته وه، ځان د کابل د واکمنۍ اصلي مستحق ګانده او د کابل پر خزانو یې یوازې د شمال ملېشو د بنامارانو واک نه شو زغملای، نو د اسلامي جمعیت او د دوی د نورو ائیتلافي ملېشو پر ضد پر جنگ اخته شو، کابل د بېلابېلو تنظیمونو تر منځ ووېشل شو، هر تنظیم د کابل د دفاع په نامه ځان ته د جنگ مشروعیت ورکاوه، چا د تلویزیون پر تپه، چا د بالاحصار پر غونډۍ، چا پر اسمایي غره، چا د مرنجان پر غونډۍ او چا هم پر لارو کوڅو په سلګونو توپونه او ټانکونه ځای پر ځای کړي وو، ټولو په ګډه کابل لوتې لوتې کړ، هر چا چې هر څومره زور درلوده، هغه یې استعمال کړ، په نتیجه کې پنځه شپېته زره کابل ښاریان ووژل شول او اتیا زره کورونه ویجاړ شول، خو ((صدراعظم)) او ((جمهور رییس)) سره پخلا نه شول، کله چې د طالبانو تحریک د دوی تورو او سپینو رپرو ته نږدې شو، نو ګلبدين حکمتیار او احمد شا مسعود د کابل په ماهیپر کې د ((انډیوالی)) او ملګرتوب یو تړون لاسلیک کړ او د دوی تر منځ په زرګونو شوي مړي یو بل ته وېشل شول، جمهور رییس او صدراعظم لا په کابل کې څه موده نه وه تېره کړې، چې جمهور رییس، صدراعظم او ټوله شمال ټلواله طالبانو پسې واخیستل، د جمهور رییس مقام او څوکۍ لکه د هوایي تخت په شان په هوا کې سیار شول. جمهور رییس به کله په کولاب، کله په اصفهان، کله هم په نورو ځایونو کې ګرځند و. صدر اعظم یې هم همدا ډول، مهاجر ولسمشر او فراري صدراعظم د مهاجرت او سیار حکومت په دوران کې هم سره جوړ پاتې نه شول. د احمد شاه مسعود تر وژنې وروسته طالبانو ته یوه اوونۍ په کار وه، چې د شمال ټلوالې ټغر له ټول افغانستان څخه ټول کړي، خو چېرته د نیویارک پېښه رامنځته شوه، د نیویارک پېښه سره له

دې چې د امریکا متحده ایالاتو ته ډېره وژونکې او دردوونکې وه، خو د اسلامي دولت رییس او ټولې شمال ټلوالې ته داسې وه لکه آب حیات او نوش دارو، چې د دوی په مړ ژواندي کالبوت کې یې یو دم ساه ور پو کړه.

استاد رباني د امریکا بمباریو ته دومره وارخطا و، چې همدا به یې ویل: ((غت غت بمونه واچوئ، دا واره دي تاثیر نه کوي.)) استاد رباني طالبان دومره سرسختي سرتېري بلل، چې اتوم ته له ورته بمونو پرته یې په وړو بمونو چاره نه کېدله. استاد او د هغه ډله یو ځل بیا واک ته ورسول شول، خلکو داسې فکر کاوه، چې دا ځل به بیا دوی

له خپلې تېرې نیم واکه واکمنۍ څخه ښه پند اخیستي وي. غلا، لوټ او تالان به نه کوي او پر دولتي واکمنۍ به خپته نه اچوي، خو د وخت په تېرېدو سره تجربو وښودله، چې د دوی فطرت نه دی بدل شوی. دا چې د دوی د پخوانیو مخالفینو (طالبانو) او (حکمتیار) مخه امریکایي ځواکونو ډب کړې ده او که نه دا محال وه چې اسلامي جمعیت دې په منتخب حکومت کې په نامنخبه توګه دومره څوکۍ

تر لاسه کړې، سره له دې چې په اوسني حکومت کې زیاتې څوکۍ د اسلامي جمعیت د تنظیم په لاس کې دي، خو استاد رباني او د هغه جمعیتي او ستمي انډیوالان یې بیا هم په دې قانع نه دي او (میم زرما ټوله زما) غواړي. دوی داسې تصور کوي چې دوی دلته په خپل زور ناست دي، خو حقیقت دادی، چې که بهرني قوتونه نه وي، نو استاد او د هغه د انډیوالانو ځای به بیا همغه شان او یا به تر هغو هم بدتر وي، چې د بهرنیو ځواکونو تر موجودیت دمخه و، عدالت خو دا و چې نړیوالو ځواکونو د حکمتیار تر څنګ رباني هم په تور لېست کې راوړی وای، ځکه چې که صدراعظم یې گناهکار وي، نو جمهور

رییس خو به یې طبعاً وي، همدا دواړه څېرې وي، چې د یو بل د مخالفونو، سازشونو او جنګونو له امله یې کابل

ښار وران کړ او د دولت اډانه یې ویجاړه کړه، هغه توغندي چې حکمتیار پر درېیم مکروریان او مسلخ ویشل او هغه توغندي چې د استاد رباني ډلې پر لومړي مکروریان، زمان خان کلا، شاه شهید او نور کابل ویشل هېڅ تفاوت نه لري، د کابل ښار په وړانونه کې دوی دواړو، د دوی تنظیمونه او همدارنګه د دوی ائتلافیان ټول خپله خپله ونډه لري، نو دا څنګه انصاف دی چې اوس دې یو د سولې

سپینه کوتره شي او په سپين لېست کې دې خای شي او بل دې تور کارغه شي او په تور لېست کې دې وليکل شي. که دنيا ته هر څوک پر غلامی، چاپلوسی، جاسوسی، ځان سپين کړي او يا ځان تور کړي، خو د افغانستان غمخېلي ولس ته ټول معلوم دي، چې څوک تور دی او څوک سپين؟ څوک په تور کې سپين دي او څوک په سپين کې تور؟

نه ومه خبر پرده مې لږه غوندي جگه کړه
نه دي د ويلو هغه څه چې ما ليدلي دي.

سه کشور فارسي زبان يانې څه؟

دا ليکنه هم پر (۱۳۸۲ل) کال د قلموال جريدې په
(۴)مه گڼه کې چاپ شوې ده.

د افغانستان پر وړاندې د ايران د اوږدې ستراتيژۍ يوه برخه داده، چې افغانستان له ژبني او مذهبي پلوه وپېشي، له ژبني پلوه دوی د افغانستان ځينو ايران پلوه دري ژبو ته ايډيالوژي او پيسې ورکوي او له مذهبي پلوه د افغانستان د شيعه لږکيو بېلابېلې ايران پلوه ډلې تقويه کوي، دوی غواړي په افغانستان کې د شيعه او سني توپير رامنځته کړي او د ايران د شيعه سيستم په شان دلته هم شيعه نظام ته لاره اواره کړي، ايران پر دې پوهېږي، چې په افغانستان کې د فارسي ژبو او شيعه نظام حاکميت نا ممکن دی خو څرنگه چې دا ايران پلوه ډلې د ايران پر اقتصادي، سياسي او ايډيالوژيکي مرستو ډډه لگوي، نو په افغانستان کې د بې اتفاقي په حالت کې، دوی مجبور دي په بشپړ ډول د ايران لمنې ته ولوېږي.

ايران اصلاً غواړي د افغانستان د هرات، مزارشريف، سمنگان، تخار او بدخشان له لارې دمنځنۍ اسيا له تاجکستان سره، له ژبني پلوه وصل شي، سره له دې چې د تاجکستان خلک او افغان تاجکان له مذهبي پلوه له ايران سره پيوستون نه لري، خو ايران دلته د ژبې او فرهنگ عنصر ډېر مطرح کوي او د هزاره لږکيو په برخه کې په لومړي گام کې د مذهب او په دويم گام کې د ژبې هماهنگۍ ته ډېر ارزښت ورکوي. په شيعه مذهب کې د يوې

مرجع اطاعت او پلويتوب بل هغه عنصر دی، چې ايران غواړي په پای کې د افغانستان شيعه گان د ځان تابع کړي. پورتنی مسایل د ايران د پراختيا غوښتنې د سياست يوه برخه ده.

د جهاد په کلونو کې لومړنی شخص چې د ايران په ژبني دايره کې شامل شو، هغه د اسلامي جمعيت د تنظيم مشر برهان الدين رباني و چې ايران ته په يو سفر يې د فارسي ژبو هېوادونو د تصور محتوا تائيد کړه او په هغه کې داخل شو، خو د افغانستان په سياسي ساحه کې د اکثريت پښتنو او سني مذهبو د دوديز واک له امله د ايران د لاسوهنو چانس ډېر زيات نه و، د استاد رباني او احمدشاه مسعود د نيم واکه واکمنۍ پرمهال هم، ايران په دې بريالی نه شو چې د خپلو لاسوهنو په برخه کې ډېره زياته عملي لاسته راوړنه ولري، خو کله چې په افغانستان کې د امريکايي ځواکونو له خوا د طالبانو سني مذهب افراطي نظام ختم شو او ځای يې د درېو اقليتونو ايران پلوه مشرانو او قومندانانو ونيو، نو د ايران لاسوهنه خولا څه چې د افغانستان په حکومت واک دومره زيات شو، چې د پخواني شوروي اتحاد د يرغل پرمهال د روسانو او د طالبانو د واکمنۍ پرمهال د پاکستانيانو هم نه و. ايران په پيل کې په دې بريالی شو چې د افغانستان د حکومت پر حساسو څوکیو ايران پلوه اشخاص نصب کړي، مادي او معنوي امکانات ورته برابر کړي، نو دا ډول اشخاص اوس د افغانستان دملي گټو پر ځای د ايران گټو ته ډېره ترجيح ورکوي.

ایران په تېرو پنځو کلونو کې پر دې هم بریالی شو، چې د شیخ محمد اصف محسنی تر چتر لاندې، په کابل ښار کې د اهل تشیعه د روزنې یو ستر مرکز (جامعه علمیه خاتم النبیین) جوړ کړي، دا به داسې یو مرکز وي، چې نه یوازې د شیعه مذهب د تبلیغ او ترویج لپاره به کار کوي، بلکې د ایران فرهنگي، اقتصادي او سیاسي گټې به هم تضمینوي. د افغانستان په نوي اساسي قانون کې د شیعه مذهب رسمیت بله هغه مساله ده چې په افغانستان کې د ایران د پرمختګ مانا لري. د لومړي ځل لپاره شیعه ډلو ته د دولت د ریاست دویم معاونیت، د عدلیې وزارت او نور مهم وزارتونه د ایران لپاره هغه پرمختګونه دي چې په افغانستان کې د ایران مهمې لاسته راوړنې ګڼل کېدای شي. ایران هڅه کوي په مهمو ښارونو او ایران سره په هم سرحده سیمو کې د ځمکو د رانیولو او په هغه کې د شیعه ګانو د ځای پر ځای کولو له لارې د خپلې ستراتیژۍ د تطبیق لمن پراخه کړي، په هرات کې د یوه شیعه مذهبه والي تقرر او د نویو شیعه مېشتو ښارګوټو جوړول د ایران بله بریا ده. د ایران له خوا د افغاني شیعه ګانو په نامه د تلویزیوني چینلونو د فعالیت د جواز ترلاسه کول او په ایراني روحیه او مفکوره د هغو د نشراتو سمبالول د ایران بله کامیابي ده. په لومړي ګام کې د (تمدن)، (فردا) تلویزیونونو او په دویم ګام کې د (نور)، (نورین)، (طلوع) او نورو تلویزیونونو فعالیت ایراني فرهنگ ته د پراخ تبلیغ زمینه برابره کړې ده. سړکال د افغانستان په تاریخ کې د لومړي ځل لپاره د افغاني

شيعه گانو له خوا له ايران سره پر يوه ورځ د کوچني اختر د ورځې نمانځل د ايران بله بريا ده. ځينې ايران پلوه افغان ژونالېستان او په اصطلاح ليکوال خو د ايراني فارسي په تبليغ او ترويج کې دومره هلې ځلې کوي، چې پر خپلې افغاني دري ژبې هم پښې بډي. د ايران له سفارت سره د ځينو ايران پالو افغانانو همپشني مناسبات د ايران د پراخ نفوذ ښکارندويي کوي. ايران نه يوازې له خپلو اصلي سرچينو څخه په افغانستان کې د خپل نفوذ د پراخولو لپاره کار اخلي، بلکې له خپل پخواني دښمن (طالبانو) څخه هم گټه پورته کوي او د خپلو نورو لويو دښمنانو (امريکا) او په مجموع کې (غرب) پر ضد ترې گټه اخلي.

څو موده دمخه د افغانستان د بهرنيو چارو وزارت اعلان وکړ چې په هرات کې د ايکو دغونډې په حاشيه کې به د دغه وزارت په وينا د «فارسي ژبو هېوادونو» د بهرنيو چارو د وزيرانو يوه ځانگړې ناسته هم ترسره شي، دا چې ايران يو ځل بيا د (سه کشور فارسي زبان) مسله پورته کړې او د افغانستان د بهرنيو چارو وزارت او په دولت کې يو شمېر ايران پلوه واکمن يې ملاتړ کوي، دا څه نوې خبره نه ده، د افغانستان پر (دري) ژبې د ايراني (فارسي) يرغل د همدې لپاره و چې (دري) په (فارسي) کې ورکه کړي، کله چې په افغانستان کې د (پښتو) ژبې د څنگ ته کولو او د (دري) ژبې د هضمولو هيله پوره شوه، نو بيا خو د تاجکستان د تاجيکي يا دري ژبې د هضمولو زمينه په اسانۍ سره برابرېږي. نږدې لس کاله کېږي چې ايران تاجکستان ته د ژبې او فرهنگ د

متخصصينو تر نامه لاندې په سلگونو ايرانيان وراستولي او هلته د ژبې او مذهب ترڅنگ پر لسگونو نورو ډول ډول اقتصادي، سياسي او استخباراتي فعاليتونو بوخت دي. د ايران د اوسني حرکت هدف دا دی چې د افغانستان او تاجکستان د دري ژبو په پيوستون سره د ايران تر رهبرۍ لاندې د لرغونې اريانا د جوړېدو خوښه عملي کړي. د فارس د واکمنۍ ترچتر لاندې د اريانا د بيا احيا ذهنيت هغه وخت ډاگيز شو، چې د فارس دولت خپل نوم رسماً پر «ايران» بدل کړ او افغانستان هغه وخت د نړيوالې ټولنې له لارې ددې (نوم) مخالفت وکړ او ويې ويل چې له دې نوم څخه د پراختيا غوښتنې بوی راځي؛ د اريانا زياته خاوره اوسني افغانستان پورې مربوطه ده او فارس حق نه لري چې دا نوم ځان ته منحصر کړي. کله چې په افغانستان کې «د اريانا افغان هوايي شرکت» جوړ شو، نو ايران يې له پيله مخالفت وکړ او هڅه يې وکړه افغانستان ته د ډېرو مالي امتيازاتو په ورکړې سره ددې نوم امتياز له افغانستانه واخلي، خو افغان ملتپالو هېڅکله ورسره ونه منله، (د اريانا افغان هوايي شرکت) په کمزورۍ کې د نورو گڼو عواملو ترڅنگ د ايران پلوه اشخاصو لاس هېڅکله ردېدلای نه شي. تېر کال په تاجکستان کې د ايران، تاجکستان او افغانستان د جمهورو رييسانو په درې اړخيزه غونډه کې «د فارسي ژبو هېوادونو» مسئله بيا مطرح شوه او په يوه نه يو ډول يا د هغوی په تعبير هڅه وشوه، چې افغانستان هم په دې ژبنۍ ټولواله کې راتاله کړي، خو څرنگه چې افغانستان اساساً يو فارسي

ژبې هېواد نه دی نو همغه وخت هم دې مسلې سخت حساسیتونه راوپارول، هلته ((دفارسي ژبې د یو ګډ تلویزیون)) مفکوره هم وړاندې شوه، تر هغې وروسته ایران ددې تلویزیون د جوړېدو لپاره عملي ګامونه واخیستل او په افغانستان کې یو شمېر ایراني پالی اوس ورته عملاً کمپاین کوي.

اوس چې په هرات کې ((د فارسي ژبو هېوادونو)) د تلوالې د جوړېدو خبرې کېږي دا یو اوږد پسمنظر لري، په ایران کې د افغانستان د بهرنیو چارو د وزیر (داکتر سپنتا) پخوانۍ زده کړې او ایران ته د ده د کورنۍ دیوې غړې یا غړې انتساب، د هرات د پښتون مېشتي او تر زیاته بریده د دري ژبې کړای شوي ښار انتخاب او په افغانستان کې دنورو ستمی او ایران پالو اشخاصو موجودیت دا ټولې هڅې د یوې اوږدې ستراتیژۍ یوه کړۍ ده. ایا افغانستان ته دا ممکنه ده چې هر چا سره په ژبنۍ ټلواله کې راټاله شي؟ افغانستان کې ازبکان، ترکمنان، عربان، قرغزیان او نور ګڼ شمېر قومونه اوسېږي، سبا به یو څوک راجګېږي افغانستان به د ازبکي ژبې، ترکمني ژبې، قرغزي ژبې او عربي ژبې هېوادونو کې شاملوي؟ افغانستان کې نږدې (۲۰-۴۰) زره سکان او هندوان هم اوسېږي، ایا افغانستان به دهندي ژبو هېوادو په اتحادیه کې هم شاملېږي؟ په تاجکستان کې ګڼ شمېر ازبکان اوسېږي، تاجکان به د ازبک ژبو په اتحادیه کې هم شاملېږي؟ او همدارنګه ازبکستان کې تاجکان اوسېږي، هغوی به هم برعکس کار کوي؟ خپله په ایران کې کوردان، ازاريان، عربان، ترکان، بلوڅان او نور

گڼ شمېر قومونه اوسي، هر یو خپله بومي ژبه لري، ایا ایران حاضر دی، چې د عربي ژبې، ترکي ژبې او یا نورو ژبو په اتحادیه کې شامل شي او یا به هم بل هېواد ته اجازه ورکړي، چې د ایران د قومونو او د ایران فارسي هويت خپل هويت کې مدغم کړي؟ نو ایران په افغانستان کې په کومو سياسي اخلاقو او اصولو دا جرئت کوي چې دلته دا ډول یوه نامشروع او تفرقه اچونکې هڅه کوي؟ او د افغانستان ((خودکش بیګانه پرور)) ایرانپالي د کوم معیار له مخې ځانته ددې حق ورکوي، چې د خپل هېواد خپل ملي هويت پرېږدي او د ژبې تر عنوان لاندې د ایران د غلامۍ په دایره کې ځان اچوي؟ خو ددې ټولو خبرو نتیجه داده، چې د امریکایانو او غریبانو دناسنجول شوې لاسوهنې له امله ایران اوس ددې وس پیدا کړی، چې هم په افغانستان کې د غرب گټې تهديد کړي او هم د افغانستان ملي هويت وگواښي. په دې برخه کې د افغانستان د حکومت د یوه مخالف خبره په ټول برابره ده، چې وايي ((امریکایانو افغانسان د ایران د گټو د پراختیا او خونديتوب لپاره نیولی دی، نه د افغانستان د ملي گټو د حفاظت لپاره)). که حالات همداسې روان وي او د افغانستان دولت او په مجموع کې هېوادپال افغانان د ایران د پراختیایي ستراتیژۍ په مقابل کې خپله ملي او دفاعي ستراتیژي جوړه او عملي نه کړي، نو دا وطن به پر یو لوی مذهبي او ژبني جنګ اخته شي.

د برېښنا وزير او برېښنا ډوله ژمنې

دا ليکنه پر (۱۳۸۷ل) کال د قلموال جريدې په (۵مه گڼه کې چاپ شوې ده.

موږ هم عجيبه خلك يو، ټول عمر كار د كار اهل ته سپارو! د ليك لوست كچه مو دومره لوړه شوې، د كابل هر هټيوال نه چې پوښتنه وكړه نو يا د ډاكټرۍ ديپلوم لري يا د ماسټرۍ او كه نه د ليسانس ديپلوم خو ضرور لري، د پخوانيو مسلكي جنرالانو او ډگروالانو خو هېڅ كمى نه شته،

په سياسي او ديني برخه کې هم د خداى (ج) فضل دى، تر چا كم نه يو اميرالمومنين ملامحمد عمر مجاهد، امير صاحب اسمعيل خان او نور په لسگونو اميران او امارتونه لرو، د شيخانو، اخوندانو، حجت المسلمينو او استادانو خو هېڅ

كمى نه شته، نو بيا دا دنيا ولې دومره بې انصافي كوي، چې اكثره افغانان په نالوستو خلكو کې شمېري؟ خير په هر ډول د دنيا كارونه د دنيا په خلكو پورې اړه لري چې څه وايي او څه كوي هغه يې خپل كار دى، خو موږ دلته د برق يا برېښنا له وزير ښاغلي امير صاحب ستر جنرال تورن اسمعيل خان سره سروكار لرو، هغه

سره هم نه د کوم شخصي غرض له مخې، بلکې د يوه مجبوريت له امله، که چېرې ده ولس سره د برق په شان د برق د چټک راتګ ژمنه نه وای کړې، نو نه به زموږ دومره په برق پسې وزغې کېدله او نه به دی بېچاره دومره پیکه کېده، اصلاً خبره دا وه، چې اسمعيل خان په هرات کې د نوې جوړونې او بيا رغونې په برخه کې ډېر شهرت گټلی و، اکثر و خلکو داسې فکر کاوه چې دا نو د امير صاحب کمالات دي، د ((امير صاحب)) او ((ستر جنرال)) وياړنې يې هم د همدې نيکو کارونو (!) له امله گټلې وې، خو کله چې امير صاحب له هراته راووت ((چلو صاف از اب برآمد)) هر څه په ډاگه شول؛ اصلي خبره دا وه چې هلته په هرات کې امير صاحب نه شرنګېده، بلکې ((هميانۍ)) شرنګېدله، امير صاحب د هرات او په حقيقت کې د افغانستان پر خزانو پروت و، کله چې جنرال ملک، اسمعيل خان پر طالبانو وپلوره بيا هم هرات کې کار روان و، کله چې اسمعيل له زندانه وتښتېد، بيا هم هرات کې کار کېده، کله چې پر هرات د ((بعث بعد الموت)) په شان دويم ځل واکمن شو، بيا هم هرات بې کاره پاتې نه شو او کله چې په وچ زور له هراته وويستل شو او په کابل کې د بريننا وزير شو، اوس هم په هرات کې کار روان دی، نو دا خبره اوس ښه جوتېږي چې د هرات کار د هرات د پيسو محصول دی، نه ددغه او هغه امير. هغه وخت چې چلتاری امير (اسمعيل خان) د هرات واکمن نه و او پر ځای يې شېل او ساده ملا (يارمحمد) د هرات واکمن و هم په هرات کې تر گرد افغانستانه زيات کار کېده، نو اوس خلکو ته

بڼه پته ولگېده، چې څوک باید پردي توري په خپل نامه نه کړي او نه باید څوک د بل چا وياړنه کوم بل چاته منسوب کړي.

اسماعيل خان چې کله له هراته راووت داسې شو لکه کب چې له اوبو راوباسې. دده هغه تېر وياړ و پرتم هېڅ ورپاتې نه شول. ده اول فکر کاوه چې دا هم د هرات د بندرونو بې حسابه او بې کتابه پيسې دي، نو اول راځه خلکو ته وعده ورکړه چې په يوه مياشت کې به ټول کابل ته برق ورکړم، ده خيال کاوه چې برق هم لکه زمور د سپين زړي ولس په شان دی؛ په دم وچوف غولېږي، ژر به يې د کابل هر کور ته راستون کړم، خبر نه و چې برق احساس او عواطف نه لري، بلکې د عقل، سنجش، پلان، کار او تفکر په ذريعه هر کور ته رسېدی شي، دده لومړی نوبت دا و، چې په کابل کې جنراتورونه نصب کړي، خو دې ته يې فکر نه و، چې جنراتور تېل خوري او تېل پيسې غواړي. که څه هم د ځينو شيخانو د سخاوت بوجي راخلاصې شوې، خو داسماعيل خان جنراتورونو دومره تخنيکي مشکلات درلودل چې نه يوازې د تېلو سوال يې مشکل حل نه کړای شو، بلکې نورې ستونزې يې هم لرلې، خو موده خو د پيسو د نشتوالي پلمه هم وه، خو په پای کې معلومه شوه چې د اسماعيل خان د بې کفایتي په وجه په سلگونو مليونه ډالر د مظلوم افغانستان له لاسه وتل، امير صاحب ملت ته پر دې زيان او شرم هم بسنه ونه کړه، د برق ستیشنونو د جوړولو پر ځای يې د «جبهو» پر جوړولو لاس پورې کړ او يو ځل بيا د سمخو له پخوانيو يارانو سره په نوي ستايل او ډيزاين د تلویزيونو پر پردو

راڅرگند شو. سره له دې چې اسمعيل خان د ژوند په کلونو کې د مبارزې ډېرې سرې تودې وليدې، ډېر متضاد کارونه يې تر سره کړل، ډېرې مذهبي، پوځي او دولتي رتبې يې واخيستې، ستر جنرال شو، امير شو، والي شو، وزير شو او څه نه و چې نه شو، خو د ولس په ذهن کې د اسمعيل خان همغه اصلي تصوير او مقام دی چې ده تر دې پورته مصنوعي رتبه دمخه تر لاسه کړې و. له څو محدودو کسانو او ډلگيو پرته به هېڅوک هم اسمعيل خان ته "ستر جنرال" او يا "امير" ونه وايي، اکثره خلک يې په «تورن اسمعيل خان» يادوي، (تورني) هغه پوځي رتبه وه چې اسمعيل خان تر سياسي اړو دوړو دمخه په خپل لياقت تر لاسه کړې وه، نو ځکه خو يې ولس په خپلې اصلي مانا او مفهوم يادوي، که دا نورې رتبې هم ورسره يادوي، نو «تورن» خو ورسره ضرور يادوي، ځکه چې تورن د ده د نامه او د ده ژوند او ماهيت يوه برخه گرځېدلې، ډېر ځله مو په ورځنيو خبرو اترو او مرکو کې داسې هم اورېدلي چې: «ستر جنرال تورن اسمعيل خان»، «ستر جنرال تورن اسمعيل خان امير عمومي حوزه جنوب غرب»، «ستر جنرال تورن اسمعيل خان والي هرات و امير عمومي حوزه جنوب غرب» او داسې نور خو په دې ټولو پوړيو کې د «تورن» رتبه له نامه سره مل راتله، ولس يوازې د اسمعيل خان په باب دا قضاوت نه کوي، بلکې د ټولو هغو اشخاصو په باب يې قضاوت يو شان دی، چې په تصنعې او ناقانونه ډول داسې پوړيو ته رسېدلي دي. ولس د کندهار سرکاتب عطا محمد ته چې د اسلامي حزب د مشر گلبدین حکمتيار له خوا

ورته د ستر جنرال رتبه ورکړل شوې وه، هم دا ډول قضاوت کوي، په خبرونو کې به راتلل ((ستر جنرال سرکاتب عظامحمد)) او داسې نور سرکاتبان، معلمان، واليان او نور د ولس په ذهن کې هماغه خپله مانا لري. يو وخت طالبانو خپل يو نطق ته د (پوهاند) رتبه ورکړه او د طالبانو سترې محکمې هم تائيد کړه، خو کله چې طالبان ږنگ شول نو نه نطق و او نه د پوهاند رتبه. اوس راځو خپلې دې خبرې ته چې اسمعيل خان خپلو وعدو کې څومره چټک پرمختگ کړی دی، دی خو اوس د برق وزير دی، کارونه يې هم بايد د برق په شان سرعت ولري او که ددې سرعت امکان نه وي نو د برق په شان چټکې وعدې دې نه ورکوي، يو ځل اسمعيل خان اعلان کړی و چې دا ژمی به کابل ته برق راشي، هغه ژمی تېر شو، بل وخت يې نهه مياشتينی وعده ورکړه، هغه هم تېره شوه او دادی اوږی او بل ژمی هم را روان دی خو د برق څرک نه ښکاري، د راوي دې غاړه بنده وي، د برق وزارت په حواله چا ويل، چې کله دوی خلکو ته د برق د راتگ وعده ورکوله. نو د هجري شمسي او ميلادي کلونو د اړولو پر وخت د مهال يو څه تېروتنه شوې وه، خو دوی تر دې تېروتنې مخکې اعلان کړی و، د راوي په وينا ځکه نو هغه وخت اوس نه تلافی کېږي. اوس هم کله کله دا پلمه کېږي چې که (۲۵) مليونه ډالر نور پيدا نه شي، نو کابل ته به برېښنا پر خپل وخت رانه شي، نو سپری حيران شي کله چې خزانه له پيسو ډکه وي او بېرته درنه ځي، هلته نورې پلمې وي او کله چې نورې پلمې ختمې شي بيا د پيسو پلمې وې، دا درسته ده چې ټول کارونه په

پيسو کېږي او د ننگرهار د ادم خان ماما په وينا چې د رحمان بابا
شعري يې په خپل تعبير سم کړي او وايي:

چې پيسې درسره نه وي ادم خانه
نه سړی يې نه سړيو کې حساب يې

خو د پيسو تر څنگ ډېر کارونه په سړيو هم کېږي، همدا
سړي دي چې هم کارونو او هم پيسو پيدا کولو ته پلان جوړوي او
سړيتوب يا انسانيت يوازې په پيسو کې هم نه دی نغښتی:

انسانيت په مال دولت نه دی رحمانه

بت که جوړ کړي د سرو زرو انسان نه دی

له بناغلي اسمعيل خان څخه زمور هيله داده، چې د خدای (ج)
شکر وکاره، هم د زرو خاوند يې هم د زور، خو راځه د خپل هغه
تېر شهرت او نامه په خاطر لکه د برق په شان په سرعت کار وکړه
او دې وطن ته برق راوله، برقي مزي په سياسي مزو پورې مه تړه،
له دې او هغې جبهې نه ځان راوباسه او د برق په جبهه کې ځان
شامل کړه، که د افغانستان هر کور ته دې رڼا راوسته، نو د هر
کور د رڼا په هر گروپ کې به ته ځلېږي او ستا نوم به يادېږي،
اډيسن مړ دی خو ټوله نړۍ ورته دعا کوي، تاته که ټوله نړۍ دعا
ونه کړي، نو ټول افغانان خو به درته دعا وکړي راځه پرسرونو
امریت پرېږده، پر زړونو امریت وکړه، دردېدلو او کېدلو زړونو ته
رڼا راوله رڼا او دې تورتم وطن ته ځلا او ښکلا.

زوم او خسر په حکومت کې

که تر حکومته بهر؟

۱۵ لیکنه پر (۱۳۸۷ل) کال د قلموال جريدې په (۵)مه
گڼه کې چاپ شوې ده.

زموږ هم عجیبه نظام دی، شپږ اوه کاله کېږي چې په رانازل شوې دیموکراسۍ کې ژوند کوو، خو پوه نه شو چې دیموکراسي څه ته وايي؟ حکومت څه شی دی، مخالف څوک دی، حاکم څوک دی؟

محکوم څوک دی؟ میا څوک دی؟ ملا څوک دی؟ طالب څوک دی؟ خپل څوک دی او پردی څوک دی؟ دیموکرات څوک دی؟ زورواک څوک دی؟ توپکوال څوک دی؟ او قلموال څوک دی؟ مجاهد څوک دی او ملحد څوک دی؟ ما په خپلو دې گناه کارو سترگو داسې

خلك ليدلي، چې يو وخت يې د اسلام دومره جوغه پر سر ولاړه وه چې ديموكراسي خو څه كړې چې ملتپالنه ورته شين كفر بنكارېده، بيا داسې وخت راغی چې همدوی د قومپالنې او ديموكراسۍ بيرغ پورته كړ، په ټولنيزو او علمي چارو څه چې په عادي ژوندانه كې يې د بنځو ونډه نه شوه زغملای، خو اوس چې گورې د مارچ اتمه او د بنځو د مناسبونو نورې ورځې ددې ډول اشخاصو په ويناوو پرانيستل كېږي، دا ډول اشخاص په ټولنه كې د گوتو په شمار نه، بلکې د حساب د ماشين په شمار دي او غټه بې شرمي خو لا داده، چې يوه خبره يې توره وي، بله سپينه، يوه ورځ يوه خبره كوي، بله ورځ بله، كه چېرې ددې ډول اشخاصو او سياستوالو د خبرو ارشيف راواخلي او خپله يې ورته مخې ته كېږدې، نو كه سړي كې لږ هم د سړيتوب احساس وي، نو ځان ته به لارې تو كړي، خير دا ډول اشخاص چې هر څومره راسپرو خبره تر شمار تېرېږي خو راځي چې يوه بله نمونه دروښيو: ښاغلی پروفيسور برهان الدين رباني د بدخشان د خلكو استازی! او پخوانی جمهور رييس! د استاد د سياسي اطلاعاتو قاموس يا غياث الغات ته به لږ تم شو: كله په حكومت كې شي، كله مخالف شي، كله منځگړی شي، كله بهرني ځواكونه دعوت كړي، كله وايي پر طالبانو "غت غت بمونه واچوي" دا واړه دي "كله وايي طالبانو سره بايد مذاكره وشي او كله وايي كه طالبان د كابل دروازو ته اورسپړي موږ به پرې ډز ونه كړو، كله وايي حكومت بې كفايته دی بايد اصلاحات په كې راشي كله دا او كله دا، په

سلگونو ډوله پارا ډاکس یا متضادې خبرې، کله چې څوک د استاد دې خبرو ته ځیر شي، نو د هغه په هکله به څه قضاوت وکړي؟ که د ټولنې یو عادي سړی له سادګۍ او کوم لیکوال د هنري کیفیت لپاره پاراډکس خبرې کوي، نو هغو څخه خو ګیله ځکه نه ده په کار چې یو نه پوهېږي او د بل هنري ضرورت دی، نو یو څوک چې استاد وي، جهادي مشروي، د یو ولایت د خلکو وکیل وي او جمهور رییس! تېر شوی وي، هغه ته متضادې خبرې کول څه مانا لري؟ د هغه شخصیت ته څومره ګواښونه پېښولای شي؟ مور دلتته نه غواړو د استاد پر ټولو متضادو خبرو او عملونو کتنه وکړو؛ غواړو یوازې دده د ملي جبهې او په اصطلاح اپوزېشن په باب لنډ بحث وکړو: کله کله په رسنیو کې راځي چې «ملي جبهه» د حکومت مخالف لوری یا اپوزېشن دی. خو کله چې په عمل کې ګورو، خپله ملي جبهه یا د استاد رباني اسلامي جمعیت په حکومت کې تر هر چا زیاته ونډه لري. د ساري په توګه لومړی معاون، د کورنیو چارو وزیر، د دفاع وزارت لوی درستیز، د ملي امنیت رییس، د اوبو او برېښنا وزیر، د افغانستان بانک رییس او په سلګونو څه چې په زرګونو لوی او واړه پوستونه ټول د اسلامي جمعیت په لاس کې دي. د افغانستان څه چې د نړۍ په تاریخ کې هېڅ ګوند چې په انتخاباتو کې یې ماتې خوړلې وي، په حکومت کې دومره ونډه نه لري، لکه اسلامي جمعیت یې چې په فعلي حکومت کې لري. دا تنظیم عملاً د جمهوري ریاست په ټاکنو کې د جمهور رییس حامد کرزي په مقابل کې ولاړ و، خو تر

انتخاباتو وروسته تر بل هر مستحق او نا مستحق سياسي گوند او قشر څخه زياتې څوکۍ لري، خو بيا هم د حکومت پر وړاندې ستونزې جوړوي او پر دې امتياز هم قانع نه دی، دوی بيا هم حکومت په بې کفایتۍ تورنوي او وايي چې د سياسي گوندونو او خلکو غوښتنو ته غوږ نه ږدي. که حکومت په دې گرم وي چې د خلکو غوښتنو ته غوږ نه ږدي دا درسته خبره ده، ځکه د خلکو يوه

غوښتنه دا ده چې د اسلامي جمعیت د جگړه مارانو په گډون دې ټول هېواد پلورونکي او کابل وړانوونکي د حکومت له پوستونو گوښه کړای شي، په همدې وجه خو خلکو خپله رایه له دې ډلو څخه د یوه نفرت په توگه حامد کرزي ته ورکړه، خو ښاغلي کرزي بيا همغه ډلې په قدرت کې شریکې کړې چې خلك ترې تر پوزې راغلي وو، خو د «حکومت بې کفایتۍ» څخه د استاد رباني او اسلامي جمعیت تعبیر یوازې حامد کرزی دی، نه د هغه قدرمن او کارپوه مرستیالان او یا هم نور ښاغلي وزیران! که چېرې د استاد

رباني انتقاد واقعاً پر عدالت ولاړ وای نو لومړی یې باید پر خپل زوم (لومړي مرستیال) انتقاد کړی وای چې ددې څوکۍ وړتیا نه لرې، د ولس پر حق غاړه بندوې، یوه مستحق ته یې پرېږده، بیا یې نو که پر حامد کرزي هر ډول انتقاد کړی وای خلکو به ورته هرکلی ویلی وای، ایا خپل بل قومندان امیر صاحب تورن اسمعیل خان ته متوجه شوی چې د خپلې بې کفایتۍ له وجې یې په سلگونو ملیونه ډالر بېرته نړیوالې خزاني ته لارل؟ ایا کله یې هم د ملي امنیت پر رییس، کورنیو چارو وزیر (ضرار احمد) او یا هم نورو اړوند جمعیتي وزیرانو کومه نیوکه کړې چې ولې مو په کارو کې نیمگړتیاوې دي، ایا استاد کله دې ته هم متوجه شوی چې یوه څوگوته نورو او څلور ځانته را اوړي، کله یې هم خپله ګرځنده یا موبایل پاچاهي د کرزي له حاکمیت سره پرته کړې. ایا دې ته هم متوجه شوی چې د ګلبدين حکمتیار له اسلامي حزب او د عبدالعلي مزاری له اسلامي وحدت ګوند سره د ده د پاچاهۍ بریدونه پل محمود خان او دهمزنگ و!

ایا دې ته یې هم پام کړی، چې دده په پاچاهۍ کې په ټول افغانستان کې یو کیلو متر سړک هم نه دی جوړ شوی او وړانې تر حساب تېر و. نو قدرمن استاده! استادي، او پاچاهي په حساب او په کتاب ده، د افغانستان خلك غريب دي خو داسې هم نه دي چې چا پسې حساب و کتاب نه شي نیولای، تاسو خپله خپل ځان سره قضاوت وکړئ، ایا د خپل حاکمیت پر وخت مو دومره واك و، چې اوس یې لرئ! ایا په اوونۍ کې یو ځل یا دوه ځله تاسو اوسني

جمهور ریس سره نه گورئ او د هېواد په هر کار کې ستاسو مشوره نه اخلي؟ ایا کوم جمعیتي ستاسو له اجازې پرته له کومې دولتي څوکۍ لري شوی او که لري شوی هم دی بل ځای نه دی مقرر شوی؟ څه کېږي که تاته (اوسنی) جمهور ریس ونه ویل شي پخوانی جمهور ریس درته وویل شي؟ بڼه به دا وي چې د حکومت مشکلات او نيمگړتياوې په خپل کور کې له خپل زوم سره حل کړئ او که هغه يې د حل وس نه لري نو حامد کرزي سره خو ستاسو کتل دومره اسان دي لکه له ستوني چې اوبه تېروي. خو يوې خبرې ته بايد دقيق پام وکړې چې نور نو د داسې امتيازونو هيله مه کوه چې هم په حکومت کې يې او هم ځان له ملامتۍ ژغورې او په اصطلاح د اپوزېشن امتياز اخلي. د اپوزېشن امتياز بايد ولس واخلې، ځکه چې ملت په حکومت کې له خپل حق او امتياز څخه بې برخې شوی، نه (اسلامي جمعيت)، اسلامي جمعيت ته په دې ورکړي امتياز کبر مه کوی ځکه چې تاسو خو تر ټولو بڼه پوهېږئ چې کبر اخر زوال لري زوال!

((کوچي گري)) څه ته وايي؟

د ليکنه پر (۱۳۸۷ل) کال د قلموال جريدې په
(۵)مه گڼه کې خپره شوې ده.

له هغې ورځې چې د کوچيانو د ملکیتونو او دوديزو
خرځايونو پر سر د کوچيانو او يو شمېر سياسي شويو هزاره گانو
ترمنځ په بهسودو او نورو سيمو کې څه ستونزې پيدا شوي، نو يو
شمېر بهرنيو او په هغو پورې تړليو کورنيو کړيو دې مسلې ته ډېره
لمن وهلې ده، يوې حقوقي مسلې ته يې سياسي رنگ ورکړی او
گڼ شمېر افغان ضد او هېواد ضد خپرونو پر دې مسئلې په يو
اړخيز ډول خپلې پانې دومره لرلې چې د ژورناليزم اصول يې هم تر
پنبو لاندې کړي دي، د هېواد کوچيانو ته يې سپکې او سپورې
کارولي او يوه نوې اصطلاح (کوچي گري) چې د سياسي غرضونو
بوی ترې له ورايه بنکاري د کوچيانو لپاره کارولې. ما د افغانانو
د يوه لوی خصوصيت (زغم او تحمل) له مخې تر ډېره وخته ځان
غلی کړ، چې د "کوچي گري" انډول اصطلاح ونه کاروم، خو دا
چې تر دې عنوان يا اصطلاح لاندې د سلو په شاوخوا کې بېلابېلې
غرضي ليکنې په ((ملي ارمان، ۸ صبح، افغانستان، راه نجات،
چراغ، جامعه، اقتدار ملي)) او نورو چاپي خپرونو کې چاپ شوې
او د مقابلې خوا يوه ليکنه هم په دې خپرونو کې خپره نه شوه، نو
هلته موږ ته د ازادو خپرونو (!) عدالت او قضاوت (!) لارښه څرگند
شو. زه پر دې هم پوهېږم چې که دې ډول اشخاصو او يا ډلو ته د
(کوچي گري) په مقابل کې ورته اصطلاح (هزاره گري) وکارول

شي، نو زموږ ځينې ايرانپالي دولتي چارواکي، درباري غوره مالان، ايران ملاتړې خپرونې، د ايران په ملاتړ جوړ شوي اته گوني گوندونه، د شمالي ټلوالې يا اوسنۍ ملي جبهې او افغانستان ضد نور عناصر په دې اصطلاح څومره وچولې تړيو کړي، کله کله سرې مجبورېږي ددې ډول اشخاصو پر وړاندې غبرگون ونيسي، څوکه د داسې يوه حقيقت په بيان سره ځينې تصنعې او لاسپوڅې څېرې خوابدې کېږي، خوابدې دې شي.

حقيقت دادې چې له سلگونو کلونو راهيسې کوچيان د افغانستان په گوت گوت کې همدا کوچيان وو او گرځند ژوند يې درلود، د افغانستان د غرو له لمنو، د بنتو او خپلو مشخصو څرخايونو څخه يې گټه پورته کوله او هېڅ داسې کومه ستونزه چې سياسي رنگ دې واخلي، نه ده رامنځته شوې، که کله هم يو نيم ځل له کليوالو استوگنو خلکو سره څه ستونزې پيدا شوي، هغه هم

د حکومتي چارواکو او قومي جرگو له لارې اوارې شوي او دا ستونزې دومره حدته نه دي رسېدلي، چې د ځايي يا کليوالي خلکو تر خپلمنځي ستونزو دې ډېرې اوچتې وي، يانې ستونزو اکثره شخصي رنگ درلود، نه په دې اوسنۍ بڼه چې ستونزه په باميانو يا بهسودو کې وي او مظاهره ورته په کابل کې کېږي. ټول خلک پر دې پوهېږي چې د کابل د مظاهرو مصارف څوک ورکوي؟ هماغه بهرنۍ کړۍ چې په کابل کې د عاشورا د ورځې د نمانځنې لپاره د تورو ټوټو او تورو دروازو لگښتونه پرې کوي، د همغو کړيو استازي د دا ډول مظاهرو لگښتونه هم پرې کوي، همغه کړۍ په دې مسله کې ډېره لېوالتيا لري، چې په کورونو، مدرسو او ګوندي دفترونو کې يې د (حيات الله خميني) تصويرونه بند دي، هماغه کړۍ دې مسلې ته لمن وهي.

د افغانستان د اساسي قانون له مخې هر افغان د افغانستان په هر ګوت کې د اوسېدو کار او دندې حق لري، نو اوس که د يوې سيمې خلک راپاڅي او د بلې سيمې خلکو ته ووايي چې پر دې سيمه او لاره مه تېرېږئ او دلته کار مه کوئ، ځکه دا زموره

سیمه ده، نو دا خو به په افغانستان کې ژوند په ټپه ودروي. که چېرې کوچیانو د هزاره گانو او یا نورو ځایي خلکو پر شخصي ملکیت تېری کړی وي، نو دوی حق لري چې محکمې ته عارض شي او که چېرې کوچیان له خپلو معمولو څرخایونو او خپلو ملکیتونو گټه پورته کوي، نو بیا دوی په کومو دلایلو د دوی حق سلبوي؟ افغانستان کې د وروستی- تصنعي دموکراسۍ یوه نیمگړتیا داده چې ملامت او نا ملامت په کې نه معلومېږي، همغه څوک چې ډېر ظالم دی، هغه د مظلومیت تر ټولو ډېرې چغې وهي، تر کارواني د غله چغه ډېره اوچته ده، هغه څوک چې په پردیو پیسو خپلې خپرونې چلوي، هغوی کولای شي د خپلې گناه پېټې پر نورو واچوي، کوچیان د افغانستان هغه مظلوم خلک دي چې هم پرې ظلم کېږي او هم یې څوک فریاد ته نه پرېږدي، د ایران له خوا تمویلېدونکې رسنۍ ددې توان لري چې ظالم د مظلوم او مظلوم د ظالم په توگه منعکس کړي، کوچیان بېچارگان طبعاً په خپلو تولیداتو ددې وس نه لري چې د ایران له تېلو څخه د راخښېدونکو پیسو په زور له چاپي او تصویري رسنیو سره مقابله وکړي، خو حقیقت حقیقت دی او یوه ورځ به دا حقیقت پر واقعیت بدلېږي او ځان به بنیي.

اوس راځو دې تېرو څو کلونو او دې دوو اصطلاحگانو ته، چې افغانستان کې کوچي گري شوې که هزاره گري؟ ایا کریم خلیلي له خپل دولتي زور څخه نا مشروع گټه نه ده پورته کړې او خپل ورور حاجي نبي ته یې تر دوه زره جریبو زیاته ځمکه د کابل

په غرب کې نه ده توزیع کړې؟ ایا کریم خلیلي د خپل معاونیت په تصدی کې د کوم بل افغان عرضپاڼه هم جمهور رییس ته وړاندې کړې؟ ایا پر گڼو افغانانو په تېرو کلونو کې ظلم نه دی شوی؟ کریم خلیلي د کوم ظلم او توهین د رد په خاطر د مظاهرې میدان ته وتی، خو چې کله د «کابل اکسپریس» فلم کومه صحنه کې هزاره گانو ته توهین شوی، د کریم خلیلي، سیماسمر، محقق او نورو په گډون ټول دولتي او نا دولتي چارواکي په مظاهره کې گډون کوي ایا دوی له خپلو دولتي مقامونو څخه د مذهبي او قومي تمایلاتو لپاره ناوړه توگه گټه نه ده اخیستې؟ شیخ محمد اصف محسنی د «خاتم النبیین» په نوم مدرسې ته شل جریبه دولتي ځمکه نه ده نیولې؟ ټول پر دې پوهېږي، چې ددې مدرسې د جوړېدو پیسې چا ورکړي او څوک یې ورکوي او د کوم مقصد لپاره جوړه شوې؟ ایا د افغانستان په هرات کې همدا اوس د انوري په دولتي زور گڼ، شمېر هزاره گانو ته ځمکې نه ورکول کېږي؟ او گڼ شمېر بنسارگوټي او نورې سیمې د خلیلي، محقق، انوري او نورو په زور یوازې د همدې د یو قوم افرادو ته نه وېشل کېږي؟ ایا د اسلامي وحدت گوند او یا هم د محقق " حزب وحدت اسلامي مردم افغانستان" کې له شیععه هزاره گانو پرته د بل قوم یا بل اسلامي مذهب افراد غړیتوب لري؟ که دې پوښتنو ته واقعاً سم ځوابونه ووايو، نو بیا په پوره باور ویلای شو چې په افغانستان کې «کوچي گري» شروع نه ده، بلکې «هزاره گري» شروع ده. که کوچیانو په دولت کې د کریم خلیلي، محقق، انوري، سیماسمر،

محسني او نورو په شان کسان لرلای او ددې ترڅنګ د ایراني بنامار په شان یو څوک چې د (تورې طلا) خزانې یې تر خېټې لاندې وي، ملاتړی لرلای بیا چا ورته د «کوچي گري» اصطلاح نه شوه کارولای، نه یې هم چا پر حقه حقوقو خېټه اچولای شوه او نه چا دا مسئله داسې تر پارلمان پورې غځولای شوه، چې د نظار

شورا تېر ته لاستی برابر کړي. نظار شورا د افغانستان د ورونيو قومونو ترمنځ پخوا هم د ډېرو ستونزو د پیدا کولو هڅه کړې بیا هم دې هڅو ته دوام ورکوي. اوس چې د ولسي جرگې د تقنين کمېسيون د اسلامي جمعيت - نظار شورا په لاس کې دی، بناغلی برهان الدين رباني يې مشر او عملي واک يې له بناغلي صالح محمد ريگستاني سره دی، دوی غواړي د افغانستان بېلابېل وگړي په خپلو منځو کې وجنگوي. تر څو چې دا

کمپسيون د متعصبو سيمه پالو، قومپالو او تنظيمپالو له انحصار څخه خلاص نه شي، دوی به له دې کمپسيون څخه ډېر ځله په هېواد کې د ملي تفرقي د رامنځته کولو او د خپل خوښې قوانينو د جوړولو لپاره گټه پورته کړي. د اسلامي وحدت گوند پر ضد د نظار شورا او اسلامي جمعيت جنگونه مورږ پخوا هم په افشارو، درېيمه کارته، چنداول او نورو سيمو کې ليدلي او له هزاره گانو سره د دوی د ((دوستۍ)) ډېر بڼه تمثيل اوس د تاريخ د حافظې يوه برخه ده. دکوچيانو پر وړاندې دا اوسنی نا عادلانه چلند او دا سياسي او لفظي جنگونه هم د همغې لړۍ يو دوام دی. نو که څوک غواړي په افغانستان کې واقعاً عدالت تامين شي بايد د ټولو افغانانو ترمنځ د ورورۍ پر اصل ټينگار وکړي، خپل سياسي عیبونه د قومونو تر شا پټ نه کړي او قوم د يوې سياسي وسيلې په توگه ونه کاروي او نه کوم قوم، سيمې او فرد ته نامناسبې اصطلاحگانې وکاروي، که نه خو هر عمل عکس العمل لري او د هرې اصطلاح ځواب يوه بله اصطلاح کېدی شي.

((مارشال)) او بیت المال

۱۵ لیکنه هم د (۱۳۸۷ل) کال د قلموال جریدې په (۵)مه گڼه کې چاپ شوې ده.

په نورو هېوادونو کې هر څوک چې کومې لوړې پورې ته رسېدلې وي، نو هېواد ته یې د خدمت نښې نښانې څر گندې

وي، خو زموږ هېواد کې ځينې داسې اشخاص شته، چې د مجازاتو پر ځای مکافات ورکول کېږي او ځينې بيا چې بايد مکافات ورکړل شي، مجازات کېږي، رښتيا هم د استاد الفت په وينا چې "موږ خپل خدمتگاران نه پېژنو خو

باداران ښه پېژنو". نن په داسې حال کې چې زموږ خلک له لوږې او فقر څخه کړېږي، خو ځينې کسان بيا په حکومت او تر حکومته بهر داسې هم شته چې د پيسو او پانگې شمېر يې تر حساب او کتاب تېر دی، پروږن يې هېڅ نه لرل، خو نن هر څه لري او چاته ددې مجال هم نه ورکوي چې پوښتنه ترې وکړي چې دادې له کومه کړل؟ د نامشروع پانگې لپاره ځينو يو فورمول کشف کړی: "جهاد او مقاومت". د جهاد خبره خو واضح ده چې ټول ملت جهاد کړی او که چا په جهاد کې د جهاد له پانگې يا

پيسو سپما کړې او يا يې پتې کړې وي، نو له دې څخه خو بڼه
 ښکاري چې دې خلکو اصلاً جهاد نه دی کړی، د جهاد دپيسو
 غلا خو لا بېخي لوی جرم دی او دويمه دا چې ايا د جهاد پيسې
 ددې لپاره وې چې څوک پرې ځان ته لوړې ماڼۍ جوړې کړي او د
 خپل عيش او عشرت ځايونه، که نه پاتې پيسې بايد د د کونډو
 و رنډو او د جهاد د يتيمانو د تپونو پر درملو ولگول شي. بله
 خبره د "مقاومت" ده پر هغې ځکه بحث نه کوو چې دا د کابل
 وراني او خپل منځي جگړو له گناه څخه يوازې د اسلامي
 جمعيت او نظار شورا د خلاصون او برائت يو فورمول دی، دا
 پلمه له جمعيت تنظيم پرته نور ملت او سياسي ډلو ته هېڅ
 ارزښت او مفهوم نه لري، بلکې دا خپله د جنګي ډلو د يوې خوا
 نوم دی. خو اوس راځو ددې اشخاصو له جملې څخه يوازې يوې
 بېلګې؛ ښاغلي «مارشال» فهيم ته چې اوس سړی نه پوهېږي
 دی په حکومت کې دی که په اپوزېشن کې، رسمي دنده لري که
 پر کور ناست دی، طالبان ردوي که تائيدوي يې، بهرني ځواکونه
 مني او که ردوي يې او داسې نورې ډېرې پوښتنې. که څوک په
 جمهوري رياست کې د " مارشال" محمدقسيم فهيم د " ستر
 سلاکار" دندې ته گوري نو سړی فکر کوي چې دی دولتي
 شخص دی، کله چې عسکري رتبې، باډيگاردانو او په مهمو
 دولتي ورځو کې يې حضور ته گوري نو بيا هم فکر کوي چې غټ
 دولتي سړی دی، خو کله چې يې په سياسي چارو کې د اساسي
 قانون خلاف حضور او په دې او هغه جبهه او نورو سياسي

بوختیاوو کې گډون ته گوري نو سپری فکر کوي چې دی یو نادولتي شخص دی، خو خیر دا ډول پوښتنې ډېرې مطرح کېدی او خپل خوښي ځوابونه ورته پیدا کېدی شي، دې پوښتنو نه که راتېر شو او د "مارشال" صاحب د پانگې په باب بحث وکړو، نو دې کې بیا هېڅ پوښتنه نه پیدا کېږي، چې څوک دې دا شک وکړي چې د مارشال صاحب اقتصادي وضعه خرابه ده، یوازې د عسکري رتبې معاش ته ناست دی او نورې هېڅ ډول منابع نه لري، مور دلته دا خبره هم نه یادوو، چې د خپل حاکمیت پر وخت یې څه کړي؟ څومره دولتي ځمکې یې غصب کړي، څومره قراردادونه یې په خپله خوښه کړي، د دفاع وزارت څومره ملکیتونه یې خرڅ کړي او له بهرنیو ځواکونو څخه یې څومره قراردادونه خپلو ورونو او د خپل تنظیم غړو ته اخیستي دي، د شپږپور د ځمکو د وېش موضوع هم نه یادوو او نور په اصطلاح اپراتیفي مسایل هم نه پوښتو، یوازې دپته لنډه اشاره کوو چې اوس هم ولې پر دولتي خزاني او د بیت المال پر مال د "مارشال" صاحب واک چلېږي، اوس ولې حکومت ددې وس نه لري، چې د مظلوم ولس له مال او بیت المال څخه د چا لاس لنډ کړي او تر کومه به دا لوی لوی بناماران پر خزانو پراته وي؟ د ځینو معلوماتو له مخې چې سل په سلو کې کره کول یې د دولت د ملي شورا، څارنوالۍ او محاکمو کار دی خو تشه یادونه یې د رسنیو وظیفه ده، بناغلی "مارشال" محمد قسیم فهیم له دولت څخه د (۲۲۰) کسانو معاش اخلي، دا معاش دده د ساتونکو د

استحقاق(۱) له مخې له بیت المال څخه اخیستل کېږي، ویل کېږي چې د هر شخص تنخواه (لس زره) افغانۍ محاسبه شوي چې هره میاشت کې دوه ملیونه او دوه سوه زره (۲۲۰۰۰۰۰۰) افغانۍ یا څلور څلوېښت زره (۴۴،۰۰۰) امریکایي ډالره کېږي، ویل کېږي چې دا پیسې په هغه مالي امتیاز کې شاملې نه دي چې "مارشال" صاحب ته د هغه د دولتي او عسکري رتبې له مخې ورکول کېږي، ځینې راپورونه وایي چې «مارشال» صیب د (۱۴۰۰) تنو سرتېرو معاشونه اخلي. خو تراوسه پورې هېڅ دولتي او نا دولتي، کورنۍ او بهرنۍ سرچینې دې ډول مسایلو ته اشاره نه ده کړې او نه هم کومې رسنۍ دې موضوع ته نغوته کړې ده. په ولسي جرگه کې ځینې وکیلان له هغې جملې څخه بناغلی رمضان بشردوست، اکثره وخت په چس او نس شیانو پورې نښتی وي، کله وایي چې وکیلانو ته باید منرالي اوبه ورنه کړای شي چې د بیت المال خزانه تشېږي، خو دې ډول موضوعگانو ته چې له بیت المال څخه باج اخیستل کېږي، دولسي جرگې دمشر بناغلي قانوني او نورو وکیلانو خوله له اوبو ډکه ده او هېڅوک هېڅ نه وایي، قانوني صاحب خو باید ځکه څه ونه وایي چې هغه هم تر «مارشال» صاحب په دې ډول موضوعگانو کې کم نه دی او د خدای (ج) فضل دی، پانگه یې تر حساب او شماره تېره ده. خو د ولسي جرگې هغه وکیلان، چې په هره وړه او لویه موضوع کې د ماتې کتوې په شان گړبېږي هغوی ولې چوپه خوله ناست دي؟ دوی خو د قانون جوړونې او څارنې یوه مرجع ده، ولې یې

خوله کې مشنگ اچولي؟، نعيم فراهي چې هر وخت يې خان او تو کړی وي، په جبهه کې ناست وي او خوله يې يوازې پر کرزي باندې انتقاد ته جوړه ده، ولې يې يوه ورځ پر خپل "استاد" او "مارشال" نيکه ونه کړه چې ولې تر قانون پورته امتيازات اخلي! ايا په قانون کې راغلي چې مارشالان، څارنوالان، قاضيان او نور پوځي چارواکي دې سياسي جبهې او گوندونه جوړکړي او يا دې د هغو غړي وي؟ او بله سپکه يې لا دا چې دا په اصطلاح ازادې رسنۍ، چې د ورځې د لسگونو مړو او ژونديو د مرگ او ژوند خبرونه خپروي، ولې يې د شپږو کلونو په ترڅ کې د "مارشال" او نورو زورواکو په باب يوه خبره هم خپره نه کړه چې دوی دې هم يوه ورځ ملت ته د خپلې مشروع او نا مشروع پانگې حساب و کتاب ورکړي؟

خو کاله دمخه د بي بي سي (B.B.C) تلویزیون يوه نړيوال چينل د پاکستان د پخوانۍ صدراعظمې مرحومې بېنظير بوتو د خاوند (اصف علي زرداري) د ورځنيو لگښتونو په اړه يو مستند تلویزیوني فلم خپور کړ، په دې فلم کې يوه صحنه د اصف علي زرداري د اسونو طويله وه، د زرداري اسونو خاصه مينو درلودله چې هره ورځ اسونو ته په کې هگۍ او کيلې حواله وې او په ترتيب سره ورته ورکول کېدې، خو دې چينل کې دا مهال د هغو پاکستاني ماشومانو تصويرونه هم ښودل کېږي چې په لارو کوڅو کې يې يا پلاستيکونه خرڅول او يا يې خيرات ټولاه، د همدې مستند فلم خپرېدل ددې سبب شول چې د زرداري

بدمعاشۍ ته د پای ټکی کېښودل شي او د هغه پر نامشروع حاکمیت د قانون جال خور شي.

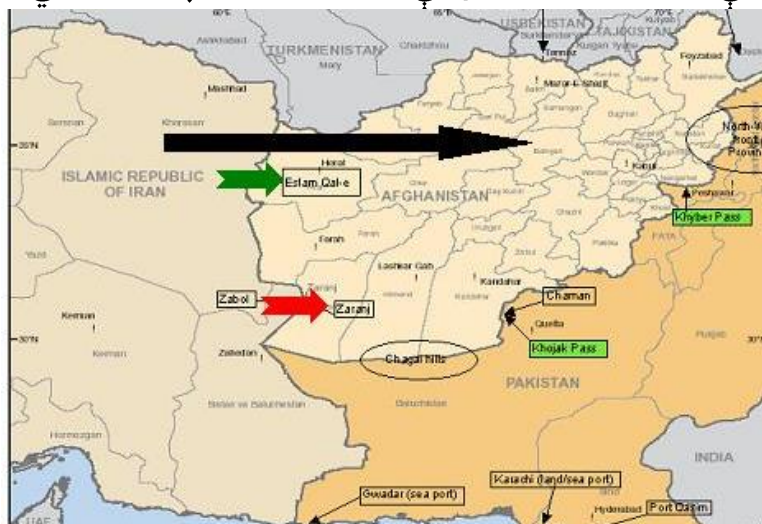
اوس د باوري معلوماتو له مخې زموږ "مارشال" صاحب هم د اصف زرداري په شان د اسونو یوه منظمه طویلله لري، چې په شان او شوکت کې د زرداري تر هغې که زیاته نه وي کمه به هم نه وي او لگښت یې هم د همغه په شان. ویل کېږي چې د «مارشال» د اسونو او د هغو د ساتونکو ورځنۍ لگښت لږ تر لږه (اته سوه) امریکایي ډالره دی. په داسې حال کې چې زموږ ملت له لوږې فریادونه کوي او د همغه ملت "مارشال" داسې لگښتونه، نو دلته به د عدالت د راوستو کار څومره گران وي؟ موږ پر دې هم دلته بحث نه کوو، چې ایا دا عسکري پورې بڼاغلې محمدقسیم فهیم ته دهغه د وړتیا له مخې ورکړل شوې او که د سیاسي بې عدالتۍ له مخې، ایا افغانستان کې زموږ پوځ دا مهال په دې حالت کې دی چې داسې یوه لوږه رتبه دې چاته ورکړای شي؟ په هر حال اوس خو دا رتبه د جمهور رییس د مضر احتیاط یا ناعادلانه سخاوت او یا هم د کوم کورني او بهرني فشار له مخې ده ته ډالۍ شوې، نو دا «مارشال» صاحب ته په کار دي، چې اوس ددې رتبې خیال وساتي. فکر کوم چې اوس دده د ژوند ټول ضرورتونه پوره شوي، ده ته اوس په کار دي چې نور له ملت او د هغه له خزاني څخه باج وانه خلي، بلکې ملت او بیت المال ته څه ورکړي، دی اوس ددې وس لري چې ډېر څه دې ملت ته ډالۍ کړي، «مارشال» باید د ملت ساتندوی او پالندوی وي، لکه د نورو مارشالانو په شان، دی باید د ټول ملت د ژوند د سوکالیۍ لپاره یو مارشال پلان جوړ کړي، نه یوازې د ځان لپاره، زه هیله من یم پردې لیکنې په لومړي گام

کې په خپله ((مارشال)) صاحب او بيا ملي شورا، څارنوالي، قضا او همدارنگه رسنۍ غور وکړي او له هرې ممکنې لارې چې وي له بيت المال څخه بايد د هر کمزوري او زورور د نامشروع گټې اخيستنې لاس لنډ کړي. دا ليکنه مې ځکه د انټرنيت له لارې د " قلموال" په پته درولېرله چې اوس هم لا زموږ په هېواد کې داسې لاسونه شته، چې د زورور پر وړاندې د کمزوري فرياد نه اوري، ازادې رسنۍ، له څو گوتو په شمار رسنيو پرته نورې هسې هم خپلواکې نه دي. که زما دا ليکنه مو خپره کړه، نو د ازادو رسنيو يوه دنده به مو ترسره کړې وي.

افغانستان او د ایراني فاشیزم غشي

دا لیکنه هم پر (۱۳۸۷ل) کال د قلموال جريدې په (۲)مه
گڼه کې خپره شوې ده.

ایران په افغانستان کې اوږده او ستراتیژیک هدفونه لري، دې
هدفونو ته د لاسرسي لپاره دوی ډول ډول پلانونه لري او مختلفې
ډلې، گوندونه او اشخاص یې د هغو د تطبیق لپاره گومارلي او

هر ډول ملاتړ یې کوي. دلته به په لنډیز سره د دوی د ځینو
پلانونو او لاسوهنو یادونه وکړو:

۱- په سیاسي برخه کې : د جهاد په کلونو کې د ایران
رژیم ته ښه موقع په لاس ورغله، چې په ایران کې افغاني شیعه
گوندونه وروزي او ملاتړ یې وکړي، افغانستان ته یې راولېږي او
تر خپل کنترول او تاثیر لاندې یې راولي. نو ځکه خو یې لومړی په

ایران کې ((اته گوني)) شيعه گوندونه جوړ کړل او وروسته يې بيا دوی د عبدالعلي مزارې تر مشرۍ لاندې د ((حزب وحدت اسلامي افغانستان)) په نامه يوه واحد شيعه گوند کې راټول کړل. په نوويمو کلونو کې دې گوندونو د کابل په وړانځۍ، تنظيمي جنگونو، ائتلافونو او لوتمارۍ کې غټه ونډه لرله.

۲- مذهبي برخه کې : ايران غواړي د شيعه مذهب د تبليغ او افغاني شيعه گانو د تقويې او انسجام له لارې افغانستان ته د يوه شيعه هېواد رنگ وړکړي، يا لږ تر لږه په افغانستان کې د شيعه گانو رول او اغېز دومره زيات کړي، چې د ايران گټې او غوښتنې د دوی له لارې په افغانستان کې خوندي شي. له همدې کبله دوی د جعلي احصائيو له مخې غواړي په افغانستان کې د شيعه گانو شمېره پورته وښيي، په ايران کې د ځينو چاپ شويو کتابونو او اثارو له مخې په افغانستان کې د شيعه گانو شمېر تر ۳۵% سلنې پورې پورته شوی، خو د نورو رښتينو سرشمېرنو له مخې په افغانستان کې د شيعه مذهب دلارويانو شمېر تر ۸% سلنې نه پورته کېږي. ايران غواړي په افغانستان کې د حنيفي مذهب او احنافو دوديز واك کمزوری او د شيعه مذهب او شيعه گانو رول غښتلی کړي، له همدې کبله هڅه کوي چې په تعليمي نصاب او يا هم د افغانستان په قضايي سيستم کې د جعفري فقهې د ځايونې له لارې دې هدف ته ورسېږي. سربېره پر دې دوی د بېلابېلو مدرسو له لارې چې مستقيماً د ايران له خوا جوړې شوي او جوړېږي غواړي د شيعه مذهب لمن پراخه کړي،

غوره بېلگه یې د شیخ محمد اصف محسنی تر چتر لاندې د «حوزه علمیه خاتم النبیین» په نامه د یوې مدرسې جوړېدل دي، چې پر یوه وخت به تر لس زرو زیات زده کوونکي په کې د شیعې مذهب او جعفری فقهې زده کړه کوي، مدرسین به یې اکثره افغاني شیعې گان او لارښوونکي یا مشاورین به یې ایراني شیعې گان وي. پر دې مدرسې د ایران له خوا په لسگونو ملیونه ډالر لگښت راغلی دی.

۳- کلتوري او ژبني برخه کې: پر مذهبي او سیاسي لاسوهنو سربېره ایران په افغانستان کې ډېره کلتوري او ژبني مداخله کوي. دوی په مذهبي او ژبني برخه کې د افغانستان د شیعې گانو ملاتړ کوي، خو په کلتوري برخه کې دوی د افغانستان د نورو فارسي ژبو لکه تاجکو، قزلباشو او ایماقو ژبني ملاتړ هم کوي، هغه گوندونه لکه اسلامي جمعیت او نور چې له ژبني او کلتوري پلوه د فارسي ژبې او کلتور سخت پلویان دي، د هغوی ملاتړ هم کوي. دوی د افغانستان د تاجکانو یا فارسي ژبو له لارې غواړي تاجکستان او د منځنۍ اسیا نورو وړو فارسي ژبو سیمو ته لار پیدا کړي، لومړی هلته خپله ژبه او کلتور عام کړي او تر څنګ یې د شیعې مذهب د تبلیغ لپاره لاره اواره کړي. په همدې خاطر دوی د «فارسي ژبو تلویزیون» په نامه یو تلویزیوني چینل جوړوي چې تاجکستان، افغانستان او ایران به یې په ګډه چلوي، خو د لگښت او واک اصلي چارې به یې د ایران له خوا سمبالېږي. که څه هم افغانستان اساساً فارسي ژبی هېواد نه دی،

خو د افغانستان مخلوع خارجه وزير له ايران سره د خپل ژبني پيوستون او تمايلاتو له امله دا تړون لاسليك كړې او د افغانستان نور قانوني او ارتباطي مراجعو، لكه اطلاعاتو او كلتور وزارت،

د ايران په لگښت د جوړې شوې يوې مدرسې يوه څنډه

وزيرانو شورا، ملي شورا او سترې محكمې لا دا تړون نه دی تائيد كړی، دغه راز تر (پنځو) زيات داسې تلویزيوني چینلونه او تر (۴۰) زیاتې داسې چاپي خپرونې شته چې په مستقیم او نا مستقیم ډول د ایران له خوا ورسره مرسته کېږي. له هغې جملې څخه یې د «تمدن» په نامه د شیخ محمد اصف محسنی تلویزیون، اکثره لگښت د ایران له خوا ورکړل شوی او نږدې سل کسان یې د ایران له خوا روزل شوي دي.

۴- په اقتصادي برخه کې: ایراني شرکتونه د افغانستان په دولت کې د خپلو پلوي افرادو په مرسته غواړي په افغانستان

کې پر تجارتي مارکیت خپل کنټرول حاصل کړي، له بناروالیو سره د اعلاناتو له قراردادونو نیولې بیا د ځینو ساختماني چارو په برخه کې پانگه اچوي، ایران د خپلې پانگې لپاره د زمينې برابرولو ترڅنګ غواړي د نورو افغان سوداګرو، پانګوالو او د نورې نړۍ د پانگې اچونې مخه هم ونیسي. خو موده وړاندې د ایران ځینو پتو شبکو له خوا په هرات کې ځینو افغان پانګوالو ته وړاندیز وشو چې په هرات کې خپلې جوړې شوې فابریکې بندې او د (اسلام کلا) تر بندر اخوا د پنځه ویشتو کیلومترو په واټن یې د ایران په خاوره کې جوړې کړي او ایران به د دوی د لګښتونو پنځه ویست سلنه سبسایډي ومني. که چېرې دا کار عملي شي نو په هرات کې به پر یوه وخت تر سلو زیاتې فابریکې سقوط شي، دغه راز ایران هڅه کوي د نفت او ګاز نلیکې هغه لویه پروژه له ناکامۍ سره مخ کړي، چې ټاکل شوې له ترکمنستان څخه د هغه هېواد نفت او ګاز د افغانستان له لارې پاکستان، هند او نورې نړۍ ته ولېږدوي. ددې پروژې له لارې افغانستان ته ډېره اقتصادي ګټه رسېږي، خو ایران د افغانستان دا ګټه نه شي زغملای.

۵- په نظامي برخه کې: په نظامي برخه کې د ایران پالیسي دا ده چې په افغانستان کې وضعه بې ثباته کړي، یو وخت یې له شیعې ګوندونو سره زیاته او مستقیمه مرسته کوله، بیا کله چې طالبان واک ته ورسېدل، نو دوی ټولو طالب ضد ډلو په تېره بیا شیعې ګوندونو او اسلامي جمعیت سره زیاته مرسته

کوله، خو اوس چې طالبان له واکه غورځېدلي، دوی له طالبانو سره پوځي مرسته کوي. د دې مرستې هدف دادی چې له یوې خوا امریکایانو ته زیانونه واړوي او غربي نړۍ دلته مصروفه کړي، له بلې خوا که طالبان هم زیان گوري، د دوی په ګټه تمامېږي او که سیمه هم وړانږې دوی ترې ګټه پورته کوي. دا سیمې په مطلق ډول سني مذهبه پښتون مېشتې سیمې دي، چې له مذهبي پلوه او هم له قومي پلوه د ایران له ستراتیژۍ او پراختیا غوښتنې سره مخالفې دي، نو ایران په دې سیمو کې د جنګ دوام د خپلو ګټو د تضمین لپاره یو بڼه طلایي چانس ګڼي، نو ځکه غواړي په مستقیم او نامستقیم ډول دولت مخالفو وسلوالو ډلو ته پوځي امکانات ورولېږي. هرات، نیمروز، فراه، هلمند او دایکندي کې د ایران د پوځي لاسوهنو څرګندې بېلګې لیدل شوي. د ایران پوځي کړۍ په تېره بیا ((سپاه پاسداران)) په دې ساحه کې زیات فعال دي.

۶- د ملکیتونو د رانیولو په برخه کې: د ایران یوه بله پالیسي دا ده چې خپل پلویو مذهبي اوسیاسي ډلو ته پیسې او مالي امکانات برابرکړي، چې دافغانستان د ځینو مهمو ښارونو مرکزونه او حساسې ستراتیژیکې جغرافیایي سیمې ونیسي، د ایران په مالي امکاناتو اوسیاسي ملاتړ د تېرو پنځه لسو کلونو په بهیر کې په لسګونو زره شیعیه مذهبي هزاره ګان له بامیانو او نورو هزاره مېشتو سیمو څخه مزار شریف ښار ته راوړل شول او هلته مېشته کړای شول، مزار شریف ښار چې تر دې دمخه یو

سني مذهبه بنار گڼل کېده که په همدې حالت روان وي، نو يو وخت به پر يو شيعه مذهبه بنار بدل شي. د داسې لويو پروژو پلي کول د ايران له مستقيم مالي، نظامي او سياسي ملاتړ پرته ممکن نه دي، دغه راز ايران غواړي د باميانو- غور له لارې تر هراته يوه مذهبي او قومي ليکه وغځوي او بيا يې په هرات کې له شيعه مذهبو لږکيو سره وصل کړي او وروسته بيا دا ليکه د ايران تر پولې وغځوي، دغه راز دوی غواړي دلته بيا دا ليکه د باميانو له لارې له ميدان وردگو او بيا له کابل سره وصل کړي، په دې ډول به ايران له خپلې پولې بيا د افغانستان تر مرکزې يو مصئون مذهبي، کلتوري او قومي تونل ځان ته خلاص کړي وي. ايران دغه راز غواړي د افغانستان له هرات نه د افغانستان شمال غرب او بيا له شمال غرب نه شمال شرق ته د يوه کلتوري او ژبني تونل له لارې سره وصل شي او بيا له هغه ځايه سني مذهبي، خو فارسي ژبي تاجکستان سره ځان و نسلوي، په دې ډول به دوی دا سيمې د مذهبي او ژبنيو عناصرو په کارولو سره تر خپل اغېز لاندې راولي. سيد حسين انوري په هرات کې ددې پروژې يوه برخه عملاً پيل کړې او د نويو بنارگوټو د وېش او نورو ځمکو د رانيولو له لارې يې په لسگونوزره شيعه گمان په هرات کې مېشت کړي. حاجي محمد محقق او نورو لا دمخه په مزار شريف کې ددې پروژې يوه برخه عملي کړې او کریم خليلي په کابل کې د خپلو ورونو او نورو له لارې د نويو بنارگوټو د جوړولو له لارې غواړي دا پروژه عملي کړي. کریم خليلي د خپل ورور حاجي نبي تر چتر لاندې د کابل په

غرب کې د یو نوي شيعه مېشتي ښارگوتی د جوړونې کار پیل کړی چې لږ تر لږه د لس زره کورونو د جوړونې ظرفیت لري او همدا اوس پرې کار روان دی. کریم خلیلي او دهغه ورور حاجي نبي غواړي ددې ښارگوتی نورې شا او خوا سیمې هم را خپلې کړي. دا ښارگوتی د کابل د غرب په داسې یو ځای کې موقعیت لري، چې نیم کابل یې تر سینې لاندې دی، د سولې پر وخت د سوکالی ځای او د جنگ پر مهال د خپل مصئونیت او نور ښار ته د تهدید ظرفیت لري.

۷- د دولتي پوستونو د اشغال په برخه کې: د ایران د پالیسی یوه بله برخه دا ده چې د افغانستان د حکومت په مهمو پوستونو کې خپل پلوي مذهبي او سیاسي اشخاص ځای پر ځای کړي، څوک د ژبې او څوک د مذهبي اړیکو پر بنسټ د افغانستان په اساسي قانون کې د شيعه مذهب ځایول، له رایو پرته د جمهور رییس د دویم مرستیال څوکی نیول، د عدلیې وزارت، کانونو، ټولگټو او ځینو نورو مهمو وزارتو پوستونه تر لاسه کول، په افغانستان کې د ایران د پراختیا غوښتنې د سیاست لوی بری دی. دا بری د هغه مقیاس په تناسب چې سني مذهبي مسلمانان یې په ایران کې لري، رښتیا هم د ایران لپاره لویه لاسته راوړنه ده. پر دې هم ټول پوهېږي که د ایران مستقیم ملاتړ نه وي، نو ایران پلوه ډلې او اشخاص هېڅکله هم تر خپل استحقاقه دومره پورته امتیاز نه شي اخیستلای. د دولت په وړو پوستونو کې حالت نور هم خراب دی. ایرانیان غواړي یو شمېر خلک له ژبني او یو شمېر

خلك له مذهبي پلوه په حكومت كې ځاى پر ځاى كړي، په حكومت كې د ايران پلوه اشخاصو شمېر زرگونو څه چې په لسگونو زرو كسانو ته رسېږي، د افغانستان په حكومت كې د ايران پلوه مامورينو شمېر او اغېز دومره زيات دى چې تر اوسه پورې دولتي او نا دولتي ميډيا د ايران د مداخلو يادونه نه ده كړې.

اوس راځو دې پوښتنې ته چې د ايران كومې كړې په افغانستان كې څرگندې مداخلې كوي؟

په افغانستان كې د ايران بېلابېلې كړې مداخله كوي چې ځينې يې بنكاره او ځينې يې پټې دي، چې دلته يې د ځينو يادونه كوو:

۱- سپاه پاسداران: دا شبكه په افغانستان كې اكثره نظامي فعاليتونه لري، بېلابېلو ډلو ته وسلې وركوي او يو شمېر سياسي شخصيتونه چې د دوى له خوا روزل شوي، د هغوى مالي ملاتړ كوي.

۲- دا نشگاه پيام نور: دا د ايران يوه بله شبكه ده، چې تر تحصيلي پوښنې لاندې د ايران د گټو لپاره كار كوي. دوى په افغانستان كې خپلو ځينو هغو كم لوستو پلويانو ته اسناد برابروي، چې لوړې او منځنۍ زده كړې نه لري. دوى ورته په ايران كې د لوړو تحصيلاتو جعلي اسناد جوړوي او په دې ډول ورته په دولتي پوستونو كې د كار لاره اواروي.

۳- كمېته امداد امام خميني: دا د بشري خدمتونو تر چتر لاندې فعاليت كوي، دا كمېته په افغانستان كې بېلابېلو شيعه

ډلو ته مالي او بشري مرستې ورکوي، دې کمېټې يوازې د کابل غرب کې په سلگونو لويې او وړې پروژې پيل کړي دي.

۴- صدا و سيما جمهوري اسلامي ايران: د ايران يوه بله شبکه ده چې په افغانستان کې له ځينو هغو رسنيو سره مرسته کوي چې ايران سره ژبني، کلتوري او مذهبي روابط لري او يا د ايران د گټو د خونديتوب لپاره کار کوي. ځينې تلويزيونونه او چاپي خپرونې له همدې سرچينې څخه خړوبېږي.

نور، نورين، طلوع، فردا او تمدن، هغه تلويزيونونه دي چې د ايران د فرهنگي او ژبني يرغل لپاره عملي کار کوي، ايراني ستايل او لهجه کاروي او په څرگنده ايراني روحیه لري.

((متحده ملي جبهه)) د لفاظانو ټلواله

۱۵ لیکنه پر (۱۳۸۷ ل) کال د قلموال جریدې په (۶)مه
گڼه کې چاپ شوې ده.

پخوانۍ شمال ټلواله چې اوس د ((ملي جبهې)) په نامه نومول شوې، د هغو جگړه مارانو او لفاظانو یوه مجموعه ده، چې د افغانستان په تېر دېرش کلن سیاسي او پوځي تاریخ کې ډېره بدرنگه څېره لري. د دې جبهې له مشرانو څخه یو هم پوهنمل (۱۳۵۴ ل کال پاکستان ته د تېښتې پرمهال) برهان الدین رباني دی، چې د افغان ولس د جهاد په گرمو شېبو کې یې له روسانو سره اوربند وکړ او په دې ډول یې روسانو ته د افغانستان د بېلابېلو سیمو، مجاهدینو او ولسونو د ځپلو لاره اواره کړه. د کارمل په مشرۍ د پرچم ډلې تر سیاسي حضور او واک وروسته د رباني په مشرۍ د اسلامي جمعیت ډله هغه لومړنۍ سیاسي – سمې ډله ده چې تر هر چا زیات د روسانو له مالي، معنوي او پوځي ملاتړه برخمنه شوې ده، د ډاکټر نجیب پر ضد د شمال ټلوالې رامنځته کېدل چې د روسانو د سیاسي پلان یوه برخه وه، اسلامي جمعیت ته د ((وحدت)) او ((جنش)) ډلو تر څنګ محوري رول ورکړل شوی و، د پخواني شوروي اتحاد میراثخوري اوسنۍ روسیې ته د اسلامي جمعیت او د هغو د مشرانو گرانیت او منبیت دومره زیات و چې نه یوازې یې په مسکو کې ورته د پیسو د چاپ ماشینونه لګولي وو او په ټونو پیسې یې ورته چاپولې، بلکې په لسګونو ډوله وسلې یې هم ورکولې، هغه پیسې چې څرګندې او معلومې دي لږ تر لږه (شپاړلس نیم زره ملیارده افغانۍ) کېږي او دا تر هغو پیسو نږدې (۱۶۵۰) ځله زیاتې دي چې شورویانو خپل پلوي افغان حکومت ته په (۱۴) کلونو کې ورکړې وې او که زمانې واټن ورسره محاسبه کړو نو ۱۵ شمېر تر (۳۳۰۰) ځلو هم پورته

کېږي. پر دې سربېره د کولاب هوايي ډگر يې هم خپلو دې نازولو ته په واک کې ورکړی و، خو اوس عجيبه خبره داده چې د روسانو پر ضد د جهاد ډنډوره هم د دوی له خوا غږول کېږي، دا همغه د مومن خان د بنامار کيسه ده؛ بنامار چا مړ کړی و او چينغې چا وهلې. کله چې طالبانو دا ښاغلي لکه د سترنج د دانې په شان د هېواد گوټ گوټ ته په منډه کړل او اکثر يې له هېواده اوټ کړل، نو چېرته پرې خدای (ج) د سپتمبر د يوولسمې نېټې پېښه برابره کړه، يو ځل بيا يې مړ ژواندو جسدونو کې ساه وچلېدل او امريکايانو ته به يې همدا ويلې ((ژر ژر راشئ، موږ د ستاسو ځمکنيو عسکرو په توگه دنده اجرا کوو، ستاسو به امر او زموږ به خدمت وي...)) ځينو يې لا پر دې غوسه ښکاره کوله چې ((امريکايان ولې موږ سره ژر مشوره نه کوي...)) کله چې امريکايانو پر طالبانو کلستر بمونه اچول، نو دوی به ورته پر ځمکه له خوشالۍ څخه نڅېدل، د ځينو خو د صبر کاسه دومره ډکه وه همدا به يې ويل: ((غت غت بمونه واچوی، کي تاثير کي زيات وکي دا واله (واړه) دي)) کله چې امريکايانو تر نيمه اتومي بمونو قوي بمونه واچول نو بيا د تلوالې يو وياند وويل: ((اوس نو ښه بمباري وشوه)). کله چې افغانستان کې د ولسواکۍ نغمې خورې شوې، نو پخوانۍ ملېشې او د هغو دا ډول مشران ټول ديموکراتان شول، چا لونگۍ لرې کړې، چا پکولونه وغورځول، چا رپرې لنډې کړې او ټول د امريکايانو د نعمت پر تېر راټول شول، دوی فکر کاوه چې امريکايانو ته د دوی د خدمت په بدل کې به ټول واک سل په سلو کې له دوی سره پاتې شي، نو يو څه وخت د جهاد نغمې بېخي غلې شوې، امريکايانو او نورو هېوادونو چې دلته يې عسکر درلودل، هم مجبور وو چې دنيا ته خو د ولسواکۍ يو څه تصوير هم وړاندې کړي، نو همغه و چې

انتخابات وشول، په انتخاباتو کې د اسلامي جمعيت کانديدانو لکه قانوني، منصور او د تلوالې نورو غړو لکه محقق، دوستم او نورو بڼه شرمېدونکې ماتې وخوړه، د رباني زوم (احمدضيا مسعود) چې دا مهال د احمدشاه مسعود پر مسند ناست و او په ټول هېواد کې يې د خپل نفوذ ادعا کوله او کریم خليلي چې د هزاره لږه کيو د مشرتوب دعوه گیر و، هر يو په خپل کور کې داسې ماتې وخوړه چې د بشریت د انتخاباتو په تاريخ کې چا نه وه خوړلې، احمدضيا مسعود (۳۳۷) رايې او کریم خليلي هم همدا ډول زياتې وکمې رايې واخيستې، دا مهال د افغانستان خلک د هر چا په کرامت او د هغو په محبوبيت لانه پوه شول چې څوک څومره دي او څومره ځان بښي. دا چې د ښاغلي کرزي په چين کې برکت و د دواړو عيونه يې پټ کړل، يو اول معاون او بل دويم مرستيال وټاکل شول، دا نو بيا بېله خبره ده. خلکو داسې فکر کاوه چې تر ټاکنو وروسته به حکومت کې اساسي تغير راشي، د روسيې او ايران گوداگانو او ددې ډول ټلوالو د نامشروع نفوذ ساحه به کنټرول شي. خو دوی بيا هم په قدرت کې پاتې شول، خو له دې ناقانونه واک سره سره دوی بيا هم قانع نه شول، اکثره مهم پوستونه دوی سره وو، خو بيا هم د دوی د هوسونو تاو کښېناست، يو ځل بيا يې يو زور او پخوانی فورمول ((جهاد به نور کوي او ډنډورې به دوی غږوي، تورې به لا لا وهي مړۍ به عبدالله وهي)) را تازه کړ، هر ځای يې تبليغات شروع کړل چې له دې حکومت څخه خو مجاهدين گونډه کېږي، امريکايي ډوله افغانان راځي او په سلگونو نور ډول ډول تورونه، پر دې يې هم بسنه ونه کړه، د پخوانۍ شمال ټلوالې روح يې يو ځل بيا تازه کړ، د ((ملي جبهې)) په نامه يې يوه بله نوې ټلواله جوړه کړه. چې نه ملي وه او نه هم سراسري، دا د همغو پخوانيو ماتو کودرو بيا پيوندول

وو چې تر دې پخوا څو ځله مات شوي وو. ددې په خاطر چې د دوی څېره خلکو ته بل ډول معلومه شي نو يوه بله نوې څېره ((مصطفى ظاهر)) يې هم په دې رشوت ځان ته رامات کړ چې راځه موږ کې خو سړی نه شته تابه مخې ته کړو او موږ به درپسې يو، مصطفى ظاهر چې په افغانستان کې يې د سياست کومه پخه شخصي تجربه نه لرله، نه ددوی پر چلونو او وعده خلافو پوهېده او نه د دوی د کعبې شريفې په قسمونو خبر و، ډېره بېړه يې وکړه ځان يې له دوی سره ورگډ کړ، د جبهې لا کال وتی نه و چې له ده سره يې هم ټکر راغی، اوس نو د جبهې وياړمنه رهبري (!) بناغلي رباني ته پاتې ده، هغه بېچاره چې په رهبري او مقام پسې مړ مړ دی، په دې کې ښه تجربه لري چې څنگه کانتینري او انتقالي حکومت جوړ کړي او څنگه يې يوه ځای نه بل ځای ته انتقال کړي، څنگه خپله څلور مياشتينې واکمنۍ پر کال او کال بيا پر کلونو او کلونه بيا پر لسيزو واړوي، دا مبارکه جبهه چې جوړېدله نو غړو يې دا ويل چې دوه مياشتې وروسته به کېنو او رهبري کې به تغير راوړو، محمد نعيم فراهي بېچاره يې هم په دې تمه کېنولای و چې تا ته به هم يو وخت مشرتوب درورسېږي، بناغلی نعيم فراهي، چې د نورو قدرمنو هېوادپالو فراهيانو لکه غلام نبي فراهي، عبدالخالق فراهي او په مجموعي ډول سلطان محمد خان فراهي د ډېرې درنې او قدرمنې کورنۍ بلا دې پرې پرېوزي، د رهبري ډېر تړی و، هغه کيسه پرې وشوه چې پر يوه لېوه شوې وه. يو وخت يو لېوه په يوه ناروغ پسه پسې روان و، د پسه ځوړند و متعلقو شيانو ته يې سترگې نيولې دي. لېوه فکر کاوه چې د پسه ځوړند متعلق شيان به ژر ولوېږي او دی به يې وخورې، لېوه ډېر انتظار وويست، له ډېرې لوړې او انتظاره ډنگر شو، خو د پسه ځوړند متعلق شيان ونه لوېدل. بناغلی نعيم فراهي

په دې طمع ناست و چې څنگه او څه وخت به رباني له دې څوکۍ لرې کېږي او دی به د مشرتوب وياړ ترلاسه کوي، سره له دې چې فراهي صيب اوس هم ددې جبهې د تش په نامه (اجرائيه شوری) رييس دی، خو ټول پوهېږي چې دا سمبولیک پوست دی. خو فراهي له دې خبر نه و چې استاد رباني د طالبانو له لاسه د بدخشان، پنجشیر، تخار، کولاب او نورو سيمو پر لور او دنکو غرو او رغو وگرځېده خو بيا هم طالبانو ترې د جمهوري رياست سرېس کړې څوکۍ را بېله نه کړای شوه، نو نعيم فراهي به يې څنگه په تش لاس او انتظار ترې رابېله کړي، فراهي بېچاره يې څو ورځې د تش په نامه ((اجرائيه رييس)) په نامه وغولوه، وروسته يې هغه نوم هم ورڅخه واخيست اوس کال واوښت خو د جبهې دا خلي انتخابات معلوم نه شول، داسې ښکاري چې د جبهې رياست مدام العمر لوی استاد(!) رباني ته پاتې دی.

کله چې په جبهې پورې تړلو مستقيمو او نامستقيمو خبرونو ته

سړی گوري، نو سخت غالمغال په کې ښکاري؛ سړی فکر کوي چې ټول افغانستان د دوی پر ښکر ولاړ دی، خو کله چې سړی عمل او ددې

جبهې واقعیت ته متوجه شي، د جبهې د رهبري هر غړی په يوه کاندید پسې منډې وهي، يو شمېر يې پټ حامدکرزي ته رامنډې وهي او وايي چې مور تر تا بل بنه سرې نه شو پيدا کولای، بله ډله يې عملاً علي احمد جلالي پسې منډې وهي او هغه ته وايي مور تا سره يو او ځينې يې زلمي خليل زاد سره تماسونه ټينگوي او هر يو ته وايي چې مور به تاسو بريالي کوو، که واقعاً په دې جبهه کې (سړی) او د کار (سرونه) موجود وي او دومره زور لري چې نور کاميابولای شي، ولې خپله نه ودرېږي، ولې خپله استاد رباني، احمد ضيا مسعود، نعیم فراهي، مصطفی ظاهر، علومي، گلاب زوی او نورې غټې غټې ستې میدان ته نه راوځي چې بيا د نورو تر سيوري لاندې پټېږي. که چېرې د دوی په شخصیت او سر کې دومره قدر و قیمت وي چې نور نور کاميابولای شي نو بايد خپل سرونه پورته کړي، دلته په نوبت مجله کې د يوه ليکوال چاپ شوې مقاله دسړي ذهن ته ودرېږي چې ليکلي يې وو: ((امريکائانو د اسامه پر سر پنځه ويشت مليونه، د ملا عمر پر سر لس مليونه او د حکمتيار پر سر پنځه مليونه ډالر انعام ټاکلی دی)) ليکوال ليکي چې: ((د هغوی د سرونو قيمتونه خو معلوم شول دا د بناغلي رباني ... او نورو د سرونو قيمت څومره دی؟ که دا سرونه وي ولې يې قيمت معلوم نه دی او که سرونه نه وي نو ولې په پنځو کې حساب دي او د سرداری دعوه کوي؟)) نو اوس جبهه والو ته هم پکار دي چې که واقعاً دا جبهه، جبهه وي نو بايد دوی يو مستقل کاندید ودروي او هېڅ بل کاندید ته دې خپل پټ او ښکاره غړي د اول او دويم معاون په توگه نه معرفي کوي، ولس دا ځل دا چل او فريب نه شي زغملای چې جبهه دې هم يو مستقل کاندید ودروي او هم دې نورو مستقرو او قوي کاندیدانو سره خپل پټ او ښکاره غړي د معاونانو په توگه کنجوغه

کړي. حقيقت دادی چې دا جبهه، ملي بېز نه لري، يوازې د هغو مطبوعاتو په زور چلېږي چې همدا اوس له بېلابېلو نامشروعو کورنيو او بهرينو سرچينو څخه خړوبېږي، که نړيوال او مستقل ملي کانديدان غواړي، افغان ولس له دې ډلو تصنيي او جعلي ليدپرانو څخه خلاص کړي، نو ښه لار دا ده چې لومړی دې په افغانستان کې بشپړه سوله ټينگه کړي، تر هغې وروسته دې عادلانه انتخابات وکړي، بيا دې جبهه استاد رباني او يا هم کوم بل جمعيتی د خپل مستقل کانديد په توگه ودروي، وبه گورو چې څومره رايې گټي، هغه وخت به د جبهه يانو لفاظي او ولسي واک دواړه ښه معلوم شي.

د مصر او افغانستان گډې گټې او مشترکات

دا لیکنه پر (۱۳۹۴ل) کال لیکل شوې وه، هدف یې دا و چې په کابل کې د مصر سفارت کارکوونکي د افغانستان لپاره په راتلونکي کې ښه لیدلوری ولري.

مصر او افغانستان د نړۍ دوه لرغوني هېوادونه دي، چې خپل طبیعي جوړښتونه او اوږد تاریخي شالید لري؛ په یو ناڅاپي او تصادفي ډول نه دي رامنځته شوي، نو ځکه خو یې د طبیعي، سیاسي او پوځي پېښو او نورو ناتارونو پر وړاندې د مقاومت ظرفیت زیات دی. همدا کیفیت او ظرفیت ددې سبب شوی چې دا هېوادونه او ملتونه د ریزو په بهیر کې خپل ژوند ته دوام ورکړي او خپل نوم ژوندی وساتي.

مصر د تمدنونو زانگو ده، د نړۍ یو شمېر زیات تمدنونو د لرغوني مصر له تمدنونو، علم، پوهې او بصیرت څخه الهام اخیستی او د لرغونو مصریانو معنوي پانگه اوس د ټول بشریت تاریخي او ویاړمنه پانگه گڼل کېږي. د لرغوني مصر د تمدنونو نښې نښانې د ټکنالوژۍ په دې عصري نړۍ کې لا هم بشر ته د حیرت وړ دي؛ ان اوس هم معاصر بشر ددې توان نه لري چې د لرغوني مصر په شان تمدنونه چې د هنر او علم په

گاهه سمبال وي او يا هغسې ډبرينې ودانۍ جوړې کړي چې مصريانو له
نن څخه درې څلور زره کاله وړاندې جوړې کړې وې.

د اسلام د مقدس دين تر خوږېدو وروسته مصريانو ددې دين په
پراختيا کې تر هرچا زياته ونډه واخيسته، مصريانو د عربي جزایرو له
تورې سرېره د علم نرمه وسيله ملگرې کړه او د اسلام اصلي انځور يې
نورې نړۍ ته ورساوه. مصر د حقيقي او منطقي اسلام د تبليغ، تحليل او
شننې پر يو ستر مرکز بدل شو او د (الازهر جامعه) د ټولې اسلامي نړۍ
پر يو ستر فکري او تقليدي مرکز بدله شوه. دا مرکز ددې وس او توان
لري چې د اسلام په باب د نا اسلامي نړۍ د ټولو شکاکانو او د اسلام له
اصلي روح څخه د ناخبرو متعصبو او تنگنظرو مسلمانانو ناوړه تعبيرونو او
ناسم پوهاوې ته علمي او منطقي ځواب ووايي.

الازهر جامعه په ټوله نړۍ کې د اسلامي نړۍ ليد تر ټولو غوره مرکز
دی او مصريان په اسلامي نړۍ کې د هغه ملت په توگه مطرح دي چې
پر اسلام د پوهېدو او اعتقاد له دواړه عناصرو برخمن دي. مصر نه يوازې
د اسلامي تفکر د پالنې، روزنې او خوړونې د يو ستر مرکز په توگه د
يادونې او ستاينې وړ دی، بلکې د ملي غورځنگونو د الهام يوه ستره
سرچينه هم ده. په شلمه پېړۍ کې د (جمال عبدالناصر) په مشرۍ د
ټولو عربو د ملي داعيې د غږ پورته کېدل، د ټولې عربي او اسلامي نړۍ
او نورو ملتونو لپاره د مثبت پيغام او الهام تر ټولو اغېزناکه وسيله وشوه.
جمال عبدالناصر د همدغې سترې داعيې له امله نه يوازې عربي نړۍ،
بلکې په ټوله اسلامي نړۍ کې دومره محبوب شو، چې د زمانې گردونه
يې د خلکو له ذهنونو نه شي ايستلای. جمال ناصر ته افغانان د ډېر قدر
په سترگه گوري او په خپل زړه کې يې ورته ځای ورکړی دی. لنډه دا
چې مصر د نړۍ د لويو تمدنونو، اديانو، مذاهبو، ملي او ازادي بښونکو

افکارو د یوه ستر پالنځي او روزنځي په توګه پاتې شوی دی او لا هم په اوسنۍ نړۍ کې د یو ستر فکري محور حیثیت لري.

افغانستان هم پنځه زره کلن تاریخ لري او په دې زمانې بهیر کې له سترو ویاړنو او همدارنګه له ناخوالو سره مخامخ شوی دی. دلته هم بېلابېل تمدنونه رامنځته شوي، خو د بدمرغۍ ځای دا و چې زموږ هېواد د هر تمدن تر جوړېدو وروسته له یو ستر بهرني یرغل او کورني ناوړین سره مخامخ شوی او په نتیجه کې د جوړ شوي تمدن ټول اساسات له منځه وړل شوي دي. افغانستان د زیرزو په بهیر کې د آرام ژوند لپاره د تنفس ایستلو مجال نه دی پیدا کړی، له سکندره نیولې بیا تر چنگېزه، انګرېزه، روسه او اوسني حالته پورې یې ډېر وخت په تاتارونو او ناوړینونو کې تېر شوی دی.

که څه هم د افغاني تمدنونو ډېرې نښې نه دي پاتې، خو افغانان د امپراتوریو د ړنگولو داسې تجربه لري چې افغانانو ته په ډېر قیمت تمامه شوې، خو نړیوالو ته په وړیا توګه ډالۍ شوې ده. سکندر دلته سترې او ناهیلې شو، چنگېزی لښکر دلته ډوب شو، انګرېز دلته مات شو، روس دلته په ګوندو شو او اوس وخت کې د غرب په مشرۍ د نړۍ څلورېست هېوادونه دلته سترې ستومانه شول. د افغانانو ملي مبارزې د نړۍ د ازادۍ غوښتونکو ملتونو لپاره د الهام سترې سرچینې شوې. د غازي امان الله خان په مشرۍ چې کله هم افغانانو انګرېزانو ته ماتې ورکړه، نو د هند د نیمې وچې په ګډون د نړۍ ګڼ شمېر هېوادونه د انګرېزانو د استعمار له ولکې ووتل او کله چې افغانانو شوروي امپراتوري ونړوله، نو نه یوازې د برلین دېوال ونړېد، ختیځه اروپا ازده شوه، منځنۍ اسیا هم ورپسې خپلواکه شوه، بلکې غربي نړۍ او عربي نړۍ هم د شوروي له ګواښونو او تهدیدونو بېغمه شوه. مصریانو د تاریخ په اوږدو کې له

افغانانو سره بڼه اړیکې درلودلې او افغانان په زیاتو برخو کې د مصریانو له مرستو مندوی دي.

ددې لیک له سریزې څخه مې هدف دا و چې مصر او افغانستان د اوږده تاریخ د مستحکم ظرفیت له امله یو بل سره د پراخو اړیکو د ټینګښت وړتیا لري. اوس چې بیا ګډ دښمن دا دواړه تاریخي هېوادونه او د هغوی ستر ملي او تاریخي ارزښتونه تهدیدوي، نو یو بل سره د ګډ کار او ملګرتیا ضروریات زیات احساسېږي. افغانستان د خپل غربي ګاونډي (ایران) له خوا د پراخو فکري، اقتصادي، مذهبي، ژبنيو او نورو ډول ډول یرغلونو تر ګواښ لاندې دی. د شیعې مذهب تر چتر لاندې ایران په افغانستان او نړۍ کې د پان ایرانیزم فاشیستي اجنډا پرمخ بیايي، عربي نړۍ کې د مذهبي تفرقې له امله غواړي خپل هژمونستي هدفونه تعقیب کړي، پاکستان هم له مذهبي افراط څخه د یوې سیاسي وسیلې په توګه ناوړه ګټه اخلي، افغانستان او نورې اسلامي نړۍ ته د اسلام په نامه ترهګریزې او افراطي ډلې ورلېږي، عربي نړۍ ته د دوست په توګه ځان معرفي کوي او په تصنعی توګه د اسلام د مشرتابه او پنجابي استعمار د خورېدو خوبونه ګوري. نور ګڼ شمېر خطرونه او اندېښنې هم شته چې مصر، افغانستان او په مجموع کې عربي نړۍ ته ګډ ګواښونه ګڼل کېږي. په دغسې یو ترینګلي حالت کې د مصر او افغانستان او په تېره بیا د دواړو ملتونو ترمنځ د ګډې همکارۍ اړتیا احساسېږي.

طبیعي خبره ده چې دا همکاري باید د حکومتي چینلونو له لارې ترسره شي، خو لاره یې باید ولسونو ته ورسېږي. دا د افغانانو بدمرغي ده چې حکومتونه یې با ثباته نه دي او تر ډېره حده ملي اجنډا نه تعقیبوي، نو ځکه خو د مصر په شان د نړۍ له متمدنو ملتونو سره زموږ د ملت اړیکې له ځنډ و ځنډ سره مخامخېږي. په تېرو (۸۰) کلونو کې هم له

مصر سره د افغانستان له اړیکو څخه ځینو ځانگړو کړيو او آن اشخاصو ناوړه گټه پورته کړه، د افغان او مصري ولس په پیسو یې لوړې زده کړې وکړې خو له دې علم څخه یې د افغانستان د عمران پرځای د افغانستان د وړانولو لپاره کار واخیست.

تر دې وروسته مور هيله من یو له مصري ولس سره د روابطو له ټینګښت څخه د افغانستان د ابادۍ لپاره هر اړخیزه گټه واخیستل شي. دا روابط باید داسې اعیار شي چې هم د دواړو هېوادونو ملي گټې او ارزښتونه وپالي او هم د حکومتونو په تغیر او تبدیل سره کمزوري او متضرر نه شي. دا اړیکي باید افغان ولس ته د مصر د علمي او عمراني خدمتونو په بڼه تامین شي، داسې میتودونه باید وکارول شي چې د هر ډول همکاریو موثریت زیات شي. افغانستان کې اوس داسې بنسټونه شته چې تر سیاسي موخو یې خدماتي اهداف ډېر قوي دي، سیاسي ډلې او اشخاص خپل خپل اهداف او جاني عوارض لري، نو ځکه خو ورسره د روابطو پالل له خطرې او ضررې لرې نه دي. که په کابل کې د مصر سفارت له افغانستان سره د خپلو روابطو د لاپیاوړتیا لپاره پر پخوانیو تجربو سربېره له نورو موثرو میتودونو څخه کار واخلي، نو پوره باور دی چې داسې فضا به رامنځته شي چې له ولس څخه ولس ته به د همکاری او ملګرتیا لاره پرانیستل شي.

د همدې ارمان د بري په هیله

د یوې ژبې د پرمختیا او خورتیا

خو عوامل او خو دلایل

دا لیکنه گوگل یا نړیوال جال ته د پښتو د شاملېدو په ویاړ شوې او پر (۱۳۹۴ل) کال په دې ویاړ د ملي تحریک له خوا په یو جوړ شوي سیمینار کې اورول شوې وه.

د ژبې عام تعریف دادی چې د پوهولو او راپوهولو وسیله ده. پنځوس په سلو کې پوهاوی او پنځوس په سلو کې راپوهاوی دی. ژبه کېدی شي اشاري وي، انځوریزه وي، لیکنی او یا گړنی وي. لیکنی ژبه د گړنی ژبې مادي انځور او افاده گڼل کېږي، غږ د گړنی ژبې بنسټ او توری د لیکنی ژبې اساس دی. د بشر له پیدایښت سره خدای (ج) هغه ته ژبه یا د بیان د علم ځانگړنه ورکړې ده، د ادم علیه السلام په کورنی کې د یوې ژبې د کارونې اړتیا وه، کله چې د ادم زامن زیات شول، خبره قبیلې، قوم او ملت ته ووتله، نو له یوې ژبې خو نورې ژبې او له نورو ژبو څخه بیا نورې ژبې وټوکېدې؛ میندې او خویندې ژبې جوړې شوې او شمېر یې زرگونو ته ورسېد. له نن (۱۳۹۴ل) څخه (۴۰) کاله وړاندې په نړۍ کې (۳۰۰۰) مطرح ژبې ژوندی وې، چې د نږدې (۲۵) مهمو لیکدودونو په واسطه لیکل کېدلې او گڼ شمېر ویونکي یې درلودل، البته هغه ژبې چې ډېر کم شمېر ویونکي لري، یانې د ویونکو

شمېر يې له (۱۰۰۰) څخه تر (۲۰۰۰) پورې رسېږي، که دا ډول ژبې محاسبه شي، نو د نړۍ د ټولو ژبو شمېر نږدې (۷۰۰۰) ژبو ته رسېږي، ځينو نورو بيا د مطرحو ژبو شمېر (۱۸۸۲) بنودلی دی، چې پر بېلابېلو لیکدودونو لیکل کېږي، په دې کې بيا ځينې ژبې ډېر تاريخي قدامت لري. خو څومره چې د گړنۍ ژبې تاريخ پخوانی دی او د بشر له ژوند سره سم پيل شوی، د لیک تاريخ بيا هغومره پخوانی نه دی، د لومړني لیک تاريخ شاوخوا دوه ويشت زره (۲۲۰۰۰) زره کاله پخوا زمانې ته رسېږي، دا تصويري لیک گڼل کېږي. تر ميلاد (۴۰۰۰) کاله وړاندې په مصر کې (هېروگلیف) لیک رامنځته شو، وروسته يې څه نور پرمختگ وکړ او تر ميلاد (۳۰۰۰) کاله وړاندې (مېخي لیک) جوړ او دود شو، لیک له هغې وخته بيا تر دې دمه په خپل (۲۲۰۰۰) کلن ژوندوانه کې پنځه پړاوونه وهلي دي: (انځوريز لیک، فکري لیک، کلیمه يي لیک، څپيز لیک او الفبايي لیک). لیک په دې بهير کې څلور تگلوري خپل کړي دي: (له کينې څخه بني خواته، له بني څخه کينې خواته، له پورته څخه کښته خواته او له کښته څخه پورته خواته).

د نړۍ نږدې (۷۰۰۰) ژبې ټولې لیکدودونه نه لري، ځينې هېڅ الفبا نه لري، ځينې بيا څو ژبې په يوه لیک پسې شوي او ځينو بيا په يوه لیک کې لږ و ډېر بدلونونه راوړي دي. د نړۍ له (۷۰۰۰) ژبو څخه څه باندې (۱۰۰) ژبې داسې دي چې لیک لوست پرې کېږي. په نړۍ کې اوس نږدې (۲۵) ډوله لیکونه کارول کېږي چې له هغې جملې بيا (۱۶-۲۰) لیکدودونه زيات کارول کېږي. گرجي، چيني، هېروگلیف او ميخي هغه څلور لیکدودونه دي چې په لرغونې زمانه کې زيات کارېدلي دي، خو تر هغو وروسته بيا (فنيقي، آرامي، پهلوي، اوستايي، سرياني،

سغدي، اورخون، عبري، نبطي، کوفي، عربي او ديوانگري) هغه ليکونه دي چې زيات کارېدلي دي.

د گڼو ژبو له منځه اوس يوازې پنځه ژبې؛ (انگليسي، روسي، فرانسوي، هسپانوي او عربي) نړيوالې ژبې گڼل کېږي او د ملگرو ملتو رسمي اسناد پرې ليکل کېږي، چيني او هندي يا اردو ژبې هم د نړۍ گڼ ويونکې ژبې گڼل کېږي په ترتيب سره (چينايي، هسپانوي، انگليسي، هندي، عربي، پرتگالي، بنگالي، روسي، جاپاني او جاوني) د نړۍ هغه لس ژبې دي چې ډېر ويونکي لري، کېدی شي پر يادو پنځو نړيوالو ژبو چيني او هندي ژبې هم ورزياتي شي او د نړيوالو رسمي ژبو شمېر (۷) ته پورته شي.

له انگليسي پرته نورې يادې مطرح نړيوالې ژبې نورو ژبو ته ډېر غټ گواښ نه پېښوي، البته عربي ژبه د خپل ليکدود او ديني تقدس په قوت حيني هم مذهبه ژبې سختې خپلي او له لغوي پلوه يې تر سخت يرغل او اغېز لاندې راوړې دي، خو په بشپړ ډول يې تر ستونزې تېرې کړې نه دي. هسپانوي، فرانسوي او روسي ژبو هم د سيربليک ليکدود په مټ په دې ليکدود کې شاملې ژبې زيانمنې کړې دي، خو انگليسي ژبه بيا په دې ټولو کې ژبخورونکې ژبه ده، انگليسي ژبې ډېرې ژبې تر ستونزې تېرې کړې او له خلکو يې هېرې کړې دي. نو ځکه خو د ژبپوهنې په اصطلاح ورته (ژبخوره) ژبه ويل کېږي. دا چې يوه ژبه ولې بله ژبه خوري، کمزورې کوي يې او له منځه يې وړي، ولې يوه غښتلې کېږي او بله کمزورې کېږي، غواړم همدغو دلايلو او عواملو ته دلته په ډېر لنډيز نغوته وکړم:

۱- ديني يا مذهبي ځواک او اهميت: دين يا مذهب په

يوه ولس کې تر ټولو ستر ارزښت او تقدس دی، هر څومره چې په يوه ژبه کې ديني متون زيات وي، دين د همغږي ژبې په وسيله د خلکو روح و روان ته ورننوزي. د نړۍ ډېر زيات شمېر ليکلي تاريخي متون چې گورو هغه د ديني پيغام په قوت ژوندي پاتې شوي دي، (اوستا) ژبه چې تر ډېره وخته ژوندۍ او کارنده پاتې شوې، د زردشتي دين د پيغامونو له امله وه. د يهودو ژبه له خولې څخه وغورځېدله او نږدې وه چې په مرو ژبو کې حساب شي، خو د ديني پيغامونو په ځواک، کله چې د اسرائيلو حکومت جوړ شو، له ليکلو متونو څخه بېرته خولې ته ورداخل شوه او اوس هم د ليک، هم د وينا او هم د اسرائيلي حکومت، د علم، سياست او دفتر ژبه ده.

عربي ژبه چې پر عربي هېوادونو سربېره د نړۍ په گڼو اسلامي هېوادونو کې دود ده، د ديني پيغامونو په برکت پر ټوله اسلامي نړۍ خوره ده، يو افغان ماشوم مخکې تر دې چې په ليکنې توگه له خپلې ژبې سره اشنا شي، لومړی له عربي ژبې سره اشنا کېږي، که قران، نبوي احاديث او نور ديني متون په عربي ژبه نه وای، نو عربي ژبې هېڅکله دا مقام نه شو خپلولای.

په پښتو کې د بيت نيکه مناجات، د شيخ متي منظومه، د پير روښان خير البيان او د اخوند دروېره مخزن السلام د ديني او مذهبي پيغامونو په مټ ژوندي او خوندي پاتې شوي دي. په فارسي کې د مولانا جلال الدين بلخي (مثنوي معنوي) د ستر ديني پيغام لرونکې ده، د سعدي (بوستان او گلستان) هم ستر ديني او اخلاقي پيغامونه لري.

۲- سياسي ارزښت او اهميت: د يوې ژبې د پرمختيا او پراختيا بل اساسي علت د هغې ژبې سياسي ارزښت، اهميت او ملاتړ دی، کوم ملتونه او دولتونه چې په سياسي ډگر کې برلاسی لري، د هغو ژبه هم ورسره په متوازنه توگه وده کوي. په روسیه کې تر (۱۹۱۷م) کال يا د اکتوبر تر انقلاب وړاندې فرانسوي ژبه د دربار، سياست، دفتر او علم ژبه وه، په فرانسوي خبرې کول د اشرافو کار گڼل کېده، خو د (الکساندر پوشکين) له افکارو څخه په الهام (ولاديمير ایلېچ لنین) د روسي ژبې پراختيا د خپل کمونيستي تفکر يوه برخه وگڼله، نه يوازې يې په شوروي جمهوريتونو کې په جبري او نا مستقيم ډول دود کړه، ان د نورو ژبو ليکدودونه يې هم په سرليک يا روسي ليکدود واپول. سربېره پر دې هغه يې په نورو شوروي پلوه هېوادونو کې هم دود کړه او پر ملگرو ملتونو يې د نړيوالې ژبې په توگه د ویتو د حق په شان ومنله.

کله چې انگرېزان پر فرانسې واکمن وو، نو فرانسوي ژبه د انگرېزۍ تر سيوري لاندې وه، خو کله چې انگرېزان مات او فرانسويان سياسي بلوغ او خپلواکۍ ته ورسېدل او گڼ شمېر نور هېوادونه يې ايل کړل، نو فرانسوي نه يوازې په خپل هېواد کې د سياست، علم، اقتصاد او دفتر ژبه شوه، بلکې د دوی تر ولکې لاندې په گڼو هېوادونو کې يا لومړۍ او يا هم دويمه ژبه وگڼل شوه.

په هند کې د مغولو په دربار کې د سوونو کلونو په بهير کې فارسي ژبه د يو محدود واکمن اقليت ژبه وه، خو د هند د ټولې نيمې وچې د رسمي او دولتي ژبې په توگه وکارېدله. خو کله چې درباري حاکميت او واک ختم شو، د دې ژبې لمن هم ورسره راټوله شوه.

انگريزانو چې د نړۍ هر هېواد لاندې کړی، نو د ښکېلاک تر څنگ يې هغو هېوادونو ته په خپل رنگ کې څه ناڅه د تمدن نښې نښانې هم وروړې دي، نو ځکه که انگريزان له هغو سيمو ايستل شوي هم دي، د تمدن اثار په تېره بيا د ژبې اغېزې يې پر خپل ځای پاتې شوي دي. هند، پاکستان، ځينې عربي او د نړۍ يو شمېر نور هېوادونه يې څرگندې بېلگې دي.

۳- د ژبې علمي ارزښت او اهميت: علمي ارزښت او ملاتړ د ژبې د پرمختگ داسې يوه وسيله ده چې هېڅ ډول فشار ته اړتيا نه لري، نن چې څوک انگريزي، فرانسوي او يا د نړۍ بله کومه معتبره ژبه زده کوي، هغه د خپلې علمي سوبې د لوړوالي او پوهنيزو اړتياوو لپاره زده کوي، يوه ژبه هغه وخت علمي ارزښت پيدا کوي چې ويونکي يې فکري توليد ولري. زموږ ژبه د فکري توليد له امله د نړۍ له نورو مطرح او ان نامتو ژبو سره د پرتلې وړ نه ده، موږ په خپله ژبه اوسمهال په کال کې تر (۵۰۰) عنوانو د زياتو اثارو توليد نه لرو، په داسې حال کې چې زموږ گاونډي ايران په اوونۍ کې (۱۲۰۰) عنوانه اثار توليدوي، لندن کې څو کاله مخکې هر کال له (۵۳۰۰۰) څخه تر (۶۰۰۰۰) عنوانه اثار چاپېدل، په امريکا کې هر کال (۱۷۲) زره عنوانه بېلابېل اثار چاپېږي او که د چاپ د شمېر له پلوه يې محاسبه کړو، نو موږ د خپل نفوس د اړتيا په انډول صفر ته نږدې کېږو، دفتر، دېوان او رسنۍ هم په فکري توليد پورې تړلي دي، اوس موږ په پښتو کې په نسبي ډول د خپل هېواد په کچه څلور ليدنۍ رسنۍ (ټلوېزيونونه) لرو چې دوه يې د ناپښتنو او دوه يې د پښتنو له خوا جوړې شوې دي. هغه هم ټول هېواد تر پوښښ لاندې نه شي راوستلای، سر کال د ټول هېواد په کچه ټول دولت تر (۵۰) عنوانو زيات علمي اثار نه دي چاپ کړي او دا په داسې

حال کې ده چې د هېواد (مشرې) هم د یو (مفکر) په لاس کې ده، نو چې د مفکر په واکمنۍ کې د هېواد فکري تولید صفر وي، نو د نورو نافکرو، کمسوادو او بیا بسوادو په واکمنۍ کې به حالت څنگه وي؟ په دغسې یو حالت کې د ژبې وده او پرمختګ اسانه کار نه دی.

۴-د ژبې اقتصادي ارزښت او اهمیت: یوه ژبه هغه وخت پرمختګ کولای شي چې د گټې وټې، بازار او کاروبار ژبه شي، انگلیسي کورسونه په ښارونو کې ځکه زیات دي چې خلک په کې خپله گټه گوري، ان دیني ارزښت او نه ارزښت یې هم څوک نه محاسبه کوي، دلته درملتونونه ځکه زیات دي چې ناروغان زیات دي درمل پلورونکی گټه کوي او د انگلیسي ژبې د زده کړې کورسونه ځکه زیات دي چې دوه اړخیزه گټه لري، څوک چې کورس لري، هغه فیس اخلي او څوک چې انگلیسي زده کړي، هغه ته په انجیو، حکومت او ان ارگ کې دنده پیدا کېږي، هره ژبه چې د اقتصادي گټې وټې دغسې یوې لوړې پوړۍ ته ورسېږي، نو څوک غواړي او کنه، پرمختګ کوي، پراخېږي او د دې پرمختګ مخنیوي هم اسانه کار نه دی، له همدې کبله هر چېرته چې انگلیسي ژبه رسېدلې، وړې او سیمه ییزې ژبې، چې پورته ارزښتونه نه لري، هغه یې له پښو غورځولې او له ستوني یې تېرې کړې دي. نو ځکه خو انگلیسي ژبې ته یو شمېر ژبپوهان ژبڅوره ژبه هم وایي. ددې یادو ارزښتونو ترڅنګ یو شمېر نور ارزښتونه هم شته چې دلته یې د وخت د کموالي له امله له شنې څخه تېرېږو، خو اوس راځو د خپلې ژبې برخلیک او د ودې څرنگوالي ته:

پښتو او د اوسنۍ زمانې د ژبو او تخنیک سرعت: د یوې ژبې د ساتنې، بډاینې او پرمختګ څلورو غټو عواملو او دلایلو ته مو په

لنډيز سره اشاره وکړه، پښتو د پورتنیو څلورو ملاتړو ارزښتونو له پلوه له یوه څخه هم برخمنه نه ده. د نړۍ هره بله ژبه چې پورتنی ارزښتونه ونه لري، د قوي ژبو تر یرغل لاندې هم وي، شونې نه ده چې ډېر وخت دوام وکړي او ژوندۍ پاتې شي. اوس د نړۍ په کچه د (۷۰۰۰) لویو او وړو ژبو له جملې څخه په هرو (۱۴) ورځو کې یوه ژبه د همدغو ملاتړو امکاناتو د نشتوالي له امله مري، افغانستان ته د ژبو گودام ویل کېږي چې د تېرې میلادي پېړۍ له پیله بیا تر پایه تر (۳۳) زیاتو ژبو ویونکي درلودل، خو د همدې یادې پېړۍ په بهیر کې گڼ شمېر ژبې هېرې او مړې شوې، څرگنده بېلگه (داردي) ژبې دي چې په هغو کې گڼ شمېر ژبې لکه؛ (کاتي، وایکلي، پراسوني، دامیلي، پشه یي، شوماستي، ننگلامي، وټه پوري، گواري، تیرایي، کشي، بشکاریک، کاروي، توروالي، مایاني، شیني، پهارلوري، کشمیري) او ځینې نورې ژبې شاملې وې، دا ټولې ژبې یا په بشپړ ډول له منځه تللي دي او یا هم د له منځه تللو په حال کې دي، د هېواد په شمال ختیځ کې پامیري ژبې هم د مرگ له گواښونو سره مخ دي، خو دا چې د هېواد د یوې مهمې ژبې په توگه پښتو ولې ژوندۍ پاتې شوې او د پرمختگ جوگه هم ده، غواړو همدې پوښتنې ته ځواب پیدا کړو.

پښتو ته د ژبپوهنې په اصطلاح (کنزرویتیف)؛ محافظه کاره یا ځانساتې ژبه وایي، ځانساتې په دې مانا چې خپل ځان په خپله ساتي، له دولتي امکاناتو او هغو ملاتړو ارزښتونو چې پورته مو ورته اشاره وکړه، له هغو پرته خپل ځان په خپله ساتي، د شلمې پېړۍ په نویمو کلونو کې د ملگرو ملتونو د (یونسکو) ادارې چې د تاریخي میراثونو، ژبو او نورو بشري ارزښتونو ساتنه او پالنه کوي، یوه اعلامیه خپره کړې وه او په هغې کې یې پښتو په هغو ژبو کې حساب کړې وه چې ډېر ژر به د مرگ

مزه وڅکي، د هغو استناد شاید پر هغو امکاناتو وو چې موږ پورته ورته نغوته وکړه. خو پښتو د هغوی د وړاندوینې خلاف د بل هر وخت په انډول اوس په نسبتاً ښه دريځ کې ده. د یونسکو په شان یو علمي مرکز کېدی شي د پښتو ژبې ولسي ملاتړ نه و محاسبه کړي. د پښتو اساسي ملاتړ اصلاً په خپله ولس دی، د هرې ژبې نوم چې له ملت یا قوم سره تړلی وي او شاته یې ولس ولاړ وي، تر هغه پورې چې ولس په بشپړ ډول محوه شوی نه وي، ډېره سخته ده چې ولس ورته گوري او ژبه یې مري. هغه ژبې چې درباري ملاتړ لري، د سیاسي او دفتري ځواک په ختمېدو سره هغه ژبه خپل پخوانی دريځ نه شي ساتلای، خو پښتو چې له پخوا څخه هم د دربار او سرکار ژبه نه وه، نو د دربار اوښتون راوښتون یې په خپل دريځ کې څه بدلون نه شي راوستلای، البته که ملاتړ یې وکړي، د پرمختګ سرعت یې زیاتولای شي. یو چکي ژبپوه (ډاکټر پیچکا) چې (پښتو خج خپرنه) په نامه یې یو ځانگړی اثر لیکلی، هغه وايي د پښتو ژبې د پرمختګ سرعت تر نورو گاونډیو ژبو زیات دی.

پښتو سره له دې چې ولسي ملاتړ لري، خو دا ملاتړ ټول د پښتو په پرمختګ کې شامل نه دی، په دې مانا چې د ولس غوڅ اکثریت پښتو وايي، خو ټول یې بیا د لیکلو جوگه نه دي، په ولس کې ملکان پښتو وايي، پالي یې هم، خو ټول یې له لیکلو سره بلد نه دي، ملایان یا روحاني قشر یې وايي، خو لیکي یې نه او یا یې یو زیات شمېر د لیکلو جوگه نه دي، په پښتنو کې یوازې لیکوال او شاعران دي چې پښتو لیکي او هم یې وايي، سندرغاړي په دویمه گټگوري کې راځي، چې د پښتو د ځلولو لپاره له خپل هنر څخه کار اخلي، یو شمېر علمي مرکزونو هم په دې برخه کې کارنده ونډه اخیستي ده، خو لیکوالو او شاعرانو

فکر، مينه او ولوله درې واړه سره يو ځای کړي او پښتو يې د مرگ له
خطره ژغورلې ده.

اوس چې په نړيواله کچه پښتو په سلو مطرح ژبو کې حسابېږي او د
گوگل نړيوال معلوماتي، علمي او ارتباطي جال ته لاره پيدا کوي، په
لسگونو وېبپاڼې او په زرگونو فېسبوکپاڼې او نورې برېښنايي رسنۍ په
پښتو کې فعالې دي. پښتو ليدنۍ، اورېدنۍ چاپي او کتنۍ رسنۍ لري،
نو د (يونسکو) د وړاندوينې خلاف پښتو د (ډاکټر بيچکا) له وړاندوينې
سره سمه په سرعت سره پرمختگ کوي، البته پښتو لا هم د افغانستان د
اساسي قانون مطابق، خپل سياسي، دفتري، علمي، رسنيز او اقتصادي
حقوق نه دي تر لاسه کړي او که دولت د يوه مسؤل ارگان په توگه خپل
مسئليت د عدالت پر بنسټ ترسره کړي، نه يوازې مرگ به د پښتو خواته
سترگې راوانه روي، بلکې د پښتو اوسنۍ پرمختگ به نور هم څو ځله
زيات شي.

د همدې ورځې د رارسېدو په هيله

د یو لوی ملت، د یوه ستر مشر یوه تاریخي وینا

کله چې پر (۱۳۹۴ل کال) د هند لومړی وزیر (نریندرا مودي) کابل ته راغی، نو د افغانستان د ملي شورا ودانۍ کې یې، چې د هند په مالي مرسته جوړه شوې وه، د ملي شورا دواړو جرگو ته یوه تاریخي وینا کړه. دا وینا د زیاتو افغانانو له هر کلي سره مخامخ شوه، خو د یو شمېر تنگنظرو کړیو په زړه اواره نه شوه. دا لیکنه د هند لومړي وزیر ته د مننې په توګه لیکل شوې او بیا وروسته هند سفارت ته لېږل شوې چې خپل لومړي وزیر ته یې ورسوي.

(د هند لومړی وزیر؛ نریندرا مودي)

هندوستان او افغانستان د دوو تاریخي هېوادونو په توګه په یوه لویه وچه کې ژوند کوي. هندوستان د یوه ستر ولسواک هېواد په توګه د ولسواکۍ اوږده تجربه لري او د (مهاتما ګاندي) د عدم تشدد انساني نظریه د بشر د سوکالۍ نظریه ده. دا نظریه د پرون ضرورت هم و، د نن هم دی او د سبا به هم وي. په همدې خاطر خو په نړۍ کې په

ملياردونو انسانان ددې نظريې ملاتړ کوي. افغانستان بيا د نړۍ د سترو زبرځواکونو او لويو زورواکو امپراتوريو په ماتولو کې اوږده تجربه لري. که څه هم دا تجربه افغان ملت ته په ډېره گرانه بيه تمامه شوې او لاهم تمامېږي، خو د نړۍ نورو ازادې غوښتونکو غورځنگونو او ولسونو ته د الهام سرچينه ده. افغانانو د تورې او عدم تشدد دواړه تجربې تېرې کړي دي. (غازي امان الله خان) د تورې او منطق په زور د انگرېزي ښکېلاک زنجيرونه مات کړل او دا کار په نړۍ کې د گڼو هېوادونو د ازادۍ لپاره ځلانده ډيونه شوه او فخر افغان (خان عبدالغفار خان) بيا له (مهاتما گاندي) سره څنگ په څنگ د عدم تشدد لاره ونيوه. د لوی هندوستان د خپلواکۍ لپاره يې نه ستړي کېدونکي مبارزې وکړې. که څه هم په پای کې د غازي امان الله خان او خان عبدالغفار خان ټول ارمانونه پوره نه شول، خو د ملي، تاريخي او بشري پالو شخصيتونو په توگه يې د ټولو انسانپالو او ژوندپالو انسانانو په زړونو کې ځای پيدا کړ.

د لوی هندوستان مدبر، ژبور او مفکر صدراعظم (ناريندرا مودي) چې کله د افغانستان پارلمان د نوې ودانۍ (اتل) د پرانيستې پرمهال وينا کوله، نو په مليونونو افغانان ورته غوږ غوږ وو. لومړي وزير د افغانستان او هندوستان پر تاريخي اړيکو او دوستۍ رڼا واچوله او دا يې نړۍ ته څرگنده کړه چې د افغان - هند دوستي يو اوږد تاريخي تسلسل لري، هند او افغانستان په نړۍ کې دوه داسې هېوادونه دي چې پر گډو تاريخي او کلتوري اړيکو سربېره گډ تاريخي اتلان لري، شېرشاه سوري، باچاخان او نور يې ښه مثالونه دي. د مهاتما گاندي انساني ايډيالوژي په افغانستان کې گڼ پلويان لري او هندي هنر د اکثره افغانانو ذهنونو ته لاره پيدا کړې ده.

لومړي وزير (ناريندرا مودي) د افغانستان يو شمېر گاونډيو هېوادونو ته د رمز په ژبه وويل چې که له سړيتوب څخه کار اخلي، نو د هندوستان په شان کارونه وکړي؛ افغانستان کې ودانۍ مه وړانوي، ودانۍ جوړې کړي! د لومړي وزير په دې خبرو کې افغانانو او زموږ گاونډيو ته غټ پيغام پروت و، هم افغانان په زړه کې پوهېږي او هم د افغانانو غليمان او هم ټول نړيوال چې افغانستان کې څوک د وړانۍ په لټه کې دي او څوک د ابادۍ په فکر!

اکثره افغانان جرمني، جاپان او هندوستان د هغو هېوادونو له جملې څخه گڼي چې افغانستان کې يې د نوې جوړونې او بيارغونې په برخه کې اساسي گامونه پورته کړي او بې غرضه مرستې يې کړي دي. که څه هم زموږ د يوه نيم گاونډي به د هندوستان دا ډول بې غرضه مرستې نه خوښېږي، د افغانانو خو خوښېږي او اړتيا ورته لري، افغانان هم دا استدلال لري چې ووايي موږ خدای پاک د گاونډي د خوشالۍ لپاره نه يو تخليق کړي، موږ يې مستقل پيدا کړي يو، بايد خپلواک واوسو، نو حق لرو چې له هندوستان او بل هر هېواد سره خپلواک دوه اړخيز اړيکي ولرو.

د هند د صدراعظم وينا يو ځل بيا په افغانانو کې له هندوستان سره د اړيکو پاللو او د وروړۍ روحيه پياوړې کړه، د هند او افغانستان حال يې له ماضي سره وصل او د راتلونکي لپاره يې ښه ليدلوري روښانه کړ. د افغانستان د حال او ماضي په باب د هند د صدراعظم معلومات دومره زيات، پراخ او دقيق وو، چې په خپله د افغان چارواکو هم دومره نه وو، افغانانو که له يوې خوا د هند د صدراعظم پر خبرو خوښي څرگندوله، نو له بلې خوا يې پر خپلو تصنيعي چارواکو قهر او غوصه هم ښکاره کوله،

چې ولې يې د هند د صدراعظم په شان په الفاظو کې پوره قوت او ظرفيت موجود نه و او ولې د خپل هېواد له ماضي څخه ناخبره دي. د هند صدراعظم ته د افغانستان تاريخي واقعيتونه په دومره ژور ډول معلوم وو چې نه يې پر هېواد باندې د واکمنۍ جنگسالاريزې فضا، تنظيمي ټوپکمارو او سترو جنگسالارانو يادونه وکړه او نه هم ستاينه. د زورواکو يادونه هغه منفي تقاضا ده چې پر هېواد واکمن جنگسالاران يې له هر بهرني لور پورې چارواکي څخه هيله لري، چې د دوی تنظيمي ټوپکمار دي د افغانستان د شخصيتونو په توگه په داسې غونډو کې د مثبتو او ملي کرکټرونو په توگه ياد شي، خو د هند صدراعظم د افغانستان واقعيتونه په ژور ډول درک کړي او يوازې يې د همغو تاريخي شخصيتونو يادونه وکړه چې ټول افغان ولس ته د منلو او تائيد وړ وو. د هند د صدراعظم په دې مدبرانه چلند هم له څو محدود جنگسالارانو او د هغوی له پلويانو پرته اکثریت افغان ولس ډېر خوشاله دی.

هندوستان افغانستان ته د ((اتل)) ودانۍ ډالۍ کړه، د نورو په شان يې هڅه ونه کړه چې ((غل)) پر افغانانو باندې د ((اتل)) په نامه تحميل کړي. هند د ((اتل)) ودانۍ په ډالۍ کولو سره د ابادۍ د يو سمبول په توگه رښتيني ((اتلوي)) څرگنده کړه.

دا داسې يو يادگار دی چې کله هم د افغان ولس رښتيني استازي په دې ودانۍ کې ناست وي، نو د هندوستان د ستر هېواد دا ډالۍ به وريادېږي؛ له دې سره به د افغانستان د ودانۍ سوچ هم کوي او هم به يې د هند ټولې هغه مرستې او ودانيزې چارې په ذهن کې گرځي چې هندوستان د تاريخ په اوږدو کې په افغانستان کې ترسره کړي دي. موږ

هيله لرو چې دې ودانۍ ته د ولس رښتيني استازي لاره پيدا کړي چې ذهن او فکر يې د هېواد د ابادۍ له مينې ډک وي، نه لکه د اوس په شان چې يو زيات شمېر يې د خپل ځان په فکر کې دي.

د هند د صدراعظم وينا د افغانستان او هندوستان په اړيکو کې يو نوی تاريخي باب دی چې ارزونه او ستاينه يې په يوه ليکنه يا څو ليکنو کې ناشوني برېښي، دا وينا دومره ښکلې وه چې موږ ورته حد او حدود نه شو ټاکلی، د هر ښکلي شي لپاره برید ټاکل اسانه کار نه دی، لکه څنگه چې ښکلا پوهان له ښکلا څخه خوند اخلي او تعريفولای يې نه شي، دغسې موږ هم د هند د صدراعظم له ښکلې وينا څخه خوند واخيست، خو تعريفولای يې نه شو، خو مننه يې پر موږ فرض ده، که څه هم د مننې لپاره به بشپړ او پوره الفاظ ونه لرو، عيناً لکه د خپل ولس په شان چې په زړه کې ډېر صفا، مخلص او صادق دی، خو د خپل صداقت او رښتينولۍ لپاره ورسره وخت پر وخت بشپړ الفاظ موجود نه وي، دغه ليک زموږ د زړه د اخلاص زېږنده وگنځی، که په الفاظو کې کمی وي، هغه راوبښئ، خو په مينه او خلوص کې به کمی نه وي.

د گاندي او باچا خان د عدم تشدد د افکارو، ايډيالونو او نظرياتو د

پلي کېدو په هيله

په ډېر درنښت

پوهنوال محمد اسمعيل يون

د افغانستان ملي تحریک په استازی

د یوه فرهنگي انقلاب په لټه

دا لیکنه یا وینا مې د (۱۳۹۴ل) کال د کب پر (۲۷مه) په کابل ستار هوتل کې د ملي تحریک له خوا د (۱۰۲) عنوانو علمي او ادبي اثارو د چاپ په ویاړ په رابلل شوې پرتمینې غونډه کې اورولې وه.

د عظیم، کریم، رحیم، غفار او غفور څښتن تعالی په نامه

تر هر څه وړاندې د افغانستان ملي تحریک په استازۍ ملي او پخواني ولسمشر بناغلي قدرمن حامد کرزي، ناسو ټولو درنو او قدرمنو مشرانو، مخورو، لیکوالانو، استادانو، د ملت استازو، دولتي چارواکو او ددې پرتمینې غونډې ټولو برخوالو ته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته وایم!

ټولو ته سلامونه ، درناوی، بڼې چارې، بڼه راغلاست ، هر کله راشی!

درنو او پتمنو هېوادوالو! نن موږ په داسې يو حالت کې يو چې د هېواد په گوټ گوټ کې د وير او ماتم اورو نه بل دي او هره ورځ زموږ د هېواد تنکي گلونه د اور د لمبو له ستوني تېرېږي. ټول هېواد له داسې يو ستر ناورين او ناتار سره مخامخ دی چې نه مو مشر پرېږدي، نه مو کشر، نه ماشوم، نه ځوان او نه بوډا، نه مو ښوونځی پرېږدي، نه روزنځی، نه درملځی او نه دمه ځای، ټول هېواد د جهل له يو سېلاب او توپان سره مخامخ دی. په داسې يو حالت کې د علم او تمدن، انسانيت او سړيتوب لپاره د يوې ډيوې لگول هم د زيات ارزښت او اهميت وړ کار دی.

د افغانستان ملي تحريک د خپل هېواد د دردونو د درملنې لپاره تر ټولو ښه او غوره مبارزه دا وگڼله چې د وچو او سپوره شعارونو، ولولو او جذباتو پر ځای عملي کار، زيار او خدماتو ته مخه کړي. په هېواد کې د سياسي، کلتوري او مدني حرکتونو دوديز سستم چې اکثره د تقاضا د شعار پر بنسټ ولاړ و، مات کړي او خپله عملي کار ته ورودانگي. په کلتوري، ټولنيز او سياسي ډگر کې د عملي کار او خدماتو بېلگې وړاندې کړي، د مظلومو هېوادوالو غږ او فرياد پورته کړي او د انسانپالو او هېوادپالو افغانانو د مرستې لاس هغوی ته ورسوي. دا په دې مانا نه ده چې د تحريک په دې ډول حرکت سره به هره ستونزه حل شي او موږ به خپل وروستي انساني ارمان ته ورسېږو، خو خبره په دې کې ده چې موږ به د ناروغۍ او درد د درملنې لپاره تر خپله وسه لومړني گامونه پورته کړي وي. يوازې په ټولنيزه برخه کې موږ په تېر يوه کال کې په

ننگرهار، کونړ، لغمان، خوست، کابل، هلمند او د هېواد په نورو سیمو کې جگړه خپلو، غمخپلو او مصیبت خپلو هېوادوالو سره د لاسنيوي په خاطر له کورمېشتو او بهرمېشتو افغانانو څخه مرستې راټولې کړي او مظلومو هېوادوالو ته مو رسولي دي. هغه نقدې مرستې چې د تېر یوه کال په بهیر کې د ملي تحریک له خوا په مستقیم او نا مستقیم ډول هېوادوالو ته رسول شوي، نږدې (پنځه لس میلیونه افغانیو) ته رسېږي.

ملي تحریک د جگړې پر ضد د شینوارو د ولسونو غږ اوچت کړی او دوه ځله یې د هغوی د فریاد د اوچتولو لپاره غونډې جوړې کړې دي.

ملي تحریک په جلال اباد ښار کې د یوې خونړۍ پېښې پر ضد لاریون وکړ، هغه پېښه یې وغندله او د قربانیانو له کورنیو سره یې د هېوادوالو مرسته راجلب کړه.

ملي تحریک په سیاسي ډگر کې د سیاسي ډلماشرانو او یو شمېر حکومتي چارواکو د ناقانونه پرېکړو پر وړاندې پر خپل وخت غبرگون ښودلی او د ولس هیلې او غوښتنې یې منعکس کړي دي. ملي تحریک د تېر یوه کال په بهیر کې د ملي هویت په تېره بیا د هویت په تذکره کې د افغانیت او اسلامیت د تسجیل په خاطر په لسگونو لویې او وړې غونډې کړي او هم یې له نورو ورته مدني، کلتوري او سیاسي حرکتونو سره یو ځای د (افغانیت او اسلامیت) د سترې داعیې د ملاتړ لپاره په پراخ لاریون کې اساسي نقش لوبولای او ددې داعیې غږ یې تر ټولو اړوندو دولتي چارواکو پورې رسولی دی.

ملي تحریک د تېر یو کال په بهیر کې د ملي او فرهنگي شخصیتونو د نمانځغونډو په ګډون تر لسو زیاتې بېلابېلې ادبي علمي او تحلیلي نمانځغونډې جوړې کړې دي، په (ګوګل یا نړیوال علمي جال) کې یې د پښتو د شاملېدو په ویاړ یو ورځنی علمي سیمینار جوړ کړی دی او نور ګڼ شمېر لوی او واړه کارونه چې د وخت د کمښت له امله یې د ټولو له یادولو ډډه کوم.

ددې غونډې قدرمنو ګډونوالو او درنو هېوادوالو!

د (۱۳۹۳ل) کال په بهیر کې ملي تحریک د یوې غونډې په ترڅ کې له خپل ولس سره ژمنه کړې وه چې موږ به انشاء الله د (۱۳۹۳ل) کال تر پایه پورې (شل) عنوانه بېلابېل علمي کتابونه ولس ته ډالۍ کوو. ملي تحریک خپله ژمنه پوره کړه او د یوې غونډې په ترڅ کې یې د (۱۳۹۳ل) کال د کب میاشتې په وروستیو کې په (کابل ستار هوتل) کې د یادو شلو عنوانو کتابونو مخکتنه وکړه.

د تېر (۱۳۹۳ل) کال په بهیر کې په همدې ځای (کابل ستار هوتل) کې پر همدې مهال ملي تحریک یو ځل بیا ژمنه وکړه چې د راروان (۱۳۹۴ل) کال تر پایه به انشاء الله د خپل ولس په همت (سل) عنوانه بېلابېل اثار خپل ملت ته وړاندې کوي. تحریک د یو کلن متواتر او سترې کوونکي کار په پای کې دا دی د یوې سلیزې په بشپړ اوي سره نه یوازې خپل دا هدف ترلاسه کړ، بلکې تر ټاکلي هدف هم پورته لاړ، (یو سل او دوه) عنوانه اثار یې چاپ کړل. په دې علمي او نشراتي سلیزه کې

ګڼ شمېر داسې علمي، ټولنيز او تاريخي اثار هم شامل دي چې په تعليمي او تحميلي ډګرونو کې به ترې د تدريسي اثارو په توګه ګټه پورته کېږي. طبيعي خبره ده چې دا يو ډېر سترې کوونکی کار و، زه د ملي تحريک په استازۍ له ټولو قدرمنو ليکوالو او د چاپ په برخه کې له ټولو مالي مرستندويانو څخه د زړه له تله مننه کوم چې په ډېرو سختو شرايطو کې يې يو بل سره د مرستې لاسونه ورکړل او د هېواد په تاريخ کې يې يوه ډېره مثره فرهنگي خاطره او حادثه وپنځوله دا فرهنگي حماسه هم حکومت او هم نورو علمي بنسټونو ته د الهام يوه ښه او عملي بېلګه ګرځېدلې شي. دا کار په اسانۍ سره نه دی ترلاسه شوی، يو کلن کاري پلان او شپږ مياشتې متواتر زيار ددې سبب شو چې موږ د نن ورځې مثبتې فرهنگي حادثې ته ورسېدو. په دې علمي کار کې نږدې دوه سوه کسانو په مستقيم او تر درې سوه زياتو کسانو په نا مستقيم ډول ونډه لرلې ده. بناغلي (ضياء الرحمن ضياء) چې د کمپوز، سمون او اوډون چارې يې پر مخ بيولي، د ګنگستوب تر پړاوه ورسېد، ان تر دې چې د ورځې يې په ويښه زلزلي کتلې او خبره ان تر ډاکټره ورسېده. (فياض حميد) هم د تنکۍ ځوانۍ تنکۍ شېبې ددې کتابونو ډيزان او ښکلا ته وقف کړې. تر ټولو دمخه د نورو په استازولۍ له دوی څخه ځانګړې مننه کوم. له قدرمنو ليکوالو هر يو ((سميع الله پام، محمد انور سلطاني، يحيى همای، محمد حسن حقيار، څېړنپوه محمد شريف ځدران، ډاکتر بادام شفق، حفيظ الله نظيمي، ضياءالحق صديقي، وفالرحمن وفا، سيده حسينه گل تنها، فيروز خان صادق،

روشن لال ملهوتره، پوهاند رازقي نړيوال، پوهاند ډاکتر نقيب الله سهاک، ضياء الرحمن ضياء، حفيظ الله تراب، ذکريا ملاتړ، محمد حسن حقيار، اسدالله رحمتزی، سيد اصغر هاشمي، نقيب احمد اقل، پوهندوی عبدالقيوم کریم، استاد حبيب الله رفيع، گل رحمان رحمانی، نصر الله سوبمن، اميد حيران، عبدالکریم توتاخېل، پوهنوال احمدشاه زغم، محمد اورنگ مختار، محمد ذاکر ذکي، خاطره قريشي، محمد اصف احمدزی، سيد امرالله اميد، دينارگل امين سھاند، محمد ايمل ابراهيم خېل، مينا مسعوده نېکيار، باصره شعاع، شېرشاه همدرد، سر محقق زلمي هېوادم، فريدالله اولخېل، مسعوده همدم، خېړندوی عبدالغفور لېوال، مصطفی عمرزی، پوهنوال محمد رفيق رفيق، شمله نیازی، احمدالله ارچيوال، زرنېست حسيني، محمد اکبر نیازی، روح الله تلاش، فياض حميد، رفيع الله روشن، محمد ويس، حکيم بشارت، سردارمحمد همدرد، محمدداوود جنبش، رفيع الله نیازی، شاه محمود کډوال، پوهاند دوکتور عبدالخالق رشيد، ملوک رعون، محمد نواز حقيقت، يار محمد سهار، محمد حلیم ستانکزی، ارين يون، پوهنپاره اريانا حقپال او ياسمين وزيري)) څخه ډېره مننه کوم چې له کومې طمعي او توقع پرته يې مور ته خپل اثار په واک کې راکړل.

د چاپ لپاره له مالي تمويلوونکو هر يو ((حاجي عبدالقيوم پرديس، سلطان محمد نوري، قدرت الله سهاک، عبدالرزاق رافت، په ډنمارک، هلمند او ننگرهار کې د تحریک له کلتوري خانگو، لطيف خان ژوندی، پوهنمل غلام نبي فراهي، عبدالستار سعادت، شميم

کتیوازی، چرند سنگ او پارسن سنگ، غفور خان، حاجي سنگر ساپی،
قطب الدین رویدار، امیرخان یار، حاجي محمد رفیع وردگ، حاجي
وحیدالله ولیزی، محمد داود شینواری، احسان الله کاموال، حاجي
محمد انور اخندزاده، محمد اقبال عزیزي، محمد عمر شېرزاد، محبوب
الله محبوب، خیرالله، علي اکبر ژوندی، انجنیر نظر محمد منگل، محمد
حلیم فدایی، محمد گلاب منگل، محمود کرزی، ډاکتر زلمی احمدزی،
محمد زمان مموزی، عبدالجبار نعیمی، حمید ناصري وردگ، زلمی
توپان، شېرعلي خان شېر، حاجي خان محمد باز، عرب شاه چمتو،
میرویس یاسینی، اجرخان زهیر، وحیدالله کلیمزی، ډاکتر یعقوب
پتیالی، عبدالقادر خاخی، عبدالوکیل وفا، زمرک پادخوايي، انجنیر
میرحاتم فضلي، خان افضل هدهه وال، محمد عاشق غریب، محمد
اصف حکیم، میرحمزه سامیزی، احمد جان پوپل، نثار احمد ناصري،
حوریه عالم، انیسه عمرانې، سیدخالد عمرانې، عبدالله رامین همدرد،
ډاکتر احمد همدرد حسام، انجنیر ذبیح الله حسام، سید فضل الله
وحیدي، محمد اصف ننگ، محمد هاشم نیازی سنگر، گلزار سنگروال،
احمدالله علیزی، احمد صمیم فضلي، محمد حلیم ملنگ، نجیب
احمدزی، حکم خان حبیبی، حاجي زمان لغمانی او حاجي بریالی
گردیوال)) څخه ډېره زیاته مننه کوم چې هر یو په خپله مالي قربانۍ
مور دې علمي هدف ته ورسولو، یو ځل بیا له دوی او د دوی ټولو په
استازی له بناغلي (قدرت الله سهاک) څخه مننه کوم چې دا ځل یې
مور سره ځان ډېر زیات ستړی کړ. د النخيل چاپخونه، کاکړ چاپخونه،

ډيلايت تېلېغاتي شرکت او د هغه مشر حاجي خوشال لغماني، مومند خپرندويه ټولنه، سهار چاپخونه، ختيځ خپرندويه ټولنه او حاجي صيب مفتاح الدين او نور دوستان ټول د زياتې مننې، او قدردانۍ وړ دي چې هر يو په دې فرهنگي کار کې خپلې هلې ځلې کړې دي. د خپل ځان په باب بايد هم ووايم:

چې خپل غزل له چانه اورم حمزه

وايم چې چا داسې وينا کړې ده

ما هم پوره شپږ مياشتې ځينې ډېر ضروري کارونه يوې خواته کړل، ځان مې دې ستر فرهنگي کار ته اړم کړ.

د ټولو هغو کتابونو د مخونو متواتر شمېر چې ما په پرله پسې ډول ايډېټ کړي، نږدې (۲۵۰۰۰) زرو مخونو ته رسېږي. دا ډېر چينجن او ستړی کوونکی کار و، دا کار طبعاً سړی له نورو سياسي او خدماتي کارونو څخه باسي. ددې يادونه مې ځکه وکړه چې دا ستومانه کوونکی فرهنگي کار ددې سبب شو چې هغو خلکو ته د يو ډول تبليغاتو پلمه په لاس ورکړي چې خپله کار نه کوي، د نورو خلکو کارونو ته منتظر ناست دي. هغوی په فیسبوک او ټوليزو رسنيو يا نورو پاڼو کې وليکل: [يون] ته هم لکه چې د مفکر صيب (بناغلي ډاکټر اشرف غني) حکومت څه مالده يا خوږه ورکړې ده، نو ځکه غلی ناست دی، اوس يې ماشين هېڅ ريز نه کوي، پخوا به لکه بلبل غوندي غږېده. خو اوس يې هېڅ غږ نه پورته کېږي. [خو مور دوی ته ځکه ځواب نه ورکاوه چې ځواب ته مو وخت نه درلود. دادی اوس نننۍ فرهنگي حادثه ددې ټولو پوښتنو يو

غوڅ ځواب دی. هر هېوادوال ته باید څرگنده وي چې موږ دومره کمزوري نه يو چې د گډوله حکومت په گډوله جوړښت کې راتاله شوي، نامتجانس او متضاد اشخاص دې ددې جرئت ولري چې زموږ د حق چغه غلې کړي. خو موږ نه غواړو د ځينو نورو په شان په وچو شعارونو او فيسبوکي ناندريو خپل وخت تېر کړو. کار سخت، شعار او خبرې اسانه دي. موږ غواړو له حکومت، ټولني او ولس سره مو چلند او قضاوت د عدالت، تدبير او انصاف پر تله ولاړ وي. د هر چا ښه کارونه بايد تائيد او ناوړه عملونه يې بايد وغندو. غواړم دلته د ملي تحريک د راتلونکو کارونو او پلانونو په باب خپل او د تحريک ليدلوري مشخص کړم. څه وړانديزونه لرو او څه غواړو؟ له حکومت، مدني ټولنو او ولس څخه مو هيلې او غوښتنې څه دي؟

لومړی مدني او سياسي ټولني: په افغانستان کې د ثبت شويو او نائبت شويو سياسي گوندونو، نيمه سياسي جوړښتونو او وړو سياسي حرکتونو شمېر نږدې (۵۰۰) بېلابېلو ډلو او جوړښتونو ته رسېږي. د اکثرو دا ډول جوړښتونو د تقاضې او عرضې تر منځ انډول برابر نه دی، اکثره يې هر څه غواړي او له بله يې غواړي، خو ډېر کم يې داسې دي چې د تقاضې تر څنگ يو څه عرضه هم لري. د نورو اکثرو يې تقاضا تقريباً (سلو) ته او عرضه يې نږدې صفر ته رسېږي. هر کله چې د عرضې او تقاضې تر منځ انډول له منځه لاړ شي، عدالت په خپله له منځه ځي. د ثبت شويو او نائبت شويو مدني ټولنو او قومي شوراگانو شمېر هم نږدې (۵۰۰۰) ته رسېږي، که هر گوند هر کال په منځني ډول څلور

کارونه ترسره کړي، يانې په کال کې يو کلينیک، يو جومات يو ښوونځی او يو روزنيز کورس جوړ کړي، نو په کال کې به دوه زره بېلابېل کارونه شي، که مدني ټولني او قومي شوراگانې هم دېته ورته کار وکړي، نو په يو کال کې به (شل زره) مئمر کارونه ټولني ته وړاندې شوي وي او دا به هغومره کارونه وي چې د دولت تر کچې به هم زيات شي. خو دلته ياد جوړښتونه نه يوازې شعاري بڼه لري، له نورو تقاضا کوي، په خپله فکري او فزيکي توليد نه لري، زموږ هيله او وړاندیزونه همدا دي چې تر شعاري او تخيلي حالته ځان راوباسو او په عملي ډول خدماتي بېلگې وړاندې کړو.

حکومت: له حکومتي چارواکو څخه مو غوښتنه داده چې تر ټولو لومړی دې دروغ بس کړي، د دروغو په پرېښودلو هېڅ لگښت نه راځي، که دواړه دولت مشران هر يو په سلو کې پنځوس پنځوس سلنه دروغ او ژمنې پرېږدي، بيا به هم يو ښه پرمختگ وي، بېخايه وعدي د ولس تقاضا پورته کوي، د حکومت او ولس تر منځ واتن لاپسې زياتوي اوسني سياسي مشران دې اساسي قانون او نور قوانين لومړی پر ځان او بيا پر نورو تطبيق کړي. د اساسي قانون د بدلولو هڅه دې نه کوي، ځکه که يو ځل د قانون د بدلون بحث پيل شو، هره ډله به خپلې غوښتنې مطرح کوي، هېواد به د اوسنيو نورو بحرانونو تر څنگ د اساسي قانون له بحران سره هم مخامخ شي، اوسني دولت مشران چې له نورو مخالفينو څخه د اساسي قانون د تطبيق غوښتنه کوي، خپله دې هم سر په گربوان کې نښاسي چې دوی څه کوي؟ هېڅ داسې ورځ به ونه مومي

چې په یوه نه یوه برخه کې له اساسي قانون څخه سرغړونه نه وي شوې، مور له ښاغلي ډاکټر اشرف غني څخه هیله کوو چې له اساسي قانون څخه د خط کشی میدان جوړ نه کړي، چې کله وایي دا مثلث پر مربع بدلوم، مربع پر مستطیل او داسې نور...

مور له حکومت څخه په ټینګه غواړو چې په امنیتي سکتور کې دې تنظیمي سمټي، قومي انحصار اوسکتارتي عناصر ختم کړي. د تنظیمي ډلمشرانو او سترو جنگسالارانو عکسونه او نور تنظیمي افکار دې د امنیتي سکتور له ساحې څخه لرې کړي. مور له اوسنیو دولتمشرانو غواړو چې انتخاباتي سستمونه دې د خپلو نا مشروع غوښتنو تر اغېز لاندې نه راوړي، دوی ته باید په ډاګه شي چې تاسو او ستاسو عملونو ته په کتو سره تاسو د افغانستان په سیاسي راتلونکي کې هېڅ بل چانس نه لری، نو په کار دي چې انتخاباتي سستمونه له سیاسي غرضونو او مرضونو لرې وساتل شي. د سولې په برخه کې باید وویل شي که څه هم د سولې د عالي شورا په جوړښت کې یو نسبی مثبت پرمختګ شوی، خو لا هم کافي نه دی. اوس هم پر حکومت واکمن جنگسالاران د سولې له کلمې او پروسې سره حساسیت ښيي، د منفي او مثبتې، عادلانه او نا عادلانه سولې اصطلاحګانې کاروي. دا ډول اصطلاحګانې خپلې خپلې ماناوې لري، په دې مانا چې دوی ته هغه سوله عادلانه ده چې د دوی واک تضمین کړي که نه نو بیا منفي او نا عادلانه ده. مور د ملي هویت پر خونديتابه ټینګار کوو یو ځل بیا له حکومت څخه په ټینګه غواړو چې د اساسي قانون په رڼا کې د هویت په تذکرو کې د افغانیت او اسلامیت

جوهر خوندي کړي او موږ دې بیا لویو مظاهرو ته نه اړباسي، حکومت دې د فسادگرو په لاس د فساد ضد مبارزې دودیز سستم ختم کړي، هم دې د فساد او هم د فسادگرو پر ضد هممهاله مبارزه وکړي. دولتشر اشرف غني دې خپل ناکتروله او نا مشروع مشاورین، مرستیالان او نور دولتي چارواکي کنترول کړي او په یوه واحد حکومت کې دې د څو موازي حکومتونو متضاد حرکت پایته ورسوي.

دولتشر دې د تنظیمي جنگسالارانو تلین غونډو، یاد غونډو ته خپله هم له ورتگ څخه ډډه وکړي او نور دولتي چارواکي دې هم له ورتگ څخه منع کړي، ځکه چې دې کار سره د ملت وخت ضایع کېږي، دولتشر دې پر یادو غونډو د بیت المال لگښت او دولتي امکانات قطع کړي او نه دې تنظیمي ډلماشرانو او د هېواد وړانوونکو ته ناقانونه لوی لوی القاب ورکوي. که دولتشر ولس ته ډاډ نه شي ورکولای، پر تپونو دې ورته مالګې هم نه دوږوي. دولتشر او حکومتشران دې ولس او د رسنیو د استازو په ګډون یوې لویې او ناسانسوره مناظرې ته حاضر شي او لکه څنګه چې یې ژمنه کړې وه، ولس ته دې سپیناوی ورکړي.

اوس راځم اپوزېشن ته!

له بده مرغه چې په هېواد کې اوس هم یو غښتلی، ولسواک، مدبر او سالم اپوزېشن نه شته، کوم څوک، ډلې یا اشخاص چې اوس د اپوزېشنونو تمثیل کوي، دا هم په حقیقت او واقعیت کې د تېر او

اوسني حکومت بوسارې دي چې بادېږي. يايې زامن په حکومت کې دي، يا يې ورونه يا يې هم د تنظيم او کورنۍ غړي خو خپله د اپوزېشن اکت کوي. مور اوس خو ډوله تمثيلي اپوزېشنونه لرو. يو اجرائيه رياست د جمهوري رياست په مقابل کې، دويم د جمهور رييس مرستيالان د جمهور رييس په مقابل کې، درېيم د جمهور رييس يو شمېر مشاورين د جمهور رييس په مقابل کې، بل جمهور رييس د خپل اجرائيه رييس په مقابل کې، د ملي شورا يو شمېر غړي د جمهور رييس په مقابل کې، د همدې شورا يو شمېر غړي د اجرائيه رييس په مقابل کې، د ډاکټر عبدالله او ډاکټر غني يو شمېر ناراضه کمپاينران چې د خپل ذوق مطابق څوکۍ ورته نه دي رسېدلې، د دواړو په مقابل کې، طالبان د ټولو نظام په مقابل کې او ولس بيا ددې ټولو په مقابل کې، يانې د حکومت تر کنترول لاندې ساحه کې په مجموعي ډول يو وروست، سست او اچار ته ورته اپوزېشن موجود دی، چې تاريخ تېرې، امتياز غوښتونکې او ځانپالې بڼه لري او د خير هېڅ ډول هيله ورڅخه نه شي کېدی. د اپوزېشن په باب، د وروستۍ نتيجې په توگه بايد ووايو چې طالبان د اوسني حکومت نظامي مخالفين دي، چې د سياسي تفکر په انډول يې مذهبي جذبه او نظامي فعاليتونه زيات دي، نور نو په حقيقت کې ولس هم د طالب او هم د اوسني حکومت خاموش اپوزېشن دی. يو سالم اپوزېشن ته اړتيا ده چې د مظلوم اکثريت فرياد اوچت کړي او دا ولس د طالبانو له ظلمونو او د حکومت له فسادونو وژغوري، دا چې دا اپوزېشن څنگه جوړېدی شي، وخت او تدبير ته

اړتيا لري.

اوس راځم دې خبرې ته چې موږ خپله څه کوو او څه مو له واکه پوره دي؟

د افغانستان ملي تحریک یو مدني، ټولنيز، کلتوري او نيمه سياسي حرکت دی، موږ د سوله ييز مدني حرکت په توگه غواړو خپل تگلوری په دې ډول مشخص کړو.

ټولنيزه برخه کې: د تېر په شان غواړو خپلو خدماتي چارو ته دوام ورکړو، مظلومو او مصیبتخپلو هېوادوالو ته د حکومت او نورو هېوادوالو مرستې راجلب کړو او د دوی تر منځ د يوې وسيلې او پله حيثيت غوره کړو. تحریک غواړي د (۱۳۹۵) لمریز کال په بهير کې د ټول هېواد په کچه د هېوادوالو په مرسته، يو کلينیک، يو جومات، د نجونو يو لومړنی ښوونځی او د سواد زده کړې پنځه کورسونه جوړ کړي. ملي تحریک له ټولو سياسي گوندونو، قومي شورا گانو او مدني حرکتونو څخه هيله کوي چې هغوی هم ورته کارونه ترسره کړي او هغه حرکتونه چې ډېر غښتلي دي او ډېر شعارونه ورکوي، هغوی بايد تر دې زيات کارونه ترسره کړي.

فرهنگي برخه کې: په فرهنگي برخه کې به موږ خپله پاملرنه نوره هم زياتوو، د کتابونو چاپ ته به دوام ورکوو، د وخت له عصري څېړنيزو وسايلو په گټه پورته کوو، د نشراتي چارو د پوښښ ساحه به

زياتوو، ښوونځيو، پوهنځيو او روزنيزو مرکزونو ته به خپل نشراتي مواد او د نورو فرهنگي بنسټونو گټو اثار ور رسوو.

ملي ورځې به نمانځو او د ملي شخصيتونو تلين غونډې به جوړوو، د پردي کلتوري يرغل د مخنيوي لپاره به هلې ځلې کوو او د ملي هويت ارزښتونه به خوندي کوو او په ټوليز ډول به د ټولنې په ذهني اعمار کې خپله ونډه اخلو.

سياسي برخه کې: په سياسي برخه کې به موږ له نورو ملي

مدني حرکتونو سره هڅه کوو چې د اوسني نظام جوړښت، چې په ډېرو زحمتونو دې حالت ته رسېدلی، خوندي وساتو، د نظام په داخل کې د فسادگرو او زورواکو پر وړاندې چې د نظام اساسي دښمنان گڼل کېږي، په ټينگه مبارزه وکړو، غواړو د دولت په داخل کې له هېوادپالو او ملتپالو افغانانو سره لاس يو او د هغوی تر منځ همغږی رامنځته کړو. په دې ډول به د دولت په داخل کې د ډول ډول مکروبونو د درملنې لپاره يوه نسخه پيدا کړو. د دولت له مخالفينو څخه هم غوښتنه کوو چې له جگړې او وينې توپيدنې لاس واخلي، د نظام عمومي اډانه زيانمنه نه کړي. ښوونځي، پوهنځي او روزنيز مرکزونه ونه تړي او که جنگسالارانو سره خپل حساب او کتاب لري، د هغوی په ټس کې دې ولس نه سوځوي. زموږ په نظر حکومتي او ناحکومتي جنگسالاران او فسادگر چې د حکومت په اډانه کې يې اساسي ځای نيولی او هغه مخالفين چې د زور او وحشت له لارې حاکميت غواړي دا دواړه د

افغانستان د بحران داخلي لوبغاړي دي او مور غواړو په موازي ډول ددې دواړو رنځونو درملنه وشي.

يو ځل بيا د هويت په تذکره کې د افغانيت او اسلاميت پر تسجيل ټينگار کوو او دا خپل حق گڼو، که حکومت بيا هم له احتياضه کار واخلي او يو ځل بيا په دې برخه کې قانون تر پښو لاندې کړي، نو بيا هم د سترو مظاهرو احتمال شته او ددې بهير د کارکوونکو پر وړاندې د غوڅ اقدام تر سره کول هم ردېدلای نه شي. په داسې يو حالت کې دې نا افغانه دولتي چارواکي خپل سر ښه خلاص کړي چې دا يوه ملي مسله ده او دې سره ټوکې کول په کار نه دي. نور نو که په ټوليز ډول د ډاکټر اشرف غني په گډون هر بل دولتي چارواکي او يا هر بل افغان ښه کارونه ترسره کول تائيدوو يې او ملاتړ يې کوو او که ناوړه عملونه يې کول غندو يې. مور د افغانانو په توگه ځان ته دا حق ورکوو چې د منطق او عدالت پر بنسټ د يو چا عملونه وارزوو، نه د احساساتي شعارونو، شخصي کينو او يا هم د مقام او موقف د راکړې ورکړې له مخې.

نور نو ستاسو وخت نه نيسم، په پای کې يو ځل بيا له قدرمنو ليکوالو او د کتابونو د چاپ له مالي مرستندويانو څخه ډېره مننه کوم چې د دوی د زيار او زحمت له امله مور د داسې يوې غونډې د جوړېدو جوگه شو او تاسو سره مو د زړه خواله وکړه.

د هېواد د زرغونتيا او د هېوادوالو د سوکالۍ په هيله

افغانستان کې څوک سوله نه غواړي؟

(د ملي درسونو د دویم پړاو لومړی درس)

د (۱۳۵۷ل) کال د ثور پر اوومه نېټه (شپږم ماښام، اوومه ورځ) د افغانستان خلکو دیموکراتیک گوند د یوې پوځي کودتا له لارې د سردارمحمد داودخان جمهوري نظام ړنگ او پرځای یې ((د افغانستان دیموکراتیک جمهوریت)) اعلان کړ.

هغه وخت زه (یون) د شپږم ټولګي زده کوونکی وم. اوس چې (۱۳۹۵ل) کال دی. د ثور شپږم ماښام دی او سبا یې د ثور اوومه نېټه ده. زه اوس د پوهاندۍ علمي رتبې ته رسېدلی يم. پوره (۳۸) کاله شول، خو جګړه لا هم روانه ده. جګړې یو نسل په بشپړ ډول تر ستوني تېر کړ او د دوو نسلونو نیم عمر په جګړه کې تېر شو. تر صلیبي او ځینو نورو جګړو وروسته په افغانستان کې روانه جګړه د نړۍ د جګړو په

تاریخ کې تر ټولو اوږده جگړه ده. چې بې شمېره زیانونه یې اړولي دي. دلته به ددې جگړې د زیان څرنگوالي ته هم لږ تم شو:

د جگړې زیانونه:

دې جگړې په (۳۸) کلونو کې تر یونیم ملیون زیات افغانان شهیدان کړي، دوه ملیونه یې معلول کړي، تر (۱۰) ملیونو زیات یې د هېواد په داخل کې او له هېواده بهر مهاجرت ته اړ کړي دي، د لسو ملیونو افغانانو د لوستوالۍ مخه یې نیولې، دوه ملیونه کورونه یې

ړنگ کړي، تر درې زرو زیاتې لویې او ورې فابریکې یې له منځه وړي دي، تر څلورو زرو زیات ښوونځي یې ړنگ کړي، په سلگونو ملیارده ډالره اقتصادي زیان یې اړولی او د هېواد کلتوري، ملي او دفاعي ارزښتونه او استحکامات یې زیانمن کړي دي.

د زیانونو دا لړۍ لا هم روانه ده. اوس راځو دې پوښتنې ته چې چا په افغانستان کې سوله نه ده غوښتې، څوک ددې جگړې لوبغاړي وو او دا لړۍ ولې دومره اوږده شوه؟

د سولې مخالفین او د جگړې لوبغاړي څوک دي؟

له (۱۳۵۷ل) کال څخه بیا تر دې دمه سولې وخت پر وخت خپل مخالفین لري او جگړې بېلابېل پړاوونه وهلي دي، غواړو دلته ورته په ډېر لنډیز سره نغوته وکړو.

لومړی پړاو: د (۱۳۵۷ل) کال د ثور پر اومه تر پوځي پاڅون او کودتاه وروسته واکمن گوند غوښتل خپل مخالفین د برچې په زور له خپلې مخې لرې کړي. تر (۱۸) میاشتني زور کارونې وروسته پوه شول چې په زور کلي نه کېږي. ویل کېږي په پېښور کې مېشت د وخت د نظام اصلي مخالف مشر (انجنیر گلبدین حکمتیار) او د کابل د حکومت مشر (حفیظ الله امین) یوې نسبي روغې جوړې ته نږدې شوي وو. دا حالت د امین کورمېشتو او بهر مېشتو مخالفینو نه شو زغملای، نو ځکه خو ټول سره لاس په کار شول او ددې پلان مخه یې ونیوله.

دویم پړاو: د (۱۳۵۸ل) کال د جدي پر (۶) مه نېټه پخواني شوروي اتحاد پر افغانستان یرغل وکړ، حفیظ الله امین یې وواژه او ورسره یې د خلق ډلې حکومت ږنگ او د افغانستان د خلکو دیموکراتیک گوند د پرچم ډلې مشر (ببرک کارمل) یې پر خپلو ټانکونو سور د کابل پر واک واکمن کړ. دې کار سره جگړې زور واخیست او په ټول هېواد کې د شوروي د یرغل او روس پلوي نظام پرضد پاڅونونه پیل شول، دې لړۍ اوه نیم کاله دوام وکړ.

درېیم پړاو: کله چې شوروي مشران له خپلې بریا نهیلي او پر خپلې ماتې باوري شول، نو د خپلو سکرو د ایستلو په لټه کې شول، کارمل د شوروي لښکرو له وتلو سره مخالفت وکړ او ډاکتر نجیب الله

ملاټر، نو ځکه خو د کارمل پرځای د نجیب الله گومارنه ترسره شوه. ډاکټر نجیب الله د ملي روغې جوړې تگلاره او یو اړخیز اوربند اعلان کړل، خو جهادي مشرانو او تر شا یې د پاکستان استخباراتو د ډاکټر نجیب الله د روغې جوړې سیاست رد کړ او جگړه یې جاري وساتله. پر جلال اباد ښار د پاکستان درې قول اردوگانو او نږدې شل زرو مجاهدینو منظم یرغل وکړ، خو دا یرغل د وخت د حکومت د منظم پوځ د ټینګ مقاومت له امله له ماتې سره مخ شو.

څلورم پړاو: ډاکټر نجیب الله لا خپل حاکمیت ته دوام ورکاوه چې شوروي اتحاد ږنگ شو، د اسلامي جمعیت مشرتابه چې له پخوا څخه یې له شوروي اتحاد سره د اړیکو اسناد خپاره شوي وو، له یو شمېر نورو جهادي مشرانو سره مسکو ته سفر وکړ، استاد رباني له روسي مشر (بورس یلتسن) سره په خصوصي ډول وکتل او هغه ورسره واک ته د رسونې ژمنه وکړه. پرچم ډلې، جمعیت او نظار شورا، وحدت ډلې او د ډاکټر نجیب الله په لاس جوړ شویو ملېشو په جبل السراج کې ائتلاف وکړ، د ملګرو ملتونو د سولې پلان یې شنډ او د ډاکټر نجیب الله حکومت یې ږنگ کړ.

پنځم پړاو: د حضرت صبغت الله مجددې له دوه میاشتني تمثیلي حکومت او ورپسې د استاد برهان الدین رباني له څلور میاشتني حکومت سره جنګونو زور واخیست، دې جګړو څلور نیم کاله دوام وکړ، یوازې په کابل ښار کې (۶۵ زره) کابل ښاریان ووژل شول او (۸۵ زره) کورونه ږنگ شول.

شپږم پړاو: خلک له تنظيمي جنگونو تر پوزې راغلل، دا مهال د (ملا عمر) په مشرۍ د طالبانو اسلامي تحريک په نوم په کندهار کې يو نوي حرکت پيل شو، خلکو يې هرکلی وکړ، دوی لومړی کندهار، بيا شاوخوا ولايتونه: هرات بيا کابل او د هېواد شمال ولايتونه ونيول او د برهان الدين رباني په مشرۍ اسلامي دولت يې په پنځه سلنه خاوره کې را ايسار کړ. د هېواد په اکثره سيمو کې د شريعت په انگېزه او د برچې په وسيله امن ټينگ شو.

اووم پړاو: د طالبانو او نړيوالې ټولنې په تېره بيا د لويديځې نړۍ ترمنځ اوږدې ناندري پيل شوې، د (اسامه بن لادن) پر سر خبره د توغنديو کارونې ته هم ورسېده.

د (۲۰۰۱) ميلادي کال د سپتمبر پر يوولسمه نېټه پر نيويارک او پنتاگون مرگوني گوزارونه وشول، د امريکا پوځي عزت او طاقت تر پوښتنې لاندې راغی، امريکا پر د اسامه په مشرۍ پر القاعدې ډلې واچوله او د دوو مياشتو په بهير کې يې د طالبانو نظام ړنگ کړ.

اتم پړاو: د امريکا پوځي حرکت دومره چټک و چې سياسي بهير تر پوځي عمل ډېر شاته پاتې شو، پخوانۍ شمالتوالي ته چې دا مهال د مرگ پر پوله ولاړه وه، يو ځل بيا ددې چانس مساعد شو چې د امريکايي الوتکو تر وزرونو لاندې پر کابل واکمنه شي. د بن په کنفرانس کې طالبانو او اسلامي حزب له نظره وغورځول شول او د دښمن په سترگه ورته وکتل شول. (۹۰) سلنه واک نظار شورا او اسلامي جمعيت ته ورکړل شو. حامدکرزی او (۱۷) تنه نور تکنوکراتان د سمبوليکو واکمنو په توگه حکومت ته داخل شول، يادې ډلې او ډلو د بهرنيو په مرسته

قومي تعصب، پخوانيو سياسي کينو او ژبني تعصب ته پراخه لمن ووهله. د نوي حکومت په لومړيو درېو کلونو کې د طالبانو فعاليتونه په نشت حساب وو.

خو په حاکميت کې واکمن قومي او ژبني تعصب طالبانو ته ددې زمينه برابره کړه چې خپلې ليکې په دفاعي بڼه بېرته منظمې کړي. درې څلور کاله وروسته طالبان دفاعي او بيا تر هغه وروسته تعرضي حالت ته داخل شول.

نهم پړاو: د حامدکرزي تر (۱۴) کلن حاکميت وروسته خلک ډاکتر اشرف غني ته هيله من وو چې له طالبانو او نورو مخالفو ډلو سره به د سولې بهير يو جوت او څرگند حالت ته ورسوي. خو د گډوله حکومت په جوړېدو سره هغه هيلې پر نهيلې بدلې شوې.

لسم پړاو: طالبانو له چريکي جگړو څخه جبهه يي جگړو ته مخه کړه. دفاعي حالت يې پر بشپړ تعرضي حالت بدل کړ، د ولسواليو له سقوط څخه خبره د بناړونو او ولايتونو سقوط ته راوړسېده او پر عادي دولتي تاسيساتو باندې له بريدونو څخه خبره پر ډېرو مهمو امنيتي بنسټونو پورې بريدونو ته ورسېده.

دا د جگړې د بهير يو لنډ زماني انځور و چې دلته يې يادونه وشوه. اوس راځو د جگړې کورنيو او بهرنيو لوبغاړو ته چې دا هم څو اړخونه او څو پړاوونه لري:

لومړی لوری لومړی پړاو: دا د خلکو ديموکراتیک گوند د واکمنۍ څوارلس کلنه دوره ده. د جگړې کورني لوبغاړي د خلکو

ډيموکراتيک گوند (خلق + پرچم ډله) او د هغوی متحدین، بهرني ملاتړي يې شوروي اتحاد او نړيوال کمونستي بلاک. په بله خوا کې مخالف لوری د مجاهدينو اوه + اته تنظيمونه او د هغوی کورني متحدین، بهرني ملاتړي يې، پاکستان، ايران، سعودي عربستان، زيات شمېر عربي هېوادونه، د امريکا متحده ايالتونه او لويديځه نړۍ.

دويم پړاو او مقابل لوري: د ډاکتر نجيب الله د نظام تر ړنگېدو وروسته، تنظيمي جنګونه په دې پړاو کې شاملېږي، لوبغاړي يې: د رباني په مشرۍ د کابل رژيم، اسلامي جمعيت او د هغه متحدین، بهرني ملاتړي يې، روسيه، هند، د مرکزي اسيا هېوادونه، کله ناکله ايران، مخالف لوری يې د حکمتيار په مشرۍ اسلامي حزب او د هغه متحدین، بهرني ملاتړي يې تر يوه بريده پاکستان (پاکستان دواړو لورو ته)، سعودي عربستان او د خليج هېوادونو ځينې خاصې کړۍ.

درېيم پړاو او لوري: د اسلامي جمعيت او طالبانو ترمنځ د جګړو مهال رانغاړي، مقابل لوري د رباني په مشرۍ شماليواليه، بهرني ملاتړي يې روسيه، هند د مرکزي اسيا هېوادونه، ايران، يو شمېر اروپايي هېوادونه او ځينې نور، مخالفين يې طالبان د هغوی رژيم، ملاتړي يې پاکستان، سعودي عربستان، متحده عربي امارات او په خليج کې يو شمېر خاصې کړۍ.

څلورم پړاو او مقابل لوري: د امريکا په مشرۍ د طالبانو د نظام ړنگول. د حامدکرزي په مشرۍ موقت او بيا انتخابي حکومت، د قدرت اصلي زړی اسلامي جمعيت او پخوانۍ شماليواليه، تکنوکراتان د افرادو په توګه او يو شمېر چپي گوندونه، بهرني ملاتړي يې د امريکا په مشرۍ

لویدیځه نړۍ او نږدې (٦٠) هېوادونه، مخالف لوري طالبان د هغوی کورني متحدین، بهرني ملاتړي یې د پاکستان مذهبي او استخباراتي سازمانانونه او په خلیج کې یو شمېر کړۍ. د اسلامي حزب یوه برخه هم په مخالف لوري کې واقع وه.

پنځم پړاو او مخالف لوري: د ډاکټر غني او ډاکټر عبدالله تر مشرۍ لاندې د ملي وحدت حکومت په نامه چوکاټ کې راټاله شوي بېلابېل تنظیمونه، د قدرت اصلي سرچینه شمالتلواله، غني او په هغه پورې تړلي یو شمېر اشخاص، د قانوني سربونښ په توګه، بهرني ملاتړي یې د امریکا متحده ایالتونو په مشرۍ، اروپایي او لويديځ هېوادونه، په مجموعي ډول (٤٧) هېوادونه، روسیه، ایران او ځینې نور هېوادونه بیا په مشخص ډول د تلوالې ملاتړي.

طالبان د اصلي مخالفینو په توګه، د اسلامي حزب یوه برخه هم د مخالف په توګه، د پاکستان استخبارات بیا د یوه اصلي مخالف د ملاتړي په توګه. په دې ډول نو جګړه له یوه پړاوه بل ته داخله شوې او لا هم داخپلېږي. دا چې دا جګړه ولې دومره اوږده شوه بېلابېلې پلمې او انګېزې یې لرلې، غواړو دلته همدې پلمو او انګېزو ته هم لږ تم شم:

د جګړې پلمې او انګېزې: کله چې د جګړې تر شا غټ زبرځواکونه، ستراتیژیک هدفونه او ایډیالوژیک جریانونه ولاړ وي، نو د هغې جګړې د تداوم لپاره د پلمو او انګېزو پیدا کول سخت کار نه دی. په افغانستان کې د (٣٨) کلنې جګړې په بهیر کې هم ګڼ شمېر اصطلاحات د انګېزو د پیدا کولو لپاره وکارېدل چې دلته یې په لنډیز سره یادونه کوو؛ اشرار، مجاهد، مهاجر، کمونیست، کافر، مشرک، ملحد،

اخوان المسلمین، اخوان الشیاطین، مخالف، افراطي، وطن پلور، وطن دوست، ترقي، ارتجاع، کمونیزم، امپریالیزم، ایډیالست، ماتریالست، مقاومت، شر و فساد، ولسواکي، خلق، ولس، طالب، تروریست، ترهگر او داسې نورې نومونې چې تر ننه لا کارېږي. دا اصطلاحات د غټو، لویو، پټو او ښکاره اهدافو د انګیزو لپاره وکارېدل، په مجموعي ډول که موږ د جګړې له پیله بیا تر دې دمه پورې د جګړې ټول حجم، ټولې خواوې او ټول وسایل محاسبه کړو، نو دا جګړه یوه نړیواله جګړه ګڼل کېدای شي، یا هم افغانستان د نړیوالې جګړې مستقیم او نیابتي ډګر و. د نړۍ هېڅ داسې هېواد به پیدا نه شي چې د افغانستان په جګړه کې یې په مستقیم او نامستقیم ډول ډوډۍ، گولۍ او روپۍ نه وي لګېدلي، ددې ټولو لګښتونو جاني عوارض دادي چې زموږ هېواد کې لا هم جګړه توده ده او تر دې دمه یې راغځولې ده. دا چې اوس د جګړې څرنگوالی په کوم حالت کې دی، غواړو دلته په لنډیز سره ورته نغوته وکړو:

۱- اوسنی حکومت او د جګړې اوسنی حالت: د روانې میاشتې پر (۶)مه نېټه ډاکتر غني د ملي شورا ګډې غونډې ته په زړه یوه او په خپله خوله بله عجیبه وینا وکړه، د شمالپلوالې تر زیات فشار لاندې یې د هغوی له دودیزې ترمینالوژۍ سره سم له تروریستانو سره د جګړې اعلان وکړ، خو په زړه کې پر دې پوهېده چې ددې جګړې مهارول دده په وس کې نه دي. خو بیا هم ده خپلو مخالفینو ته څرګند او ناڅرګند گواښونه وکړل. دلته غواړو د غني د بېوسی ځینو ټکو او په اوسني حکومت کې د غني د واک موازنې ته لنډه نغوته وکړو:

۲- د ملي وحدت په حکومت کې د واک انډول: که څه هم ډاکټر غني د وسلوال پوځ د اعلیٰ سر قومندان په توګه یادېږي، خو په اوسني پوځ کې د غني ونډه ډېره خواره ده. اوسنی پوځ، نه له سیاسي، نه له سمټي، نه له ژبني، نه له فکري او نه هم له قومي پلوه د غني تر وژرونو او اوامرو لاندې دی. پوځ د وسلو او معاشیت له پلوه بهرني ملاتړ پورې تړلی، د انګېزې له مخې هم له بحران سره مخ دی او د جوړښت له پلوه، سیمه ییزه، تنظیمي او قومي بڼه لري. یوازې یوې شمېرنې ته به نغوته وکړو: د قومي ترکیب له مخې په ملي دفاع وزارت کې په سلو کې (۷۲) سلنه لوړپوړي صاحب منصبان تاجکان او (۲۲) سلنه یې پښتانه او پاتې نور یې په نورو قومونو پورې اړه لري، له سیاسي پلوه حالت تر دې هم بدتر دی. د دفاع وزارت غوڅ واک له اسلامي جمعیت او د هغه له موثلفو تنظیمونو سره دی. نو په داسې یو حالت کې د غني اعلیٰ سر قومندانې اوبو ته د خیال تېرول دي. د کورنیو چارو وزارت او ملي امنیت ریاست کې حالات تر دې هم بدتر دي او غني یې اوسمهال د سمون وړتیا هم نه لري. په داسې یو حالت کې د مخالفینو پر وړاندې د جنگ اعلان څه مانا او څه پایلې لري؟ غواړو ددې ډول اعلانونو احتمالي نتایجو ته هم لږ تم شو:

۳- د جنگ د اعلان اټکلېزې پایلې: دې اعلان سره به جګړه نوره هم ګرمه شي. طالبان او د هغوی بهرني ملاتړي به هم خپل ټول زور او توان څرګند کړي، په جګړه کې د طالبانو موقعیت هغوی ته ددې زمینه برابروي چې په ګڼو تلفاتو مقابل لوري ته زیات زیان ورسوي.

د طالب ځای، مهال او مورچل معلوم نه دی، خو د حکومتي ځواکونو موقعیتونه ثابت دي. دا کار د جگړې د پټ لوري په ګټه پرېوزي، له داسې یو حالت څخه به حکومت کې واکمني متعصبې ډلې ناوړه ګټه پورته کړي او د هغو سیمو خلک به ډېر وځپي، چې طالب له هغو سیمو حرکتونه ترسره کوي. طالب د خړب او ترپ جگړه کوي، د ولس له منځه ډز کوي، خو کله چې مقابل لوری پرې ګوزار کوي، طالب بیا له هغه ځایه پښې سپکوي، نو دې حالت کې ولس زیات زیان ویني، دا زیان ددې سبب ګرځي چې ولس د حکومت پر وړاندې نفرت پیدا کړي. دا کرکه تر جمهور ریسه رسېږي، په دې ډول په حکومت کې پټ حکومتي مخالفین د حکومت له امکاناتو څخه د حکومت د کمزورۍ لپاره کار اخلي، دا ډلې ددې شریک حکومت له وسایلو ګټه اخلي او د خپلو قومي کینو د سرولو لپاره د خلکو په ځورونې لاس پورې کوي. دا کار په پای کې د حکومت پر وړاندې د خلکو پاڅونونو ته لاره برابروي او د مخالفینو د لیکو د پراختیا سبب ګرځي.

کله چې حالات له هرې خوا بحراني وي؛ ملت د اور په بټۍ کې وریتېږي، نو طبیعي خبره ده چې هر چا سره دا پوښتنه مطرح کېږي چې د خلاصون کومه لاره او درنا کوم څرک هم شته او که نه حالات به همداسې روان وي؟

په پښتو کې یو مثل دی چې که غر لوړ دی، پر سر یې لار شته، دلته غواړو له همدغو سختو لارو څخه یو څو لارو ته په لږډیز سره نغوته وکړو:

۴- څو حل لارې: دا خبره باید ټولو ته په ډاګه شي چې په افغانستان کې روانه جگړه کورنۍ نه ده، بلکې الهام، روحیه، امکانات او

ستراتیژي ټول یې بهرني دي. جغرافیه د افغانستان ده او د جگړې بشري قوه له افغانانو جوړه ده. افغانان د سون توکي دي او زموږ جغرافیه د جگړې لابر اتوار دی.

دا چې څنگه به دا لابر اتوار وتړل شي، ددې لپاره باید کورني او بهرني ټول امکانات وکارول شي. تر هر څه وړاندې باید بهرني جگړه ییز عناصر مهار شي، یو شمېر بهرنيان سوله غواړي، خو زموږ یو شمېر گاونډي هېوادونه له هغې ډلې پاکستان او ایران په هېڅ وجه سولې ته تیار نه دي، د هغوی کورني پلویان هم سولې ته لېوال نه دي. د افغانستان په حکومت کې ملي او مثبت عناصر باید له ټولو ممکنو لارو خپل نړیوال دوستان؛ د امریکا متحده ایالاتونه او نور ستر ځواکونه پر دې قانع او پوه کړي چې ایران او پاکستان مهار کړي او که چېرې دوی هم ددې لوبې یوه برخه وي، نو بیا دې دا واقعیت له ولس سره شریک کړي چې هم یې خپل ولسونه او هم د همدغو لویو ځواکونو ولسونه پر دې واقعیت خبر شي.

د (۳۸) کلني جگړې په بهیر کې د جگړې اکثره کورني او بهرني لوبغاړي بدل شوي یا یې تاثیرات کم شوي او یا یې موقعیتونه عوض شوي، خو د جگړې په بهرنیو لوبغاړو کې په لومړي گام کې پاکستان او په دویم گام کې ایران هغه لوبغاړي دي چې موقعیتونو یې بدلون نه دی کړی او له (۱۳۵۷) ل کال راهیسې په مسلسل ډول په افغانستان کې خپلې ستراتیژي عملي کوي. د جگړې په کورنیو لوبغاړو کې اسلامي جمعیت چې ووروسته ورسره پرچم او ستم ډلې هم یوځای شوې، هغه ډله ده چې د جگړې له پیله د یو کورني عنصر په توگه مطرح ده. د حکمتیار اسلامي حزب د یوه مخالف په توگه لوبېږي او طالبان د جگړې

اوسنی اساسي لوری دی. که غواړو چې سوله راشي باید د ټولو مطرحو غاړو ټول نامشروع حرکات کنترول شي.

د حکومت داخل کې فوق العاده اصلاحاتو ته اړتیا ده. امنیتي ځواکونه باید په واقعي مانا ملي شي؛ د جنگسالارانو له انحصاره راووځي او د افغانستان ټولنيز واقعیتونه منعکس کړي، مسلکي او ملي بڼه باید خپله کړي، عقیده، انگېزه، وسله او مهمات ټول باید ولري، قضايي ارګانونه او انتخاباتي کمېسیونونه باید مسلکي او ناپېيلي وي. فسادګر، جنگسالاران، مافیایي ګروپونه او د مخدره موادو کاروباریان باید د حکومت له لیکو لرې شي، د قانون حاکمیت بله اساسي لاره ده چې سولې ته لاره برابروي. که داخلي ریفورم ترسره شي، د بهرني دښمن یا مخالف پر وړاندې مقابله خو ځله اسانېږي.

په لنډه وینا د بهرنیو مداخلو کنترول او داخلي سمون ددې سبب ګرځي چې په هېواد کې سوله او ثبات ټینګ شي.

پوښتنې او ځوابونه

پوښتنه: پروېز اليشنگی: په حکومت کې دننه ډېر خپلمنځي اختلاف

شتون لري، ټول په يوه خوله نه دي، داسې کومه طرحه به وي چې دوی ټول په يوه خوله د سولې لپاره کار وکړي او رښتيني سوله راشي؟

ځواب: هره پدیده چې په

داخل کې مستحکمه وي، پر بهرني

قوت فشار زیاتېږي، دلته حکومت خپله ډېر کمزوری دی، ولس ته دروغ وايي او ولس پرې پوهېږي، خو دوی پر ځان نه پوهېږي، ښه لاره دا وه چې اساسي قانون په پیل کې تر پښو لاندې نه وای شوی، دویمه مسئله دا چې دوی په خپل منځ کې کوم تفاهمليک لاسلیک کړی هغه یې هم له یو بل سره ونه مانه، هغه کې لیکل شوي وو چې د اپوزېشن لیدر باید معلوم وي او حکومت یې په رسمیت وپېژني، نو که ډاکټر عبدالله عبدالله اپوزېشن ته داخلېده د اجرائیه ریاست پوستې ترې پاتې کېده او که اجرائیه پوستې ته ورته، نو اپوزېشن ترې پاتې کېده. لږ تر لږه که دغه عبارت هم دوی عملي کړي، هم سمه ده، دوی لیکلي ((په حکومت کې به دواړه مساویانه ونډه لري)) دولت یې نه دی لیکلی، مثلاً: قضا، څارنوالي، پارلمان. خو اوس اجرائیه رییس په هغو کې هم ونډه غواړي، په دې تفاهمليک کې یوه بله ماده دا ده چې د

اساسي قانون محتويات به په پام کې نيول کېږي، نو چې د اساسي قانون محتويات په پام کې ونيول شي، بيا دا تفاهمليک ټول باطلېږي، بله دا چې تر اوسه خو ډاکټر صيب اشرف غني په دې نه دی توانېدلی چې دغه پنځوس سلنه ونډه دې واخلي. علت دا و کله چې امريکايان افغانستان ته راغلل نو شماليوالي ته يې ډېر زيات امتياز ورکړ، هغه نا مشروع امتياز و، چې دا دوی خپل حق وگاڼه، نو اوس چې ترې څوک دغه امتياز اخلي، نو دوی فکر کوي چې د دوی حق تلف کېږي، اوس د ډاکټر صيب اشرف غني په گروپ کې داسې پوه شخص نه شته چې ورته ووايي راځه وروره دغه تفاهمليکه چې ما او تا لاسليک کړی دی، د حکومت په نوم مو کړی که د دولت په نوم؟ د انتخاباتو په وخت کې ډاکټر صيب اشرف غني هم ويل چې حکومت په انتخاباتو کې مداخله کړې او ډاکټر صيب عبدالله عبدالله هم ويل چې حکومت په انتخاباتو کې مداخله کړې، مانا دا چې دوی په حکومت کې خلک نه درلودل، نو ددې تفاهمليک له مخې په ملي امنيت رياست کې د دواړو پنځوس پنځوس سلنه برخه رسېدلی، نو اوس دې پنځوس سلنه خلک ډاکټر صيب اشرف غني او پنځوس سلنه دې ډاکټر صيب عبدالله عبدالله معرفي کړي چې دا ټيم بدل کړي، اوس چې اشرف غني يو څوک لرې کوي عبدالله ورته وايي چې دا زما سپری دی، خو چې ستا سپری دی، نو مخکې دې ولې ويل چې حکومت مداخله کړې، که مداخله ده، نو ستا نفرو کړې کنه، بله دا چې دا ستا سپری دی ته يې په خپل جم کې حساب کړه، دا دې يو نفر، همداسې بل، بل او بل. هغوی خو په

حکومت کې له اوله (۷۰) سلنه دي، چې پنځوس سلنه نور واخلي نو خبره به کوم ځای ته ورسېږي، نو تر څو چې اساسي قانون عملي نه شي، دغه شعار چې دوی یې وايي (هېڅ افغان تر بل افغانه کم نه دی او هېڅ افغان پر بل افغان برتر نه دی) په رښتیني ډول پلی نه شي، نظام یو لاس نه شي، د حقيقي سولې راتلل ناشوني دي.

پوښتنه: څرېن هدايي: جنگ د نظام او طالب تر منځ دی، خو قرباني یې افغان ولس دی، د ولس لپاره څه کول په کار دي چې ځان

له دې غمیزې خلاص کړي؟

ځواب: ولس اته دېرش کاله کېږي چې قرباني شوی، افغانستان کې منظم سياسي تشکيلات نه شته او که جوړېږي د بهرنیو په مرسته به وي، ځکه خو

له همدې امله ولس له بحران سره مخامخېږي، طالب کولای شي سوله راولي، هغه که د ديني انگېزې په زور وي يا د برچې په زور وي، خو حکومت نه شي کولای، د حکومت تجربه نه لري، د حکومتولۍ په فن او مهارت نه پوهېږي ځکه یې حکومت له لاسه ورکړ، دا نور خلک چې حکومت کې څه کدرونه لري، هغه ډول جذبې، ولوله، انگېزه او سپېڅلتيا نه لري چې دا ملت سره یو ځای کړي او باثباته حکومت جوړ کړي، يا د حکومت کولو نسبي تجربه لري، خو د ثبات راوستلو تجربه نه

لري، ثبات ورته په ګټه نه تمامېږي، دوی نه غواړي ثبات راوړي، دا بل چې ثبات راوستلای شي، د حکومت کولو تجربه نه لري. نو له دغه ډول یو بحران سره حکومت مخامخ دی، مخکې مور یادونه وکړه چې دوه ډول عناصر دي: یو کورنی، بل بهرنی، کورنیو عناصرو ته له سره ځواب ورکولی شي له هغوی سره باید د تفاهم لاره خپله کړي او د بهرني عناصرو لپاره باید له بهرني عناصرو کار واخلي.

ولس د ژرند د دوو پلونو تر منځ گیر دی، په همدې خاطر یې اولادونه وژل کېږي، کړول کېږي، هیله لرو چې ولس کې هم ټولنیز شعور ورځ په ورځ زیات شي چې طالب هم له ګرېوانه ونیسي چې د مکتب سپزل او ږنگول، په کور د خویندو کېناستل نه د اسلام د تقویې په مانا ده او نه د سپړتوب لار ده او دا انفجار او انتحار هم د سپړتوب لاره نه ده. بله خوا چې د ولس په رایه راغلي د دوی مسؤلیت هم تر طالبه څو ځله زیات دی، دوی هم باید کېنوي چې دا جنگ د حل لاره نه ده، نړۍ باید قانع کړي چې افغانستان کې زموږ اصلي دښمن څوک دی؟ نن که امریکا وغواړي پاکستان پر ځای کېنوي مشکل حل دی. هغه وخت چې پر طالبانو یې برید کاوه، پرویز مشرف ته بوش زنگ وواکه چې ما سره یې که زما مخالف سره؟ بله هېڅ خبره په کې نه منم فقط یو ځواب غواړم، نو هغه ورته په ګډوډ حالت کې وویل تا سره یم. دلته چې کابل کې نړیوال کانفرانس و، دوه توغندي د بهرنیو چارو وزارت پر سر تېر شول، د ایساف ځواکونو قومندان د پاکستان لوی درستیز ته زنگ وواکه که درېیم توغندی راغی، نو بیا اسلام آباد ته

توغندي درغلل ، بس پر سبا باندي کابل کې ډز ونه شو. که پاکستان دغه ډول خطر احساس نه کړي، نو دوی افغانستان کې مداخله کوي. زه په امريکا کې په يو کنفرانس کې ناست وم، يو ازاد بحث و، هلته د پاکستان سفير هم و، هغه وويل دا د ډيورنډ کرښه دې په رسميت وپېژندل شي، په افغانستان کې جگړه ختمېږي، ما ورته وويل، دا جگړه خو تاسو د ترورېزم په پلمه پيل کړې، دا که د ډيورنډ کرښې پورې اړه لري، دا نو دا مانا لري چې دا جگړه ته کوي، نو که دا کرښه په رسميت پېژني نو مشکل حل دی که يې نه پېژني جگړه کوم، بيا خو دا جگړه د ترورېزم نه ده بيا ستا جگړه ده.

نو په دې خاطر د افغانانو اصلي مشکل له پاکستان سره دی، کله چې دا مشکل امريکايان يا نړيواله ټولنه حل کړي، پاتې شوه د طالب خبره، طالب ددې وطن سپری دی، ملا د دې وطن سپری دی، افغانان که د جگړې تجربه لري د سولې هم لري، ډېر مسايل په هېڅ قانون کې نه حلېږي مگر افغانان يې په جرگو او مرکو حلوي، اوس هم کومه قضيه چې قضا ته لاړه شي، قاضي لومړی ليکي چې جرگه دې حل کړي، مانا دا چې د جرگې عنصر اوس هم دومره قوي دی چې هر مشکل پرې حلېږي، نو دا حکومت چې د سولې او جوړې د تجربې دعوه کوي، نو دا نړيوال دې قانع کړي په دې باندي چې وروره زما مشکل په دغه ځای کې دی، پاتې شوه د ولس خبره، نو ته نه د جرگې سپری يې نه د مرکې سپری يې او نه په دې حکومت کې داسې څوک شته چې جرگه او مرکه وکړي، دا کار دې بيا ولس ته پرېږدي، نو داخلي ستونزه دې بيا په

دې ډول حل شي، نو اوس ولس د دواړو تر منځ راگیر دی، باید دواړو سره مقابله وکړي، باید دې خوا ته هم ځواب ورکړي هغې خوا ته هم.

پوښتنه: ډگروال تره خېل:

د سولې شورا ډېر زیات مصارف لري، همدا ډول معاشونه یې هم ډېر لوړ دي، ایا دا شورا کومه لاسته راوړنه لري که نه؟ او هغه وزیران او ریيسان چې استعفی ورکوي علت یې څه دی؟

ځواب: د سولې شورا د ډاکټر صیب غني په وخت کې نه، بلکې ډېره پخوا جوړه شوې ده، ښه ده چې دا پوښتنه مطرح شوه، چې دا جریان هم خلکو ته ووايم چې د تاریخ حافظې ته وسپارل شي. ځکه هغه وخت زه د دې شورا د جوړېدو د جرگې غړی وم. وړاندیز دا و چې استاد رباني دې د سولې شورا د ریيس په توگه وټاکل شي، ډېر غوره مالان وو چې ضرورت نه شته اوس یې نومونه واخلم، له استاد رباني سره یې پخوا اختلاف هم درلود، خو په دې خاطر چې موقف واخلي، ویل یې استاد رباني دې د دې شورا ریيس شي، ما ددې کار مخالفت وکړ، ما وویل موږ له استاد رباني سره شخصي مخالفت نه لرو، خو د سولې شورا د ریيس په توگه یې مخالف یم، زه، زما مېرمن (ارین یون) او نور کسان وگرځېدو، دې (شپاړس سوه) کسانو سره چې جرگه کې وو

يو زيات شمېر سره مو مشوره وکړه. فيصله دا وشوه چې د سولې شورا رياست ته زه (يون) ځان کانديدوم، مور پوهېدو چې نه يې شو گټلی، خو ما ولس ته واقعيت وايه، هغه سړی چې جگړه يې شروع کړې، هغه سوله راوستلی شي؟ دا منطق نه مني، مور ويل؛ يو شخص چې په جگړه کې يې لاس نه وي درلودلی هغه دې راشي رييس دې شي، دا مهمه نه ده چې پښتون دې وي، د جرگې مفهوم دادی چې؛ يو درېيم گړی راځي د دوه مخالفو قوتونو تر منځ جوړه کوي، نه دا چې يو طرف. د استاد رباني هدف دا و چې په سولې شورا کې ډېرې پيسې دي، امکانات دي، بله دا چې هغه د نظار شورا له لوري کونج ته شوی و، مشري ترې د پنجشېر گروپ اخيستي وه، نو دا يې حاشيې ته کړی و، ده غوښتل چې حکومت سره پخلاينه وکړي او د سولې شورا رياست واخلي، بيا د انتخاباتو پر وخت د سولې شورا له ولايتي دفترنو څخه استفاده وکړي او ځان په ميډيا کې ژوندی وساتي. مور د منطق په زور ددې مخالفت وکړ. ما ولسمشر کرزي ته وويل ته استاد رباني پر خلکو مه تحميلوه، پرېرډه چې انتخاباتو ته ودرېږي. ويل يې نه! زه انتخابات نه منم، تاسو بايد دی همداسې ومنئ چې استاد رباني رييس شي، مور ورته وويل يو بل سړی راوله چې استاد رباني بېرته له طالبانو سره پخلا کړي، بس وه يې نه کړل، نتيجه همغه شی شوه، چې تر ننه پورې د سولې شورا هم پر تنظيمي ملاحظاتو ولاړه ده، په سوونو مليونه ډالر مصرف شول، خو نتيجه يې صفر، اوس هم د سولې شورا سمبولیک رول لري. دغه واقعيتونه دي که يې ووايي، نو ژوند کې به له ډېرو مشکلاتو سره مخ

کېږي. اوس په سولې شورا کې نسبي پرمختګ راغلی، خو دا پرمختګ هم سل په سلو کې د ولس د هیلو ترجماني نه شي کولای. د سولې شورا کې باید داسې خلک راشي که حکومت ملامت وي، دا پرې باید ومنې چې ته ملامت یې.

بله خبره دا چې په حکومت کې تر اوسه (۳۰) مطرحو کسانو استعفا کړې، ټول له یو قوم څخه دي (پښتانه دي)، هغه په دې خاطر چې مدافع نه لري، یو خو ډاکټر صیب اشرف غني ته لاسرسی نه لري، بله خوا له هغه بل گروپ څخه تنګ شي بس استعفی ورکړي، ډاکټر صیب اشرف غني هم خپلو کسانو ته تکره دی چې څه ډول یې له دندې گوښه کړي، اوس که د ننگرهار والي د مرکزي حکومت خلاف خبره وکړه، نو پر هماغه ورځ منفک دی، خو که د بلخ یا هرات والي یې وکړي، هېڅ خبره نه ده، هلته یو ولایت کې بل جمهور رییس او بل نظام جوړ دی. ولسمشر وايي: ((هېڅ افغان له بل افغانه کمتر نه دی او هېڅ افغان له بل افغانه برتر نه دی)) خو ته دا خپله خبره تطبیق کړه کنه، ته خو د هغې خوا ولسمشر یې، چې هغه حق لري پر تا خبره وکړي؟ مگر دا خوا کمزوري ده. هغه خلک چې په متواتر ډول استعفاګانې کوي، هغوی په حکومت کې د تنفس مجال نه لري، دوی ته دوسیې جوړېږي.

پوښتنه: انعام الله: د افغانستان اقتصاد ولې د حامد کرزي د

حکومت په پرتله خراب شوی؟

خواب: قافله دې هم
منزل نه ځان خبر کړي - کله
کله راهنما نه لار خطا شي.

کله کله انسان ډېر احتياط
کوي چې هغه يې په تاوان
وي، استاد الفت وايي: ((زموږ
په کلي کې يو سړی و، ډېر

احتياط به يې کاوه، خلکو به ترې مشورې هم اخيستې، کابل ته به موټر
کې نه تلو، ويل به يې هسې نه موټر چپه شي، پلې به لاړ شم، خير دی
که درې ورځې وروسته ورسېرم، نو ولسمشر هم د تدارکاتو کمېټه دومره
ټينگه رانيولې چې، تېره اوونۍ يې د (۱۰۰۰) ميليونو ډالرو معادل
پروژې ودرولې چې دې کې فساد دی، نو دا پروژې چې اوس
وډرېږي، دوه کاله درې کاله پرې تېرېږي، بيا به هغه خارجي ډونر هم نه
حاضرېږي، پروژه کې هم تنقيص راځي، خلکو ته هم کار نه پيدا کېږي،
بيا به ددې نظام وخت هم په ختمېدو وي، بيا به بل نظام راځي هغه به
بيا قرارداد نه کوي، کله کله د وړوکي شي په خاطر دومره لوی احتياط
وشي چې يو لوی هدف له لاسه ووځي. ويل يې يو ميليون شغله
ايجادوم او يو ميليون کورونه جوړوم، هغه مسئله بېخي سرچپه شوه،
الته دې کې د هغه د اداري مديريت هم غټ نقص دی، مديريت ځان
ته شی دی، علم ځان ته، دی د مديريت په برخه کې ډېر عاجز دی.
پخواني کومکونه چې د کرزي صيب په وخت کې وو، هغه اوس نه شته،

پر حکومت باندې خلک بې باوره دي، پانگونه نه کوي، دې کار د هېواد اقتصادي حالت خراب کړی، نو ځکه خو ځوانان نورو ملکونو ته پناه وروړي، همدا شان نور ډېر عوامل سره را يو ځای شوي او هېواد يې له اقتصادي بحران سره مخ کړی.

ډېره مننه

په خدای مو سپارم

طالبان: ((برادران کرزی)) که ((جنبش خود

جوش)) رباني؟؟

دا لیکنه پر (۱۳۹۵ ل کال) د یو شمېر هغو کړیو په ځواب کې لیکل شوې، چې په انتقاد کې له افراط څخه کار اخلي او په یو اړخیز ډول قضاوت کوي.

(برهان الدین رباني)

(حامد کرزی)

په افغانستان کې د امریکایانو په زور د طالبانو نظام تر پنگونې وروسته، داسې سکتاریستي او اتنيکي ډله واک ته ورسول شوه، چې د هېڅ ډول سیاسي اخلاقو پروا نه لري، نه تاریخي حافظه لري او نه د شرم پرده، دا ډلې چې دوستم، جمعیت، نظار شورا او دېته ورته نورو ډلو په تصویرونو کې ځان بنکاره کوي او د اسلام ماسک یې هم پر ځان غورځولی، د (جهاد) او (مقاومت) دوه اصطلاحات یې د سیاسي امتیازاتو لپاره ناقانونه پوښنې گرځولي، د بې شرمۍ، بې عزتۍ وروستي حد و برید ته رسېدلي دي. دوی ان د هغو اشخاصو خیال او پروا هم نه ساتي چې دوی ته په حقیقت او واقعیت کې د ولې نعمت حیثیت لري، پر دوی یې پردې غورځولې وې او تر همدې پردې لاندې یې د لوټ او

تالان بې ساری ریکارډ ټینګ کړی و. دوی خان ته د هر ډول الفاظو د کارونې صلاحیت ورکوي، خو که د نورو له خولې څخه یوه عادي خبره هم ووتله او د دوی پر مزاج برابره نه وه، نو له هغې څخه بیا داسې یوه ډنډوره جوړه کړې چې گنې اسمان راکښته شوی دی.

په دې لیکنه کې غواړم یوازې یوې کلمې ته اشاره وکړم چې ښاغلي حامد کرزي په تېرو (۱۷) کلونو کې بار بار کارولې او سکارېستي کړیو بیا د هغې په باب داسې غبرگون ښودلی چې گنې ښاغلي کرزي کوم کفر غږولی دی. کرزي طالبانو ته د (ورور) خطاب کړی، خو تر دې وړاندې د طالبانو د ظهور پر مهال لومړنی سړی چې طالبان یې د ((نجات فرښتې)) وبللې او د هغوی د چټک سیاسي او پوځي پرمختګ په باب یې نظر څرګند کړ، هغه د اسلامي جمعیت مشر (برهان الدین رباني) و، نوموړي هغه مهال وویل: ((طالبان یک جنبش خود جوش است)). رباني یوازې پردې بسنه ونه کړه؛ کندهار او نورو سیمو کې یې طالبانو ته په ټونونو پیسې او ډول ډول مهمات هم ور ولېږل او خپلو جمعیتیانو ته یې وویل چې له طالبانو سره له جګړې لاس واخلي، خپلې سیمې او وسلې هغوی ته تسلیم کړي. په ټولو تنظیمي قومندانانو کې د نظار شورا مشر (قومندان احمد شاه مسعود) لومړنی قومندان و چې له خپل ساتونکي (داود داود) سره یو ځای یې په میدان ښار کې طالبانو ته درناوی وکړ او له کوم قید او شرط پرته یې د طالبانو مشر (ملا رباني) ته وویل چې زه یو نظامي شخص یم، کوم سیاسي سړی نه یم، تاسو چې کوم شرعي نظام غواړئ، زه د هغه د یوه عسکر په توګه ستاسو په خدمت کې یم، خو تر ټولو د مخه باید تاسې په (چهار اسباب) کې د (ګلبدين حکمتيار) او د کابل په (لویدیځه برخه) کې د (عبدالعلي مزاری) د قوتونو غم وخورئ، کله چې مو دا دوه قوتونه له دې ځایه پورته کړل،

نور کابل زه خپله درتسلیموم. کله چې طالبانو همدا کار وکړ؛ د کابل ښار غربي څنډې او د چهار اسیاب نورې سیمې یې له یادو قوتونو ونيولې، نو بیا د نظار شورا یاد قومندان پر طالبانو ناڅاپي برید وکړ، طالبان چې د مسعود له ژمنې سره سم له هغه څخه ددې ډول غلچکي برید هیله نه لرله، نو له یادو سیمو پر شا شول او بیا یې د (مسعود) تر مرگه پورې د هغه پر خبرو باور ونه کړ. له دې سریزې څخه مې هدف دادی چې له طالبانو سره د خبرو اترو، معاملې، مفاهمې او مقابلې اساس تر حامد کرزي، حکمتیار او نورو اشخاصو وړاندې خپله دې ښاغلیو ایښی دی. اوس که کرزی طالبانو ته د (برادر یا ورور) د کلمې پر کارولو له خوړې گوتې نیول کېږي، دې خبرې ته بېلابېل رنگونه ورکول کېږي او ځینې یې بیا د محاکمې د غوښتنې شعار هم ورکوي، نو عام ولس ته هم باید ددې حق ورکړل شي چې د یادې سلسلې د پیلوونکو په توگه د (رباني) او (مسعود) د محاکمې بحث مطرح کړي، طالبانو ته د ورور یا دښمن په خطاب سره د هغوی په ماهیت، کیفیت او کمیت کې هېڅ ډول بدلون نه راځي، جمعیتیانو د طالبانو د دوستۍ او دښمنۍ دواړه حالتونه تجربه کړي دي، کله چې یو ستمي یا جمعیتي ته ددې خبرې په اصطلاح حق حاصل دی چې هر چاته هر ډول خطاب وکړي، پر هر چا د هر ډول جنایت تور پورې کړي، دغسې عام ولس ته هم باید ددې حق حاصل وي چې د جمعیت او نظار شورا جگړه مارانو ته د جنایت کارانو خطاب وکړي، دوی د جهاد په گرمو شپبو کې له روسانو سره پروتوکولونه وکړل او د جهاد بریالیتوب یې ټکنی کړ، دوی (اسامه بن لادن) له (سوډان) څخه په الوتکه کې کابل ته راوړ، دوی (دوه سوه) عربانو ته د افغانستان د تابعیت تذکرې ورکړې، دوی د اسامه استاد (عبدالله عزام) پنجشېر ته دعوت کړ، دوی طالبانو ته وسلې او پیسې

ورولېرې، دوی کابل په وینو ولمبوه، دوی ته روسانو په ټونو پيسې چاپ کړې، دوی غریبانو ته وویل چې ((غت غت بمونه واچوئ)) دوی په افغانستان کې د شر او فساد زړې وکړل، دوی د کرزي په حاکمیت کې تر ټول افغان ولسه زیات امتیازات واخیستل، دوی سیاسي، دولتي، تنظیمي، اقتصادي او میدیایي مافیا رامنځته کړه، خو له دې ټولو غمیزو او ستونزو سره سره بیا هم دوی سپینې کونړې (!) دي او د دوی ټول سیاسي او نظامي مخالفین د دوی په اصطلاح جنایتکاران.

ایا په دې کار د کرزي د محاکمې بحث د مطرح کېدو وړ دی چې طالب ته یې د (برادر) خطاب وکړ؟ او که د ډېرو خلکو په نظر په دې کار چې د ملت حق یې د نظار شورا او جمعیت پر جنگسالارانو وخوړ؟

ددې لیکنې په پای کې یادونه په کار ده چې د طالبانو تر سقوط وروسته د افغانستان د اوه لس کلنې لانجې یو اساسي عامل، د نظار شورا په نامه یوې محدودې ډلې ته په مطلق ډول د قدرت ناکنټروله انتقال و. تر څو چې دا ډله او ددې ډلې نورې متعصبې ستمي ائتلافي ډلې او د هغوی جنګي جنایتکاران له حساسو دولتي پوستونو لرې او د واک وېش د عدالت پر بنسټ تر سره نه شي، نه طالبانو سره سوله ممکنه ده، نه نورو ډلو سره، نه حکومت کې سمون راتلای شي، نه په عام ډول په هېواد کې امن، ددې ډلې د حاکمیت په شتوالي کې نه یوازې دا چې د امن ټینګښت ممکن نه دی، حتی مخالفینو ته د مناسبو الفاظو کارول هم د دوی له سخت غبرګون سره مخامخېږي. د سولې د ټینګښت په لاره کې نور خنډونه هم شته، خو یوه اساسي غوټه او خنډ یې د همدې مافیایي ډلې ناکنټروله حاکمیت دی.

حماسه، ویرنه او ویاړونه

د هېواد د خپلواکۍ د (۹۷)یمې کالیزې په ویاړ مو په ژوندون راډیو ټلوېزیون کې یوه پرتمیننه ویاړ غونډه جوړه کړې وه، دې غونډې ته مې د ملي تحریک او ژوندون ټلوېزیون په استازۍ یوه وینا وکړه چې دا دی لیکنی متن یې دلته وړاندې کوم:

بسم الله الرحمن الرحيم

درنو او قدرمنو مشرانو، ځوانانو، د ولس استازو، دولتي چارواکو او ددې پرتمینې غونډې برخوالو ته د افغانستان ملي تحریک او ژوندون ټلوېزیون په استازۍ سلامونه، درناوی، او نېکې هیلې وړاندې کوم، بڼې چارې، بڼه راغلاست، هر کله راشئ، په خیر راشئ!

درنو مشرانو! له نن څخه څلور کاله وړاندې د افغانستان ملي تحریک او ژوندون ټلوېزیون په همدې ځای کې همدا مهال د خپلواکۍ د خوشالی جشن ونمانځه. هغه مهال پر هېواد داسې یوه فضا واکمنه وه چې د هېواد د خپلواکۍ نمانځل اسانه کار نه و، ملي روحیه مړاوې وه، د ملي جرئت وزرونه تړلي وو، جنگسالاران پر دولتي څوکیو واکمن وو، ملي ورځې هم د سترو غلو او ډاډه مارانو په نامه او اجازې پورې تړلي وې، په داسې یو حالت کې د خپلواکۍ غږ پورته کول، د (مومن خان) زړه او د (فرهاد) عزم غوښته، خو کله چې له همدې ځایه،

له همدې بنسټه او له همدې رسنيز مرکز د خپلواکۍ د جشن غږونه پورته شول، نو ورو ورو د نورو بنسټونو په رگونو کې هم وینه وچلېده، د جرئت وزرونه يې وغوړېدل او کال وروسته د خپلواکۍ جشنونه زيات شول، يو کال وروسته حالات تر دې هم ښه شول، دا ځل حکومت هم د سړیتوب يو څو گامونه پورته کړل، دادی نن له دولتي امکاناتو او چاپېريال پرته مور يو ځل بيا په ولسي کچه د هېواد د خپلواکۍ جشن نمانځو، سر کال که څه هم په هېواد کې امنيتي حالات د تېرو (۱۵) کلونو په پرتله ډېر ترينگلي دي او هره ورځ د ټول هېواد په کچه نږدې دوه سوه جنازې د تورو خاورو غېږې ته سپارل کېږي او پر ټول هېواد د وېرې، وير او ماتم ټنر خور دی، خو ملي روحیه او ملي ولوله د ټولو تېرو لسو پنځه لسو کلونو په پرتله ډېره غښتلې او خوځنده ده، سر کال د تېرو کلونو په انډول په ډېر جوش د هېواد په گوټ گوټ کې د هېواد د خپلواکۍ جشن نمانځل کېږي، ولس او د هغه استازو مدني، کلتوري او ملي بنسټونو په خپله دې ميدان ته دانگلي، حکومت هم يا د شرم او يا هم د مسؤليت له مخې د تېرو کلونو په انډول د سړیتوب يو څو نور گامونه پورته کړي او په بېلابېلو ولايتونو کې په دولتي کچه هم د خپلواکۍ جشنونه جوړېږي، حکومت که څه هم تر دې وړاندې د بدرنگۍ يو څو نورې بېلگې هم لري؛ د خپلواکۍ د يو اتل سپه سالار غازي عبدالوکيل خان نورستاني د ځلي د نامه بدلول، ځينو جنگسالارانو او د ملي نفاق سرلارو ته د ملي وحدت د پالونکو او نورو القابو ورکول او داسې نور کارونه چې د ملت له ملي روحيې او تاريخي

واقعیتونو سره څرگند مخالفت لري او په دې وروستيو کې لا داسې اوازې هم دي چې د شلمې پېړۍ په سر کې د افغانستان په تاريخ کې يوې تورې څېرې او د مورخانو په قول يو داړه مار ته د امير او رسول الله د دين د خادم لقب ورکول کېږي که دا خبره رښتيا شي نو دا به لا بل هغه تور داغ وي چې د دې وطن د تاريخ پر تندي لگول کېږي.

خو که د دولت او د هغه د ځينو مضرو چارواکو نا فکړه او مضر چلند او بدرنگي يوې خواته کړو، نو ولس او ولسي بنسټونه لکه څنگه چې يې په نړه تاريخ گټلې د تاريخ د ساتنې او ملاتړ په مورچل کې هم لا پسې ټينگ ولاړ دي، لازمه ده چې دلته د ټول غيرتي ولس د غږ او فرياد په توگه له دې ځايه د ولس پر پخوانيو شهيدانو، غازيانو او اتلانو، او اوسنيو شهيدانو، سرخندويانو او هېوادپالو باندې درود ووايو او پر غلو، فسادگرو او جنايتکارانو باندې نفرين.

درنو هېوادوالو! مور پر دې پوهېږو په داسې يو حالت کې چې مور اوس واقع يو د خپلواکۍ نمائځل او بيا پر هغې وياړېدل، ناخپلواکو افرادو ته يوه بابيزه خبره ښکارېږي، خو پر خپلواکۍ مينو اشخاصو ته دا يوه نه هېرېدونکې خاطره ده، د يوه ملتپال افغان په توگه هر هېوادپال افغان ته که هغه د هېواد په داخل کې دی او که تر هېواده بهر خو چې د خپلواکۍ نشه يې په سر کې وي، ددې ورځې مبارکي واييم او د زياتې خپلواکۍ لپاره د لوی رب دربار ته د دعا او هيله منتيا لاسونه پورته کوم.

قدرمو مشرانو او گرانو ځوانانو! ما نه غوښتل چې د خپلواکۍ پر دې پرتمينه ورځ پر حکومت او ځينو سياسيخپلو د انتقاد او شکايت باب پرانيزم، دا خبرې مور هر ځای او هر مهال کولای شو، د کال نورې (۳۶۵) ورځې ورته هم لرو، هلته به يې ډزوو، خو يو څو ټکي چې د نيوکو، وړاندیزونو او ان د گواښني بڼه او له خپلواکۍ سره مستقيم تړاو لري، که يادونه يې ونه کړو، نو غاړه به مو پر دين او دنيا بنده شي.

۱- دولتشر ډاکټر صيب اشرف غني د سپه سالار غازي عبدالوکيل خان نورستاني د څلي او درې لارې د بدلون فرمان، د فشار، له تاريخ څخه د ناخبرۍ، نادركۍ او سادگۍ، په حالت کې ورکړی دی، دا يو ستر ملي خيانت دی او مور ورڅخه جدي غوښتنه کوو چې د اسد پر (۲۸)مه نېټه دا څلی بېرته د همغه غازي او اتل په نامه ونوموي، خپله دی او يا يې استازی بايد هلته لاړ شي، د غازي پر منار دې د گلونو گېډۍ کېږدي او خپله دا تاريخي تېروتنه او خيانت دې په خپله جبران کړي. که مور اوس د سپه سالار عبدالوکيل خان په انځور کې د خپل تېر سل کلن تاريخ څلي نه شو خوندي کولای، نو راتلونکي کې به نوره څه توره وکړو.

۲- دولتشر دې متنازه اشخاصو، جنگسالارانو، ملي نفاق اچوونکو او نورو ډللمشرانو ته د پرله پسې ناقانونه فرمانونو له لارې د بېلابېلو القابو حاتم بخشي بنده کړي، دا د ولس او تاريخ قضاوت دی، چې چاته څه القاب ورکوي، دا عسکري رتبې نه دي چې د ولسمشر په واک کې دي

وي، په دې برخه کې دې خپلې تېرې تاريخي تېروتنې هم بېرته اصلاح کړي.

۳- لکه څنگه چې مې د مخه يادونه وکړه، اوازې او انگازې دي چې د درغلگرو، تاريخي داړه مارانو او د تاريخ مسخه کوونکو يوه ډلگۍ غواړي د حکومت له کمزوري موقعيت څخه گټه پورته کړي، پر جمهور ريس فشار راوړي او له هغه څخه د شلمې پېړۍ د څرگندو داړه مارانو او تاريخ خپلو څېرو لپاره په جبري ډول يو فرمان واخلي او د تاريخي مستندانو خلاف په کې غل او غله د اتلانو په توگه را څرگند کړي، مور جمهور ريس ته په ټينگه وايو چې تېر تاريخ ته مه گرځه، پر تېرو اشخاصو تاريخ او ولس خپله قضاوت کوي، قانون او فرمان هم پر حال د تطبيق وړ دی، نه پر ماضي، نو که دې ډول غلو او داړه مارانو ته فرمانونه ورکړل شي، نو د ځينو خلکو هغه وړاندوينه او نيوکه به پر واقعيت بدله شي چې وايي: ولسمشر خو جغرافيه گډوډه کړه، اوس د تاريخ د شرمولو نوبت دی.

۴- د ملي هويت د تذکرو په باب يو ځل بيا يادونه کوو چې دا زموره سره کرښه ده، تېرېدل ترې ناشوني دي، څوک چې افغان نه وي، پر دې غيرتي خاوره د اوسېدو حق نه لري. مور حکومت او د هغو مشرانو ته په ډاگه وايو چې دا ځل مور له هرې وسيلې کار اخلو، لارې بندوو، تندي ماتوو او ستاسو گروانو ته هم لاس دروړو، نوره مو خپله

خوښه. اساسي قانون موږ ته دا حق راکوي چې د خپل هويت خونديتابه ته ور ودانگو.

۵- په ټاکنيزو کميسيونونو کې د اصلاحاتو تر نامه لاندې مخدراتو ته لاره او اړول په هېڅ وجه د منلو وړ نه دي. په دې برخه کې د جمهور ريس او اجرائيه ريس پټ او څرگند جوړ جاري او معامله ملت او ولسواکي ته د وژونکو زهرو مانا لري.

که احياناً دا دواړه بناغلي هوکړې ته سره ورسېږي، نو د (۷) احتمالي کمشرانو له جملې څخه به (۴) تنه د ډاکټر اشرف غني او (۳) تنه به د ډاکټر عبدالله په خوښه راځي، د ډاکټر غني په (۴) تنو کې به يو تن د جنرال دوستم، يو تن د سرور دانش او يو تن د احمد ضيا مسعود سهم شي. يو تن به بناغلي ډاکټر غني ته پاتې شي، هغه به هم حکومت کې د ځينو نورو په شان داسې مړ غوړی، څپرغوړی، چوپ خولی، بې ژبې، گونگی، گوزن وهلی، کون او روند پښتون راولي چې له خپل ځانه به مچان نه شي شړلی او په کميسيون کې به د رايې اچونې پر مهال (۶) د (۱) په مقابل کې وي. موږ دا تجربه د انتخاباتي اصلاحاتو په نامه په (۱۵) کسيز کميسيون کې په رڼو سترگو لیده، چې د (۱۵) تنو غړو له جملې څخه يې دوه تنه بهرني، (۲) تنه پښتانه او نور له نورو (۱۱) قومونو څخه وو، د رايې پر مهال (۱۱) د (۲) تنو په مقابل کې وو او بهرنيانو هم د رايې حق نه درلود، نو چې د اصلاحاتو کمېټه يې داسې وي، تر هغې چې کوم انتخابي ترکيب راوځي، د هغه به څه حال وي؟

۶- موږ ددې ملت د رښتینو بچیانو په توګه داسې ناعادلانه قضاوت هم نه کوو، چې د جمهور رییس ټولې مثبتې او منفي کړنې له یوې مخې رد کړو، مثبتې کړنې یې د تایید وړ دي او منفي یې د رد. د اداري فساد په برخه کې د جمهور رییس اراده، نیت او هلې ځلې د تائید او ستاینې وړ دي، ښاغلی غني له ارادې، نیت او فکر څخه غریب نه دی، خو له قوت او سیاسي جرئت څخه غریب دی، غني باید ددې خلاد ډکولو لپاره د ولس له قوت څخه ګټه پورته کړي، پر ولسي ځواک دې ډډه ولګوي، د سترو فساد ګرو لست دې ژر تر ژره عدليي او قضايي ارګانونو، رسنیو او نړیوالې ټولنې ته وسپاري، فسادګر خپله د تاریخ کندی ته تېلوهل کېږي.

۷- جمهور رییس په بهرني سیاست کې تر ډېره بریده بريالی او په کورني سیاست کې تر ډېره ناکام دی، کورني ډګر ته باید پاملرنه زیاته شي، جمهور رییس باید خپل اجتماعي اخلاق د افغانیت او اسلامیت له اصولو سره سم اعیار کړي، په نړیوال سیاست کې باید پاکستان نور هم منزوي او نړیوالې مرستې نورې هم راجلبې کړي.

۸- ولسمشر باید له خپلو (اووه- اتو) مشاورینو پرته چې منطق، ملي اراده، ملي احساس او کاري استعداد لري، نور ټول (دولس نیم درجنه) چوپ خولي، کم جرثمه، بې حرکتې او تپساري مشاورین له دندې څنډې او یا دې پر فعالو مشاورینو بدل کړي او یا دې دوی خپله ځان فعال کړي. د ټولو مشاورینو په ټولیز میاشتنی معاش او نور لګښت لږ تر لږه په

مياشت کې يو ښوونځی او يو کلینک جوړېږي، اوس بايد جمهور ريس ته وويل شي چې نه دوی تا ته مشوره درکوي، نه يې تاسو مشوره اورئ او نه په کال کې يو ځل ورسره ليدلای شي، خو په کال کې يوه مشوره يا نه مشوره يې ولس ته د (۱۲) ښوونځيو او (۱۲) کلينیکونو د نه جوړونې په بيه پرېوزي.

۹- د جمهور ريس د امنيتي چارو سلاکار ښاغلي (محمد حنيف اتمر) څخه مو، چې دی د وطن يو کدر او د ولسمشر ښي لاس گڼل کېږي، هيله ده چې په خپل لستوني کې ماران مه ساته، د جنگسالارانو دويم نسل مه پرسوه، دا هم غټه بې انصافي ده چې غټ جنگسالاران دې د جمهور ريس او زامن يې د امنيت شورا په دفتر کې مشاورين وي، د دوی پلرونو، ډاکټر نجيب الله او حامد کرزي ته ټک ورکړ، اوس د اشرف غني وار دی او سبا ستا، نور مو خپله خوښه، چې ماران ساتئ، خون به مو په خپلې غاړې وي.

پر ما باندې ملگري کړی وار دی مخامخ

پخوا و په لستوني کې نن مار دی مخامخ

(دروېش درانی)

۹- په پای کې يو ځل بيا پر جمهور ريس غني غږ کوو چې له ټوپکوالو څخه مه ډارېږه، اساسي قانون په لاس کې ونيسه او پر خپل ولس د وروستي ځل لپاره غږ وکړه چې د شر او فساد پر ضد جهاد دی، راسره ودرېږئ او که نه؟ که ولس دې ملاتړ ونه کړ، نو بيا چې ته هره

معامله کوي، تاريخ او ولس ته به کوزگوري نه وي او که ولس دې ملاتړ وکړ، نو دا فساد گر او جنگسالاران چې اوس د نظام د ړنگولو خبرې کوي، يا به په کولاب کې وي يا به په اصفهان کې او يا به هم په پنجاب کې، په دې وطن کې د پينې د ايسودلو ځای نه لري، غني به هله غني خان شي چې ولس ورسره وي.

اوس چې د اجرايه رييس او جمهور رييس تر منځ د قدرت د ناقانونه وېش پر سر ناندري روانې دي، زموږ هيله ده چې دا ناندري لومړی د خپلمنځي تفاهم له لارې حل شي او که چېرې دوی د دې وړتيا نه لري، نو بيا خو تر ټولو ښه لاره داده چې اساسي قانون تطبيق شي، اساسي قانون د لويو سياسي شخړو د حل قانوني لاره ده.

عجيبه خبره خو داده چې جمهور رييس او ډاکټر عبدالله د اساسي قانون د لويې جرگې د جوړېدو خبره کوي، خو نور ټول قانون نه مني، يوازې په دې قانون کې د راغلي جرگې يادونه کوي.

زه په پای کې يو ځل بيا ټولو هېوادمېشتو افغانانو ته د هېواد د خپلواکۍ د بېرته گټلو د (۹۷) کليزې په وياړ مبارکي واييم، د غازيانو روح په تېره بيا د غازي امان الله خان او نورو غازيانو د ارواوو د خوشالولو لپاره د دعا لاسونه پورته کوم، خدای دې په هېواد کې سوله، سوکالي، او پرمختگ راولي.

له قدرمن ورور قدرت الله سهاک، حاجي صيب هاشم، حاجي صيب خير الله، داود شينواري، د طبيعت اوبو جوړولو فابريکې له مشر (روکي صيب)، حاجي صيب سلطان محمد خان، د افغان ملي بانک او د هغه قدرمن رييس بناغلي جاويد وفا څخه ډېره مننه کوم چې له مور سره يې خپل مالي او معنوي ملاتړ وکړ.

د احمد غيرت او سلطان محمود غزنوي ښوونځي، افغان موډل گروپ، سکانو او هندوانو ورونو، امنيتي ځواکونو او نورو ټولو هغو دوستانو څخه چې ددې غونډې په جوړونه کې يې هر اړخيزې مرستې کړې، ټولو ته کور ودانۍ وایم.

د يوه سوکال، غښتلي، پرمختللي، يو موټي

لوی افغانستان په هيله

د جمعیت ستمی او سیکارېستي بڼه

دا لیکنه (۱۳۹۵ل) کال د سلواغې په وروستیو کې د وخت د اړتیا له مخې په مستعار نامه لیکل شوې وه، دا دی دلته یې په خپله نامه خو په همغه بڼه کې مټ یو ځل بیا خپرول.

په افغانستان کې اسلامي جمعیت تنظیم، د هغو ډلو او تنظیمونو له جملې څخه دی چې د خپل تشکیل له پیله یې جوړښت پر قومي اساساتو ایښودل شوی و، خو ظاهري بڼه یې اسلامي وه. د جهاد په کلونو کې هم د دې ډلې قومي تعصبات یو څه څرگند شول، خو هغه وخت د ټولو خلکو زړه ته نه لوېده چې دا ډله دې اساساً په هېواد کې د قومي حساسیتونو د راپارولو لپاره جوړه شوې وي. تر جهاد وروسته روسانو سره ښکاره روابط د هغو له پټو اړیکو څخه نوره پرده پورته کړه. د تنظیمي جنگونو پر مهال پر واک باندې د قومي انحصار وختونو د جمعیت اصلي څېره نوره هم څرگنده کړه، د طالبانو نظام تر ړنگېدو

وروسته جمعیت تنظیم په بشپړ ډول پر ستمی حرکت بدل شو او همدا مهال یې خپله سقاوي بڼه هم لا پسې په ډاگه کړه. جمعیت اوس یوازې د بدخشان، تخار، پنجشېر او څو نورو محدودو سیمو او اشخاصو پر محور راڅرخي او د یوه مشخص قوم له دایرې پورته فکر نه شي کولای. د تنگنظری دایره دومره تنگه ده چې د بل قوم غړی په کې ځایېدای نه شي. د (۱۳۹۵ل) کال د دلوې پر (۱۵)مه نېټه ددې ډلې مشرتابه یو ځل بیا د صلاح الدین رباني په کور کې غونډه وکړه او له اشرف غني سره یې د عطا محمد نور د خبرو اچنډا وڅېړله. ښه به وي چې دلته ددې ناستې ترکیب په لنډیز سره معرفي کړو چې هېوادوالو ته د جمعیت اصلي محتوا او د اسلامي بڼې تر شا اصلي ستمی څېره لا پسې څرگنده شي.

نوم	استوګنځی	قوم
صلاح الدین رباني	بدخشان	تاجک
عنایت الله شاداب	بدخشان	تاجک
واقف حکیمي	بدخشان	تاجک
عبدالله عبدالله	پنجشېر	تاجک
احمد ضیا مسعود	پنجشېر	تاجک
محمد یونس قانوني	پنجشېر	تاجک
بسم الله محمدي	پنجشېر	تاجک
عبدالحفیظ منصور	پنجشېر	تاجک

تاجک	پنجشېر	امر الله صالح
تاجک	پنجشېر	اديب فهيم
تاجک	بلخ	عظامحمد نور
تاجک	کاپيسا	عبدالستار مراد
تاجک	هرات	محمد اسمعيل خان
پښتون	کندهار	کليم الله نقیبي

کليم الله نقیبي له کندهار څخه دی، ویل کېږي چې د نسب له مخې پښتون دی، خو ماهیتاً او عادتاً پښتون نه ښکاري.

درانه هېوادوال کولای شي، پورتنی ترکیب ته په کتو سره چې (۱۴) تنه گډونوال لري او د جمعیت رهبري شورا جوړوي، د هېڅ بل قوم غړي ته په کې ان د ناستې ځای هم نه دی ورکړل شوی. دا په داسې حال کې ده چې امر الله صالح د جمعیت په رهبرۍ کې پر غړیتوب سربېره د (روند سبز) په نامه ځانته بله ډله، یونس قانوني د (افغانستان نوین) په نامه بل سیاسي جریان، بسم الله خان او نور یې هم د نورو جریانونو مشري کوي او یا یې د مشرتابه غړي دي. تر دې د مخه یې فضل احمد معنوي د خپلواک او بې طرفه شخص په توگه د انتخاباتو کمیسیون رییس، امرالله صالح د ملي امنیت د رییس، بسم الله خان د دفاع وزیر او نورو ښاغلو یې د نورو مهمو دولتي پوستونو د متصدیانو په توگه دندې اجرا کړې دي. د جمعیت د رهبرۍ ترکیب د افغانستان د اساسي قانون د هغې محتوا خلاف دی چې وايي: هېڅوک حق نه لري د قومي، سمي، ژبنيو، او مذهبي اساساتو له مخې گوند،

ډله او سياسي جريان جوړ کړي، اوس چېرته دي د قانون د تطبيق مدعيان چې پر دې بناغلو د اساسي قانون محتوا تطبيق کړي او څوک دي چې ورته ووايي؛ د اسلام له سپېڅلي نوم څخه نور د خپلو فاشيستي او ستمي افکار لپاره ناوړه گټه مه پورته کوي!.

د زور کرښې په زور له منځه ځي

د (۱۳۹۵ل) کال په وروستيو کې ما (يون) د ناروی هېواد له (اوسلو ټايمز) ورځپاڼې سره د ډيورنډ کرښې په باب يوه ځانگړې مرکه کړې وه، دا دی دلته د دې مرکې متن وړاندې کوم.

۱. د ډيورنډ کرښه له يوې پېړۍ راهيسې د برتانوي هند، افغانستان او پاکستان ترمنځ يوه لانجمنه مسئله ده، ولې يې د افغانستان حکومت د نړيوال سرحد په توگه نه پېژني؟

ځواب: دا کرښه د برتانوي هند د هغه وخت د چارواکو له خوا د افغانستان پر امير (عبدالرحمن خان) په زوره منل شوې وه، افغان ولس له هماغه پيله له دې جبري کرښې سره مخالف و، له يو څو اميرانو پرته نورو ټولو افغان واکمنو د ولس عامه احساساتو ته په پام سره دا کرښه نه ده منلې او که افغان چارواکي بيا هم د پخواني امير په شان د مقابل طرف زور ته تسليم شي، نو د ولس له سخت غبرگون سره به مخامخ شي.

۲. ايا رښتيا هم ددې کرښې په رسميت پېژندل به د ترهگرۍ په له منځه وړلو کې ارزښت ولري او يا مرسته وکړي. که کولای شي نو د اوږدې مودې لپاره به سوله تامين شي؟

خواب: ترهگري يوه نړيواله پدیده ده. په امريکا کې پر نړيوال مرکز بريد، د هندوستان په ممبئي ښار کې پر هوټل بريد، په اروپا او د نړۍ په گوټ گوټ کې نور ترهگريز بريدونه ددې ښکارندويي کوي چې دا يوه نړيواله پدیده ده. افغانستان هم د نړيوال تروريزم تر بريدونو لاندې دی. دا بريدونه ډيورنډ کرښې پورې هېڅ اړه نه لري.

که پاکستان ترهگريزې پېښې په ډيورنډ کرښې پورې تړي، دا نو بيا ددې مانا ورکوي چې که افغانستان دا کرښه په رسميت وپېژني، ترهگر به بند شي او که نه نو دا جنجال به روان وي. مانا دا چې پاکستان پر افغانستان باندې ددې جبرې کرښې د منلو لپاره د ترهگرۍ له وسيلې څخه هم کار اخلي. د ترهگرۍ اصطلاح په اوسني لنډه مانا پر امريکا د القاعدې تر بريدونو وروسته دود شوه. په داسې حال کې چې پاکستان د خپل جوړښت له پيله بيا تر دې دمه د افغانستان په کورنيو چارو کې لاسوهنه کوي.

۳. په افغانستان کې ځينې خلک ادعا کوي چې د افغانستان حکومت له پاکستان سره په پټه دا کرښه په رسميت پېژندلې، خو له ولس يې پټه ساتلې ده. ولې دا توپير موجود دی؟

خواب: له (۱۸۹۳م) کال راهيسې د (۱۲۴) کلونو په بهير کې يوازې د پيل دريو اميرانو د خپل وخت د مجبوريته له امله د يوې جبري کرښې په توگه منلې، هغه هم د برطانوي هند او افغانستان د نفوذ د ساحې په توگه چې تر دې کرښې خوا به افغان واکمن خپل نفوذ نه

زیاتوي. انگرېزانو ته به بغاوتونه نه راپاروي نه دا چې دا به د برتانوي هند او افغانستان ترمنځ یو طبیعي او دایمي سرحد وي.

تر هغه وروسته په افغانستان کې نور (۱۷) واکمن یا حکومتونه تېر شوي، یوه هم دا کرښه نه په پټه او نه په ښکاره په رسمیت پېژندلې ده.

۴. څنگه کېدلای شي، چې نوی سرحد دې د افغانستان په گټه شي؟ ایا دا به د ډېرو ستونزو او ددې لامل نه شي چې بلوچستان ازادي واخلي او یو ازاد بلوچستان رامنځته شي؟

ځواب: بلوڅان پر خپله خاوره چې برتانوي هند نیولې وه او بیا پاکستان پوځ په زور تر خپل واک لاندې راوستې، د خپلې خپلواکۍ حق لري، خو افغانان له افغانستان سره د محکوم پښتونستان د ولس او خاورې د یو ځای کېدو حق او ادعا لري. انگرېزانو د پښتنو او بلوڅو ترمنځ هم ستونزې پرې ایښي دي. هغه سیمه چې د بلوچستان په نامه یادېږي، لکه مرکز (کوټه) او نورې سیمې هغه اکثریت پښتون مېشته سیمې دي او پښتانه په کې اوسېږي. دا سیمې په دقیقه مانا د جنوبي پښتونخوا په نامه یادېږي، چې په طبیعي ډول ځانونه پښتانه او افغانان بولي، افغانان د دې سیمې د حق لپاره مبارزه کوي.

۵. پر هغه ځمکه چې له لاسه وتلې وي پر هغې د دویم ځل لپاره دعوی سره به د ملیونونو خلکو ژوند له ستونزو سره مخ نه شي او یا به هم ببځایه نه شي؟ که چېرې افغانستان د ډیورنډ کرښې د تړون له مخې

خپله ځمکه له لاسه ورکړې وي، که چېرې ځمکه ترلاسه کړي د تړون له مخې به تاريخي کنټرول ونه لري، نو د هغو مليونونو خلکو په اړه به دا څنگه عادلانه وي، چې يا ځانونه افغانان گڼي او يا هم پاکستاني؟

ځواب: هر ملت له لاسه وتلې خاوره له څو لارو بېرته ترلاسه کوي، کله چې يو ملت له پوځي، اقتصادي او سياسي پلوه ډېر قوي شي، نو هغه کړنې چې په زور ايستل شوي دي، په زور بېرته له منځه ځي. دويم د ولسواکي او د خلکو خپله خوښه او غوښتنه ده. په ولسواکه پروسه کې بايد له چل، مهارت، اختناق، زور، عوام فرېبي، ناسمو مذهبي احساساتو، چې د خلکو د نظر او داعيې اصلي مسير بدل کړي، له يوه څخه هم کار وانخيستل شي. د مدعي او مدعي عليه دواړو ترمنځ بايد د قواوو بېلانس برابر وي. نو په هغه حالت کې که د خلکو رايې ته پام وشي، نتيجه به يې د عدالت پر بنسټ وي. اوس چې افغانستان له پاکستان سره د قواوو توازن نه لري، نو په داسې يو حالت کې پاکستان هڅه کوي چې د سياسي، اقتصادي او مذهبي زور او نورو نامشروع امکاناتو له لارې پر افغانستان دا کړنه په رسميت وپېژني. موږ وايو چې افغانستان بايد پرې بنودل شي چې يو ځل د سيمې او نړۍ په کچه خپل ځان جوړ کړي، له پاکستان سره خپله سيالي برابره کړي او بيا د ډيورنډ او نورو ستونزو په باب مقابل لوري سره يو عادلانه او منطقي حل لارې ته سره کېږي.

۶. ایا رښتیا هم هغه پښتانه چې په پاکستان کې اوسېږي، غواړي له افغانستان سره بېرته یوځای شي؟

ځواب: کوم پښتانه چې اوسني پاکستان کې اوسېږي، په اوس وخت کې چې افغانستان کې جگړه روانه ده او افغانستان له گڼو ستونزو سره لاس او گړېوان دی، دا مهال ددې ډول پوښتنې مطرح کول عدالت تر پښو لاندې کوي، حقیقت دادی چې اکثریت پښتانه غواړي چې بېرته خپل پلرني ټاټوبي سره یوځای شي، خو هغه مهال چې افغانستان کې سوله او سوکالي وي، ظلم او وحشت نه وي، کله چې هند او پاکستان وېشل کېدل او یا هم د هند او پاکستان دريو جنگونو مهال و، هغه وخت ټولو پښتنو غوښتل افغانستان سره یوځای شي، که داسې یو مهال راشي او یا هم افغانستان کې سوله او ثبات راشي او یا هم پاکستان له یو داسې بحران سره مخامخ شي، چې د پوځیانو اوسنی حاکمیت ختم شي، هغه وخت باید دا پوښتنه مطرح شي چې ایا د پاکستان تر اشغال لاندې پښتانه پاکستان سره خوښ دي؟ مستقل هېواد غواړي؟ او که افغانستان سره یوځای کېږي؟ هغه وخت کېدی شي د خلکو واقعي او رښتیني نظر منعکس شي.

۷. ایا افغانستان د نور توکمیز تاوتریخوالي تاب لري، چې د یوې داسې مسلې له راپورته کولو څخه زېږېږي، هغه مسله په نړیواله کچه منل شوې ده، که دا پوله یوه خیالي کرښه وگڼل شي، چې افغانستان سره

وېشي، نو بيا ولې افغان حکومت په ملگرو ملتونو کې ددې موضوع بيا راپورته کولو هڅه نه کوي او نه يې تر اوسه کړې ده؟

ځواب: افغانستان له توکميز پلوه يو قوي هېواد دی، ملي يووالی د ټولو هغو هېوادونو په انډول چې د اکثريت ترڅنګ په کې لږکي او واړه قومونه اوسېږي، ټينګ دی، که پر هر هېواد دومره مشکلات راغلي وای او نړيوالو په کې دومره مداخله کړې وای، نو لا وختي به ټوټې ټوټې شوی وای، خو د دين، مذهب او ملي تفکر په ګډون ګڼ نور داسې عوامل وو چې افغانستان لا هم واحد او مستحکم پاتې شو، د ډيورنډ د کرښې د رسميت پېژندنې لپاره افغانانو غږ نه دی پورته کړی، بلکې نورې کړې هڅې کوي چې په زوره، دا کرښه پر افغانانو په رسميت وپېژني، ځينې حالات داسې وي چې نړيوال هم کومه خبره کوي، په هغې کې هم عدالت په پام کې نه نيول کېږي، سياسي مصلحت او دپلوماسۍ ته ترجيح ورکړل شوې وي؛ جرمني د يوه نړيوال زور له کبله پر دوو برخو ووېشل شو، دوه بېلابېل هېوادونه وګڼل شول، نړيوالو دواړه هېوادونه په رسميت وپېژندل، د برلين دېوال يې ورته خپلمنځي پوله ګڼله، يمن هم پر شمالي او جنوبي برخو وېشل شوی و، بېرته يوځای شول، کوريا هم په زور پر دوو برخو وېشل شوې ده، د بيا يوځای کېدو احتمال يې ډېر زيات دی، ويتنام پر دوو برخو وېشل شوی و، (کریميا) نيمه پېړۍ د اوکراين برخه وه، (هانګ کانګ) يې بل مثال دی، ډېر نور ګڼ مثالونه لرو. افغانستان اوس له کورنۍ جګړې او د ترهګرۍ تر نامه لاندې له نورو ډول ډول جګړو سره مخامخ دی. ملګري

ملټونه او د نړۍ څه کم (٦٠) هېوادونه چې په ټول توان په افغانستان کې راتاله دي، په افغانستان کې د جگړې د مهار او د بهرنیو په تېره بیا د گاونډیو د مداخلې مخه نه شي نیولای، نو په داسې یو حالت کې چې افغانستان په ملگرو ملتونو کې د ډیورنډ لاین مسله مطرح کړي، پوره باور دی چې ډېر کم هېوادونه به یې ملاتړ وکړي. مور وایو افغانستان باید دا موضوع تر هنې پورې پر خپل حال پرېږدي، نه یې په رسمیت وپېژني او نه یې په نړیواله کچه یاده کړي، تر څو چې افغانستان هم د نړۍ په کچه له پاکستان سره سیال شوی نه وي دا موضوع دې پر خپل ځای وي. پر (١٩٤٧م) کال چې افغانستان په قوي او پاکستان په ضعیف موقف کې و، په کابل کې د امریکا او بریتانیې سفیران په دې نظر وو چې دا مهال که افغانستان نړیوالې محکمې ته د ډیورنډ لاین موضوع وړاندې کړي، نو افغانستان دا موضوع گټي، هغه وخت د هند او پاکستان په دريو جنگونو کې افغان حکومتونو طلايي چانسونه له لاسه ورکړل. اوس نو کله چې هم افغانستان قوي موقف ته ورسېد، بیا به دا موضوع د سیمې او نړۍ په کچه مطرح کېږي.

٨. د رسنیو د یو مسوول په توگه راته ویلای شئ چې (ژېر ژورنالېزم) په افغانستان کې څه اغېز لري؟ ځکه گڼ شمېر خلک دا مني چې ایران ډېرو رسنیو او ادارو ته پیسې ورکوي، تر څو د افغانستان په کلتوري او نورو خپلمنځي مسایلو کې گوتې ووهي، ایا دې نفوذ د ملي گټو مخه نه ده ډب کړې؟

خواب: افغانستان کې (ژېړ ژورنالېزم) شته او اکثره د هغو رسنيو له خوا کارول کېږي چې د بهرنيو په مرسته چلېږي. د رسنيو په برخه کې ايران هغه هېواد دی چې تر ټولو زياته پانگونه يې کړې، (پنځه) ټلوېزيوني چينلونه او لسگونه چاپي او برېښنايي رسنۍ په مستقيم ډول د ايران له خوا تمویلېږي او له ايراني سرچينو څخه الهام اخلي. د افغانستان اوسنی حکومت کمزوری دی، د ايران د رسنيو او نورو مداخلو مخه نه شي نيولای او يا يې نه نيسي، په خپله په حکومت کې هم د ايران پراخ نفوذ څرگند دی. ايران په افغانستان کې په سياسي، پوځي، ژبنيو، مذهبي، اقتصادي او نورو برخو کې پراخه مداخله کوي او دا ډول مداخلې په څرگند ډول د افغانستان د ملي گټو خلاف دي.

۹- له اسلامي حزب سره د سولې له خبرو د افغان رسنيو اخیستنه څنگه ده او ستاسو په اند دا خبرې به څومره گټورې وي؟

خواب: سوله د افغانانو تر ټولو مهم ضرورت دی، سوله که اسلامي حزب سره وي، که طالب سره او يا هم کوم بل مخالف سره، ټول افغانان يې هرکلی کوي. اسلامي حزب په افغانستان کې يو مطرح تنظيم دی، بايد د سولې له بهير سره يوځای شي. اسلامي حزب څخه هم غوښتنه کوو چې پخواني افراطي مذهبي نظريات او زورواکي نور د زغم او چلند وړ نه دي، زورواکي که د هر تنظيم له خوا وي بايد مردوده وگڼل شي. له حکومت څخه هم غوښتنه کوو چې حکومتي او تنظيمي جنگسالارانو ته باج ور نه کړي او د عادي افغانانو په سترگه ورته وگوري.

۱۰- د لوړو زده کړو په برخه کې د بنځو شمېر زیات شوی، په کاري قوه کې یوازې (۱۶) سلنه په افغانستان کې بنځې دي، کوم گامونه باید پورته شي چې بنځو ته په افغانستان کې د یو شان کار او وظیفې موقع ورکړل شي؟

ځواب: د طالبانو د نظام تر ړنگېدو وروسته په ټولنیزو، کلتوري او سیاسي برخو کې د بنځو ونډه زیاته شوې د افغانستان ملي شورا په سلو کې (۲۷) برخې بنځینه وکیلانې دي. په پوهنې، تجارت، سیاست او نورو ډگرونو کې د بنځو ونډه زیاته شوې، خو بیا هم طبیعي او اصلي حد ته نه ده رسېدلې، په ټولو ډگرونو کې د بنځو فعال گډون لپاره یوه لاره دا ده چې د بنځو لپاره مثبت قوانین جوړ شي او قوانین د بنځو حق او گډون تضمین کړي.

لکه اساسي قانون چې د ولسي جرگې په هرو څلورو څوکیو کې یې یوه بنځو ته تضمین کړې، نو ځکه د بنځو ونډه په سلو کې (۲۷) ته پورته شوه. که دا حق نه وای تضمین شوی، نو بنځو په ولسي جرگه کې دومره څوکی نه شوې ترلاسه کولای، نور قوانین هم باید بنځو ته د حق دغه شان تضمین ورکړي.

افغانستان کې د سياسي ځواکونو

نوې معادلې

۱۵ لیکنه (۱۳۹۶ل) کال د ثور میاشت کې کابل ته د انجنیر گلبدین حکمتیار تر راتگ او له حکومت سره د اسلامي حزب تر پخلاینې څو ورځې وروسته لیکل شوې ده او د همدغه مهال د سياسي حالاتو د څرنگوالي انځورنه کوي.

په سیاست کې د قدرت معادلې ثابتې نه وي، وخت پر وخت بدلون مومي؛ هر کله چې د متضادو بهیرونو تر منځ د ځواک انډول برابر او مساوي وي، تفاهم، ثبات او پخلاینه نه رامنځته کېږي، خو کله چې دواړه متضادې خواوې د تعقل او منطق پر نسیب ته غاړه کېږدي او دواړه لوري پر دې قانع شي چې یو بل نه شي حذفولای، نو دا وخت بیا تفاهم ته هم، لاره اوارېږي، خو د افغانستان په شان ختیزو ټولنو کې د سياسي او پوځي ځواکونو تر منځ د قواوو انډول اکثره وخت د جنجال او جگړې د تداوم سبب شوی دی.

تر (۱۳۵۷ل) کال د مخه په هېواد کې سياسي ځواک تر ډېره بریده د ملتپالو، پرمختگ غوښتونکو او نسبتاً معتدلو روښنفرانو او نیمه فیوډالي ځواکونو په لاس کې و، دې حالت تقریباً د افغاني ټولني د عامه ذهنیت ښکارندويي کوله او ټولنه هم له ثبات او نسبي پرمختگه برخمنه وه. پر (۱۳۵۷ل) کال کین اړخو ځواکونو د یو ناسنجول شوي انقلابي عمل په نتیجه کې دا حالت پایته ورسوه. تر دې حالت لږ وروسته د شوروي اتحاد یرغل پیل شو. دې کار نو هغو ښي اړخو

حرکتونو ته چې لا دمخه يې فعاليتونه پيل کړي وو، ښه پلمه په لاس ورکړه، ديني روحيه، مذهبي جذبه او پردی وسله سره ټول يو ځای شول. شوروي نړيوال ځواک او د هغوی ملگري په کابل کې د کين اړخو تر شا ودرېدل، غربي نړۍ او د اسلامي نړۍ زياته برخه د ښي اړخو تر شا. د متضادو افکارو ټکر او د پوځي امکاناتو انډول ددې سبب شو چې جگړه (۱۴) کاله اوږده شي. کله چې د کين اړخو بهرنی فکري او پوځي ځواک کمزوری شو، نو د دوی د واک تداوم هم ناممکن شو. ښي اړخي له خپلو افراطي ولولو سره پر لويو ښارونو ورشپوه شول، خپلو پخوانيو ملگرو يې ترې شا واړوله او دوی د واک پر سر پر جگړو اخته شول. دا رنځوونکی حالت ددې سبب شو چې عام ولس له پخوانيو کين اړخو او اوسنيو ښي اړخو جريانونو څخه تر پوزې راشي. له (۱۳۵۷ل) کال څخه بيا تر (۱۳۷۵ل) کال پورې ملي ځواکونو او افکارو ځکه وده ونه کړه چې کورنی او بهرنی چاپېريال ورته برابر نه و. په کور دننه دا دواړه اړخونه د ملي ځواکونو مخالف وو، نو ځکه خو په حکومتي او جهادي دواړو چاپېريالونو کې ورته د ودې زمينه برابره نه شوه. د طالبانو اسلامي تحریک د جهادي ډلو کمپله ټوله کړه، خو څرنگه چې هغوی په خپله هم د جهاد دويم نسل گڼل کېده؛ افراطي مذهبي افکار يې درلودل او له بلې خوا يې د دولتولۍ تجربه او ظرفيت نه درلودل، نو ځکه خو په خپله پر يو بل بحران بدل شول. له نړيوالو زبر ځواکونو سره د طالبانو ټکر دې ته زمينه برابره کړه چې د جهادي ډلو په نومونو يو بل ځواک يو ځل بيا د نړيوالو په مرسته پر کابل واکمن شي. دې ځواک ظاهراً جهادي رنگ درلود، خو ماهيت يې افغان ضد او پښتون ضد و، دا ځواک د اسلامي جمعيت، اسلامي وحدت، اسلامي او ملي جنبش او ځينو نورو تنظيمونو په وجود کې د

يو شمېر لړکيو پټ او پښتون ضد ائتلاف و، چې د بهرنيو ځواکونو په مرسته يې د طالبانو ضد جگړې په دوام کې خپله بقا تضمينوله. دا مهال هم ملي فکر او ځواک ته د ودې ډېره زمينه برابره نه وه، دې حالت نږدې (۱۷) کاله دوام وکړ. خو ملي افکارو او ملي ځواکونو د همدې (۱۷) کلونو په بهير کې له همدې نيمه او يو اړخيزې ولسواکۍ او د رسنيو له نيمه ازادۍ څخه يو څه گټه پورته کړه، د کين اړخو، بني اړخو ملت ضد واکمنو کړيو پر ضد يې غږونه پورته کړل. دا غږونه که څه هم متفرق وو، همغږي په کې نه وه، خو څرنگه چې عام ولس له ټولو يادو جريانونو او د هغو د ممثلينو له عملونو ستړي شوی و، دې حرکت ته يې هرکلی ووايه. اوس چې په هېواد کې پخواني کين اړخي له فعاليتنه غورځېدلي، يا هم په نورو ډلو کې حل شوي او دل شوي، پخوانۍ جهادي ډلې هم خپل هغه پخوانی، کيفيت او کميت نه لري او ملت ضد عناصر هم په حکومت کې د فسادونو په هر ډول کې راټاله دي. د ملي ځواکونو او افکارو د قوت او ودې لپاره تر بل هر وخت ښه زمينه برابره ده. اوس چې د (انجنير گلبدين حکمتيار) په مشرۍ د اسلامي حزب اصلي او نادولتي برخه هم په سياسي او سوله ييزه پروسه کې را داخله شوې، نو دې سره سياسي قوتونه يو ځل بيا له چغله تېرېږي، نوي سياسي بهيرونه رامنځته کېږي او يا هم هر رنگ له خپل رنگ سره يو ځای کېږي، نو په دغسې يو چاپېريال کې د درېو سياسي جريانونو د ټوکېدو اټکل کېږي:

۱- ملي فکر او ملي ځواک: په تېرو (۳۸) کلونو کې د کين

اړخو او بني اړخو جريانونو متواترو تېروتنو، له زور، جبر، وسلې او اختناق څخه کار اخيستني، خلک دېته اړ کړل چې د يوه درېيم قوت په لټه کې شي. بني او چپې ايډيالوژۍ چې له بهر څخه يې مالي،

معنوي او پوځي ملاتړ درلود، د دغو سياسي جريانونو اصلي ماهيت او عملي چلند خلکو ته په ډاگه کړ، دا کار ددې سبب شو چې اکثره افغانان د ملي حيثيت، هويت او ملي ماهيت په لټه کې شي. له (۱۷) کلونو راهيسې په حکومت کې سکاږستي ډلې هم ددې سبب شوې چې په هېواد کې د محسوس محروميت او محکوميت له امله د ملتپالنې احساس را ژوندی شي. دا احساس د مدني ټولنو، رسنيو فعاليتونو او د يو شمېر سياسي ډلو په فعاليتونو کې راڅرگند شو. که څه هم ملتپالې ډلې يا حرکتونه د هغو دوو نورو په انډول ډېر منظم نه دي، خو د خپلو يو شمېر نا وسلوالو او بې خطرې خدمتونو په وړاندې کولو سره يې د ولس احساسې او فکري پاملرنه ځانته را اړولې ده. دا ځواک که څه هم د شکل او تشکيل له مخې خپلې خپلې ستونزې لري، خو وړې او متفرقه ډلې د يو واحد محور پر لوري د حرکت په حال کې دي. له مشخصو استخباراتي کړيو پرته عام نړيوال هم له دې ملي حرکت او جوړښت سره، چې اساس يې پر ولسواکۍ ولاړ دی، کومه ځانگړې ستونزه نه لري. نو ځکه خو دا مهال د بلې هرې ډلې په انډول ددې ملي حرکت لپاره عامه ذهنيت او ولسي چاپېريال ښه برابر برېښي.

۲- مذهب محوره جريانونه او ځواکونه: دا حرکتونه

اکثره د تېرو جهادي ډلو او تنظيمونو په بڼه کې څرگندېږي. دا ډلې خپل خپل مشکلات او د تېرو جنگونو خوږې او ترخې خاطرې لري. شوروي يرغل دې ډلو ته قوي مشروعيت ورکړی و او د دوی پر سياسي تېروتنو او عیبونو يې قوي پرده غوړولې وه، کورنيو جنگونو او د طالبانو نظام تر پنگېدو وروسته نورو نامسلمو هېوادونو او ځواکونو سره د دوی پټه او ښکاره راشه درشه، جوړ جاري او ان سرتیټي ددې ډلو مذهبي داعيې ته سخته صدمه ورسوله. طالبانو له دې ډلو څخه مذهبي انگېزه

اخيستې او دا ډلې او اشخاص يې د مذهبي انگېزې له پلوه بې وسلې کړي دي، خو څرنگه چې طالبان کوم منظم سياسي جريان نه دی؛ يو پوځي او مذهبي بهير دی، نو کله چې بهرني ځواکونه نه وي، د دوی مذهبي انگېزه هم کمزورې کېږي او کله چې جگړه پایته ورسېږي، نو طالبان يوازې د (طالبانو) په توگه مطرح کېږي چې مجبور به وي له کوم منظم سياسي اسلامي تنظيم سره ځان وصل کړي.

د اسلامي حرکتونو په جمله کې د حکمتيار (اسلامي حزب) هغه تنظيم دی چې د نورو په انډول هم منظم دی او هم يې لا تر اوسه ديني او مذهبي انگېزه ساتلې ده، د (جمعيت)، (اتحاد) او ځينو نورو تنظيمونو په شان په تېره (۱۷) کلنه واکمنۍ کې هم شريک نه و، البته ځينې کسان يې د همدې گوند له نامه څخه په گټې اخيستنې څه ناڅه د حکومت ونډه وال وو، خو دا هغه ډول اشخاص وو چې اکثره يې د ځينو نورو تنظيمونو د غړو په شان د جمعيت تنظيم اوامرو ته غاړه ايښې وه، اسلامي جمعيت او اسلامي وحدت او داسې نور تنظيمونه چې اساساً قومي تنظيمونه دي، خو د اسلام تر پوښښ لاندې يې سياسي فعاليتونه کول او کوي يې، دوی هم تر دې وروسته نه شي کولای چې په اسانۍ سره د جهاد او اسلام له نامه څخه د خپلو سياسي فعاليتونو د تداوم او خپلو گټو د تضمين لپاره کار واخلي. په دې ډول اکثره مذهبي او جهادي ډلې او د مذهبي سياست پلويان به تر ډېره بريده د حکمتيار په مشرۍ د اسلامي حزب پر محور را وڅرخي او په دې ډول به د ديني انگېزې او مفکورې پر اساس يو نوی سياسي جريان رامنځته شي. البته د حکمتيار او اسلامي حزب پخواني شاليد ته په پام سره دا به هم اسانه نه وي چې دوی دې ټول هغه اشخاص او ډلې پر ځان راټولي

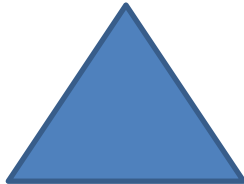
کړي چې دوی ته ورته نظریات لري، خو بیا هم تر بلې هرې ډلې به د دوی کمیت او کیفیت زیات وي.

۳- اقلیت محوره گروپونه: پر افغانستان باندې د روسانو تر

یرغل وروسته، روسانو هڅه وکړه چې د قدرت طبیعي او اصلي سرچینې له منځه یوسي او یا یې کمزورې کړي، نو ځکه خو یې د ځواک مصنوعی او فرعي سرچینې رامنځته کړې. روسانو فکر کاوه چې دا ډول سرچینې د دوی په مرسته خړوبېږي او په کم قیمت حاضرې دي د دوی استعماري غوښتنو ته هرکلی ووايي، نو ځکه خو یې د اقلیتونو د حقوقو د مدعیانو په توګه یو شمېر اشخاص او ډلې راوټوکولې. دوی کوبښ کاوه چې د افغانستان په اکثر وړو قومونو کې د اکثریت پر وړاندې د اعتراض او نیوکې روحیه پیاوړې کړي، خو په ټولو کې بریالي نه شول. د (پرچم، جمعیت، ستم) او وروسته د (وحدت حزب) له لارې په دې بریالي شول چې په تاجکو، ازبکو او هزاره وو کې یو شمېر ډلې او اشخاص په دې روحیه وروزي او د خپلو ګټو لپاره یې استخدام کړي. د (۱۳۵۸ل) کال د جدي تر (۶) مې نېټې وروسته دا لړۍ شروع شوه او د (ډاکټر نجیب الله) تر واکمنۍ وروسته د (اسلامي جمعیت) په وجود کې دې لړۍ لا پسې زور واخیست. طالبانو بیا په خپل زور دا ډلې ټیپې تر (کولابه) ورسولې او د قدرت بېلابېلې سرچینې یې ختمې کړې. د طالبانو د سیاسي تدبیر د نشتوالي له امله، دا ډلې د نړیوالو ځواکونو په مرسته یو ځل بیا پر کابل داسې واکمنې شوې چې د افغانستان په تاریخ کې یې ساری نه و لیدل شوی، بهرنیو ځواکونو په مستقیم او نامستقیم ډول او د اقلیتونو د حقوقو مدعیانو په مستقیم ډول د هېواد د اکثریت (پښتنو) پر ضد نامحدوده فعالیتونه پیل کړل، ددې اشخاصو حاکمیت د (حامد کرزي) په ظاهري حاکمیت سره پیل او د

(اشرف غني) د گډوله حکومت په امتداد سره اوس هم دوام لري. دې ډلو او اشخاصو د (جهاد او مقاومت) تر دوو نومونو لاندې ناشمېره امتیازات واخیستل او د حکومت اکثریت رگونه یې ونيول. په تېرو (۱۷) کلونو کې ددې ډلو له خوا داسې اشخاص وروزل شول او داسې جریانونه رامنځته شول چې له پښتنو او د هېواد له ملي هویت او مرکزي ریاستي سستم سره یې نفرت او کینه اوج ته رسېدلي دي. دا ډلې تېلې تر ډېره بریده له بهرنیو سرچینو او د حکومتي سرچینو په امتیازاتو خړوبېږي، که ددې ناقانونه امتیازاتو لاره پرې بنده شي، نو خپله سیاسي بقا په هېڅ وجه نه شي تضمینولای، خو اوسمهال دا ډله او اشخاص پر یو اقتصادي، سیاسي، حکومتي، مافیایي او ان اخلاقي ضد جریان بدل شوي او د سپین سترگې وروستي حد ته رسېدلي دي، په مجموعي ډول اوسني سیاسي حرکتونه د دغسې یو مثلث بڼه لرلای شي.

ملي فکر او ملي ځواکونه

اقلیت محوره ځواکونه

مذهب محوره ځواکونه

یانې دا چې دغه درې ځواکونه د دې مثلث ضلعي جوړوي:

مثلث:

۱- ملي فکر او ملي ځواکونه

۲- مذهب محوره ځواکونه

۳- اقلیت محوره ځواکونه

حل لارې: د ملي او اسلامي ځواکونو تر منځ مشترکات شته، ملي ځواکونه د ملي تفکر او احساس تر څنګ یوې عقیده یې پانګې ته اړتیا لري، اسلام د ټول بشر د لارښوونې دین دی، په دې او هغې دنیا کې د ژوندانه د تضمین لپاره تر ټولو ښه عقیده ده. کله چې فکر، احساس، عقیده او انگېزه ټول سره ملګري شي، غټ قوت ترې جوړېږي، اسلامپالو افغان حرکتونو هم یوه اوږده تجربه ترلاسه کړې؛ په دې مانا چې د نړۍ بل هېڅ مسلمان حاضر نه دی چې خپله خاوره د دوی د خوښې اسلام د تطبیق لپاره وقف کړي، څرنګه چې عقیده په خلا کې نه پلې کېږي، نو ځکه خو دوی هم جغرافیا او ملت ته اړتیا لري، مجبور دي چې ددې جغرافیې او همدې ملت ارزښتونو ته درناوی وکړي او ملتپالو او هېوادپالو جریانونو سره غاړه یوسي. ملت ضد او اسلام ضد عناصر چې په درېیمه کټه گورۍ کې معرفي شوي، د هغوی غوښتنې او لایتناهي هوسونه نه د ملت په ګټه دي او نه هم د دین له اساساتو سره سمون خوري. که چېرې افغان ملتپال او اسلامپال حرکتونه (د افغانیت او اسلامیت) د پراخ مفهوم تر چتر لاندې په لویو ملي مسایلو کې همغږی حرکت وکړي او په لومړي ګام کې د دولت رګونه له شپږو، مفسدو، افغان ضد او اسلام ضد عناصرو څخه پاک کړي او د هغو د ملاتړ بهرنۍ سرچینې په تدبیر سره وچې کړي، نو هم به په واقعي مانا د یو ملي او اسلامي حکومت جوړېدو ته لاره اواره شي، هم به د هېواد جغرافیایي یووالي ټینګ شي او هم به هېواد د پرمختیا او سوکالی پر لوري روان شي.

مناظره که لکچر؟

د (۱۳۹۶ل) کال چنگاښ پر لومړي نېټه په ارگ کې جمهور رییس ډاکټر اشرف غني د خپلو یو شمېر مشاورانو، د مشاورانو د مشاورانو، د هغو د پلویانو او یو شمېر هغو ځوانانو سره چې د همدې یادې کتگورۍ اشخاصو له خوا فلتر شوي وو، یوه ناسته ترسره کړه، دې ناستې ته یې (مناظره شېروند و ارگ) او یا هم د (شېروند مسول و حکومت پاسخگوي) نوم ورکړ. ناسته وړه؛ پنځوس کسيزه یا شپېته کسيزه وه، د ارگ په (کوټي باغچه) کې جوړه شوې وه، له ازادو رسنيو پټه وه، نه ((شېروند)) ته د خبرو او د نظر د تبادلې وخت ورکړ شو او نه په کې

ازاد او انتقادي بحث ترسره شو. جمهور رییس او د هغه یوې مشاورې په کې له درباري دود او تقاضا سره سمې خبرې وکړې. جمهور رییس په دې ناسته کې نږدې (۲۲) دقیقې وینا وکړه، شپاړس دقیقې عام مسایل،

شپږ دقیقې د خپل مشاور (قیومي) تعارف او توصیف و او په درنو الفاظو د هغه ستاینه وه، د مناظرې ژبه درې وه، د جمهور رییس خبرې هم ټولې په درې ژبه وې، یو شعار په کې پښتو، په پای کې یو په کې ازبکي او یو په کې په درې ژبو و. څلور کلمې نورې هم په کې پښتو وکارول شوې. جمهور رییس بیا د خپلې یوې بلې مشاورې (زهرا نادري) له خوا په گرمو الفاظو ونازول شو او له هغه څخه یې ځانگړې مننه وکړه چې ټولنه کې یې ځینې دودونه مات کړل. جمهور رییس په دې مناظره کې خپل مشاور (قیومي) ته سپارښتنه وکړه چې له ځوانانو (شهروندانو) سره کېني او خبرې ورسره وکړي او په دې ډول مناظره پایته ورسېده. دېته وایي رښتینې، ازاده او ولسي یا د دوی په اصطلاح (شهروندي) مناظره!؟

زما عادت نه دی چې پر هرې موضوع لیکنه وکړم او هر کار ته په انتقادي نظر وگورم، خو ځینې مسایل داسې دي چې که سړی ورته چوپ پاتې شي، نو راتلونکي تاریخ ته به مختوری وي او خپل انساني مسولیت به یې نه وي ترسره کړی. ما په خپل نوبت ډېر پخوا د رښنیو له لارې جمهور رییس او نورو درباریانو ته دا پیغام رسولی و چې جمهور رییس دې یوې ازادې او رښتینې مناظرې ته حاضر شي، د انتخاباتي کمپاینونو، شعارونو، نظرونو او تر هغه وروسته د خپلو ژمنو په باب دې ولس ته وضاحت ورکړي او د دې ترڅنگ دې د ولس رښتینو بچيو ته هم ددې حق ورکړي چې هغوی خپل نظر، نیوکه او وړاندیزونه ورته مخامخ څرگند کړي. زموږ هیله وه چې جمهور رییس ځني به په پای کې دې ضرورت او حقیقت ته غاړه کېږدي، هغه دا کار وکړ، خو په بله بڼه، بله مانا او بله محتوا. اصطلاح یې د (مناظرې) وکاروله، خو په واقعیت کې یې د یو شمېر حکومتي چارواکو، مشاورانو او د هغو له خوا رابلل شویو یو شمېر خامو درباري اشخاصو او یو شمېر ځوانانو سره یوه

ځانگړې ناسته درلودله چې پر ژمنو، توصیفونو، لاپو شاپو پيل او د پخوا په څېر يو ځل بيا په ارمني خبرو پايته ورسېده. جمهور ريس تر اوسه پورې د دولتي ناستې او ازادې مناظرې تر منځ په توپير پوه نه شو، هغه لکه د پوهنتون د يوه استاد په توگه چې خپلو محصلينو ته لکچر ورکوي او يا هم د يوه سياسي گوند مشر چې خپلو پلويانو يا مخاطبانو ته وينا کوي، همدې ډول يوه چلند ته يې د مناظرې نوم ورکړ، عيناً لکه په يوه ټولگي کې چې لکچر ورکوي.

(مناظره) اصلاً د (نظر) له مصدر څخه اخيستل شوې، هدف يې دادی چې د دوو مخالفو يا سيالو خواوو تر منځ نظر، فکر او خيال تبادلې شي، په دې ډول ناسته کې د نورو افرادو افکار، متضاد نظرونه، انډول، وخت او وزن ټول په پام کې نيول کېږي، مناظره له يوه لوري بل لوري ته د داسې خطابې مانا نه ورکوي چې هغه بل کس به د نظر او اعتراض هېڅ حق نه لري. مناظره په حقيقت کې يو ډېر گرم سياسي، ټولنيز، علمي او کرهکتيز بحث دی چې د تورو او ابهاماتو سپيناوی په کې کېږي، يو لوری پر بل لوري تور پورې کوي او هغه بل لوری يې سپينوي، قضاوت بيا ناست خلک يا درېمگري او يا هم ټول ولس کوي. خو جمهور ريس چې د مناظرې په نامه ولس ته کومه ناسته وړاندې کړه، د مناظرې په اصطلاح ريشخند وهل او يا هم د مناظرې پر محتوا د نه پوهاوي په مانا گڼل کېږي.

مشورتي غونډه هم ورته نه شو ويلای، ځکه چې چا په زغرده جمهور ريس ته مشوره ور نه کړه او ناستو کسانو کې چا د مشورې جرئت هم نه درلود. خو څرنگه چې د جمهور ريس يو شمېر مشاورين او د هغوی پلويان په کې ناست وو، نو ظاهري بڼه يې يوې مشورتي

غونډې ته ورته وه، مشاورينو ته دا هم يو غټ غنيمت گڼل کېږي چې په داسې غونډو کې د جمهور رييس پر مبارک حضور! مشرف او پر ټلوېزيون راڅرگند شي او بيا خلکو ته وښيي چې جمهور رييس سره د کتنې امکانات لري، که نه نو دا خو هم ټولو ته معلومه ده چې داسې مشاورين هم شته چې په کال (۱۲) مياشتو کې يو ځل هم جمهور رييس نه شي ليدلی، نو کله چې جمهور رييس له خپلو مشاورينو مشوره نه غواړي، هغو ته وخت نه ورکوي، له خپلو وزيرانو سره نه گوري، نو هغه دولت مشر به ازادې او انتقادي مناظرې ته کله حاضر شي؟

په افغانستان کې پر سياسي، پوځي، ديني، ټولنيزو او علمي اصطلاحاتو ملنډې وهل شوي، اوس پر ځينو رسنيزو اصطلاحاتو لکه مناظرې، مرکې، مباحثې، مناقشې او نورو اصطلاحاتو هم د ملنډو وهلو وخت راغلی دی.

له هغې ورځې چې ډاکټر غني د جمهور رييس په توگه خپله دنده پيل کړې، د ټاکنيزو مبارزو له احساساتي او شعاري پړاو سره، دده د اوسنيو ويناوو پر (تون)؛ (انداز) او (طرز) کې کوم خاص توپير نه ليدل کېږي، دی اوس هم فکر کوي چې انتخاباتي مبارزه ده او خلک بايد دده خبرو ته حق او ناحق چکچکې وکړي. د جبري چکچکو لپاره پر ځينو کلمو او جملو ناضروري فشار راوړل، بېخايه ژمنې، په خبرو کې د ژمنو افراط او اغراق، عام ولس ته په ساده سترگه کتل، تکلفي خندا، تکلفي روغېږ، له سټيج څخه راکښته کېدونکي هر کس سره، تکلفي سټري مشي، هرکلی، غېږ کې نيول، قهرجنه لهجه، مصنوعي ټوکې او نور ډېر ناضروري حرکتونه، هغه نيمگړتياوې دي چې په څرگند ډول د جمهور رييس په چلند او وينا کې ليدل کېږي، تېره ورځ يې په خبرو

کې وویل چې د یوې میاشتې په بهیر کې یې (څلور زره) کسانو سره کتلي دي، خو دا یې ونه ویل چې دا څلور زره کسان ډېرې وې که انسانان چې یو د نر زوی په کې پیدا نه شو چې تاته یې د ولس فریاد دررسولای وای؟ او درته ویلي یې وای چې حرکتونه، عملونه، وینا، ژمنې او چلند دې ټول داسې برابره کړه چې له یو جمهور رییس سره بڼایي، جمهور رییس له همغو خلکو سره گوري چې دده مامورین دي او دی هر وخت ورسره گوري او یا هم هغوی ورته داسې څوک ورپېژني چې د حقیقت د بیان وس نه لري، جمهور رییس فکر کوي چې دی اوس هم په پوهنتون کې لکچرر دی او نور خلک دده عالمانه وینا! ته ضرورت لري. ددې لپاره چې دا لیکنه له اړتیا پرته ډېره اوږده نه شي، غواړم جمهور رییس ته د رسنیو له لارې څو وړاندیزونه وکړم، تر هغه وروسته به بیا د مناظرې په باب خپل نظر څرگند کړم. د رسنیو له لارې ځکه ددې نظرونو د ورلېږلو هڅه کوم چې جمهور رییس ته له (عزرايل عليه السلام) پرته بل څوک د ورتگ لاره نه لري، ځینې حکومتي چارواکي او درباري غوره مالان له دې امر څخه مستثنی دي، وړاندیزونه په دې ډول دي:

- جمهور رییس باید خپلو کمپاينې ویناوو ته د پای ټکی کېږدي.
- د وینا پر مهال دې خلک او په غونډه کې ناست غوره مالان دې ته نه اړباسي چې ده ته جبري چکچکې وکړي.
- جمهور رییس دې په خپله وینا کې بېځایه وقفې، پر کلمو او جملو بې اړتیا فشارونه او د چکچکو لپاره بېځایه وقفې نه راولي.

- کومه خبره که خوږه، ضروري او د خلکو د خوښې وړ وه، پرې دې ږدي چې خلک ورته خپله چکچکې وکړي او خپل احساسات څرگند کړي.
- په وينا کې د بېخايه احساساتو څرگندول، پر تعقل د احساساتو د غلبې په مانا دي، جمهور ريس دې د شاعر، ملا امام، خطيب او موعظ په رول کې خپله وينا نه اعياروي.
- بېخايه ټوکې، بې ضرورته او نا کنټروله خندا د جمهور ريس له شان سره برابره نه ده.
- جمهور ريس په جدیت سره مشهور دی، جدي تپپ له ده سره ښه ښکاري، د ټوکو تون، لهجه، څېره او له ټوکو سره مناسب الفاظ او ظروف نه لري، پکار ده چې په لوبو غونډو کې له دې ډول حرکتونو او چلندونو څخه ډډه وکړي.
- د جمهور ريس ملي لباس، لونگی او درېشي کله نا کله دده له فزيکي جوړښت سره متوازن او هماهنگ نه وي، هر څوک چې دده د ظاهري لباس چارې سمبالوي، دې برخې ته بايد زيات پام وکړي، که د جمهور ريس له څېرې او فزيکي جوړښت سره دده لباس هماهنگ شي، نو ښکلا ته به يې ډېره گټه ورسوي. ((په هر څيز کې ټاکلې هماهنگی ته ښکلا وايي)).
- د عسکري قطعاتو د کتنې او ځينو بهرنيو سفرونو پر مهال د جمهور ريس فزيکي حرکت نورمال او متوازن نه دی، ځينو برخو کې ان د دپلوماتيک عرف مخالف دی، اړوند کارکوونکي بايد دا نقيصه رفع کړي.

- دا یو واقعیت دی چې جمهور رییس په یو شمېر سیاسي مسایلو او خپله اړونده مسلکي څانګه کې د زیاتې پوهې خاوند دی، خو دده د پوهې په انډول دده ژبنی او لغوي زېرمه کمه ده، په پښتو او دري کې ګرامري ستونزه هم لري، که ژبنی او ګرامري نیمګړتیا یې رفع شي، نو دده ژور او مانيز پیغامونه به په ښه ډول ولس ته ورسېږي او د الفاظو د کمښت او ناسم تلفظ له امله به د پیغام کیفیت زیانمن نه شي.
- جمهور رییس دې په خپله وینا کې له ځانه ارقام نه ورکوي، دده له خولې ویل شوي ارقام بله ورځ په هماغه برخه کې له ورکړل شویو ارقامو سره توپیر کوي.
- په ځینو رسمي، نړیوالو او مهمو تاریخي غونډو کې که جمهور رییس لیکلې وینا وکړي، ورته په ګټه به وي، خو دا وینا به د متعهدو اشخاصو له خوا لیکل شوې وي، اوس یې په ځینو ویناوو کې ایراني اصطلاحات په قصدي ډول تېرېږي او هم ځینې قصدي محتوایي تېروتنې هم تر سترگو کېږي.
- د یوې ژمنې لپاره دې ټاکلې نېټه نه ټاکي، ځکه هغه وخت چې راورسېږي، دده وعده نه وي عملي شوې، خلکو ته د یوه دروغجن سیاستوال بڼه خپلوي.
- جمهور رییس باید پر هغو مسایلو چې نه پوهېږي، ډېر زیات ټینګار او تمرکز ونه کړي، لکه دیني مسایل، یو شمېر ټولنیز موضوعات او نور، له جمهور رییس څخه څوک دا غوښتنه نه لري چې دی دې د یوه دیني عالم په توګه راڅرګند شي او یا دې هماغه شان په قال او قیل خبرې وکړي.

• جمهور رييس دې د وينا پر مهال د پښتو او دري ژبو د گډوله کولو په برخه کې د پخواني جمهور رييس (حامد کرزي) اکتونه نه کوي، دی يوه کلمه پښتو وايي، بيا دري ته شي، بيا بېرته پښتو ته، دلته د جملې خپلمنځي ارتباط شلېږي، هېڅ نامه جمله نه ترلاسه کېږي، که دی په دواړو ژبو د وينا شوق لري، خو متواتره جملې او يا هم يو بشپړ پيغاميز متن دې په يوه ژبه ووايي او بيا دې په بله ژبه خبرې شروع کړي.

الته د سياست، امنيت، ټولنيزې سوکالی او د دولت د نورو چارو په باب يو شمېر نور وړانديزونه هم شته، چې د ليکنې د اوږدوالي له امله ورڅخه تېرېږم او بل وخت ته يې پرېږدم.

تر دې څو وړانديزونو وروسته اوس راځم د مناظرې او واقعي مناظرې برخې ته!

ښاغلی ډاکټر اشرف غني هم د کمپاين پر مهال او هم د واک پر مهال له ولس سره ژمنه کړې چې تقريري او تحريري ازموينه به ورکوم او که پارچه مې سپينه وه، نو ناکام مې کړئ، له نېکه مرغه چې ما د پوهنتون د يوه استاد په توگه دده د حاکميت په پيل کې دده چلند ارزولی و، دی ما سره هغه مهال په ځينو مضامينو کې هم محروم و، هم مشروط او په پای کې هم ناکام، ددې درېواړو کلمو وضاحت مې نږدې درې کاله وړاندې (د اختر نوي کالي دې مبارک، ناکامي دې مبارک!) ليکنه کې کړې و، نه غواړم بيا يې تکرار کړم، خو اوس غواړم د يوې رښتيني مناظرې په چوکاټ کې د خپل ولس او ازادو رسنيو پر وړاندې له ده څخه يوه گړنۍ يا تقريري ازموينه هم واخلم، نو ځکه خو جمهور

رييس غني او دده د حکومت مهم او اساسي غړو ته بلنه ورکوم چې
يوې ازادې، رښتينې، ملي او ديموکراتيکې مناظرې ته حاضر شي.

د مناظرې ترکيب: د مناظرې د ترکيب په باب زموږ وړانديز په
دې ډول دی:

۱- جمهور رييس غني او دواړه مرستيالان يې

۲- اجرائيه رييس او دواړه مرستيالان يې

۳- د ملي شورا د دواړو خونو رييسان

۴- د بلخ والي (عظامحمد نور)، د حکومت د مهم والي، د حکومتي
اپوزېشن د مشر او د قدرت د يوې جزيرې د امير په توگه

۵- د سترې محکمې رييس او لوی څارنوال

د مناظرې بل لوری:

۱- له لوی کندهار څخه دوه تنه

۲- له لوی ننگرهار څخه دوه تنه

۳- له لويې پکتيا څخه دوه تنه

۴- له شمالي ولايتونو څخه دوه تنه

۵- د محمد اسمعيل يون په گډون له مرکز (کابل) څخه درې تنه

چې ټول یوولس تنه کېږي، دا کسان باید علمي او سیاسي تجربه ولري، لوړې علمي رتبې او درجې ولري، د ژبې فصاحت او بلاغت ولري، د افغانستان د اسلامي جمهوریت د نظام د ټینګښت پلویان، خود حکومت تر ټولو سرسخت، قانوني او اصولي مخالفین وي، اخلاقي او سیاسي جرئت ولري او په ټول عمر کې یې نه کوم حکومتي چارواکي او زورواکي ته غوره مالي کړې وي او د تحصیل کچه یې هم تر ماسترۍ ټیټه نه وي.

ناظرین:

الف- د امریکا سفارت، اروپایي اتحادیه، یوناما او نور

ب- افغاني او نړیوالې ازادې رسنۍ، د مدني ټولنو او سیاسي ګوندونو استازي.

برخوال: د ناپېیلو قومي شوراګانو، مدني ټولنو، خیریه نادولتي بنسټونو، لیکوالو او فرهنګیانو په استازۍ له هر ولایت څخه په تناسبې ډول له (۲۰-۱۰۰) تنه استازي.

او له کابل څخه نږدې (۲۰۰) تنه، په مجموعي ډول اټکل (۲۰۰۰) تنه

ځای: د لویې جرګې کېږدی او یا هم کوم بل مناسب ځای.

نېټه: د زمري یا اسد میاشتې تر پایه، وخت پنځه ساعته (د سهار له اتو بجو څخه د ماسپښین تر یوې بجې پورې)

لگښت: هر سړی (گډونوال) په خپل لگښت.

د مناظرې اصول: دواړو لوریو ته به مساوي حق ورکول

کېږي، يانې وخت کې به نا انصافي نه کېږي.

د هر ويناوال انساني کرامت به په پام کې نيول کېږي، د کلمو

کراهت ته به اجازه نه ورکول کېږي، سپوره او سپک الفاظ به نه کارول

کېږي او د کارونې په حالت کې به طبعاً د مناظرې په پای کې د

گډونوالو پر وټونو چې د مناظرې د ارزونې په موخه کارول کېږي،

تاثیر وکړي او د مقابل لوري خوا به درنېږي.

چلوونکي باید ناپېيلي اشخاص وي، د کورنيو او بهرنيو رسنيو له

ژبورو او ماهرو چلوونکو څخه باید غوره شي او دواړو خواوو ته باید د

منلو وړ وي.

د مناظرې په پای کې گډونوال حق لري د مناظرې د ارزوونکو په

توگه د يوې خوا په پلوی خپل ووټ وکاروي.

د مناظرې ژبه: پښتو او دري به د مناظرې رسمي ژبې وي.

نو که دې ډول يوې مناظرې ته دولت حاضر شو بيا به ووايو چې

رښتيا هم دا حکومت يو ((پاسخگوي)) حکومت دی. او که نه نو د

مناظرې په نامه د لکچرونو وړاندې کول او خپل صفتونه کول هسې د

ولس په سترگو کې د خاورې شيندلو مانا ورکوي، نه کومه بله مانا، ددې

ډول مناظرو پر ځای، خو بيا ښه ده چې ده ته ووايو؛ لکه څنگه چې

دې په يو اړخيز ډول دا تېر څه کم درې کاله ډنگولې، دوه کاله نور يې

هم وډنگوه، ولس خو هسې هم درڅخه تللی، تاسو پوهېږئ، همدا دربار او درباري غوره مالان مو. هیله ده د حکومت او دولت ټولې اړوندې سرچینې او په خپله د جمهور رییس دفتر د یوې میاشتي په بهیر کې ددې لیکنې د غوښتنې او محتوا په باب لیکنې یا گړنې ځواب راکړي او په رسنیو کې یې د همدې لیکنې په څېر خپور کړي. که دا لیکنه نامعیاري وي او هېڅ ډول ارزښت نه لري، په خپلو مبارکو علمي دلایلو دې رد کړي، خو د یوې مسولې ادارې یا شخص لاسلیک او مهر دې ولري.

وما علینا الاالبلاغ

د يوې ناسمې ادعا سم سپيناوی

زړه مې نه و چې دا ليکنه دې د ليکنو په دې ټولگه کې چاپ کړم، ځکه هغه څوک چې د دې ليکنې سبب شوی و، هغه خپله ليکنه په يوه برېښنايي وېبپاڼه کې خپره کړې وه. هملته د دې ليکنې خپراوي کافي و، خو کېدی شي شکاک تر دې وروسته خپله ليکنه په چاپي بڼه هم خپره کړي، نو ځکه مې د ځينو ملگرو په غوښتنه دلته هم چاپ کړه چې په چاپي بڼه هم لوستونکو ته خوندي شي. معترض کېدی شي د دې ليکنې تر خپراوي وروسته نور غبرگون هم وښيي، خو زه يې نورو متواترو ليکنو ته ځکه ځواب ضروري نه گڼم چې يو خو نور کارونه په مخ کې دي، په تا ويلو او ما ويلو ځان نه مصروفوو، بل دا چې ځينې کسان قصداً غواړي يو چا سره ځان په يوه جنجال او موازنه کې واچوي او په دې ډول ځان ته د مصنوعي شهرت زمينه برابره کړي. لوستونکي به تر دې ليکنې وروسته خپله عادلانه قضاوت وکړي.

په دې نږدې ورځو د (۱۳۹۶ل کال د لړم په وروستيو) کې د (ادب او ادبي کره کتنې) ليکوال بناغلي (عبدالملك همت) زما پر يوه اثر (کره کتنه) باندې دده په اصطلاح يوه ((کره کتنه)) کړې ده. دا اثر ما پر (۱۳۹۱ل) کال د (پوهنوالی) علمي رتبې لپاره ليکلی و او بيا پر (۱۳۹۴ل) کال چاپ شوی دی. (کره کتنه) په کابل پوهنتون کې د يوه ځانگړي مضمون په توگه تدریسېږي. ددې مضمون لپاره د داسې يو اثر ليکلو ته اړتيا وه چې هم تدریسي بڼه ولري او هم د څېړنې او شننې پر

اصولو برابر ليکل شوی وي. ما چې نږدې دوه لسيزې د ادبپوهنې مضمون (د ادبپوهنې بنسټونه) تدريس کړی او ادبي کره کتنه هم د ادبپوهنې يوه اساسي څانگه گڼل کېږي، نو د ادبپوهنې په درېواړو برخو (ادب تاريخ، ادب تيوري او ادبي کره کتنه) کې راته د خپل پوهنځي تدريسي اړتياوې او کړيکولم بڼه څرگند وو. د ادبي کره کتنې په برخه کې هم د يوه منظم تدريسي اثر نيمگړتيا او اړتيا ډېره احساسېدله، نو ځکه مې د يوه تدريسي اثر د ليکلو تکل وکړ، د پوهنتون تحصيلي کړيکولم مو هم په پام کې ونيو او د محصيلينو د هضم او جذب کچه، درسي ساعتونه او نور ټول اړوند ضرورتونه هم محاسبه شول.

ددې اثر ليکل په دې مانا نه وو چې د کره کتنې په برخه کې تر دې پخوا قوي او کمزوري اثار نه وو، دا اثار به وو، خو هغه اثر چې تر ډېره بريده د محصيلينو اړتياوې خړوبې کړي؛ تدريسي بڼه ولري او د پوهنتون د منظور شوي کړيکولم محتويات راوښاري، داسې اثر نه و، که ځينې متفرقه اثار وو، نو پر هغو هم ډېره زمانه تېره شوې وه، داسې يو مستقل اثر چې د نوي عصر غوښتنې په پام کې ونيسي او د کړيکولم له محتوياتو سره برابر وي، موجود نه و. تردې دمه د کره کتنې د مضمون استادانو يا له بېلابېلو متفرقه اثارو گټه پورته کوله او يايې هم خپل ځانگړی لکچر نوبت ورکاوه.

ما ددې اثر د ليکلو پر مهال نږدې ټول هغه اثار چې پيدا کېدل، يې شوني وو، سره راټول کړل، يو يو مې له نظره تېر کړ، پرتله مې کړل،

محتوا، املا، انشاء هر څه مې ټول وارزول او د خپل کریکولم مطابق ضروري مواد مې په کې په نښه کړل، په دې اثارو کې د زرین انځور (شعرونه او نقدونه)، د رضا براهني (طلا درمس)، د دوکتور لطیف بهاند (په پښتو ادب کې د کره کتنې تاریخ؛ ناچاپ اثر)، د پوهنوال محمد رفیق رفیق (د ادبپوهنې بنسټونه)، د کانديد اکاډمېسين محمد صديق روهي (د کره کتنې تاريخي پس منظر او معيارونه) او همدارنگه (ادبي څېړنې)، د ډاکټر زرينکوب (نقد ادبي)، د پوهاند ډاکټر عبدالقيوم قويم (نقد ادبي)، د سيد محي الدين هاشمي (ادب پوهنه)، د سر محقق زلمي هېوادمل (د کره کتنې ډولونه) د رنه ولک (تاريخ نقد جديد)، د عبدالمالک همت (ادب او ادبي کره کتنه) او همدارنگه يو شمېر نور مهم اثار شامل وو، له دې ټولو څخه گټه پورته شوه، په ټوليز ډول (۳۳) بېلابېل اثار وکتل شول.

د علمي او تدريسي اثر د ليکلو لپاره طبعي خبره ده چې علمي معيارونه په پام کې نيول کېږي؛ ساده، روانه، سليسه او بې تکلفه ژبه، د مخاطب ذهني کچه، درسي ساعتونه، د محصل د جذب قوه او گڼ شمېر نور معيارونه. ما چې کله هم د ټولو درنو ليکوالو اثار وپلټل، نو په ځينو برخو کې د مانا او محتوا د ورتوالي تر څنګ، املايي، انشايي اختلافات، لهجوي توپيرونه، ليکنيز ميتودونه، د افادې طرز، د نثر ساده والی او بېچلتيا او گڼ شمېر نور داسې مسايل په کې وو، چې کټ مټ د هغو انتقال نه يوازې يو واحد اثر پر څو برخو وېشه، بلکې لوستونکو ته يې هم د منظم او منسجم پيغام د لېږد په برخه کې ابهام پېښولای شو.

ما کونښن وکړ چې واحده معیاري ژبه وکاروم او تر ډېره حده کونښن وکړم چې اصلي محتوا را انتقال کړم. کله د یوې اوږدې محتوا نچور ته اړتیا وه، په دې برخه کې هم ډېر احتیاط شوی چې د محتوا زړی او جوهر زیانمن نه شي. د هر لیکوال پیغام چې دلته انتقال شوی، هغه سل په سلو کې د هغه په ژبه او لیکنې ډول نه دی راانتقال شوی. ددې کار علت دا و چې مور کله هم د کره کتنې په باب اثر لیکو، نو ټول هغه متون هم باید له مخې ورسره کره شي چې له لیکوال څخه یې د مفهوم په افاده کې یا تېروتنه شوې وي، یا پیغام په ژوره توګه نه وي افاده شوی، یا املایي او انشایي تېروتنه ولري، یا یې هم په ژباړه کې ستونزه پېښه شوې وي، نو داسې مفهومونه څو څو ځله شنل شوي، یو بل سره پرتله شوي، رانه شوي او بیا د کتاب متن ته داخل شوي دي. هغه محتوا چې تر ډېره حده کره او پوره وه، هغه کټ مټ راانتقال شوې او اخځ یې هم ښودل شوی دی. د نږدې ټولو هغو محتویاتو اخځ په دقیق ډول ښودل شوی چې په دې کتاب کې ورڅخه ګټه اخیستل شوې ده.

داسې هم شوي چې د یوه اثر له څو مخونو څخه په بېلابېلو ځایونو کې په لنډیز سره یوه محتوا رااخیستل شوې او په پای کې یې ورته اخځ ښودل شوی او هم هغه مخونه چې له هغو څخه نچور راټول شوی دی.

په دې کتاب (کره کتنه) کې د ښاغلي عبدالملک همت له اثر (ادب او ادبي کره کتنه) څخه هم گټه پورته شوې او ځای پر ځای یې د کتاب د مخونو شمېره هم ورکړل شوې ده. سربېره پر دې مې د خپل کتاب (کره کتنې) په (۴۰۵-۴۰۶) مخونو کې دده د کتاب په پېژندنه کې ځانگړې یادونه هم کړې ده او همداسې د نورو لیکوالو د اثارو په اړه یادونه شوې ده.

اوس چې گورم ښاغلي همت یوه اوږده لیکنه کړې او د ((ادبي غلا)) په نامه یې یو داسې تور هم پورې کړی چې له سالم عقله لرې برېښي. لیکنه مستقیماً له سیاسي خبرو پیل شوې او له ډول ډول تورو سره مله ده.

ښاغلی همت وايي چې زما له کتاب څخه گټه پورته شوې یا دده په اصطلاح ((ادبي غلا)) شوې او اخځ نه دی ښودل شوی. (۲۷) شمېره دده د اثر یادونه کوي. له (۲۷) شمېرې سره ټول اړوند مخونه د کتاب په متن کې راغلي دي. وگورئ!! ۱۹ مخ کې (۲۷: ۱۲۲)، ۲۵ مخ کې (۲۷: ۱۲۷-۱۳۱)، ۴۴ مخ کې (۲۷: ۲۷۷)، ۱۱۵ مخ کې (۲۷: ۴۲۸-۴۳۹)، ۱۱۹ مخ کې (۲۷: ۴۶۱ - ۴۶۳)، ۱۳۰ مخ کې (۲۷: ۴۶۵-۴۸۲) مخونه او ځینې نور په څرگند ډول لیکل شوي دي. په یوه علمي اثر کې د اخځ د ښودنې لپاره د الفبا په ترتیب شمېره ورکول کېږي او بیا د هغه اړوند مخونه هم ورسره په متن کې لیکل کېږي. دده اړوند اخځ په (۲۷) شمېرې پورې اړه لري او په دې ډول لیکل شوی دی:

۲۷- همت، عبدالملک، ادب او ادبي کره کتنه، (۱۳۸۵ ل) کال، کوټه، صحاف نشراتي موسسه، اکرم پريس .

البته په يو شمېر نورو، په تېره بيا په نسبتاً زړو څېړنيزو اثارو او ځينو ملايي متنونو کې اخځونه په نورو ډولونو هم ښودل شوي چې د همت صيب کتاب کې هم يو شمېر په همغه ډول راغلي دي .

همت صيب نيوکه کوي چې ولې يې په ځينو برخو کې متن کټ مټ نه دی راوړی:

ايا يو ليکوال چې محتوا يې سمه وي، خو په املا، انشاء، گرامر او يا هم په ژباړه کې يې تېروتنه شوې وي، لازمه ده چې موږ محصلينو ته د هغه همغه املايي او گرامري تېروتنې کټ مټ وړانته کړو او که د هغه سمه محتوا؟

د همت صيب د همدې ليکنې په سرريزه کې چې اوس يې پر (کره کتنه) اثر کړې، يوازې د پيل په نږدې (۱۲) ليکو کې (۲۵) ځله (او) راغلی، د (او) دومره کارونه تر اړتيا پورته ده. که چېرې په دې (۱۲) ليکو کې جملې په منظم، منسجم او سم ډول راغلې وای، نو لږ تر لږه (۱۴) ځله ترې (او) حذفدلای شو او متن هم په ښه ډول خونديدا کولای شو. ليکنې او په تېره بيا کامه (،) د همدې لپاره دي چې په ليکنې متن کې د ليکوال د ډېرو (اوونو او واوونو) مخه ونيسي او متن روان کړي .

ښه به وي چې د لا وضاحت په خاطر د همت صيب د ليکنې همدا پيليزه برخه کټ مټ راننقل کړو، دې سره به لوستونکي لا ښه پوه شي چې دا ليکنه له املايي، انشايي او محتويي پلوه په کومه پورې کې ده؟

((ادبي غلا))

د يون پر کره کتنه باندي کره کتنه

ولا أغير على (الأقوال) أسرقها

غنيت عنها وشر الناس من سرقا

(طرفه بن العبد)

(زه د نورو خلکو پر ويناوو ډاکه نه وهم چې غلايې کړم، دې کارته څه اړتيا نه لرم او د خلکو ډېر بد او شرير هغه دي چې غلاکوي).
لکه چې پوهيږو له ډېرو کلونو راهيسي زموږ پر گران هيواد باندي زموږ د پتمنو خلکو د دين او دنيا او مادي او معنوي شتمنيو کورنيو او بهرنيو غلو چور اچولې دي او پرله پسې زموږ سپېڅلې هيواد اورانوي، ډول ډول پر ځمکه باندي او لاندي شتمني مو لوټوي او خلک مو وژني او کړوي. د لوټ او تالان او حملې او توبرې په دې روان چپاو کي خبره تر دې پولي رسېدلې ده چې ان زموږ د ليکوالو د کتابونو د منځپانگو لوټولو ته لا هم لاسونه غځول کيږي. سره د دې چې ډېر پر اسلام او هيواد مين او د پردو غليمانو د نيواک او لوټمار او د هغو د لاسپوڅو د برېڅر او پردي پالنې څخه د بد وړلو له امله وژل کيږي، کړول کيږي او له خپلو حقونو او کار او خدمت څخه گوبڼه کړي سوي دي، په فرهنگي اورشو کي د کټ او فيسټ په دې بل له شرمه ډک دود

سوي کړندود کي يې پر ليکنو او اثارو هم تېري کيږي او د ډول ډول غلاوو کچه تر دې رسېدلې ده چي ان د کتابونو محتويات يې د ليکوالۍ او خپرنې د اصولو خلاف غلاکيږي، د يو څه نوري غلا او بښکاره سره اوډل کيږي، د اثر نوم پر ايسوول کيږي او د کتاب په نامه چاپ ته سپارل کيږي. ډېره بده يې لا دا چي يو شمېر نور کسان يې دغسي له ادبي غلا او درغلۍ ډک کتابونه په نظرونو، يادښتونو، تقيظونو او صفتونو ستايي او ليکونکي يې امتيازونه هم پر اخلي.

ما لس کاله وړاندي د پښتو ادبياتو په برخه کي نوو رامنځ ته سوو ناخوالو او د ځينو کسانو له خوا د ناسمو کره کتنو په ليدو او د ادبي کره کتني په برخه کي د بشپړو لارښودو اثارو د نه شتون له امله په خورا زياتو زيارونو، خواريو او لگښتونو، له ډول ډول بهرنيو او کورنيو منابعو څخه په گټه اخيستن، په څه له پاسه دوو کلونو کي د (ادب او ادبي کره کتنه) تر سرليک لاندې يو ښه ضخيم او معتنم کتاب په ٦٤٨ مخونو کي وليکي. چي په ډېر لږ مهال کي د هيواد په دننه او بهر کي د ډېرو پوهانو، ليکوالو او د مطالعې د مينوالو له خوا ومنل سو او بيا ځلي خپور سو. خو څنگه چي زه د نيواک، غلا وو او پردي پالنې په کلکه ضد يم او مرگ قبلوم خو د پردو غليمانو نيواک او مزدوري نه منم. د اسلام او خپل هيواد او فرهنگ سره لېونۍ مينه لرم، په تېره له سيکولوو عناصر سره په هيڅ گون نه جوړېږم، ځکه نو د نوو پر دوران راغلو، خو تيتو، پردي پالو او د غليمانو د تالی څټو او سيکولوو موزيکيانو له خوا دغه کتاب زما د نورو اثارو او ژباړو غوندي د ساړه غبرگون سره مخامخ سو. خو جالبه داده چي په راوروسته کي يوه تن پوهاند محمد اسماعيل يون چي له رشتينۍ علمي پانگي څخه هيڅ هم په چاڼه کي نه لري، اما پردو نيواکگرو ته د رشتيني او نه ستړي کېدونکي چوپړ له امله د

ډول ډول امتیازونو او نورو شتمنیو څښتن سوی دی زما د ادب او ادبي کره کتنې کتاب له بېلو بېلو پاڼو څخه یوه لویه برخه د لیکوالۍ او تحقیق د منلو سوو آرونو او مأخذ ښوولو خلاف را اخیستې ده، اسلامي کسوت یې ځنې ایستلی او له نورو کتابونو څخه یې څه نوره غلا او ښکاره پر ور اضافه کړې او د کتاب په بڼه یې د (کره کتنه) په نامه خپره کړې او خپله لیکنه یې بللې ده. د کتاب ترسرلیک لاندې یې ورته لیکلې دي: "د ژبو او ادبیاتو پوهنځیو د پښتو څانگو د کره کتنې مضمون لپاره". بیا یې د لومړي چاپ یادښت تر سرلیک لاندې لیکلې دي: "دا کتاب ما (یون) پر (۱۳۹۱ل) کال د (پوهنوالۍ) علمي رتبې لپاره لیکلی و او پر هغه مهال د یادي رتبې لپاره ومنل شو".

اوس د دې لپاره چې زما ادعا او د یون غلا جوته سي، لومړی یو په یوه د یون د کتاب هره هغه برخه چې زما د ادب او ادبي کره کتنې له کتاب څخه یې غلا کړې ده را اخلم او ورپسې به زما د کتاب هغه برخه د پرتلني لپاره ورسره اېږدم چې غلا سوې ده (:

ددې سريزې يا پيليزې محتوا له کينې، بغض، عداوت او سياسي غرضه پيلېږي، لیکوال یې خپل ځان سپینه کوتره او داسې یو دینداره شخص گڼي چې د بهرنيانو سرسخت مخالف دی او ان تر مرگه د هغو مقابلي ته تيار دی، نور خلک ورته (سیکولر) ښکاري، نو که دده کتاب ته چا ارزښت نه دی ورکړی، علت یې همدا دی چې دی د پردیپالو او د هغو د لاسپوڅو سخت مخالف دی. دی اسلام او خپل فرهنگ سره لېونۍ مینه لري، په ډېر زحمت یې کتاب لیکلی او (یون) خو دده په اصطلاح له رښتینۍ علمي پانگې څخه هېڅ هم په چاڼته کې نه لري او نور... نه غواړم ټول متن دلته یو ځل بیا تکرار کړم، دغه راز دا هم نه

غواړم ددې پېليزې هرې جملې او تورو ته مسلسل ځوابونه ورکړم، ځکه ځينې برخې اصلاً په ځواب نه ارزې، خو يو څو ټکو ته به د بېلگو په توگه اشاره وکړم. بناغلی همت نه دی خبر چې ما ليکوالي له کوم کاله پيل کړې ده، په دې برخه کې بايد وويل شي چې د (۳۰) کلونو پر مهال په فرهنگي، ټولنيز او سياسي ډگر کې تر خپلې وسې پورې زما کار او زيار ټولو هېوادوالو ته معلوم دی، د خپل ځان ستاينه او يادونه راته يو غټ عيب بنکاري، خو بيا هم مجبور يم ځينو کسانو ته خپله فرهنگي پېژندنه په يو څو جملو کې يو ځل بيا تداعي کړم: زه په سپرم ټولگي کې وم چې د ښوونځي د ترانې د ټيم غړی وم، خپله به مې هم لنډ لنډ شعرونه (نظمونه) ليکل، پر (۱۳۶۵ل) کال د خوشال خان لېسي د ادبي انجمن مشر وم، د دولسم ټولگي پر مهال مې د (هيليې) په نامه د لرو او برو ځوانو افغان ليکوالو د شعرونو ټولگه راټوله کړه او د (۱۳۶۶ل) کال په بهير کې چاپ شوه، پر (۱۳۶۷ل) کال د پښتو څانگې محصل او د ځوانو ليکوالو د انجمن غړی وم، د پوهنځي په بهير کې مې د خپلو شعرونو مجموعه (مټکور) چاپ شوه او همدارنگه د (نيمگري ارمانونه) په نوم مې د (محمد عالم حيران) د شعرونو يوه ټولگه راټوله او چاپ کړه. پر (۱۳۷۰) کال د ازموينې له لارې د پښتو څانگې د کدر غړی شوم او تردې دمه دې (۱۳۹۶ل) کال د لړم مياشتې پورې دې دندې ته دوام ورکوم. له (۱۳۷۰ل) کال څخه تر (۱۳۸۱ل) کال يانې افغانستان ته د بهرنيانو تر راتگ پورې مې خپل نږدې (۲۳) عنوانه بېلابېل اثار چاپ کړل. د (هيليې)، (کابل پوهنتون) او (شمشاد) مجلو د مسول مدير په

توگه مې هم ورسره هممهاله کار وکړ او د همدې مهال په بهير کې مې د بېلابېلو ليکوالو تر (سلو عنوانونو) زيات اثار ايډېټ او چاپ کړل. افغانستان باندي د بهرنيانو تر يرغل او يا افغانستان ته د بهرنيو ځواکونو تر راتگ وروسته مې هم په خپل فرهنگي کار کې هېڅ ډول ځنډ و ځنډ نه دی راوستی، پر يوه وخت مې (۳۳) عنوانه کتابونه چاپ کړل او د لسگونو نورو ليکوالو د اثارو چاپ ته مې زمينه برابره کړه. يوازې د (ملي تحريک) له لوري مو په دوو کلونو کې (۱۲۳) عنوانه بېلابېل اثار چاپ کړل. زما خپل څېړنيز، ادبي او نور هغه اثار چې ما راټول کړي او ټول چاپ شوي دي، شمېر يې اوس مهال تر (۴۴) عنوانونو پورته کېږي.

نور کلتوري، رسنيز او په دې ډگر کې خدماتي کارونه ټول ولس ته معلوم دي، دلته يې تفصيل ته اړتيا نه شته.

دا چې زما له خوا ليکل شوي او پنځول شوي اثار به څومره علمي، څېړنيز او شننيز وي، گټه او ارزښت به ولري که نه؟ دا قضاوت به لوستونکو او خپلې ټولنې ته پرېږدو. دا چې څوک په ((چانته)) کې څه لري که نه او د چا وينا او ليکنه له منطقه ډکه ده او د چا له کينې، بغض او عداوته، دا قضاوت به هم ټولنه کوي. بهرنيانو ته د نوکړۍ، غلامۍ او هغو ته د نه ستړي کېدونکي خدمت خبرې د بازار، کوڅې او هغو اشخاصو خبرې دي چې د تعلم، فرهنگ او انسانيت له اخلاقي دايرې څخه وتلي وي، ښه به وي چې دلته په تېرو (اوولسو کلونو) کې د هر چا

کار او زیار وارزول شي. عملي او نظري مبارزه دواړه وتلل شي، چا څه کړي؟ چا د افغانیت، اسلامیت او انسانیت چغه پورته کړې؟ څوک عملاً میدان ته وتلي او څوک تر برستنې لاندې ځان ته د مبارز خطاب کوي. زه د ټولو بهرنیانو او د هغو د کورنیو لاسپوڅو مخالف یم، که دا په ټوله کې لویديځوال وي، د دریشی او د نېکتایي په لباس کې د هغو کورني لاسپوڅي او یا هم په سپینه ربره او سپین لباس کې د اسلام تر پردې لاندې د پنجاب گوډاگیان وي، څوک چې د افغان او افغانستان مخالف وي، زه یې مخالف یم، د همت صیب په لیکنه کې په نامستقیم ډول د اقتصادي حقارت په گډون د هغه یو شمېر نورې عقدي هم ښکاري، خو زه نه غواړم دلته پر هغو ټولو بحث وکړم، ځکه چې دا مور له اصلي موضوع څخه لرې کوي، خدای (ج) دې ده ته همت ورکړي چې خپل ټول دروني رواني مشکلات په خپل همت رفع او دفع کړي. خو دلته غواړم ددې پیلیزې د گرامري تېروتنو له جملې څخه یو څو یې د بېلگې په ډول یادې کړم او هغه هم ددې لپاره چې دده د کتاب په متن کې هم دا ډول گرامري تېروتنې وې چې ما د اقتباس پر مهال هغه سمې کړې دي او بیا غواړم دده د لیکنې پر ځینو نورو برخو هم لنډه رڼا واچوم.

ددې پیلیزې متن په ټولیز ډول کراهت او ثقلت لري، د عطف توري (او) یادونه مو وکړه چې تر اړتیا زیات کارېدلی دی، جملې یې روانې نه دي، تامې جملې یې څرگندې نه دي، (سربلونه او اوستربلونه) لکه: (له، تر، باندې، لاندې، سره) او همدارنگه ترکیبي کلمې او نور

اړوند گرامري ضرورتونه سم نه دي کارېدلي، د ليکنينو پوره مراعت په کې نه دی شوی، لهجوي اغېز پرې څرگند دی، د کلمو تر منځ لازم ليکنی واټن نه دی مراعت شوی او همدارنگه نورې نيمگړتياوې په کې محسوسې دي. دې ټولو نيمگړتياوو متن له سلاسته ايستلی دی. دلته به يې يو څو بېلگې هم راوړم:

ناسمه بڼه: (پر ځمکه باندي او لاندي شتمني). سمه بڼه: تر ځمکې لاندي او د ځمکې پر سر شتمني. (پر) سربل د (باندي، سر، سربېره) لپاره راځي او (تر) د (لاندي) لپاره، دلته (پر) د دواړو اوستربلونو (لاندي او باندي) لپاره کارېدلی، د (پر) د کارونې ځايونه: د ځمکې پر سر، پر ځمکه باندي، پر مېز باندي. د (تر) کارونه: تر ځمکې لاندي، تر مېز لاندي، تر دې مهاله او نور...

ناسمه بڼه: (سره ددې چې...)، (د برېڅر او پردي پالني څخه د بد وړلو...)

سمه بڼه: (سره له دې چې...) (له برېڅر او پرديپالني څخه د بد وړلو...)

(له) او (سره) له يو بل سره تړلي دي نه (د)سره. د (له) پر ځای د(د) کارونه سمه نه ده. (له) د بېلتون او پيوستون لپاره راځي، اړوند او ستربلونه يې (سره، ځنې، څخه) او نور دي. (د) له (څخه، سره او ځنې) سره نه راځي.

(پردي پالنې) هم ناسمه ده، يو ځای بايد وليکل شي، (پرديپالنې)، لکه څنگه چې همت صيب د (لاسيوڅو)، په گډ ليکنه کې دا کار کړی دی، (لاس + پوڅو) يې نه دي ليکلي. ناسمه بڼه (د کتاب په نامه چاپ ته سپارل کېږي). دا د دري ژبې (به چاپ سپرده ميشود) ټکي پر ټکي ژباړه ده. سمه بڼه يې داده (د کتاب په نامه چاپېږي) دلته هم جمله لنډېږي، هم د ژباړې اغېز پرې نه ښکاري او هم جمله خپل اصلي مسير ته لوېږي.

ناسمه بڼه: (د هېواد په دننه او بهر کې)، سمه بڼه يې: (په هېواد کې او تر هېواده بهر). (تر) دلته د قيد لپاره راځي، يانې هغه کتاب چې هم يې په هېواد کې مينوال پيدا کړي او هم تر هېواده بهر نوره نړۍ کې، بله سمه بڼه يې دا هم کېدی شي، (هم په هېواد او هم په بهر کې).

ناسمه بڼه: (د اسلام او خپل هېواد او فرهنگ سره لېونۍ مينه لرم)، سمه بڼه: (له اسلام، خپل هېواد او فرهنگ سره لېونۍ مينه لرم)، دلته د همت صيب دوه (اوونه) پر يو (او) بدل شول، جمله هم روانه شوه او پيغام هم زيانمن نه شو. د (د) پر ځای (له) هم پر خپل ځای وکارول شو، د زيار صيب په وينا؛ ليکوال بايد ((دالونه)) ډېر او بېځايه ونه کاروي چې هم متن او هم سړي ته ډېر زيان رسوي.

ناسمه بڼه: (د ساړه غبرگون سره)، سمه بڼه يې: (له ساړه غبرگون سره)، ناسمه (پردي پالو، تالی څټو)، سمه بڼه: (پرديپالو، تالليڅټو). ليکپوهان وايي، دوه کلمې چې د يوه واحد مفهوم لپاره راوړل شوي

وي او د پيوستون قابليت ولري، نو که يو حای وليکل شي د مفهوم په افاده کې ډېره مرسته کولای او لوستونکي يې له خنډ او فاصلې پرته پر يوه مهال لوستلای شي.

د ليکنې د اوږدوالي له امله يې له نورو تېروتنو څخه تېرېږم، ليکنې يې که هم سمې کارولې وای، متن به دومره نه ټکنی کېده. د پښتو (ياگانو) د کارونې په برخه کې هم ستونزه لري.

په دې پيليزه يا د سر خبرو کې چې کومې گرامري تېروتنې شوي، د (ادب او ادبي کره کتنه) په نامه دده د کتاب په اصلي متن کې هم په لسگونو څه چې په سلگونو ځايه دې ته ورته تېروتنې راغلې دي، ما چې د همت صيب د کتاب له کومو برخو څخه گټه پورته کړې، په هغو کې مې دا تېروتنې او تومات سمې کړې دي، خو همت صيب نيوکه کوي چې ما ولې دا کار کړی دی، ما نه يوازې د همت صيب په ليکلي متن کې گرامري سمون راوړی، بلکې د نورو ليکوالو په متن کې هم چې زما په نظر کومه تېروتنه شوې او يا يې په ژباړل شوي متن کې پېچلتيا موجوده وه، هغه مې هم اصلاح کړي، خو پيغام کې مې لاسوهنه نه ده کړې؛ نچور او لنډون مې راوړی دی.

دلته به د بېلگې په توگه د همت صيب د کتاب يو څو جملو ته هم لنډه نغوته وکړو چې زه په کې بدلون راوړلو ته اړ شوی يم، د همت صيب د کتاب د ليکنې متن څو جملې:

- ...درغلي او جعل کاري کول....
- د سرو زرو سره...
- کره کتنه د ادب تر تاریخ د مخه رامنځته شوې ده.
- مصحفې په خپلو تذکره کې سوچه اوساده ژبه وکارول.

دا جملې ماپه دې بڼه اړولې دي:

- ...درغلي او جعل کاري کوله
- له سرو زرو سره....
- کره کتنه تر ادب تاریخ د مخه رامنځته شوې ده.
- مصحفې په خپلو تذکرو کې سوچه اوساده ژبه وکاروله

او همداسې نورې گڼې جملې او کلمې.

ددې جملو د سمون منطق دادی:

(درغلي) او (جعل کاري) دواړه لفظي مونثې کلمې دي، په پښتو کې فعل د جنس تابع دی. که تر فعل وړاندې کلمه مونث خصلت ولري، فعل هم همغه بڼه خپلوي او که مذکر خصلت ولري، همغه نږینه بڼه. (کول) د مذکر جمع حالت لپاره راځي، لکه: هغه ښه کارونه کول. محمود درغلي کوله یا یې جعل کاري کوله، څرنگه چې دلته تر فعل وړاندې (کارونه) مذکر جمع دي، نو ځکه ورته (کول) فعل وکارېده او (درغلي) له لفظي پلوه مونثه کلمه ده، نو ځکه ورته (کوله) فعل په مونث

ډول وکارېده.

کله چې په يوه جمله کې تر نوم وروسته (سره) کلمه يا (اوستر بل) راشي، نو تر هغه وړاندې ورسره (له) (سربل) يو ځای کېږي، نه (د). (له) د بېلتون او پيوستون لپاره دی او (د) د ملکيت مانا ورکوي؛ اضافه توری گڼل کېږي. مخکې مو هم يادونه وکړه.

له احمد سره راغلم، له محمود سره لارم

نه دا چې د احمد سره راغلم يا د محمود سره لارم.

له سرو زرو سره تلل کېږي، نه دا چې د سرو زرو سره تلل کېږي.

(کره کتنه د ادب تر تاريخ د مخه رامنځته شوې ده.) دا جمله هم د

گرامر له مخې سمه نه ده اوډل شوې.

(ادب تاريخ) يو ترکيبي نوم دی، لکه خپله (کره کتنه) يا (ادبي کره

کتنه) او (ادب تيوري)، لکه څنگه چې داسې نه شو ويلای: ((ژبپوهنه د

کره تر کتنې، د ادبي تر کره کتنې د مخه رامنځته شوې، يا د ادب تر

تيورۍ د مخه.)) نو دا هم سمه نه ده چې ادب تاريخ په خپل منځ کې

نيم کړو، د (ادب) او (تاريخ) تر منځ (تر) ورزيات کړو.

که سمه يې افاده کوو، نو داسې يې بايد ووايو: (کره کتنه تر ادب

تاريخ د مخه رامنځته شوې ده). نه دا چې؛ (کره کتنه د ادب تر تاريخ د

مخه رامنځته شوې ده).

همت صيب وايي: مصحفي په خپلو تذکرو کې سوچه او ساده ژبه

وکارول.

ما ليکلي: مصحفي په خپلو تذکرو کې سوچه او ساده ژبه وکاروله.

کېدی شي ځينو خلکو ته دا مسایل په ځينو گړدودونو کې سم

وېرېښي، خو مور د پښتو د عام گرامر خبره کوو.

په لسگونو ځايونو کې ما داسې سمون راوړی دی. مور بايد

محصلينو ته يوه کره او معياري ژبه او همدارنگه معياري ليکدود وړاندې

کوو، نه د هر ليکوال انفرادي ليکدود. که داسې وکړو، نو يو محصل به

يوازې په ليکنې برخه کې پر شلو ذهني لارو بوځو.

په ځينو ځايونو کې همت صيب نيوکه کړې چې ځينې کتابونه ما

يو ډول معرفي کړي او (يون) بل ډول. د کره کتنې ځينې کتابونه چې

همت صيب معرفي کړي، هغه نورو ليکوالو هم معرفي کړي، ما هغو ټول

کتابونه کتلي او بيا مې هغه په ډېر لنډيز سره لوستونکو ته معرفي کړي،

دا په دې مانا نه ده چې هغه ټول د همت صيب له کتاب څخه معرفي

شوي دي. همت صيب ځينې ځايونو کې د کتاب د پېژندنې تر څنگ

ځای ځای پر هغه کتاب د نورو ليکوالو تبصرو ته هم ور داخل شوی، په

داسې حال کې چې په ياده برخه کې ما غوښتل يوازې کتاب په ډېر

لنډيز سره معرفي کړم، نه دا چې د ټول کتاب ارزونه وشي او پر هغه

باندي کره کتنه، ځکه دلته محصل ته يوازې د کتاب لنډه پېژندنه

ضروري وه او که د هر کتاب هر اړخیزه ارزونه وای، نو د کره کتنې پر همدې (۲۸) کتابونو تر (۱۰۰۰) مخونو زیات څه لیکل کېدی شي.

همت صیب نیوکه کوي چې ولې دده د کتاب له متن څخه ځینې برخې رااخیستل شوي او ټولې برخې کټ مټ نه دي رااخیستل شوي، نو ځکه خو یې دخپل کتاب بشپړ متن هم ورسره د سند په توګه راوړی دی.

یو لیکوال چې د یو بل لیکوال له کتاب څخه کوم څه رااخلي، د خپل ضرورت مطابق یې رااخلي په تېره بیا هغه برخه چې له ټاکل شوې موضوع سره سمون وځوري، د هغه د کتاب د ټول متن پر انتقال مکلف نه دی.

یوازې یو څو کتابونه به د بېلګې په توګه راوړو چې همت صیب وایي ولې یې زما د متن په شان نه دي راوړي.

۱- کتاب الشعر: کتاب الشعر ما په دې ډول معرفي کړی دی:

دا کتاب اصلاً د یونان د نامتو فیلسوف او حکیم (ارسطو) د بوطیقا (Poetics) پښتو ژباړه ده. دا اثر (مولوي محمد اسرافیل) ژباړلی او د پېښور پوهنتون د پښتو اکاډمۍ مشر (مولانا عبدالقادر) پرې بیا کتنه کړې. یاد اثر پر (۱۹۵۸م، ۱۳۳۷ل) کال په پېښور کې د پښتو اکاډمۍ له خوا چاپ شوی دی.

لکه څنگه چې څرگنده ده، بوطیقا د شعر او شاعرۍ په اړه په نړۍ کې لومړنی منظم اثر گڼل کېږي، دغسې په پښتو کې ددې اثر ژباړه هم د کره کتنې په برخه کې لومړنی ژباړل شوی اثر گڼل کېږي. ارسطو په دې اثر کې پر شاعرۍ باندې عمومي او متوازن نظر بښدلی، د شاعرۍ ډولونه یې بیان کړي، جنګي شاعري یې توضیح کړې، د کره کتونکو اعتراض او هغو ته د ځواب ورکولو اصول یې بیان کړي دي. د ارسطو دا اثر د (نظمیات) په نامه (قلندر مومند) هم ژباړلی دی او پر (۱۹۶۳م، ۱۳۴۲ل) کال یې په پېښور کې خپور کړی دی.

د همت صیب متن په دې ډول دی: ((کتاب الشعر :

په ۱۹۵۸ع. کال کتاب الشعر چې د ادبي کره کتنې د نظریې په هکله د یونان د نامتو لرغوني حکیم ارسطو د «Poetics» (بوطیقا) د نامتو کتاب پښتو ژباړه ده، مولوي محمد اسرائیل وژباړی او د پېښور پوهنتون د پښتو اکاډمۍ مشر (ډایرکټر) مولانا عبد القادر بیاحلي کتنه (نظرثاني) ورته کړې او د پېښور پوهنتون د پښتو اکاډمۍ لخوا خپور سوی دی.

په دې حساب لکه څنگه چې بوطیقا (همدغه کتاب الشعر) د کره کتنې لومړنی کتاب دی، دغسې دغه کتاب د کره کتنې په هکله په پښتو لومړنی ژباړل سوی او خپور سوی کتاب هم دی.

د کتاب د نیو لیک له مخې د بوطیقا یا د شعر هنر د کتاب موضوعات دغه دي: په شاعرۍ باندې عمومي او بالموازنه نظر_ د

شاعری قسمونه، د الميې بحث، جنگي شاعري، د نقادانو د اعتراض او د هغو د جواب ورکولو اصول، د جنگي شاعری نه الميه ډېره غوره ده، په کتاب کښي چي د کومو خلقو ذکر راغلی دی د هنوی لنډ حالات.

کتاب الشعر د دنيا په اکثرو ژبو کښي ترجمه شوی دی او ډېرو لوړو علماوو او ادیبانو پرې اوږدې اوږدې شرحي ليکلي دي.

په پای کي باید هیره نه کړو چي د ارسطو بوطیقا قلندر مومند هم د «نظمیات» په نامه په پښتو ژباړلي او په ۱۹۶۳ع. کال په پېښور کي خپره سوې ده. ((

۷- مقدمه د شعر او شاعری: دا اثر ما په دې ډول معرفي

کړی دی:

(مقدمه د شعر او شاعری) پروفیسور محمد نواز طایر له اردو څخه پښتو ته ژباړلي ده. د اثر لیکوال د اردو ژبي نامتو کره کتونکي (الطاف حسین حالی) دی. د کتاب پښتو ژباړه د (۱۳۶۰ل، ۱۹۸۱م) کال په اپریل کې د پېښور پوهنتون د پښتو اکاډمی له خوا چاپ شوې ده. په دې اثر کې د اردو ژبي د ادبیاتو پر څرنگوالي کره کتنه شوې، د کره کتنې عام اصول بیان شوي دي. د کره کتنې دا اصول اکثره د نړۍ د نورو ژبو پر ادبیاتو هم د تطبیق وړ دي.

همت صیب بیا دا کتاب داسې معرفي کړی دی:

((په همدغه ۱۹۸۱ع. کال د اردو ژبې د ادبي کره کتنې د نظريې يو نامتو، لومړنی کتاب؛ «مقدمه شعر و شاعری» د «مقدمه د شعر و شاعری» په نامه وژباړل سو. دغه کتاب د اردو ژبې وتلي کره کتونکي او شاعر خواجه الطاف حسين حالي ليکلی، پروفيسر محمد نواز طائر په پښتو ژباړلی دی او د دغه کال په اپريل کې د پېښور پوهنتون د پښتو اکاډمۍ لخوا خپور سوی دی. پر دې کتاب د پېښور پوهنتون مشر پروفيسر محمد زبير صاحب زاده يوه لنډه سريزه ليکلې چې د سر خبري يې دادی:)) نورې خبرې بيا پسې ادامه پيدا کوي او نږدې دوه نيمو مخونو ته رسېږي.

۹- د خيرالبيان تنقيدي مطالعه: ما په دې ډول معرفي

کړی دی:

دا د قلندر مومند يو اثر دی چې پر (۱۹۸۸م)، (۱۳۶۷ل) کال په پېښور کې خپور شوی دی. د مخونو شمېر يې (۳۵۶) ته رسېږي. قلندر مومند په دې اثر کې د خيرالبيان پر هغه چاپ چې په فوتو افسېټ ډول په کابل کې چاپ شوی او د خيرالبيان پر هغه متن چې په پېښور کې د پښتو اکاډمۍ له خوا خپور شوی دی، پر دې دواړو متنونو بحث کړی دی. د قلندر مومند په نظر هغه متن چې دی يې کره بولي له دغو دواړو متنونو څخه اخيستل شوی، چې د درېيم متن بڼه لري. د (پټه خزانه فی الميزان) په شان د قلندر مومند پر دې اثر

هم د نورو کره کتونکو له خوا نیوکې شوي او هغه یې سالمه کره کتنه نه ده بللې.

همت صیب دا کتاب په دې ډول معرفي کړی دی:

((د خیر البیان تنقیدي مطالعه:

دغه راز په همدغه ۱۹۸۸ع. کال د خدای بخښلي قلندر مومند لخوا د حضرت بايزيد روښان! پر نامتو کتاب « خیر البیان » باندې د کره کتنې یو کتاب له پېښور څخه خپور سو. د دغه کتاب فهرست ته چي گورو په (۳۵۶) مخونو کي د مقدمه، ضميمې، مراجع، متن، نوټونه، تمه، اشاره (الف)، اشاره (ب) تر سرليکونو لاندې ليکل سوی دی. خو کله چي د کتاب پاڼي را اړوو د مقدمې کلمه نسته او د کتاب له لومړي مخ څخه د « هو الناصر » تر سرليک لاندې تر (۱۷۹) مخ پوري د سريزي په دود خبري سوي دي. د کتاب له (۱۹۱) مخ څخه تر (۲۹۳) مخ پوري د خیر البیان هغه متن راغلی دی چي قلندر مومند یې درست او اصلي بولي.

د خیر البیان دغه متن د کابل د فوتو آفسیت چاپ او د پېښور د پښتو اکاډیمي د چاپ سره توپير لري او د قلندر مومند په وينا دا نسخه له دغو دواړو نسخو څخه اخذ سوی دريم قرأت دی، چي د ده په زعم اصل خیر البیان دی. خو پر دې کره کتنه باندې ځيني ادبپوهان نیوکي کوي، لکه چي ښاغلی زلمی هیوادمل په خپل کتاب د « ادبي کره کتنې ډولونه » (۱۵) مخ کي وايي: « د ښاغلي قلندر

مومند پټه خزانه في الميزان او د خير البيان تنقيدي مطالعه مقدمه داسې نقدونه دي چې زه يې په دغسې څېړنو کې ضرور يادوم، خو دا د دې معنی نه لري چې زه ورسره موافق یم. زه د دغو نقدونو له په سلو کې نوي خبرو سره موافق نه یم او دغه آثار د نقد له اصولو او معيارونو ډېر په کروهنو ليري آثار بولم، ما د دغو دواړو نقدونو د ځينو برخو په رد کې د محمد هوتک ژوند او مزار او د پښتو د ادبي تاريخ د منابعو پېژندنه او ارزيايي او نورو آثارو کې څه ليکلي دي. له دې نقدونو سره نه يوازي زه، بلکه زما په څېر په لسگونو نور ليکوال او ادبي محققين هم نه دي موافق». دا د همت صيب متن و. پورتنی متن هم څو ځايه همغه شان گرامري تېروتنې لري چې ما يې ځينې بېلگې د مخه راوړې، د ليکنې د اوږدوالي له امله يې له تشریح څخه تېرېږم.

۱۰- د رنگ او بو قافله: ما ياد اثر په دې ډول معرفي کړی

دی:

دا د ډاکټر اقبال نسيم خټک اثر دی، چې پر (۱۹۹۱م، ۱۳۷۰ل) کال په پېښور کې چاپ شوی دی. د کتاب د ټولو مخونو شمېر (۴۰۲) ته رسېږي. دا اثر د تحقيق او تنقيد يو امتزاج دی يانې دا دوه برخې په کې رانغښتل شوي دي. په دې اثر کې د (عبدالحميد مومند)، (کامگار خټک)، (کاظم خان شيدا) او (علي خان) پر ژوند، شاعرۍ او هنر باندې څېړنه او کره کتنه شوې ده. دا اثر د يوه تدریسي کتاب د

معیارونو په پام کې نیولو سره لیکل شوی دی او هڅه شوې چې زده کوونکي ورڅخه د یوه ادبي تدریسي اثر په توګه ګټه پورته کړي. دا اثر د لیکوال د ډېرو کلونو د زیار او کار ثمر دی.

همت صیب بیا داسې معرفي کړی دی:

((د رنگ او بو قافله:

د ۱۴۱۲ س. کال په حسن حسین میاشت کې چې د ۱۹۹۱ ع. د جولای سره سمون خوري د څلورو پخوانیو شاعرانو؛ عبد الحمید ماشوخیل، کامگار خټک، کاظم خان شیدا او علي خان پر ژوند او فن باندي د ډاکټر ایم اقبال نسیم خټک د څېړنو او کره کتنو کتاب د پېښور پوهنتون لخوا په (۴۰۲) مخونو کې خپور سو.

ډاکټر ایم اقبال نسیم خټک د دغه کتاب په سریزه کې وایي: «په دغه قافله کې چې کومې مقالې شاملې کړې شوي دي، په دې کېبې تحقیق هم شته او تنقید هم، د تدریسي ضروریاتو خیال هم پکېبې ساتل شوی دی او د لیک د معیار هم. ما دغه مقالې د تحقیق د اصولو په رنډا کېبې ځکه اولیکلې چه په پښتو کېبې تحقیق او تنقید ډېر کم دی او بیادبي تنقید خو په پښتو کېبې لټول شي شوملې شاربل دي. دلته خو په هرڅه کېبې روغ نيتي کمه او پره جنبه زیاته وي. هرڅوک د خپل شخصیت تشهیر نه پر ادب زیات فوقیت ورکوي هم دغه وجه ده چې په ادب کېبې د تنقید او تحقیق ځای جانبداری او کردار کېبې نیولی دی. که چرته زموږ لیکونکیو د تنقید یا تحقیق په

اصولو عمل اونه کړو، نو د پښتو جولي به د تحقيقي او تنقيدي ادب نه همېشه د پاره خالي وي .»

د کتاب نوم د بناغلي حبيب الله رفيع په مشوره اينوول سوی دی چي د کاظم خان شيدا له دې شعر څخه اخيستل سوی دی :

د غنچې د رباط ور په واکېده دی قافله د رنگ وېو د رومي صبا

شه

کاظم خان شيدا په دې يوه شعر کي دادب يو څپڅپانده سمندر په هنر او شعري نازک خيالي سره په کوزه کي ځای کړی دی، دلته له رنگ څخه موخه هنر يا په بله وينا هنري بڼه ده، چي له هنري ښکلا څخه عبارت ده او له بو څخه نازک خيال يا په بله وينا مضمون يا معنا عبارت ده، يعني په عامه توگه د شاعر کلام او دلته د دغو څلورو پخو شاعرانو شعرونه د هنر او اند له مخي ښکلي او خوشبويه دي او د هنري او ادبي شان او شوکت قافله باله سي. شعر ډېر ښکلی دی خو دلته د ډېرو خبروځای نه دی.

صاحب شاه صابر ليکي: « د دغه مقالو د پاره په موادو راغونډولو کښي خوارې شوې ده، خو د گڼو او اوږدو اقتباساتو را نقل کولو، د شاعرانو د زيات شمېر شعرونو رانقل کولو، د هغوی د شاعرۍ په مختلفو اړخونو گڼ شمېره صنعتونو او اصطلاحگانو د استعمال په حقله بحثونو او شعري حوالو د دغه ليکونو رنگ وېو کمزورې کړې ده .» (پښتو ادب کښي تحقيق او تنقيد [۱۲۹] مخ).

دا خو د صابر صاحب خبرې وې، اما کتاب د ليکوال د ډېرو کلونو تجربو او ډېرو څېړنو او ښو کره کتنيزو اندونو پايله ده.)) دا د رنگ اوبو قافله اثر معرفي وه چې همت صيب کړې وه، اوس نو درانه لوستونکي په تېره بيا محصلين او د تدریسي ډگر څانگوال ښه قضاوت کولای شي چې کوم نثر يا متن روان، سليس، تدریسي او له اړتيا سره سم لنډ او واضح دی.

ددې ترڅنگ هغه کتابونه چې د همت صيب په کتاب کې يې معرفي نه ده راغلي، يو څو يې دلته د بېلگې په توگه راوړم:

پټه خزانه تول پارسنگ:

دا د کوزې پښتونخوا د يو نامتو څېړونکي (همېش خليل) يو کره کتنيز اثر دی، چې په پېښور کې چاپ شوی دی. دا اثر اصلاً د (قلندر مومند) د اثر (پټه خزانه فی الميزان) د هغو شکونو، نيوکو او انتقادونو ځواب دی، چې هغه په خپل دې اثر کې پر (پټه خزانه) څرگند کړي دي. په دې اثر کې يو پر يو د (قلندر مومند) نيوکو ته ځواب ويل شوی دی.

د پټې خزاني ميزان رښتيا ميزان دی؟

دا د زرین انځور او استاد محمد اصف صميم گډ اثر دی، چې په پېښور کې چاپ شوی دی. په دې اثر کې د استاد صميم او زرین انځور يو څو هغه ليکنې راغلي دي، چې د قلندر مومند د هغو نيوکو په اړه ليکل شوي، چې ده په خپل اثر ((پټه خزانه فی الميزان)) کې

راوړي دي. دې اثر کې هڅه شوې، د علمي دلایلو له مخې د قلندر مومند یو زیات شمېر هغو انتقادونو ته منطقي ځواب وویل شي چې هغه د پټې خزانې پر بېلابېلو خواوو څرگند کړي دي.

د کره کتنې تاریخي پس منظر او معیارونه:

د کانديد اکاډميسين محمدصديق روھي اثر دی، چې پر (۱۳۸۰ل) کال د محمدصديق روھي فرهنگي ټولنې له خوا په پېښور کې چاپ شوی دی. په دې اثر کې راغلي محتويات همغه دي چې اکثره يې په (ادبي څېړنې) اثر کې راغلي دي، خو دلته د يوه ځانگړي اثر په توگه هم چاپ شوی دی.

د پښتو شعر اوسمهالي بهير کره کتنه:

د عبدالغفور لېوال اثر دی، چې پر (۱۳۸۱ل) کال په کابل کې چاپ شوی دی. په دې اثر کې د پښتو د اوسني شعر په تېره بيا د طالبانو د واکمنۍ تر ختمېدو پورې يو شمېر مخکښو شاعرانو پر شعرونو باندې کره کتنه شوې، هغه څېړل شوې، شنل شوي او ارزول شوي دي.

ما ټول کتابونه دغسې په لنډيز سره معرفي کړي.

د محصلينو لپاره همدومره معلومات بس وو، د زياتو معلوماتو لپاره خپله اثر ته مراجعه کولای شي.

د يوه اثر زياتې تشریح او توضیح ته دلته هېڅ اړتیا نه وه، د هر کتاب اړوند مهم معلومات ټول په لنډيز سره په کې راغلي دي.

دراڼه لوستونکي دې خپله قضاوت وکړي چې د يوه محصل لپاره کوم متن خوږ، لنډ او سيلس دی: دلته ما (کره کتنه) اثر ټول د کتابونو معرفي ته نه دی وقف کړی، دا کتابونه په ډېر لنډيز سره په دې خاطر معرفي شوي چې لوستونکي يا محصلين په پښتو کې د کره کتنې په باب له نورو ليکل شويو اثارو سره د اشنایي او زياتو معلوماتو لپاره هغو ته مراجعه وکړي.

بل ځای ليکي چې ما خو په خپل کتاب کې د عربي نړۍ (۲۲) کره کتونکي معرفي کړي وو، ده ولې (۱۱) معرفي کړي دي. ما چې د کره کتنې کوم کتاب ليکلی، په دې کې د ټولو عربي کره کتنو د پېژندنې اړتیا نه وه، ددې لپاره چې محصلين لږ تر لږه له عربي کره کتونکو سره اشنا شي، يو څو يې د بېلگې په توگه ياد شوي دي.

د پېژندل شويو عربي کره کتونکو اخځ هم ښودل شوی، وگورئ، کره کتنه (۱۱۵) مخ. اخځ يې په دې ډول ښودل شوی دی:

(۲۷: ۴۲۸-۴۳۹). د اخځ شرح داده چې (۲۷) گڼه اخځ، (ادب او ادبي کره کتنه) اثر دی چې عبدالملک همت ليکلی، په دې اثر کې دغه برخه د ياد کتاب له (۴۲۸-۴۳۹) مخونو څخه رااخيستل شوې او د نورو عربي کره کتونکو په باب داسې يادونه شوې ده: ((يادونې وړ ده چې د عربي ژبې د ادبياتو په معاصره دوره کې نور په سلگونو کره

کتونکي شته، چې د ټولو پېژندنه دلته ناشونې ده، دا یو څو تنه د بېلګې په یاد شول.)) کره کتنه (۱۵مخ).

دلته نه د ټول کتاب د متن کټ مټ انتقال ته اړتیا وه، نه هم د ټولو کره کتونکو پېژندنې ته چې په عربي نړۍ کې تېر شوي، نه یو کتاب او نه هم څو کتابونه ددې موضوع د ځایونې ظرفیت لري. که په غرب کې هم کره کتنې ته نغوته شوې او د استاد روحي له کتاب او نورو اثارو څخه ګټه پورته شوې، هلته هم ټول کره کتونکي نه دي معرفي شوي، نه هم د ټولو د پېژندنې اړتیا وه او نه یوه واحد تدریسي کتاب د ټولو د ځایونې وس لري.

همت صیب وايي: ځینې عربي نومونه ناسم ثبت شوي دي، کېدی شي، لکه څنګه چې ځینې عرب لیکوال د ځینو پښتو نومونو په ثبت کې تېروتنه کوي، داسې پښتانه لیکوال هم کېدی شي، له یوه اخځه بل ته او له بله بل ته د ځینو عربي نومونو په لیکلو کې له ستونزو سره مخ شي. نه یوازې د عربي نومونو، بلکې د لاتین، یوناني او نورو ژبو په نومونو کې هم ستونزه شته، همدا (اپلاتون) او (ارسطو) تر اوسه په څو ډوله لیکل کېږي: افلاتون، افلاطون، اپلاتون، ارستو، ارسطو، دې کې کوم یو سم دی؟ دلته هم کېدی شي، ځینې نومونه تکرار راغلي وي، ځینې ناسم ثبت شوي وي، له یو نوم څخه د یوې کامې (،) په زیاتېدو سره دوه نومونه جوړ شوي وي، خو دې ډول احتمالي تېروتنو ته د کتاب په (۲) مخ کې مخکې تر مخکې اشاره شوې ده: ((طبعي خبره ده

چې دا اثر به خپلې خپلې نیمگړتیاوې هم ولري، خو ډېرې تېروتنې به تر چاپ وروسته په عملي ډگر کې څرگندېږي، هیله ده درانه لوستونکي او محصلین یې د لوستلو او کتلو پر مهال هغه څرگندې او راپه گوته کړي چې په بل چاپ کې هغه نیمگړتیاوې سمې او نورې زیاتونې هم ورسره مل شي.))

همت صیب پر عربي ژبه زما د نه پوهېدو خبره هم د یوه پېغور په بڼه مطرح کړې او خپل علمي فضیلت یې دلته په یو نه یو ډول څرگند کړی دی.

زه خو پر عربي ژبه د پوهېدو دعوه نه لرم، خو د گڼ شمېر عربي لغتونو پر لغوي مانا مې سر خلاص دی، پر دې پوهېږم چې عربي دي او یا عربي رېښه لري، لکه په خپله (عبدالمالک). (مالک) د (ملک) له مصدر څخه جوړ شوی چې (ثلاثي مجرد) گڼل کېږي، نورې کلمې چې له همدې مصدره رغېدلې، دادي: ملوک، تمليک، ملکیت، مالکین، مالک الملک، املاک، مملکت او داسې نورې، (عبد) د بنده مانا لري، (عبدالمالک) د (مالک بنده) ته وايي.

ما په خپل کتاب کې یادونه کړې چې ما په دې اثر کې د عبدالمالک همت (ادب او ادبي کره کتنه) کتاب څخه ډېره گټه اخیستې، هدف مې تر ډېره حده محتوایي غنا وه، زه بیا هم وایم چې دا کتاب د محتوا له پلوه خورا غنیمت کتاب دی، خو نه د ژبني او گرامري جوړښت له نظره. که له دې لیده یې تر ژبپوهنیزې کره کتنې لاندې

ونیسو، نو کېدی شي پر ژبنيو او گرامري تېروتنو يې ډېر څه وليکل شي. په ژباړل شوي متن کې خو ستونزې لا نورې هم زياتې دي، يوازې يو عنوان به د بېلگې په توگه راوړو: د همت صيب د کتاب (۲۷۱) مخ، ۱۵ به لوستونکو ته څه پيغام ولري؟ ((ساختيائي يا ساختگرا يا ساختارگرا کره کتنه))، دا څه ډول ترکيب دی، پښتو کې ورته څه وايي؟

فکر وکړئ چې عنوان کې داسې حال وي، نور متن کې به دا ډول ترکيبونه څومره وي؟

ما په خپل کتاب کې پر کتابونو کره کتنه نه کوله، يوازې دهغو له محتوا څخه مې د نوي اثر لپاره گټه پورته کوله. د همت صيب د کتاب د پېژندنې په برخه کې مې ددغه کتاب ځانگړې يادونه هم کړې ده.

ددې کتاب د پېژندنې په باب ما ويلي: ((۱- ادب او ادبي کره کتنه: دا اثر ښاغلي عبدالملک همت ليکلی دی، په دې اثر کې د ژباړې او تاليف دواړه برخې شاملې دي، ليکوال خورا زيار په کې گاللی دی، نه يوازې د کره کتنې په باب په کې معلومات راټول شوي، بلکې د ادب، ادبپوهنې، د ادب ښوونځي، د ادبياتو شننه او څېړنه هم په کې راغلي دي. دا اثر ټول (۶۶۸) مخونه لري. ادب او ادبپوهنه، ادب د اسلامي نظريې له مخې، ادب او ادبپوهنه د اوسنۍ لويديزې نظريې له مخې، ادبي کره کتنه، مفهوم او ارزښت، ادبي کره کتنه له پخوا څخه تراوسه، اسلامي کره کتنه، دري کره کتنه، اردو کره کتنه او پښتو کره کتنه يې اساسي سرليکونه دي. تر دغه هر يو اساسي سرليک لاندې بيا څو نور څنگزني سرليکونه دي، چې هره موضوع يې په هر

اړخيز ډول خپرلي ده. دا اثر په بشکلي قطع او صحافت پر (۲۰۰۶م)، (۱۳۸۵ل) کال په کوبته کې د صحاف نشراتي موسسې له خوا د يو زر ټوکو په شمېر چاپ شوی دی او دا اثر چې اوس لولئ په دې کې هم د همدې اثر (ادب او ادبي کره کتنه) اثر څخه زياته گټه اخيستل شوې ده)) زما اثر (کره کتنه) (۴۰۵-۴۰۱ مخونه)

نو کله چې يو څوک له کوم اثر څخه گټه پورته کوي، اخځ هم په دقيق ډول بسپي، کتاب او مخونه يې هم په ثابت ډول بسپي او په ځانگړي ډول د کتاب يادونه هم کوي، نو بيا ((ادبي غلا)) څه مانا؟ کاشکې بناغلي همت صيب همدې متن ته پاملرنه کړې وای. همت صيب چې په خپل کتاب (ادب- ادبي کره کتنه) کې له کومو اخځونو څخه گټه اخيستې، ځينو ته يې د کتاب په متن کې اشاره کړې او نور يې بيا يوازې د کتاب په پای کې په لنډيز سره بنودلي دي، خو دلته هر څه څرگند دي.

بناغلي همت چې په خپل اثر کې له نږدې (۱۳۱) اخځونو څخه گټه اخيستې، نو دېته هم ((ادبي غلا)) ويل کېدی شي؟

د همت صيب اثر يو ښه څېړنيز، شننيز او د کره کتنې په باب يو تاريخي اثر دی، چې لوستونکو ته په دې برخه کې ښه معلومات ورکوي، خو تدریسي بڼه نه لري، ده هم له بېلابېلو اثارو څخه گټه پورته کړې. (۱۳۱) اثار يې ورپسې پلټلي، خو په خپل ژبني او گړدويز طرز يې ليکلی دی.

په کره کتنه کې يو مهم اصل دادی چې کره کتونکی بايد حلیم، صبور او عادل وي، کينه، احساسات او شخصي عقدي، د کره کتونکي سياسي، مذهبي او نور تمايلات د ادبي کره کتونکي له شان سره مناسب نه دي، بناغلي همت په دې ليکنه کې د سياسي، مذهبي، شخصي او اقتصادي عقدي تر اغېز لاندې راغلی، خپل همت ته يې يو څه صدمه رسولې ده. ډېر ژر يې د قاضي او څارنوال په توگه حکم صادر کړی دی. اصلي کره کتونکی همغه دی چې خپل دلايل وړاندې کړي، نتيجه او وروستی قضاوت لوستونکو ته پرېږدي.

دا يې هم ليکلي چې ولې (يون) په خپل متن کې دده ټول هغه متون نه دي راوړي چې په عربي ژبه وو، دده په اصطلاح (اسلامي کسوت) يې ځنې ايستلی، يانې ولې يې له پښتو ژباړې سره عربي متن نه دی راوړی؟ يو حديث شريف ته يې هم اشاره کړې چې ولې يې يوازې ژباړه راوړې يا پيغام او محتوا راوړل شوي. له دې خبرو څخه د همت صيب غرض کېدی شي دا وي چې خپل ديني يا مذهبي فضيلت وښيي، که داسې نه وي نو چې ده هم له عربي څخه کوم متون ژباړلي، ان ديني متون، هلته هم له پښتو ژباړې سره په ټولو برخو کې عربي متن نه دی راغلی، بل دا خو د ديني متونو د ژباړې، تحليل او شنې کوم اثر نه دی او يا هم کومه ملايي ژباړه چې حتمي دې ورسره څنگ په څنگ عربي متن هم راوړل شي او هغه دې بيا هم ټکي پر ټکي وژباړل شي. که په مقدسو ديني متونو کې د انتقال پر مهال خدای مه کړه يو توری هم کښته او پورته شي؛ کم او زيات، وړاندې او وروسته شي، يا په کې

چاپي تېروتنې وشي، نو بيا خو به د کتاب نورې ټولې بېلگې پر ځای پاتې وي او ليکوال به د تکفير له توره ځان نه شي خلاصولای، لکه اوس چې د همت صيب زړه دی، خبره همغه لوري ته بوځي.

همت صيب په خپله ليکنه کې تردې حده د احساساتو تر اغېز لاندې راغلی دی چې د (کره کتنې) او (ادب) تر منځ توپير يې هم له ياده وتی او يا هم کېدی شي سر يې پرې نه وي خلاص شوی. سره له دې چې کتاب يې هم پر همدې (ادب او ادبي کره کتنې) ليکلی دی. ادب هنر دی او کره کتنه علم دی. ادب کې احساس، ولوله، عاطفه، تخيل او تفکر ټول ځای لري، خو کره کتنه بيا د علم په توگه له تفکر پرته دې نورو برخو ته څه ډېره اړتيا نه لري. شعر، کيسه او نوره ټوله هغه ليکنې يا گړنې وينا چې هنري ارزښت لري، هغې ته ادب يا ادبيات ويل کېږي او هغه پوهه چې بيا همدا هنر (ادبيات) څېړي، کره کوي يې او ارزوي يې، هغې ته بيا (کره کتنه) وايي. څوک چې ادبيات پنځوي، هغه ته (اديب) وايي او څوک چې ادبيات ارزوي، هغه ته بيا (ادبپوه) وايي. همت صيب ليکلي چې ((ادبي غلا))، ايا همت صيب کوم ادبي اثر؛ شعر، لنډه کيسه، ناول، طنز يا بل څه ليکلي چې د هغو متن، محتوا، فکر او يا هنري جوهر خدای مه کره ما او يا بل چا ترې ترورلي او په خپل نامه يې کړي، چې ده پرې د ((ادبي غلا)) تور پورې کړی او که نه د ده له علمي او څېړنيز کتاب (ادب او ادبي کره کتنه) څخه د يوه څرگند اخځ په توگه کار اخيستل شوی دی ؟ په دې حالت کې که بيا هم دی نا راضه و، نو بيا يې بايد ليکلي وای: ((علمي

غلا)) چې خبره خو يې يو څه علمي منطق ته برابره شوې وای، ځيرمن ليکوال ټول د (ادب) او (ادبپوهنې) پر توپير پوهېږي، خو يوازې همغه څوک پرې ځان نه پوهوي چې کتاب پرې ليکي.

همت صيب خپله ليکنه د خپل کتاب د متن پر بيا راغبرگولو غځولې ده او همدارنگه زما د کتاب د ځينو برخو په راوړلو سره، زياته برخه يې د همغو عرب ليکوالو يا کره کتنو پر پېژندنه راڅرخي چې ده په خپل کتاب کې په نسبتاً تفصيلي او ما بيا د همده له کتاب څخه په لنډيز سره پېژندلي دي. ددې ترڅنگ ده د کره کتنې (۱۸) کتابونه معرفي کړي او ما (۲۸) عنوانه. ده هر کتاب نسبتاً په تفصيل سره پېژندلی او ځينو ځايونو کې د همغه کتاب به باب د نورو ليکوالو تبصرو ته هم وداخل شوی او ما بيا اړوند کتابونه په ډېر لنډيز سره معرفي کړي دي. ده فکر کړی چې دا کتابونه يې دده د کتاب د معرفي پر اساس معرفي کړي، په داسې حال کې چې ددې کتابونو يو زيات شمېر ما سره په خپله موجود وو، اکثره يې په ځانگړې ډول معرفي شوي او يو نيم که دده له کتابه هم معرفي شوي، هغه د کتاب د لنډيز پېژندنې پر اساس دي، نه دا چې دده متن په پام کې نيول شوی او يا ورته اړتيا وه.

که ښاغلي همت په خپل کتاب کې ليکلي وای چې له دې کتاب (ادب او ادبي کره کتنه) څخه هېڅوک هېڅ ډول اقتباس نه شي کولای او که کوي يې هم، نو سل په سلو کې دې دده متن کې مټ انتقالوي، که تېروتنه هم په کې وي، نو بيا يې حق درلود چې اعتراض وکړي.

ښاغلي همت ليکلي چې يون د کره کتنې ډولونه او ادبي ښوونځي دواړه معرفي کړي، په داسې حال کې چې دا دواړه بېلابېل شيان دي، ادبي ښوونځي د کره کتنې په ډولونو کې نه راځي، بايد دلته يې نه وای معرفي کړي، همت صيب که د کتاب څلورم څپرکي ته پام کړی وای؛ (۱۳۷) او (۱۳۸) مخونه يې لږ په دقت سره لوستي وای، کېدی شي دا نيوکه يې هم ځای پر ځای حل شوې وای، يو ځل بيایې هنې برخې ته پام رااړوم چې ما خپله په څرگندو ټکو ورته اشاره کړې ده، نو بيا دده يادونې ته څه اړتيا ده؟ وگورئ (کره کتنه) (۱۳۷) مخ، په دې ډول يادونه شوې ده:

((کره کتنيز او ادبي ښوونځي: د کره کتنې په بېلابېلو چاپ شويو اثارو کې د کره کتنې جريانونه او د ادبياتو بېلابېل ښوونځي اکثره د ادبياتو د ښوونځيو تر چتر لاندې خپرل شوي دي. کله چې يو ادبي ښوونځی رامنځته شوی او يوه مشخصه محتوايي او شکلي بڼه يې غوره کړې ده، نو بيا ادبپوهانو يا کره کتونکو همغه اثار چې ددې ښوونځي ساحې ته داخلېږي، د همغه ښوونځي د ځانگړنو په رڼا کې مطالعه کړي، شنلي او څېړلي دي. د يوه ادبي ښوونځي د پولو او ځانگړتياوو تشخيص هم د ادبپوهانو او کره کتونکو له خوا په گوته کېږي. نو که موږ غواړو د کره کتنې د ښوونځيو په باب رڼا واچوو، ضروري ده چې د ادبياتو بېلابېل ښوونځي هم وپېژنو، د همدغو ښوونځيو پېژندنه په حقيقت کې د کره کتنې د ښوونځيو بڼه اسانوي. په ځينو څېړنيزو اثارو کې د کره کتنې ښوونځي، ادبي ښوونځي او د

کره کتنې ډولونه تر یوه چتر لاندې خپرل شوي دي، په تېره بیا د کره کتنې ښوونځي او ډولونه. د کره کتنې د ښوونځي او د هغه د یو ډول ترمنځ یو څه توپیر په کار دی. په یوه کره کتنیز ښوونځي کې کېدی شي، د کره کتنې څو ډولونه مطرح شي، خو په پښتو او دري اکثره کتابونو کې ددې موضوعگانو په باب توپيرونو ته ډېره پاملرنه نه ده شوې.

دلته لومړی غواړو کره کتنیزو ښوونځيو ته لنډه نغوته وکړو او بیا ادبي ښوونځينو ته لار شو. ((

نو له دې متن سره سره چې بیا هم د چا سره نه خلاصېږي، خدای (ج) دې د هغه سر خلاص کړي.

نه غواړم دا لیکنه تر دې اوږده شي، درانه لوستونکي او گران محصلین کولای شي، زما په قلم لیکل شوی اثر (کره کتنه) او د نورو درنو لیکوالو ټول لیکل شوي اثار یو ځل بیا تر کره کتنې لاندې ونیسي، له مانیز، روزنیز، پوهنیز، ژبنیز، کره کتنیز او نورو اړخو له نظره یې په هر اړخیز ډول وڅېړي، له ټولو څخه دې گټه پورته کړي، خو کوم یو چې تر نورو خوږ، روزنیز او پوهنیز و، هغه دې زیات ولولي.

په پای کې غواړم یادونه وکړم چې درانه لوستونکي دې د هر اثر د پوستلو پر مهال دې خبرې ته ډېر پام وکړي چې یو ادبي، هنري، علمي یا تاریخي اثر د چا له خوا لیکل شوی او د چا لپاره لیکل شوی دی؟ د

فني، مسلکي او متخصص ليکوال او د اړوندې برخې د ځانگوال له خوا، که د يو ذوقې، اماتور او نامسلکي ليکوال او يا کوم بل کس له خوا، کله کله کېدی شي د يو اماتور ليکوال له خوا ځينې داسې اثار هم وليکل شي چې په ورته موضوع کې تر مسلکي ليکواله هم ډېر هر اړخيز او معلوماتي وي، خو که په ورته موضوع کې يې بيا تېروتنو ته پام وشي، نو د مسلکي شخص تېروتنې به بيا د نا مسلکي هغه په انډول ډېرې کمې او کم ضرره وي.

زموږ په پښتو ادب څېړنه کې د مسلکي ليکوالو کمې له ورايه احساسېږي، هر څوک چې په دې برخه کې يو گام پورته کوي، داستاينې وړ دی، خو ځينې وخت ناسمې ژباړې، ملايي املا او انشاء او پر خپل ليکنيز او گډوډيز سبک تر حده ډېر ټينگار، په علمي مسايلو کې د ځان په گټه له مذهب څخه ناوړه گټه اخيستنه او د ملايي له دريځه پر نورو توروته پورې کول، تر هر څه وړاندې په خپله د تور پورې کوونکي کمزوري او مانيز فقر په ډاگه کوي.

ددې ليکنې له سپيناوي سره سره که بيا هم د شکاک، منتقد او ځينو نورو لوستونکو قناعت نه وي حاصل شوی او موضوع بڼه نه وي روښانه شوې، نو کېدی شي دا او دېته ورته نورې موضوعگانې د ځوانو ليکوالو او طرفينو په حضور کې د تختې پر مخ شرح او همدارنگه د هر اثر د پرتلنې او اړوندو مسايلو په باب د پوښتنو او گروپونو په بڼه روښانه شي. ددې ترڅنگ کله چې يو ليکوال يو اثر وليکه او بيا يې لوستونکو

ته وړاندې کړ، لوستونکي حق لري چې دهغه په باب خپل نظر څرگند کړي، کره کتونکو ته هم دا حق خوندي دی، خو په دې شرط چې کره کتونکی، تېروتنې اصلاح او متن کره کړي، نه دا چې خپله کینه، بغض او عداوت د کره کتنې تر نامه پر نورو تحمیل کړي.

هیله ده دې سپیناوي د همت صیب یو لړ شکونو، نیوکو او اندېښنو ته تر یوه حده ځواب ویلای وي.

د عادلانه کره کتنې د بریا په هیله

مور د خپلې زمانې په کړلېچ کې

د ژوند پیل او پای داسې نه دي چې د صفر له نقطې پیل شي او همداسې عمومي يا افقي حرکت کوي. ژوند د زمانې په کړلېچ کې خپل کړلېچ او خپلې لوړې او ژورې لري، دا لوړې ژورې که څه هم د انسان په ژوندانه کې هغه ته په ډېر لوړ قیمت تمامېږي او هغه په کې له ډېرو ستړياوو سره مخامخېږي، خو بل نسل ته د پند په توګه ډېرې قيمتي وي او په وړيا ډول ورته د غټو تجربو په توګه پاتې کېږي. هوبنډيار ملتونه او ځيرک نسلونه بيا له دغو تجربو څخه د خپل ژوند د نښرازی او سمون په خاطر غټه ګټه پورته کوي او ویده نسلونه بيا دا تجربې په همغه قيمت يو ځل بيا تکراروي چې تر دې وړاندې نسل هم تېرې کړې وي.

مور په داسې يوه ټولنه کې ژوند کوي چې استثنايي حالات لري، ډېرې داسې پېښې هم په کې پېښېدې شي چې هېڅ اټکل يې نه وي شوی او د داسې پېښو احتمال هم په کې شته چې احتمال يې نه وي. ان ممکنات په کې ناممکن او ناممکن کارونه په کې ممکنېدې شي. دلته ژوند د سياسي، اقتصادي او ساينسي محاسباتو له مخې برابر نه دی، وړاندوينه هم په کې سمه نه راوځي، نو په داسې ټولنه کې ژوند کول او هلته د معيارونو له مخې د ژوند تېرول اسانه کار نه دی.

لکه څنگه چې پېښې دلته منظمې او ارګانیکې نه دي؛ استثنایي حالات هم په کې پېښېدې شي، دغسې شخصیت جوړونه هم په منظم او سستماتیک ډول نه رامنځته کېږي. دلته به یو شخصیت هم د زمانې د کرلېچ تر ډېرو پړاوونو تېرېږي، بیا کېدی شي د پوځوالي پړاو ته ورسېږي، خو دا پوځوالی هم په دې مانا نه دی چې ټول خلک به ورته درناوی کوي او په ټولنه کې به عام منښت ترلاسه کوي. کېدی شي ځینې یې په همدې لوړو ژورو کې مسخه شي او کړی کار یې هم د چا سترگو ته ونه درېږي.

له دې لیکنې څخه مې هدف دا دی چې زموږ په ټولنه کې ټول ارزښتونه تعریف شوي نه دي او که ځینې ارزښتونه تقدس هم لري، ټول خلک یې پر اصولو موافق نه دي او یا یې پر معیارونو نه پوهېږي. دلته غواړم لږ نور وضاحت هم ورکړم او ځینو هغو مسایلو او ستونزو ته هم نغوته وکړم چې په ټولنیز چاپېریال کې موجود دي:

• د اصولو او معیارونو له مخې باید له یوه فرهنګي شخصیت څخه موږ تر ډېره بریده د فرهنګي خدمتونو هیله ولرو، نه دا چې هغه زموږ د ژوند د هر ډګر ستونزې را اوارې کړي، خو که دلته یو څوک په فرهنګي برخه کې یو څه پرمختګ هم وکړي او یو څه فرهنګي خدمات هم ترسره کړي، په خپله په فرهنګي چاپېریال کې پر شتو ستونزو سربېره په عام ولس کې له هغه څخه د خلکو هیله دا وي چې نور ټولنیز، سیاسي او رغاوینیز کارونه دې هم ترسره کړي، په داسې حال کې

چې دا کار د ده په وس پوره نه وي، نو دا مهال د ده د عرضې او د ولس د تقاضې تر منځ واټن رامنځته کېږي، نو ځکه خو د ده عام منبست او گرانېست په ولس کې له ننگونې سره مخامخېږي.

د طالبانو د حاکمیت پر مهال مو پېښور کې د نورو ملگرو په مرسته (هيله) مجله چاپوله او په ډېر تکلیف مو ورته چاپ لگښت برابر او، يوه ورځ راته يو شخص وويل، والله په دې مجلو او کتابونو څه نه کېږي، د دې پر ځای چې دې د کابل - جلال اباد لويه لاره جوړه کړې وای، ښه به و. ما وويل مور په دوو میاشتو کې دا يوه مجله په ډېر تکلیف چاپوو او د دومره لويې لارې جوړول، خو د حکومتونو کار دی، ډېرې زیاتې پیسې غواړي، حکومت یې پېسې نه لري، مور خو لا عادي خلک يو، ونیسه که تا نه کومه لاره او گودر معلوم وي، دا کار ته وکړه، مور به همدا فرهنگي کار کوو، دې ته به دوام ورکړو، هغه کار تاسو ترسره کړئ، ده وويل، ترسره کوم یې خو چې پیسې رانه پیدا کړې، ما ويل چې پیسې مې پیدا کولای شوې، نو بیا مې تا ته څه ته ويل، خو مور خپله دا کار کاوه، سخت کار خو همدا د پیسو پیدا کول دي، له دې جملې څخه مې هدف دا و چې د يوې مجلې چاپ، د يو چا تقاضا دومره پورته کړه چې هغه درڅخه د لويې لارې د جوړونې غوښتنه کوله، خو کله چې تا همدا هيله له هغه څخه وکړه، هغه درڅخه بله هيله وکړه. غرض دا دی چې کار کول يوه ستونزمنه عمليه ده او تقاضا ډېره اسانه او بې لگښته، کار انرژي او لگښت غواړي او تقاضا يوازې د خولې خوځول دي.

• د ذوقونو اختلاف بله موضوع ده چې وخت ناوخت د کار د خلکو مخه نیسي، خپله تجربه بیانوم. په پېښور کې چې مو مجله چاپوله، یو به نیوکه کوله چې د پښتۍ رنگ یې ولې شین دی، بل به ویل، بله گڼه مو ولې په سره بخن رنگ چاپ کړې او بل به پر ساده سپین رنگ نیوکه کوله او له خپل ذوق سره سم به یې یوه غوښتنه لرله. دلته موږ دا تجربه ترلاسه کړه، که چېرې تا کار نه وای کړی، نو دا نیوکې یا غوښتنې نه رامنځته کېدلې، نو دلته دوه کته گورۍ خلک رامنځته شول؛ یو د کار خلک چې تولید لري او بل مبصرین چې د خبرو ځواک لري او د عمل نه.

• تنگنظري، سیاسي، مذهبي او رواني عقدي نور مسایل دي چې د کار خلک کار ته نه پرېږدي، دا لړۍ پخوا هم موجوده وه، اوس هم شته او لا به هم روانه وي. اقتصادي فقر او له هنې څخه راټوکېدلې عقصده او کینه بل عامل دی چې د کار او په تېره بیا د فرهنګي کار د پنځوونکو پر وړاندې موجود دی. منتقدینو به هر ډول فرهنګي کار له اقتصادي گټې سره غوټه کاوه او همدارنگه به یې وویل چې دې کې احمد او محمود ته ډېرې پیسې پاتې کېږي، په وړیا ډول څوک دا کارونه نه کوي، خو چې تا به ورته وویل، که دې کار کې ډېره گټه متصوره وي، خو راشئ، ناسې یې ترسره کړئ، هم به گټه وکړئ هم به فرهنګي کار ترسره شي، تر دې به د نېکمرغۍ بل کوم زېږی وي چې زموږ ټولنه داسې یو پړاو ته ورسېږي چې په فرهنګي کار، ښه کار او علمي کار کې یې گټه خوندي شي، تر دې نو بیا بل غوره حالت چېرته

دی؟ خو څرنگه چې دې ډول اشخاصو خپله کوم فرهنګي نوښت او کار نه شو کولای، نو د بل چا د کار د مخنیوي په خاطر یې دا ډول تبلیغات کول.

• سیاسي، قومي او مذهبي ټاټې بله هغه منفي پدیده وه او ده چې زموږ په ټولنه کې یو شمېر کارنده اشخاص ورسره مخامخ دي. مذهبي منتقدین هره پدیده له خپل مذهبي لیدلوري او په هغه کې هم بیا له خپل اند اندود سره سمه څېړي، د ساري په توګه موږ د ژوندون په نوم یوه رسنۍ لرو، ټلوېزیون د عوامو او خواصو ټولو لپاره دی، یوازې د ټولني د هغه مذهبي قشر لپاره نه دی چې دین ته یې افراطي بڼه ورکړې او د ژوند ډېر مهم ضرورتونه یې په کې په خپل نظر حرام ګرځولي دي. په ژوندون ټلوېزیون کې په څلورويشتو ساعتونو کې یو ساعت موسیقي هم خپرېږي، خو یو شمېر تنګنظره مذهبي لیکوال بل کار نه لري، پر ټلوېزیون او شخصاً ما باندې یې نیوکه ده چې ولې یې د موسیقي خپراوي ته اجازه ورکړې، خو د ټلوېزیون هغه بل اړخ ته چې ګڼ شمېر سیاسي، ټولنیزې، علمي او دیني خپرونې لري، هغه نه ستایي، خو پر همدې یوې برخې نیوکې ته یې کار ویلی دی.

زه خپله د ځینو خاصو سندرغاړو له ځینو لوړو سندرو پرته نورو زیاتو سندرو سره زیاته مینه نه لرم او نه دا برخه ډېره تعقیبوم، خو د ټلوېزیون اداره د عام ولس غوښتنې په پام کې نیسي، د نورو پروګرامونو ترڅنګ دا برخه هم خپروي، خو یو شمېر تنګنظران بیا د خپلې سیاسي،

ټولنيزې او فرهنگي عقدي د تشولو لپاره دې ټکي ته زياته هوا ورکوي. وه وروره! که ته دومره ځان مذهبي گڼې، خو دا موسيقي بېخي اوره مه، ريمونټ دې په لاس کې دی، بل چينل ونيسه! بل دا ډول خلک خو په ټولنه کې کم نه ياست، ونيسئ پيسې راټولې کړئ، يو سوچه مذهبي چينل جوړ کړئ، څه ډول مذهبي افکار مو چې په ذهن کې گرځي، هغه په کې خپاره کړئ! که دا ډول خلک خپل فکر، نظر او گروهې ته ژمن وي، نو عملي خدمت ته دې وروانگي، خو څرنگه چې د ذهني تنگنږۍ پر ناروغۍ اخته دي، نو ځکه غواړي، نور خلک هم له کاره وباسي او يا يې ځان سره په تا ويلې ما ويلې مصروف کړي.

• د ژبني او قومي تعصب ټاپه هم د مذهبي تنگنظرانو تر ټاپې کمه نه ده. که په خپله ژبه دې کتاب چاپ کړ، که په خپله سيمه کې دې د يو شمېر بېوزلو لاسنيوی وکړ، نو فوراً درباندي ټاپې ووهل شي، هغه دې ژبېلانه کوي، ولې يې په هغه بله ژبه نه چاپوي چې په خپله ژبه يې چاپوي، که دوی رښتيا ملي وحدت غواړي، نو بايد په هغه بله ژبه دې لومړی کار شروع کړي چې هغوی هم خوشاله شي، د دوی په نظر د خپل خفگان په بيه د نورو خوشالول ملي وحدت گڼل کېږي، په داسې حال کې چې د هغو نورو ټول حقوق محفوظ دي، هغوی کولای شي خپلې ژبې ته په خلاص مټ کار او خدمت وکړي او د تعصب له هر ډول تور او ټاپې څخه هم خوندي دي. خو که تا په خپله ژبه يوه پاڼه وليکله او د ختم او واده بلنليکونه دې په خپله ژبه وليکل، نو دا بيا يو تعصب دی. که په يوه سيمه کې دې له بېوزلو سره د مرستې او لاسنيوي

زمینه برابره کړه، نو بیا به دوی سره معیار دا وي چې ولې یې دا کار له هغې بلې سیمې پیل نه کړ، چې له دې یې پیل کړ، دغه دی تعصب! زموږ په ټولنه کې تعصبگر دومره سپین سترګي شوي چې هم خپل تعصب پټوي، هم پر نورو د تعصب ټاپې لګوي او هم د نورو د کار مخه نیسي او خپله هم کوم کار نه شي ترسره کولای.

د تنګنظریو، تعصب، کینې او نورو ډول ډول خنډونو بېلګې ډېرې دي، نه غواړم دا لیکنه پرې تر دې زیاته وغځوم، خو دا زموږ د ټولنې منفي واقعیتونه دي. دا څو بېلګې مې ځکه راوړې چې تر موږ دمخه خدمتګار نسل هم ورسره لاس او ګرېوان و، زموږ دزمانې د روښنفره نسل هم همدا حال دی او احتمال شته چې تر موږ وروسته نسل هم له ورته ستونزو سره مخامخ شي.

• د ګڼو ستونزو له منځه مو د دې څو ستونزو یادونه ځکه وکړه چې راتلونکي نسل ته دا خبره لاسې روښانه شي چې موږ د خپلې زمانې په دغسې یو کړلېچ کې ژوند کاوه، نو په دې کې که چا ډېر کم کار هم کړی وي، باید غنیمت وګڼل شي. بله خبره دا ده چې په داسې حالاتو کې به په کارونو کې طبعاً نیمګړتیاوې او کمزورۍ لیدل کېږي، ځکه چې خپله ټولنه په نورمال حالت کې نه ده، خو اوس راځو دېته، چې د دې نیمګړتیاوو او ستونزو له شتوالي سره سره ایا د بریا او پرمختګ کومه لاره هم شته که نه؟ ایا داسې لارې چارې او تګلوري هم موجود دي چې د هغو په کارونې سره له دې ستونزو څخه ځان وباسو،

کار هم وکړو، تولید هم ولرو او له مخالفینو او خنډونو سره سره ټولني ته یو شمېر مشر خدمات هم وړاندې کړو؟ خپلو فرهنگي هڅو او تجربو ته په کتو کېدی شي دې پوښتنو ته د (هو) ځواب ورکړو:

• زموږ په ټولنه کې د تنگنظری عنصر شته، تشویق به هم وي، خو کېدی شي د لنډ فکری تله پرې درنه وي، نو ځان باید په داسې روحیه وروزو چې د کار په مقابل څوک کوم امتیاز نه راکوي، نه ډاډ شته، نه تشویق، د توهین، سپکاوي او غندنې احتمال هم شته، که موږ خپله روحیه دومره پیاوړې کړو چې د سپکاوي، تنگنظری له هر ډول مکروب سره مقابله کولای شو، نو بیا مو میدان گټلی او کار مو ثمر ته رسېږي، په دې برخه کې که احتمالي، هڅونه تایید او ستاینه هم ورسره مل شي، نو د کاري شخص اوسپله نوره هم زیاتېږي او کار نتیجې ته رسېږي.

• یو شمېر اشخاص غواړي قصداً د کاري خلکو پر وړاندې ستونزې راولاړې کړي، پر هغوی ډول ډول تورونه پورې کړي، په رسنیو کې په هغو پسې ډول ډول تبلیغات وکړي، هدف یې دا وي چې د کار خلک له کاره وباسي، ځان سره یې مصروف کړي او په دې ډول خپل ځان ته د شهرت زمينه هم برابره کړي، نو په داسې یو حالت کې باید د کار خلک د دې ډول اشخاصو پر وړاندې هېڅ ډول لیکنې ونه کړي او هېڅ ډول غبرگون ونه ښيي، د هغوی تبلیغات یې ځوابه پرېږدي، بابزه یې وگني او ارزښت ورته کړي، نو د وخت په تېرېدو سره لنډ فکره اشخاص د خپل کاري کار له بې ارزښتی سره مخامخېږي، د

نور تبلیغ او تصنعی شهرت زمینه یې له منځه ځي. البته خاص حالت چې سپیناوی ته اړتیا لري، هغه مستثنی دی.

• په ټولنه کې هر سړی خپل خپل مخالف لري، که د کار سړي غواړي خپل تنگنظری یا سیال مخالف یې ارزښته کړي، نو باید خپل کار ته کش ورکړي، کله چې د ده او د سیال تر منځ یې د پرمختګ واټن زیات شي او لنډ فکری وگوري چې دا واټن نه شي وهلائی، نو په خپله له خپل رقابت څخه لاس اخلي او د کار سړي ته خپله لار اوارېږي.

• هر کله چې د یوه فرهنګي، ټولنیز او عملي کار مخالفینو د کار سړي د مثبتو کارونو پر وړاندې منفي غبرګون وښود، نو د کار سړی، باید له هغوی سره خپل وخت پر تا ویلو ما ویلو مصرف نه کړي، خپل همغه کار ته لا پسې کش ورکړي چې د مخالفینو حساسیت یې راپارولی دی. په دې حالت کې مخالفین لاپسې ځورېږي او څه شی یې لاس ته هم نه ورځي، خصوصاً دا کارونه بیا هغه وخت لاپسې ضروري شي چې د هېواد او ملت په ګټه وي.

• یو فرهنګي شخصیت باید خپل ورځنی، اوونیز، میاشتنی او کلنی پروګرام ولري او پرته له دې چې خوا دېخوا خلکو سره په ناضروري ناندريو ځان مصروف کړي، خپل پلان تطبیق کړي.

• یو فرهنگي کار، ژر او سم لاسي نتيجه نه ورکوي، وخت غواړي، دولس په متن کې د کار د خلکو قدرونه شته، اکثره وخت خپل نسل د خپل اتل پر قدرونې نه پوهېږي، لږه زمانه چې تېره شي، بيا د کار د خلکو د کار موثريت معلومېږي او ولس کې يې گرانست جوتېږي، بله اساسي خبره دا هم ده چې که يو څوک واقعاً يو خدمتگار شخصيت وي، هغه بايد د عقیده يي بنسټ له مخې د خدای او رسول رضا هم په پام کې ونيسي، د خالق د مخلوق خدمت په خپله د عبادت برخه ده، خپل کار بايد د عبادت برخه وگني او له خدای (ج) پرته يې له هېچا څخه د معاوضې غوښتنه ونه کړي.

دا يو څو مشورې مو ځوانو خدمتگارانو ته په دې خاطر يادې کړې چې دوی کېدی شي د خپل کار په بهير کې له دې ډول ډول ستونزو سره مخ شي او په دې خاطر چې نهيلي نه شي او کار يې ټکنی نه شي، نو په کار ده چې دا او دېته ورته نور ټولنيز واقعيتونه په پام کې ونيسي. د دې ترڅنگ هغو اشخاصو ته چې همدا اوس عملاً پر فرهنگي او ټولنيز خدمت بوخت دي، له هغو څخه مو هيله ده چې د خپلو فردي تجربو ترڅنگ پورتنی مسایل او واقعيتونه هم په پام کې ونيسي. په پای کې يو ځل بيا يادونه کوم چې که نننی او سبانی نسل زموږ کړی مات گوډ فرهنگي کار ارزوي، نو پورتنی کړلېچونه او اغزن چاپېريال دې هم په پام کې ونيسي.

د دې لیکنې پر مهال ما د خپل عمر پنځوس کلونه پوره کړل، په دې نیمه پېړۍ کې زه تر (۳۲) کالو زیاته موده له لیکوالۍ سره نږدې پاتې شوی يم، پورتنۍ څو موضوعگانې زما د تېر (۳۲) کلن فرهنگي ژوندانه د گڼو تجربو څخه یو څو تجربې وې چې درنو لوستونکو ته مې په لنډیز سره یادې کړې. هیله ده زموږ نننۍ او سباني فرهنگي نسل د خپلو نويو او ځاني تجربو ترڅنګ یاد موضوعات هم په پام کې ونیسي، د تېرو تجربو او د خپل وخت د نويو غوښتنو په رڼا کې خپل هېواد ته د ښو او گټورو فرهنگي، ټولنيزو او سياسي خدمتونو جوگه شي.

په درنښت

محمد اسمعيل يون

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**